

Adattár.

1. **Adony.** 1262. Odon, 1337. Adan, 1408. Eeradon. (Éradony, Adoni.) 1262-ben tűnik fel, amikor a Johanniták a lakatlan birtokot eladják Kereki Jánosnak. (Károlyi, I. 2. l.) Pusztá személynévből alakult neve mutatja, hogy XIII. század előtti megülését. Valószínűleg a tatárdúlás miatt néptelenedett el. Ismeretlen úton a koronára szállott, mert 1337-ben I. Károly az Ér melletti községet Gutkeled nembeli Negyvenszili Ivánka fia Miklósnak adományozta. (Anjou, III. 427. l.) Felét 1408-ban Korpádi Kelemen pozsegi prépost, királyi alkancellár és a Vetésiek szerezték meg. (Károlyi, I. 548. l.) Az utóbbiak még ugyanebben az évben ajánlásba megkapták a Jankafalviak itteni birtokát is. (Károlyi, I. 550., 578. l.) A régi, 35 telekből álló Gutkeled-részt az Adonyiak, Pércsiek és Szepesiek bírták. (Károlyi, II. 1., 162. l. — 1448. DL 29262. — 1397: L. o. lt. Stat. M. No. 203. — 1409: Múz. törzs. 56. — 1449: Arch. regn. C. Várad. Lad. I. — 1461: Ujh. DL 38333.) A Vetési familia itteni birtoklása a megye határán álló község népét szorosabb kapcsolatba hozta a szatmári magyarsággal. Szántóinak, legelőinek fekvése arra mutat, hogy lakossága a környező erdők irtásával tágította határát. (1455: L. o. lt. 33.) Meglehetősen szétszórta, színmagyar település volt. (1435: Károlyi, II. 162. l.) — SzN: 1448. (DL 29262.) B: Baga. — 1455. (L. o. lt. 33.) B: Baga, Barthwlws. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Adoni, Jolanka; B: Bartolius. — 1494. (L. o. lt. 8.) M: Biro. — 1502. (Múz. törzs. 20.) B: Gyuzá. — 1599. (Dec., bor.) M: Antal, Bene, Boros, 2 Beöndeö, 3 Chyre, Elekeos, Fazakas, Fekete, Foris, Gal, Hagios, Kantor, Kiraly, Kouachi, 4 Nagy, Parlághi, Zekeoli, 2 Vezendi, 2 Vincze; B: Bagha, Olah, 2 Teoreok, Turokin. — FN: 1435. (Károlyi, II. 162. l.) M: Er fluvius seu pratum; B—M: Maclabytho (Maklabitho is!). — 1455. (L. o. lt. 33.) M: Chydeberke silva, Ermellek terrae arabiles, Hegyenváloerdew silva; Sz: Bagald silva; M—Sz: Kewlsewragal silva.

2. **Adorján.** 1291. Adrian, 1421. Adoryan. Szalárd közvetlen közelében, a Berettyó partján állott az adorjáni vár, mely a falai alatt épült községgel együtt a Hegyköz tekintélyes részét felölelő uradalom központja volt. Bár a vár csak a XIII. század utolsó negyedének belviszályaiban tűnik fel, a falu kétségtelenül már sokkal korábban fennállott (Fejér, V/3. 259. l. és Wenzel, X. 296., 369. l.) Régiségét a pusztá személynévnek helynévként való használata bizonyítja, valamint az is, hogy egyházilag a vele szinte egybeépült Szalárdtól független volt. (1291: Jakubovich, 358. l.) A XVII. századi török háborúban néptelenedett el. Lakossága a mellékelt névsorok bizonyossága szerint teljes egészében magyar-

nak volt tekinthető. Az adorjáni uradalom alapjait hatalmas birtokszerzéseivel a Dunántúlról ideszármazott Geregye nembeli Pál vetette meg. Mikor Pál fia Miklós 1277-ben IV. László király ellen fellázadt, birtokait az Adorjánt megvívó Barsa nembeli Kopasz kapta meg. (Fejér, i. h.) 1317-ben Barsa Kopasz is hűtlenségbe esett, s ekkor elkobzott uradalmi a koronára szállottak. (Csáky I. 217. l.) Mária királynő az adorjáni uradalmat 1389-ben a Kusalyi Jakcsoknak zálogosította el, 1395-ben pedig a Csákyak nyerték adományul. (Wesselényi lvt. — Csáky, I. 172. l.) Ettől kezdve egészen a legújabb korig e család volt a birtokosa. Az uradalom Adorján, Szalárd, Siter, Fegyvernek, Kisújfalu, Mezőfalva magyar falvakból, Kügy, Nyüved, Félegyháza részirtokokból és Kecskéhát, Borzlik, Kővág, Kozmaalmás, Tótalmás, Dobrka, Siter völgy, Férgeság hegyi vlach-községekből állott. (Csáky, I. 311. l.) Az egyes községeknél a lakosok neveivel bizonyíthatjuk, hogy a vlach elnevezés nem nemzetiséget, hanem hegyi pásztorodást jelent és hogy e falvakban, melyeknek alapjait a patak-völgyekbe feljáró magyar pásztorok vethették meg, jelentős számú magyarság is élt. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Fazakas, Kowach, Lowaz, Kosthas. — 1588. (Dec., gab.) M: Barko rlt., Chontos rlt., Fabian, 3 Fazakas, Kasa, Kiss, Kouach rlt., Makaj rlt., Nagilukas, Nagi; B: Olah, Tota, 2 Teöreök.

Aka 1. Bakon szeg.

3. **Akor.** A Margitta melletti kis vlach falut Zsigmond király 1422-i adománylevele említi először. (Csáky, I. 314. l.) A Margittához tartozó erdőben alakult ki a XIV. század végén. A bizonytalan falunév az alapítók nemzetiségére nem ad felvilágosítást, de azok hihetőleg románok voltak. (Kniezsa.) Magyar jobbagység is élt benne, ami Margitta közelségével jól megmagyarázható. A XVII. századi harcokban elnéptelenedett; ma pusztá Margittától délkeletre. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) R: Sorban; B: Thot. — 1599. (Dica) M: Fodor, Fogas, 2 Kaskeneo; B: 2 Kurtany, Pántos, 2 Pasko, Pokolja, Bacz.

4. **Alba.** Ily nevű falura 1214-ből maradt adat. (VárReg. 77.) 1291-ben már az egyházashelységek között sorolják fel. (Jakubovich, 300. l.) Alapítása tehát a XIII. század előtti időre teendő. 1299-ben úgy tűnik fel, mintha Bihar szomszédságában feküdt volna. (H. O., VII. 275. l.) 1300-ban Ákos nembeli Ernye fia István országbíró örökös birtokai között vejének, Barsa nembeli Tamás fia Bekének adja. (Wenzel, X. 378. l. — 1303: Anjou, I. 53. l.) 1333—37. között a pápai tizedjegyzékekben még szerepel, de később nem hallunk róla. (Pápai tj. 79. l.) A felsorolt adatokból bizonyos, hogy Bihar, Tóttelek, Hegyközpályi környékén állott és nem azonosítható a mai Albissal. (Bunyitay, III. 184. l.) A XIV. században teljesen nyoma veszett. Nevet változtatott, vagy pedig elnéptelenedett.

5. **Albest.** 1508. Albofalwa. (Fehérlak, Albești.) Cséke tartozékai között 1508-ban említik először. (Dl. 21842.) Földesurai a Tegledi familia tagjai. Magyaros képzésű neve ellenére is román alapítású helységnek tartjuk.

6. **Albis.** XIV. sz. Albeus, 1427. Albes. (Albis.) Az Érmelléken húzódó erdős dombokra települt falut okleveleink csak feltűnően későn, először 1373-ban említik. (L. o. lt. Stat A. 29.) A pusztá sze-

mélynevek falunévként való használata és a település általános menetének ismerete alapján kialakulása a XIII. század előtti időre tehető. Neve forrásainkban a XIV. század végétől lesz gyakorivá, amikor egyszerű nemes birtokosai a Zsigmond király személyes környezetébe jutott családtagjaik szerzeményeivel kiemelkednek és a XIV—XV. század fordulóján a kihalt Gutkeled nemzetségi családok széthulló birtokaiból céltudatos munkával összekovácsolják a székelyhidi uradalmat (V. ö. 55, 56. l. és Mályusz c. Mátyás király Emlékkönyv I. 334. l. — Csánki, I., 601.l.—1403: Vécsey lvt., f. II. 102., 162. 1421. é. á i. — Bunyitay, III. 187. l.) A falu neve Albert személynév régi magyar rövidített alakja. (Karácsonyi e. M. Ny. 1905. 274. l.) A fennmaradt névsorok jól rávilágítanak arra a töretlen vonalra, mely az alapítóktól a község mai magyar lakosságáig vezet. Ha az alábbi két egymástól több, mint százévi időközből származó névsort összehasonlítjuk, a lakosságban elég tekintélyes állandó réteget ismerünk fel.— SzN: 1436. (Kállay, XV., R. III. 235.) M: Adoni, Chaka, Deak, Dienesi, Gasparj, Karachoni, Tizai. — 1478. (Dl. 38364.) M: Berecki, Borsos, 2 Chatho, 3 Diac, Enekes. Fodor, Folnyag, Gaspar, 2 Gerg, Yo, Cadar, Couach, Marcus, Marton, 2 Miclosi, Palfi, Pethe, 3 Zabo, Zenti, Zech, Senes, 2 Thamasi, Thar, Varga, Weg; B: 3 Chee, Faber, 2 Sico. — 1599. (Dica) M: Balaz, Balazdeak, Balint, Benke, Bereczk, 5 Bereczkj, 2 Borsos, Czyato, Domokos, 2 Georgj, Hajdu, 2 Jo, 3 Istuan, Katj, 2 Kis, Mesaros, 5 Nagj, Oltomanj, Patj, Pato, Peteor, Somogj, 2 Zabo, Zanto, 3 Thamasy, Thar rltá, Vegh, Veoreos; B: Hermanj rltá, Litteratus Blasius, Olah rltá, Zyko (1478: Sico!).

7. **Almamező.** 1435. Almamezeo. (Hidişetul-de-Jos.) A várad-előhegyi premontrei konvent birtokában tűnik fel 1435-ben. (L. o. lt. Prot. parv. 264. l. Bunyitay jegyz. és Bunyitay, II. 400. l.) A Harangmezőhöz tartozó erdőkben települt meg a XIV. században. Elrománosodása lakosságának a XVI. század közepétől való nagymérvű megszorodásával függhetett össze. 1552-ben csak két porta volt benne, 1600-ban azonban már 12 kaput számláltak. Dica. és U. C. 36/34.) Az erős román rátelepedés ellenére még 1600-ban is felismerhetjük a török martalócok kardja alatt kiveszett magyar jobbágyság töredékeit melyekre az újabb pusztítások következtében a teljes beolvadás várt. A névsorok bizonytalanaira — a keresztnevek alapján — inkább a magyarság tarthat igényt. — SzN: 1572. (Dec.) M: Fodor, Geödeör. — 1586. (Dec., rest) M: Nemes; R: Dalno, Fanchikan, Flra Krachwn, Fluskan, Werke; B: Markus. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Balogh, 2 Nemeos; R: 2 Borza, 2 Raaczkan, 2 Uerke, Vizo; B: Anna, Beregh, Farkas, Ilka, Jordan, Mihaly, Patha, Thoman.

8. **Almaszeg.** 1406. Almazegh. (Voevozi.) A Bisztra felső folyásánál lévő községet forrásaink 1406-ban említik először a Solyomkőhöz tartozó vlach falvak között. (Esterh., R. 44. B. 7.) Megalapítása — a magyar falunév ellenére is — hihetőleg a XIV. század második felében nagy méretet öltött román telepítéssel kapcsolatos. Zsigmond király 1435-ben a sólyomkői uradalom felét a losonci Bánffyknak adta, majd a birtok 1458-ban tovább osztódott. (Esterh., R. 44. F. 47. 1457. é. á. i. és Bánffy, II. 4., 140. l.) Ebben az időben Almaszeg jelentősége megnőtt, központja kezdett lenni egy kisebb résznek, s oppidumnak is nevezik. (Bánffy,

II. 141. 1.). Az idevaló vajdák a tekintélyesebb román nemesek közé tartozhattak, mert a királyi emberek között gyakran találkoztunk a nevükkel. (1461: Bánffy, II. 29. l. — 1473: Esterh. R. 44. E. 30. — 1481: Becsky lvt.) A rézvidéki románság egyházi szervezetének itt volt a központja. (1391: Mihályi J.: Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Máramarossziget, 1900. 109. l.)

9. **Almás, Kis-**. 1421. Kozmafalwa, 1489. Cozmaalmas. (Szalárdalmás, Almaşul-Mic.) Az Almás egyik oldalága mellett megtelepült falu a Csákyak adorjáni uradalmának vlach községei között tűnik fel. (1421: Csáky, I. 311. l.) Magyar neve, melyből a román is származik, mutatja, hogy itt is érezhető volt a magyar hatás, mely az almásmenti falvakban megfigyelhető. (L. Adorjánt.) Környékén állott a csupán 1421-ben szereplő és csírájában elpusztult szláv nevű vlach település, Doborka. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) B: Karachon.

10. **Almás, Tót-**. 1291. Alumas, 1421. Tothalmas, 1625. Tootfalu. (Alsótótfalu, Sârbi.) A XIII. század végén az egyházashelyek között tűnik fel, de megtelepülése legalább száz évvel korábban történt. (1291: Jakubovich, 300. l.) Első lakóinak magyarságát kétségtelenné teszi korai említése, katolikus egyháza és régi neve. 1421-ben már possessio walachalis Tothalmasnak mondják. (Csáky, I. 311. l.) A falunévben rejlő ellentmondás figyelmeztet, hogy a vlach elnevezés alatt nem feltétlenül szükséges román nemzetiségű lakosságot keresni. Szlávok, esetleg románok is települtek itt rá a magyarságra, s ezt a különböző nemzetiségű, de azonos módon pásztorkodó népséget foglalta egybe a vlach elnevezés. Feltevésünket igazolja lakóinak 1625-i névsora, amikor a vlach Tótfaluban a jobbágyság legnagyobb része magyar nevű volt. A román Sârbi elnevezéséből arra következtetünk, hogy ezek a vlach „tótok” délszlávok voltak, akik a török elől menekülve kerültek a délvidék védelmében jelentős szerepet játszó, Krassó és Temes megyében is birtokos Csákyak adorjáni uradalmába. (1395: Csáky, I. 172. l.) — SzN: 1475. (L. o. lt. 19.) Sz: Branko; B: 2 Tot. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Kys, Korpas; Sz: Goztho; B: 3 Thot. — 1496. (Csáky, I. 489. l.) M: Nagh. — 1625. (Csáky, II. 639. l.) M: Dereczkej, 2 Dereczki, 2 Fodor, 4 Juhaz, Jöveveni Szabo, 3 Kaposztas, Szabados Kis, Kis Zahari, Kis, 2 Magyar, Nagi, Regen, Santa, Siket, 9 Zahari (Zihari, Zahar, Szihari is!), 4 Taplo, 5 Vak; Sz: 2 Andrio, 4 Giuro, Marina Eudonke rltá, Radak; B: Bendo, Gugh rltá, Szaniok.

11. **Alpár**. 1374. Alpar. (Alparea.) A váradi káptalan, XIV. századi statutumai szerint, a püspökkel szemben jogot formál hozzá azzal az indokolással, hogy IV. László király a Geregye nembeli Pál fia Miklós vajda által okozott károk megtérítéseként ezt a birtokot is neki ítélte oda. (Stat. 41. l.) Mivel a Geregye nemzetiség itteni birtoklása a szomszédos Kér 1249. évi adománylevelén alapszik, ez az oklevél pedig a Pál országbírónak adott falvak között Alpárt nem említi, a községnek 1249 után kellett megtelepülnie. (Wenzel, VII. 284. l.) Pontosabban 1249 és 1277, a Geregyék lázadásának leverése között. Alapítói a Várad körüli egykori királyi birtokok magyar jobbágjai voltak. A sebeskörösvölgyi magyar falvakkal a közös uradalom keretein belül zavartalanul érintkezhetve mindvégig vegyítetlenül magyar maradt. Földesura a

váradai székeskáptalan volt Lakosai hegyi pásztorkodással is foglalkoztak. (L. o. lt. Bercsényi, F. 22. No. 3.). Neve magyar. — SzN: 1526. előtt (L. o. lt. id. h.) M: Kery. — 1580. (Dec., bort búzáért.) M: Andorko, 2 Anthall, Bagoll, Bako, 2 Balogh, Baraniay, Chonthos, Demeter, Deorge, Philepp, Kery, 3 Kys, Kusalj, Nagy, Pachy, Seress, Zabo, Varga, Vitez, Zeme; B: Draga, Drano, Drawocz, Olah, Thörök. — 1599. (Dec., bor.) M: Adoriany, Antal, 3 Balogh, Chioka, Ispan, Keery, Kwsaly, Leokeos, 2 Nagy, Oswatt, Paczy, Weres, 3 Zeomeh; E: 2 Boghdan; B: Theoreok.

12. **Andacs.** 1214. Vndoch, 1496. Andoch, 1552. Andacyh. A XIII. század előtt települt meg, mert már 1214-ből írásos adat maradt róla. (VárReg. 97.) Eredetileg kismemesi birtok lehetett; legalább is erre mutat a XV. században Mezögyánon élt igen népes Andacsi család szereplése. (1496: Dl. 20498.) 1341-ben a Vásáriak őseié, 1519-ben pedig a Csegödi, Vásári, Háti familiáknak van jussuk hozzá. (Bö-löni.) A XVI. század közepén már teljesen a váradai püspökségé, (1552: Dica.) A terjeszkedő nagybirtok közé beszorult falucska ezeknek az erőknek a hatása alatt megmaradt jobbágy-községnek. A XVII. századi harcokban elnéptelenedett Ma pusztá Nagyszalonta és Oláhhomorog között. A falunév és jobbágynevek egyaránt bizonyítják, hogy magyar alapítású és lakosú helység volt. — SzN: 1214. (VárReg 97.) B: Pos. — 1584. (Dec., bárány rest) M: Demeter, Fekete, Gaal, 2 Kiss, Kowach, Moso, Zabo; B: Tooth. — 1588. (Dec., gab.) Új nevek: M: Boldisar, Jacob, Marcus, Molnar, Nagi; B: Ola, Petegdi.

13. **Andaháza.** 1333. Vyanda, 1418. Andahaza. Az 1333—37. évi pápai tizedjegyzékben szerepel először. (56. l.) „Új” jelzőjéből, mint-hogy Ó-Andaházáról nem tudunk, arra következtetnek, hogy már korábban is állott s csak a tatárjárásban pusztult el. (Bunyitay, III. 332.) A megye szélén lévő községet a határában fekvő Palatha pusztával együtt néha Szabolcs megyéhez számították. (1463: Dl. 15849.) Mint a herpályi uradalom része osztozott annak sorsában. Magyar jobbágyság lakta. (L. Herpályt is.) — SzN: 1425. (Dl. 11728.) M: Aladar, Barandi, Ohamay, Faryan, Wegh; B: Magnus, Parvus, Pastor. — 1463. (Dl. 15882.) M: Alfeldy, Bodo, 2 Bolchy, Chama, 2 Choncha, Chwy, 2 Foryan, Kewesdy, Mehesy, 2 Pap, Zabo, Thwry, Veg; B: Magnus, Dionisius f. Ladislai, Laurentius f. Mathei, Demetrius. — 1479. (Dl. 26640.) M: 4 Bolchy, Bornemisza, Chama, Chybde, 3 Chontha, 2 Foryan, Kewesdy, Kovach, Kozma, 2 Mehesy, 2 Syle, 2 Zabo, Thwry, Warga, Weg; B: 2 Magnus, 4 Parvus, Thoth, Johannes f. Simonis. — FN: 1463. (Dl. 15849.) M: Palatha praedium.

14. **Ant** 1453. Anth. (Ant) A Feketekörös mellé települt kis falu középkori multját alig ismerjük. Minthogy az Ant személynév a Becsegergely nemzetség családfáján gyakran szerepel, melynek a falu közvetlen szomszédságában volt birtoka (Mártontelek), nagyon valószínű, hogy megtelepítője is ez volt. (Karácsonyi: Nemzetségek, I. 216. l.) A pusztá személynévnek helynévként való használata, az általános megfigyelés szerint, a XIII. század előtti, időkben volt divatos, tehát a falu is akkor keletkezhetett. A megye határára feküdvén, inkább a déli zarándi részek felé voltak kapcsolatai. Birtokosai a székudvari Kecerek, a Miskei és Sarkadi családok. (1453: DL 14719. 1693. é. á. i.) Egyedüli nemzetisége a magyar

volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Damian, Fazakas, Gall, Gelwagi, Kylys, Mezaros, Sandor, Swle, Thelek, Veres; B: 2 Thoth.

15. **Apáti.** 1221. Apathi. (Körösszegapáti.) Mikor nevével először találkozunk, lakói — legalább is részben — a tordai egyház szolgái. (1221: VárReg. 315.) 1421-ben már a körösszegi uradalom részeként szerepel a Csákyak osztályán, s ettől kezdve az egész középkoron át megmarad ebben az uradalomban. (Csáky, I. 311. l.) Lakosainak magyar voltát a fennmaradt nevek bizonyítják. — SzN: 1221. (VárReg. 315.) Sz: Bognan; B: Bellum, Fib. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Bekha, Bereczky, Byro, Thwros, Weres. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Magyar, Palfy. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: Berecky, Boythy, Keghe, 3Nagh, Zabo. — 1509. (Vay, a. 1/12—14.) M: Bwzas. — 1510. (Vay, a. 4/1—2.) M: 3 Fwrtha, Kegye, Kerekes, Nagh, Thar, 3 Vrban. — 1588. (Dec., gab.) M: Furtay, Nagj, Polgarne rltá, Partj, 2 Rhado, Thiua, 2 Varga; B: Kozta.

16. **Apáti.** 1291. villa Abbati. (Oláhapáti, Apateu román.) Először 1291-ben említik azok között a falvak között, amelyekből a váradi püspök fenesi várába élelmiszert vittek. (Jakubovich, 358. l.) A hegyek alá, az erdőkbe telepedett falu földesurai mindvégig Várad püspökei voltak, bár neve arra utal, hogy kialakulása idején más volt a birtokosa, (1319: Dl. 1967.) A XIII. század első felében e vidéken a leleszi és váradszegi premontrei konvent volt birtokos. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. — Zim.-Wer., I. 123. l.) Talán ezek telepítették, mindenesetre magyar jobbágyokkal. Lakossága a háborús pusztítások következtében a XVI. század végén már meglehetősen románnal kevert, de a magyarság többsége még egyáltalában nem lehetett vitás. — SzN: 1580. (Dec., bort búzáért.) M: 4 Bardos, Czergeo, Endree, Fodor, Hwrdoz, 3 Kepes, 2 Kys, Matthe, 2 Molnar, Sarga, Teose, 2 Waryw, 4 Zeme; R: Lwpsa, 2 Mondra, 2 Niegie, Ztan; B: Czar, Philepp, Kozma, Kraczion, Mwzko, Werke, 2 Zara.

17. **Apáti, Fel-** 1385. Appathi, 1486. Felapathy. 1385-ben szomszédai teljesen lerombolták, jobbágyait elhurcolták. (Fejér, X/3. 18. l. — L. o. lt. 2.). Gazdái ekkor a Borsiak és a Turul nemzetség egyik ága voltak. 1486-ban Mátyás király a kispalotnai Urai György koronáraszallt birtokai között Apáti felét is Drágffy Bertalannak adományozta. (Becsky lvt.) A kispalotnai Mikola család is birtokos volt a faluban, úgyhogy sorsa az érmelléki nemes-falvakéval lehetett egy, bár neve arra mutat, hogy egyháziak alapították. Később még a Zólyomiak szereztek itt részbirtokot. (1582: Kornis lvt. Gávay iratok.) A mellékelt jobbágynévsor a lakosok magyarságát vitathatatlanná teszi. Ma Apátkeresztúr Vedresábránytól északra, — SzN: 1599. (Dica.) M: 3 Balogh (2 nob.), 2 Byro, Boros, Czyordas, 3 Dombecz, 2 Fabian, Fazekas, Feorge, Gaspar, 3 Georgj, 2 Heogj, 3 Kaggiaj, Molnar, 2 Nagj, Somogj, Zabo, Vegh, Veoreos; B: Ne-meott, 2 Olah.

18. **Apáti, Puszta-** 1327. Apathy, 1520. Kysapathy, 1552. Pwztha Apathy. 1326-ban említik először, amikor a Turul nembeli Nagymihályi Lőrinc fia Gergely adományul kapta, de neve után ítélve, megtelepedésekor egyházi birtok volt. (Sztáray, I. 53. l.) A Semjén—Gálospetri vonaltól északra, Mihályfalva közelében állott, valószínűleg a mai Tyúkszer-Apáti határrész helyén. (1338: Károlyi, I. 128. l.) 1351-ben Olaszi Marót szerezte meg hozomány címén, s hihe-

tőleg az ő testvére, László váradi kanonok révén jutott a káptalan is birtokhoz benne. (1351: Kállay, XIV. No. 52. — 1354: Károlyi, I. 224. l. — 1465: L. o. lt. 35. — Fejér, X/3. 18. l. — 1466: Zichy, X. 410. l.) Pusztásodása, bizonyára Mihályfalva vonzóereje miatt, korán megindult s a XVI. század közepére jelentéktelenné vált községet könnyűszerrel separték el a török idők viharai. Lakossága keveretlenül magyar volt. — SzN: (1520. L. o. lt. Stat. F. 55.) M: Haynal. — 1569. (Dec., bor.) M: Bartha, 5 Bwryan, Kys, Mathias, Nadas, 2 Nagy, Pajsgyartho, Pal, 3 Thar, Verrös.

Apátkeresztúr I. Keresztúr.

19. **Asszonyvásár.** 1203. Forum Reginae 1268. Ahsunwasara, XIII. sz. Azanvasara, 1357. Azunvasara. (Târguşor.) A szatmár—bihari határon húzódó királyi, illetve királynői birtokon alakult ki, s lakói még a XIII. század derekán is a várszervezetbe tartozó hírnökök és tárnokok voltak. (1268: Tört. Tár, 1896. 505. l.) Már a XII. század végén a vidék egyik legjelentősebb települése, s vásárvámját ezért nem adta a király a váradi egyháznak. (1203: Anjou, IV. 292.; l. és Szentpétery 207., 1595.) További fejlődését a tatárjárás vagy magánkézre kerülése akadályozta meg. Tulajdonosa előbb a váradhegyfoki premontrei konvent, később pedig az abból alakult Szent István társaskáptalan volt. (1466: Bánffy, II. 74. l. — 1357: Károlyi, I. 236. l. — Századok, 1881. 105. l. Jelentés. — Bunyitay, II. 214. l.) Nevét vásárától és királynő-birtokosától vette. A reánkmaradt jobbágynévsorok a lakosság elegyítetlen magyarságáról tanúskodnak. — SzN: 1436. (Kállay, XV. B. III. 235.) M: Blasi, Fekete. — 1461. (Zichy, X. 147. l.) M: Adam, 2 Achady, 2 Bartha, Bodogh, Chokaly, Domby, Fanchikay, Feyer, 2 Fekethe, Kerekes, Keresy, Koly, Magas, Pap, Parlaghy, Zabo, Zewch, Zenay; B: Braxe, Fistulator, Mod, Pastor, Sutor, Thoth, Anthonius f. Barnabae, 2 filii Blasi, Stephanus f. Valentini. — 1569. (Dec., malac.) M: 2 Balassy, Chatho, Chjonthos, Dersy, 2 Fekethe, Gal, Hegy, 2 Kerekes, Cristoph, Lawas, 4 Nagj, 2 Oswald, Pap, Peley, Peel; B: Mod, Pechko (1570: Bucko), Tott, Török. — 1570. (Dec., gab.) Új nevek: M: Dombay, Eles, Jakab, Kathona, Kerek, Pal, Petes, Sos, Zabo, Zwecz, Vylaky.

20. **Atyás.** 1283. Athas, 1333. Athaas, 1401. Athyas, 1410. Kysataz, 1488. Mezewatyas. (Ateaş) Ugra és Geszt között fekszik. 1283-ban tűnik fel a Zóvard nemzetség kezén, de már 1333-ban a Sartyivánvcese nembeli Sexe fia Miklós birtoka. (Wenzel, IX. 363. l. — Anjou, III. 41. l.) Még később a kismemesi vidéken birtokos Ságiak és Erdőhegyiek tulajdonába került. (1401: Dl. 8679.) Az Erdőhegyiek részét később az Ugriak szerezték meg. (1488: Bölöni.) Bár fejlődése a XV. század elején pillanatnyilag hasonlóan tetszik a kismemesi falvakéhoz, mégsem lett ugyanaz, mert itt már jobban érvényesült a szomszédos középirtok vonzóereje, mely az eredetileg is nemzetiségi birtokot végül megszerezte és a maga képére formálta, (1429, 1524: Bölöni.) — SzN: 1430. (Vay, 1040.) M: Balogh, Feyes, Jo, 2 Lesy, Nestw, Papa, Solum, Zabo, Zylagy, Thanczos; B: Barza, 2 Nemeth, Sartor, Dionisius, Albertus filii Gregorii, Alexius et Mathias filii Gregorii, Jacobus f. Dominici. — 1582. (Dec.) M: Dull, Kowach, Thalás. — FN: 1401. (Dl. 8679.) M: Ferteu fossatum.

21. **Ábránháza.** 1374. Abranhaza. Csak 1374-ben tűnik fel a

váradai káptalan és püspökség közös birtokaként, (Stat. 34. l. — Bunyitay, I. 226. l.) de keletkezése hozzávetőlegesen a XIII—XIV. század fordulójára tehető. Megülői a síkföldi falvak magyar jobbagyái voltak. A XVI. század végén a falu többsége — mivel a bizonytalan nevűek inkább annak tekinthetők — már román volt, de mellette a török pusztításokban megritkult eredeti magyar lakosság töredékei is fellelhetők. Az erdők közé települt kis irtásfalú új lakói a XVII. században Várad körül dúló harcokban magyar elődeik sorsára jutottak. — SzN: 1580. (Dec., bort búzáért.) M: Erdely, Fodor, Kys, Nagy; R: Fatwl, Ficze, Lwpsa; B: 2 Olah, Pap, Raz, Tatha, Thete, Verke. — 1588. (Dec., gab.) M: Karczos, Nagy; B: 2 Lupsa; B: Markos, Olah, 2 Papp, 2 Racz, Thethe, Verke.

22. **Ábrány.** 1279. Abraam. (Nyírábrány.) Neve 1279-ben tűnik fel, amikor IV. László király bizonyos Gutkeled nembeli Langueus koronára szállt birtokait a Báthoryak őseinek adományozza. (Wenzel, IV. 177. l.). Birtokosai 1326-ban azt állítják, hogy még Szent István adta Vecelinnek, a Gutkeled nemzetség őseinek; (Fejér, VIII/5. 160. l., Wesselényi lvt XVIII. sz. á. i.) tehát a nemzetség régi birtokai közé kellett tartoznia, mert eredetét már akkor sem tudták. Régiségére mutat, hogy az adonyi monostorral szoros kapcsolatban állott. (1347: Anjou, V. 14. l.) A Báthoryak kezén hatalmasan megnövekedett. Adatunk van a község XIV. századi terjeszkedésére, melynek áldozatul esett a szomszédos Kisbátor. (1356: Dl. 30663. — Anjou, VI. 326. l. — 1366: Dl. 5437. — 1370: Dl. 5854. — 1373: Dl. 6127.) A korai időből származó személyneveket a latin alak semlegesíti, a minősíthetők azonban magyarok. — SzN: 1355. (Anjou, VI. 326.) M: Johannes f. Balasee, Petheu; B: Paulus dictus Bolue, Petrus dictus de Golcha. — 1365. (Dl. 5379.) B: Faber. — 1366. (Dl. 5437.) M: Zuch; B: Zolcha, — 1370. (Dl. 5854.) B: Blasius f. Nicolai, Michael f. Petri. — 1373. (Dl. 6127.) B: Benedictus. f. Pauli. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Balogh; B: Faber. — FN: 1355. (id. okl.) M: Baturulcha vicus.

23. **Ábrány, Monostoros-.** 1291. Abraam, 1397. Monustorus-abraham. (Érábrány, Abram.) Először a XIII. század végén említik. (1291: Jakubovich, 299. l.) Pusztaszemélynévből alakult neve és ma is meglévő románstílusú temploma bizonyítja, hogy legkésőbb a XII—XIII. század fordulóján feltétlenül meg kellett települnie. Genyéte, Pacal és Dédából álló birtoktest központja volt, melyet később a Csákyak margittai uradalma szívott fel. Birtokosairól csak 1386-tól kezdve maradtak adataink, amikor Monostorosábrányi István fia György örökös hiányában faluja felét a Kusalyi Jakcsokra testálta az itteni premontrei konvent kegyuraságával együtt (Wesselényi lvt. — 1405. és 1410. u. o.). Másik felét a konvent, majd annak elnéptelenedése után a váradhegyfoki premontreiek bírták. (Bunyitay, II. 404. és k. l.) 1425-ben a Csákyak megszerezték az uradalmukba ékelődő falunak a Kusalyi Jakcsok kezén lévő részét. (Csáky, I. 334. l.) A községnek bizonyos jelentőséget biztosított a fontos út mellett levő vámja. (1451: Bánffy, I. 669. l. — 1454: Csáky, I. 401. l.) Bár a megye határán állott, mindig Biharhoz tartozott, ami azt mutatja, hogy innen telepítették meg. A környező hegyvidék románsága a falu népi összetételében még a XVI. század végén sem érezte hatását — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Bako, Gal, Kerekes, Kys, Megyes, Patho. — 1588.

(Dec., gab.) M: Bako, Barla, Benkeő, Fodor, 4 Geöder, Jancho, Juhasz, Keresztes, 2 Marthon, 2 Matthe, Molnar, Nagi, Nyry, 6 Pechi, 3 Szabo; B: Bottha, Czompo, 2 Oros.

24. **Ábrány, Vedres-**. 1334. Mogosabraam, 1436. Abranfálva, 1450. Molnosabran, 1599. Veödreös Abram. (Abramuť.) Első említése 1334-ből maradt ránk, amikor a középszolnokmegyei birtokból a Gutkeled nembeli Joachim nádor leánynegyedet adott ki. (Esterh. R. 47. T. 5.) 1338-ban megosztották a bizonyára Monospetrivel egyszerre szerzett falun. (Zichy, I. 530. l.) Kihalásuk után I. Ulászló Németi Györgynek adományozta, aki 1450-ben Hunyadi Jánosnak adta el. (1443: Héderváry, I. 208. l. — 1445: Dl. 13839., 14349.) Öt esztendő múlva Csáky Ferenc csere útján megszerezte Hunyadtól, s így bekerült a margittai uradalomba. (Csáky, I. 488. l.) Valószínűleg ezután helyezték át a Csákyak kedvéért a még mindig középszolnokmegyei falat Biharba. A névsorok meggyőzően bizonyítják lakói magyarságát. — SzN: 1436. (Kállay, XV. B. III. 235.) M: Deak, Calapach. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Boros, 2 Farkas, Moricz, 2 Weres. — 1489. (Múz, törzs, XV. sz. é. n. 57.) M: Balog, Birge, Bonchy, Chaholy, Farkas, Haty, Keeczy, Molnar, Thenke, Weres. — 1496. (Csáky, I. 488. l.) M: Boros, Molnar. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Berzy, Deiak, 3 Gwba. — 1587. (Kornis lvt. Gávay iratok.) M: 3 Balogh, Beleoseos, Boros, Dara, 2 Farkas, 2 Fodor, Hegedeos, 2 Nagi, 2 Konch, Maior, Parlagi, Zabo, Zanto, Thamassy, 2 Vargha, Vig; B: Koch, Tanka, Török, Vanha.

25. **Ádámi**. 1291. Adam. Régen 1202. körüli határjáróoklevele említi bizonyos Pata faluját. (Szentpétery 65. „villa Paca”.) Ez kétségtelenül azonos a későbbi Adámival, mely végleges nevét az említett Pata fiától Ádámtól kapta, akinek e vidéken való szerepléséről 1213-ból, 1214 és 1236-ból vannak adataink. (VárReg. 15., 110. — Kubinyi, I. 13. l.) A XIII—XIV. századból csupán gazdag egyházaról maradt említés. (Jakubovich, 358. l. — Pápai tj. 55. l. — Bunyitay, III. 192. l.) Mikor 1500-ban újra hallunk róla, az Ártándiak nagykerekéi várának tartozéka. (Dl. 2680.) Ma puszta Pelbárt-híd és Nagyszántó között A névsorok a község lakosságának keveretlen magyarságára élesen rávilágítanak. — SzN: 1497. (Vay, 1442/1—2.) M: Bothos, Zakald. — 1518. (Vay, 1577/1—2.) M: 2 Adam, Czewek, 3 Fekethe, 2 Hwzar, Karachon, Kazzay, Magyar, 2 Nagy, Wyncze. — 1591. (Dec.) M: Chiani, Gienghe, Ihaz.

26. **Ágris**. 1588. Egregy. (Bélegregy, Agriş.) Az 1588. évi bárány-dézsmajegyzék említi először. (Dec.) Neve magyar és égerfával benőtt helyet jelent. (Oklsz.) Ebből származik a román elnevezés is. Bél tartozéka volt. — SzN: 1588. (Dec., bárány.) Sz: Mladin; B: 3 Cziban, Teoreok.

27. **Álcsi**. 1332. Alchi, 1503. Achy. Az 1332—37. évi pápai tizedszedéskor állandóan gazdag egyházhelyssgként szerepel. (Pápai tj. 73. l.) Megtelepülése tehát sokkal korábbi időben keresendő. Földesura egészen az egyházi vagyon szekularizációjáig a váradi püspök volt. A XV. század végén a község lakosságát pestis és egyéb csapások annyira megtizedelték, hogy 1503-ban Szatmári György püspök nagy kedvezményekkel akart új telepeseket oda-csalogatni. (Dl. 30960.) Fáradozását siker koronázhatta, mert az adórovók 1552-ben már 30 portát számoltak a faluban. (Dica.) Rövid felvirágzás után Várad gyakori ostromai alatt elnéptelenedett.

Emlékét Várad és Vizesgyán között több pusztá, tanya és határ-rész őrzi. A magyar jobbágyok idegenekkel való keveredés nélkül éltek benne. — SzN: 1470. (Vay, 1238/1—2.) M: Darwas, 2 Dyak, Feyes, 2 Fogas, Korlath, Kosa, Poka, Repas (1572. dec. is!), Weres; B: Thoth.

28. **Álmosd.** 1281. Almás, 1300. Almus, 1416. Almos, 1461. Almosd. Az Ákos nemzetségből származó Csire familia birtoka volt. A tatárjárás előtt került a család ősének, Csirének a tulajdonába, aki 1261-ben, mivel oklevelei elvesztek, István ifjabb királytól kért rá új adományt. (Fejér, VII/3. 41. l.) Neve és a környék birtokviszonyai alapján legkésőbb XII. század eleji megülését tartjuk, létrehozóját pedig a királyi uradalomban látjuk. A XIV. századtól kezdve leánynegyed, hozomány stb. címén egyre több része került új birtokosok kezébe, úgyhogy 1552-ben nyolc család osztozott rajta, de Almosdi Csirét már nem találunk köztük. (1281: Wenzel, IV. 234. l. — 1396: Dl. 38211. — 1446: Dl. 38284. — 1482: Dl. 18621., 18706. — 1300: Dl. 30590. — 1388: Dl. 29201. — 1416: Dl. 29229. — 1428: Kállay, XV. R. II. 540., 884., R. III. 113. — 1474: Múz. törzs. 23., 25. — 1476: Dl. 17817. — 1481: Esterh, R. 44. E. 42. — 1552: Dica.) A faluban élő jobbágyság teljes egészében magyar volt. A megtelepítő nemzetség azonossága eredetileg a következő falvakat kapcsolta Álmosddal egységbe: Monostor-, Hosszúpályi, Konyár, Sáránd, Bagos, Pocsaj, Vértes. (1479: Dl. 30220. — 1516: Dl. 29631.) — SzN: 1300. (Dl. 30590.) B: Benedictus, Demetrius, 2 Mark, Paulus, Paulus villicus. — 1422. (L. o. lt, 68.) M: Chozas; B: Jacobus. — 1447. (L. o. lt. 6.) M: 2 de Maythen, Zabo; B: Magnus, Paulus f. Petri. — 1461. (L. o. lt. 22.) M: Zekel. — 1461. (L. o. lt. 50.) M: 2 Bornemhyza, Chiko, Farkas, de Hozwpaly, Kanthor, Zemes; B: Olah. — 1463. (L. o. lt. 23.) M: Bonis, Gered, Gyewrkes, Janosy, Peery, Zeep, Weres, Wyrag; B: Litteratus, Lwgosy, 2 Magnus, Olah. — 1469. (L. o. lt. 18.) M: Marthon, Saska, Thwri. — 1493. (Múz. törzs. 40.) M: Byro, Chwlaki, de Derechk, Ewry, Fodor, de Gwth, Hwzar; B: Faber, Olah. — 1582. (Dec., bár. rest.) M: Balasi, 2 Bagosi, Bertha, Elekes, Ferghe, Gialogh. — 1585. (Dec., bár rest.) Új nevek. M: Bartha, Debrej, Heigheteo, Nagi, Sandor, Zabo, Zilagi. — FN: 1454. (L. o. lt. 27.) M: Kekkallo silva. — 1493. (Múz. törzs 40.) M: Lwdos pratum, Megyes pratum, Perchywth duae viae.

29. **Árkus.** 1552. Árkos. (Bélárkos, Archiş.) Neve forrásainkban 1552-ben tűnik fel. (Dica.) A megye egyik legdélebbre fekvő községének népi viszonyait nem ismerjük, de hihetőleg románok lakták. A román elnevezés a magyarból ered. (Knieszsa.)

30. **Árpád.** 1326. Arpad. (Arpăşel.) Első írásbeli említése 1326-ból maradt ránk, de keletkezése, neve alapján, a X—XI. század fordulójára tehető. (Bölöni.) Eredetileg királyi birtok volt, később valamelyik nemzetség kezébe került. Birtokosairól csupán annyi bizonyos, hogy délebbre, Csanád, Arad vagy Zaránd megyébe valók voltak. A XIII. század végétől határai miatt állandó súrlódások voltak a Vásárin adományt nyert Ajkai, később Vársári családdal. (1341: Bölöni.) Ez is közrejátszhatott, hogy régi birtokosai, a Warani Balogok, szabadulni akartak tőle. Előbb csak elzálogosították a megyében nagy birtokokat szerző Csákyaknak, 1423-ban pedig végleg el is adták. (1397: Csáky, I. 199., 324., 327. l.) Ettől kezdve a körösszegi uradalom részeként a környezetétől el-

térő fejlődésen ment keresztül: jobbágyközség maradt. Színmagyar jobbágyság élt benne. Temploma Szent György mártír tiszteletére volt szentelve. (1417: Csáky, I. 300. l.) — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Ersek, Farkas, Hathy, Kwrtha, Nemes, Sasy, Zekeres, Thombolo; B: Faber, Parvus. — 1588. (Dec., gab.) M: Belezj, 2 Cziulia, Damakos, Ersök, 2 Philöp, 2 Giwlai, 2 Hati, Kezteus, 2 Kys, Lazlo, Molnar, 3 Nömös, Pataki, Suito, Zabo, Tar, Vegh, Vörös; B: Basarakj, 3 Olah, Topach, Toth. — FN: 1326. (Bö-löni.) M: Galnaer stagnum (75000 térképen: Gányér.).

31. **Ártánd.** 1075. Rikachi Artand, 1291. Artand, 1334. Rykalch alio nomine Arthand. Ártánd az egyedüli községünk, melynek fennállásáról a XI. századból írásbeli bizonyítékunk maradt. (Knauz, I. 55. l.) A bihari ispánság határszélén („in confinio Bichor civitatis”) levő falut Géza 1075-ben az általa alapított garamszentbenedeki kolostornak adta. Ekkor már 100 jobbágyháztartás volt benne. Az innen kiinduló erdőkben, vízjárta laposokban kitűnő legelők voltak a pásztorkodó lakosság nyájai számára. Okleveles adatunk van arra, hogy valóban lakói foglalkozásáról kapta nevét. (1334: Knauz, III. 253. l.) A tatárjárás utáni zavaros időkben a birtokot a szomszédok elfoglalták és az 1334-ben lefolytatott vizsgálat szerint Aba fiai Aba, Péter, Pál bitorolták (id. okl.). A XIII. században a leleszi prépostságnak is volt itt kétekealjnyi földje. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i.) Távolfekvő birtokaikat az egyháziak nem is tudták megtartani és a falu később az Ártándi családé lett. (Dl. 30289., 2680.) A régebbi Rikachi falunév szláv eredetű, de lakói között az idegen elemeknek nyomát sem találjuk. (Kniezsa.) — SzN: 1518. (Vay, a 2/42.) M: 2 Alfewldj, 2 Boryzya, Boldisar, 2 Byro, 2 Cheffj, 2 Chorba, 7 Gerghffy, Gywrgy, Ihaz, 2 Kardos, Kys, 5 Kozma, 3 Megyerj, Nagy, Olayos, Posa, Sandor, 2 Salgo, 2 Zeek, Tholdj, Warga, 5 Wyncze; B: Olah, 2 Toth. — 1599. (Dec., gab.) M: Gaal, Magyar, Weegh; B: Tathar, Thoott.

32. **Babostya.** 1552-ben tűnik fel a váradi káptalan birtokában. (Dica.) A Gyepestől északra fekvő erdőségben keletkezett, valószínűleg a XV—XVI. század fordulóján. Megülői, a falunév nyelvi alakjából ítélve, román pásztorok lehettek, de a névsortöredékek azt mutatják, hogy 1588 előtt, amikor valami csapás érthette a falu népét, széles magyar réteg is élt a községben. Nem lehetetlen, hogy alapja valami korábbi magyar pásztorszállás volt. A XVII. század háborús viharai elseperték, helyét a Székelytelek és Sályi közötti erdőségben két tanya jelöli. — SzN: 1568. (Dec., rest.) M: Byro, 2 Chiaka. — 1572. (Dec., rest.) M: Santha. — 1574. (Dec., rest.) M: Chiak. — 1585. (Dec., rest.) M: Kis. — 1588. (Dec., bár.) R: 2 Czinka, Jugha, Triffo; B: Barancz, Kurpas.

33. **Bagamér.** 1281. Bogomer, 1291. Bagamer. A Nyírség és az Érmellék érintkezési vonalán fekvő község 1292-ben már teljesen kialakulva lép elénk. (H. O., III. 41. l.) A Gutkeled nem Marcaltövy ágának volt a birtoka és nevét egykori tulajdonosától és alapítójától, a XIII. század első felében élt Bogomértől nyerte. (Karácsnyi: Nemzetségek, II. 38. l. — 1257: Akad. I. dob.) Mivel a család többi birtokai a Dunántúlon voltak, a lakóhelyétől távolfekvő Bagamért cserébe adta a váradi káptalan györmegyei Gyimót és baranyai Szentmiklós falujáért. (1348: Fejér, IX/6. 36. és 118. l.) A káptalan XIV. századi statutuma Bagamér tartozékának mond

bizonyos Horon nevű földet, mely azonos lehetett a Zsigmond király által 1417-ben a Zólyomiaknak adományozott Székelyhíd körüli Horo lakatlan pusztával. (1350: Anjou, V. 391. l. — Stat. 36. l. — 1417: Vécsey lvt f. II. No. 162.) — FN: 1292. (H. O., III. 41. l.) M: Scyl dumus viminarum (1543: Zyn dumus, 75000 térkép: Szilos.) — 1419. (L. o. lt. Met. Bihar. 10.) M: Ludasthohath locus paludosus (1557: Ludashath szántó Tulogd határában, 75000 térkép: Ludas-tó.) — XIV—XV. sz. (L. o. lt. Metal., Bihar. No. 5.) Bagamer silva (75000 térkép: Bagaméri erdő).

34. **Bagd.** 1290. Bwgod, 1435. Bagd. 1290-ben tűnik fel gazdáinak, a Péterházát alapító Bagdiaknak a nevében. (H. O., VIII. 291. l.) Birtokosainak életszínvonalából, a kisenemesi községekkel való kapcsolataiból következtetjük, hogy azokhoz hasonló összetételű falu volt (1448: Bölöni. — 1435: Dl. 12661.) A nemesi kúriák mellett azonban mindvégig megtaláljuk a jobbágyok portáit is. A XVII. századi háborúk semmisítették meg. Ma Hajdú-Bagdi puszta néven találjuk meg Nagyszalontától nyugatra. Egészen elpusztulásáig csak magyarok lakták. — NN: 1448. (Bölöni.) M: de Bagd, Fwthas. — 1456. (L. o. lt. 17.) M: Aprod, Debre, Saro; B: Dana. — 1492. (L. o. lt. Stat. T. 23.) M: Cherepes. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Athyasy. — 1515. (Teleki, n. 433. l.) M: Aprod, Balassy, Posgay, Sara, Soos; B: Kys Dana. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Moreh, Olayos, Puha, Simon, Sos, Szappanos; B: Olah, 2 Vayza.

35. **Bagos.** 1291. Bogus, 1415. Kysbagos, 1517. Chyres Bagos. (Hajdúbagos.) Az Álmosdi Csire és Pocsaji család őseinek kezén tűnik fel a XIII. század végén. (Jakubovich, 222., 359. l.) Egyházi tizede után ítélve ekkor már tekintélyes település lehetett. Az Ákos nemzetség összefüggő bihari birtoktömbjén alakult ki, s XII. századi településnek tartjuk. A XIV. században házasság révén a Kállayak és Hencidai Bacsók szereztek részt benne. (1435: Kállay, XV. R, III. 113. — 1476: Dl. 17817. — 1517: Dl. 8291.) 1435-ben 50 jobbágytelket találtak benne (id. okl.). Ugyanekkor a faluba történt újabb telepítésről hallunk. A XIV. század elején Szabolcs megyéhez is számították. (1310: Anjou, I. 198. l.) Lakosai magyarok voltak. — SzN: 1486. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Kewer, Mike. — 1517. (L. o. lt. Stat A. 2.) M: Bezy, Vrga (Ugra?). — 1590. (Dec.) M: 3 Alberth, Berös, Bodo. — FN: 1435. (Kállay, XV. R. III. 156.) M: Nagerdew silva, Fywzharazthya silva, Wyerdew silva; Sz—M: Rychehege silva.

36. **Baj.** 1283. Boy, Nogboy, Kysdedboy, 1473. Kysbay, Naghbay. (Mezőbaj, Boiu.) A Feketekörös melletti erdőségbe települt község a Zóvárd nemzetség birtoka volt és így került az abból kiágazó Izsákai család tulajdonába. Első írásbeli említése 1283-ból maradt ránk, de a település akkor már olyan fokon állott hogy mögötte messzire visszanyúló fejlődést kell feltételeznünk. (Wenzel, IX. 363. l.) Erre mutat a török eredetű Baj személynévnek falunévként való használata is. (Gombócz Z. c. M. Ny. 1915. 434. l.) 1283-ban a Zóvárd nem tagjai felosztják két utód nélkül elhalt rokonuk” birtokait, s ezek között találjuk a Boy nevű földön kialakult Kysdedboyt és Noghboyt, mely utóbbiban templom is van (id. okl.). Az akkor osztályra került birtokok között Baj volt a legnagyobb. 1434-ben a Bessenyei Lászlónak jutott felére 19 jobbágytelek esett. (Dl. 12553.) Birtokosai között megtaláljuk a za-

rándi Erdőhegyi családot, a Mezőgyáni és Bajomi familiát. (1473: Dl. 17415. — 1504: Dl. 21267.) Alapító magyar jobbágysága mindvégig a község egyetlen nemzetisége maradt. — SzN: 1516. (Dl. 37995.) M: 2 Lowaz, Markos, Warga, Wekas. — 1588. (Dec., gab.) M: Farkas, Jossa, Peczeoj.

37. **Bajom.** 1215. de Boiano, 1342. Bayn, 1423. Bayon, 1517. Naghbayon, Kysbayon, (Biharnagybajom.) A középkorban hol Szabolcshoz, hol Békéshez számították, míg aztán 1497-ben végleg Biharba került át. (1427: Dl. 11902., 11294. — 1459: Dl. 29289. — 1497: Károlyi, III. 23. 1.) Írásos emlékeink először 1215-ben szólnak róla, amikor az itteni bihari várnépek a Sárrét szigeteit, nádasait, halászhelyeit illetőleg kiegyeztek a rábériakkal és a szintén Bajomnak nevezett falu nemeseivel. (VárReg. 148.) Ez a feljegyzés élesen rávilágít a Sárrét nádtengerébe települt falu életkérdéseire. Benépesítése korai időben Bihar területéről történhetett. Feltűnésekor már kettős község volt. Úgy látszik, hogy ez a megosztódás a XIII. század elején következett be, amikor a király a birtok egyik részét valószínűleg a Sartyivánvecse nemzetség egyik tagjának eladományozta. A királyi ispánság bukása után a várnépektől lakott részt is a Bajomiak ősei szerezték meg. 1342-ben már Békés megyéhez számították és a Sartyivánvecse nembeliek osztoztak rajta. (Anjou, IV. 232. 1.) 1351-ben Bajomi János a község egyik részét Demeter váradi püspöknek zálogosította el, melyet a familia csak másfélszázad múlva, hosszas pereskedés után tudott visszaszerezni. (Anjou, V. 514. 1. — 1423: Múz. törzs. 11. — Károlyi, III. 23. 1.) Szent András apostol tiszteletére emelt templom volt benne. (1423: Károlyi, II. 74. 1.) Semmi okunk sincs feltételezni, hogy lakói kevésbé lettek volna magyarok, mint a környéké. — SzN: 1215. (VárReg. 148.) M: Cheme, Misca; B: Johannes, Buctu et Abraam filii Buctonis, Teme.

38. **Bakonszeg.** 1283. Aka, 1434. Bakonzeegh. Aka a Zóvárd nem ősi birtoka és már a XIII. század végén egyházashely volt. (1283: Wenzel, IX. 363. 1. — Jakubovich, 358. 1.) 1446 után nem hallunk többet róla. (Dl. 12523.) Biztos adatunk nincs rá, de az oklevelekből sejthető, hogy eltűnése kapcsolatban volt az 1434 óta szereplő Bakonszeg megjelenésével. (Dl. 12553., 12850.) Bakonszeg a XIV. század folyamán Aka határában alakulhatott ki s a következő században összeolvadó két telepnek a fiatalabb rész adott nevet. Új nevét a Berettyóba ömlő Kállóér alkotta zugról, szegről kapta. (Rásonyi Nagy c. M. Ny., 1927. 569. 1.) Aka emlékét őrzi a Bakonszeg melletti Akavár nevű határrész. Népi viszonyait nem ismerjük, de éppen olyan színmagyar lehetett, mint a Zóvárdok többi szomszédos faluja.

39. **Balalény.** 1580. Bolilith, 1588. Balylen. (Băleni.) Román eredetű nevét először az 1588. évi tizedszedők jegyezték fel. (Dec, Kniezsa.) A Tatárfalva szomszédságában a Feketekörös mellett fekvő falucska román megülesű és lakosságú volt. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: 2 Dwdh, Miklwczia, Zim Laza.

40. **Barakony.** 1333. Barakun, 1552. Barakon. (Felsőbarakony, Berechiu.) Az 1332—37. évi pápai tizedszedéskor állandóan az egyházasközség között szerepel. (Pápai tj. 74. 1.) A váradi káptalan 1374-i birtokösszeírása a püspökség és a káptalan közös tulajdonának mondja, de később földesura egyedül a káptalan. (Stat.

34. 1. — 1406: Bunyitay, I. 226. l. jegyzetben.) Cséfától északra áll.

41. **Barátpüspöki.** 1282. Baratpispuk, 1339. Baratpuspuky, 1416. Warathpyspuki, 1449. Barathpiskeky. 1256-ban tűnik fel az erdélyi püspökség birtokaként. (Dl. 37216. — Zim.— Wer. I. 143. l.) A távolélő tulajdonos faluját a szomszédok erőszakkal is megakarták szerezni. Különösen a szomszédos Selinden birtokos Csák nemzetséggel volt a püspökségnek állandóan baja. (1281: Wenzel, IV. 234. l.) 1339-ben például a püspök azért emelt panaszt, mert a Csákok Selindet Barátpüspöki határába telepítették. (Fejér, VIII/4. 378. l.) A Kerekiek és a Fudiak jobbágyai még a házakat is elhordták a püspök birtokáról. (Beke reg. 182—83. 1369: Tört. Tár, 1889. 767. l.) Az állandó pusztítások miatt az erdélyi egyház 1374—1416. között eladta a váradi káptalannak. (1416: L. o. lt. Metal. Bihar. 8.) Ezekben a határviszályokban néptelenedett el. 1449-ben már pusztta. (L. o. lt. 33.) Helyét valószínűleg a Selind és Keserű közti Püspökhalom jelöli.

42. **Barmod.** 1273. Bormow. 1273-ban a váradi egyház tatárjáráselőtti birtokai között sorolják fel (Zim.—Wer., I. 122. l.), megtelepülése tehát 1241 előtt egészen bizonyosan befejeződött. Egyideig a káptalan és püspökség közös birtoka, később teljesen az utóbbié. (1552: Dica. — Bunyitay, II. 250. l.) Erdős, vízjárásos határán tekintélyes számú jobbágyság élt. Dél-Bihar elpusztulásakor, a XVII. században, Barmod is elnéptelenedett. Emlékét Kötegyántól északkeletre több határrész és tanya örzi. Megülői és lakói magyarok voltak, de a XVI. század végén a friss román beszivárgás már megfigyelhető. Az „Oláh” név alatt élő jövevényeket a magyar többség idővel magába olvasztotta volna, ha a háborúk az egész falut el nem pusztítják. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Biro, Dalos, Hercziegh, Kys, Makraj, 3 Nagj, 2 Santa, Sapi, 2 Varga; B: 7 Olah, Thot.

43. **Baromlak.** 1327. Borumlak, 1486. Baromlak. (Borumlaca.) A Berettyóba ömlő, ma erről a faluról elnevezett patak forrásánál, a Kéz erdővel borított nyúlványai között fekszik. 1327-ben a Turul nemzetség osztályánál tűnik fel. (Dl. 28896.) Fekvéséből és nevéből következtetjük, hogy a település magva a patak mellett felfelé haladó széplaki pásztorok szállása lehetett. A csira faluvá fejlődése már a XIV. század legelején megindult. Mindig Kérővel együtt említik, s így nem lehetetlen, hogy ennek az eredetileg szolnoki várföldnek a határában alakult ki. (1461: Bánffy, II. 29. l. — 1483: Esterh. R. 44. E 43.) Első lakói magyarok voltak, de a sólyomkői uradalom területéről a XIV. század közepe óta leomló románság a település nemzetiségi kópét — a környékből ítélve — már a XVI. században megváltoztatta. Birtokosai a Bozzásiak, Borsiak és Bályoki Szénások voltak. (1438: Dl. 27868. — 1486: Becsky lvt — 1519: EME. törzs.)

44. **Barzesd.** 1580. Barzofalva, 1599. Borzwlifalva. (Barzafalva, Bârzești.) A béli hegyek déli lejtőjére települt falut először a XVI. század végéről reánkmaradt dézsmajegyzékek említik. A román-magyar összetételű falunév, valamint a jobbágynevek egybehangzóan románnak mutatják. Bél vidékéhez tartozott — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: 2 Barz, Iwach; Sz: Mladin.— 1588. (Dec., bár.) R: Grauril; Sz: Mladin; B: Belchie, Inch.

45. **Battyán.** 1366. Bathyan, 1508. Also-, Felsewbathyan. (Mező-

bottyán, Botean.) 1360-ban a Telegdiek osztozkodásakor említik először, ekkor azonban már olyan fejlődési fokon állott, hogy keletkezését legalább is a XIII. század második felére kell tenünk. (Dl. 322.) Eredetileg nem a mai helyén, hanem a Körös mellett állott (id. okl.). A Körös egyik ága ugyanis régen Jenő és Szabolcs között folyt. Földesurai mindvégig a Telegdiek voltak. A megülők és a lakosság magyarságát a falunév és a Szűz Mária tiszteletére épült római katolikus kápolna bizonyítja, (Dl. 7370.) 1561-ben lakói között két szláv nevűt találunk. Ezek és a bizonytalanok egy része valószínűleg románok voltak. A románságnak a benyomulása kapcsolatban állott azzal a folyamattal, mely a szomszédos Oláhjenőt létrehozta. Az ikerfalu feltűnése jelölheti az új telepések beköltözését. (1508: Dl. 21842.) — SzN: 1360. (Dl. 322.) M: Istenus. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Bartha, Borbola, Bwda, Jwhos; Sz: Gaydos, Petthryso; B: Dragnos, 2 Mysyn (Mysy is), Pap.

46. **Battyánülése.** 1353. Bathanylisy, 1357. Bataniulese. Felét 1353-ban a Görbediek rokonaiknak, a Szakáliaknak engedték át. (Bölöni.) Megtelepítése tehát a Toldi-atyafiságnak tulajdonítható. (1357: Bölöni. 1375. ó. á. i.) A kis településcsira nem bizonyult életképesnek, mert a XV. században már nem hallunk róla. Az említettek törzsbirtokán, Körösszakál közelében állhatott.

47. **Bálintteleke.** 1291. villa Valenti, 1354. Valinttheleke, 1470. Balyntwlese, 1477. Balyntilese. 1291-ben egyházasközség, 1354-ben csak lakott hely (locus sessionalis), 1470-ben pedig már puszta. (Jakubovich. 301. l. — Dl. 28732. — Dl. 26627.) A XIII. század második felében keletkezett és hihetőleg a szomszédos Déter conditionarius eredetű gazdái alapították. Sorsa és korai elnéptelenedésének oka Déterével azonos. Berettyószentmárton közelében állott. (L. Détert is.)

48. **Bályok.** 1213. Baluc, 1298. Baalk, 1404. Balyok. (Balc.) A Rézhegység szilágymegyei lejtőjén települt meg. Nevével először 1213-ban találkozunk. (VárReg. 19.) Ekkor a Nyüved és Szalárd környékén is birtokos Olivér comes fia Quid a Baluc földön (terra) lévő részének felét mostoha testvérének Herbortusnak engedte át. Minthogy már malom is volt rajta, valami településcsirának kellett itt lenni: a falu magvát a XII. század második felére tehetjük. Az első települést a tatárjárás elseperte. 1298-ban a templommal is rendelkező falu teljesen lakatlanul állott. (Féjér, VI/2. 152. l.) Ekkor a Becsegergely nemzetség tagjai tartozékaival együtt Hegen fia Lászlónak, a Bályoki Szénás család őseinek adták el. (1271: EME. törzs.) E család újra benépesítette, tartozékain pedig már a XIV. század harmincas éveire létrehozta Száldobágyot, Gewzt, Salamont és Disznókutát. Ezek közül azonban csak a Berettyó melletti Száldobágy fejlődött faluvá, míg a másik három tanyaszerű település Bályok és Száldobágy határába olvadhatott be. (1337: Wesselényi lvt. — 1404: Múz. törzs. 2.) 1472-ben Mátyás király az országba törő lengyel trónjelölttel összejátszó Bályoki Szilveszter itteni kastélyát és birtokait elfoglaltatta, 1483-ban pedig a váradi püspöknek adományozta. (Esterh. R. 44. E. 29. — 1483: Múz. törzs. 46.) A község ugyan a család kezén maradt, de az elkobzott részeket csak 1519-ben nyerte vissza. (1488: L. o. lt. Stat V. No. 141. — 1519: EME. törzs. — 1496:

Dl. 20453.) A tatárjárás utáni újranevesítést a Szénások Szarvad környéki falvainak magyar népsége végezhette el. Keveretlen magyar lakossággal lépett át az újkorba. — SzN: 1484. (L. o. lt. 1.) M: Barmadi, Saly. — 1588. (Dec., gab.) M: Daroczj, 2 Egied, Jeöuevenj, Keöreosi, Koczi, Molnar, Nagi, Varga; B: Herman, Olah, Kacz. — 1599. (Dec., gab.) M: 4 Balogh, 8 Bana, Chyoma, Darolczy, Egyid, Geodeor, Giarfas, Ifiu, Kathona, 2 Kis, Keoczy, 5 Kouaczj, Lukaczy, 3 Mathe, 2 Molnar, Solyom, Sos, Szabo, Saruady, Szeoreos, Wegh; B: Benczik, Kizerj, Raczy. — FN: 1337. (Wesselényi lvt.) M: Geus alio nomine Pyspuky (1404: Gewz.), Dyznokuth (1488: Dysnokwtha) puszták. — 1404. (Múz. törzs. 2.) M: Salamon (1488: Salamon puszta). — 1488. (L. o. lt. Stat V. No. 141.) B: Cvlzevs praedium.

49. **Bánháza.** 1321. Joankabanhaza. 1329. Iwankabanhaza, 1375. Banhaza. A Gutkeledek családfáján a XIII. század végén több Ivánka, Joanka, Joachim nevű, báni tisztséget viselt tagot találunk, úgyhogy a falu alapítóját is ezek között kell keresnünk. (1321: Perényi lvt. — 1329: Dl. 2532. — Karácsonyi: Nemzetségek, II. 24. és k. 1.) A községre vonatkozó utolsó adatunk 1375-ből való. (Kemény gyűjt.) Helyét a Penészlek és Nyírábrány közti Bánháza puszta jelöli.

50. **Bánk.** 1317. Bankyghaz, 1319. Banck. A Nyírségről lehúzó erdőbe települt faluról 1317-ben hallunk először, amikor I. Károly Bánkegyháza nevű földet a Kállay család őseinek adományozza. (Zichy, I. 250. 1.) Az oklevelek a birtokot még jóideig csak földnek nevezik, amiből lakatlanságára következtetünk. (1319: Anjou, I. 508. 1. — 1324: Anjou, II. 171. 1.) Neve azonban gyanítani engedi, hogy valami okból elpusztult korábbi település lehetett. A Kállayak újranevesítették, s 1352-ben elcserélték a Gutkeled nembeli Adony fiainak Kállóhoz közelfekvő Harang nevű birtokával. (Anjou, V. 552. 1.) A községben akkor már 16 jobbágytelek volt. Az Adonytól származó Jankaháziak a XV. század elején a Pércsieknek ajándékozták. (Debr. v. lvt. ogy. 101.) Ettől kezdve ők és a velük rokon családok birtokolták a török időkben bekövetkezett elnéptelenedéséig. (1352: id. okl. — 1415: Károlyi, II. 18. 1.) Emlékét a Mikepércs és Monostorpályi feletti erdők őrzik. Lakói egységes magyarságát különösen a határnevek világítják meg élesen. Neve magyar személynév. — SzN: 1373. (Debr. v. lvt. ogy. 36.) M: Paztor; B: Johannes f. Ladislai, Leukes f. Thomae. — 1433. (Debr. v. lvt. 278.) M: Chege, Gal, Theke; B: Theurek. — 1440. (L. o. lt. 10.) M: Chege. — 1567. (Dec., rest.) M: Kathana. — FN: 1373. (Debr. v. lvt. ogy. 36.) M: Csorda nyomo uta, Kis erdő uta, Salamon uta stratae publicae, Felgat ut communis strata (1433. is), Lato ut magna strata, — 1433. (Debr. v. lvt. ogy. 278.) M: Földvar halma locus, Kertmegierdő silva, Sikeres Ret locus, Kis sos halom collis, Tethus silva,

51. **Bánlaka.** 1406. Banlaka. (Körösbánlaka, Bálnaca.) A Sebeskörös festőien szép szorosában egy kis fennsíkon települt meg. A sólyomkői uradalom eladományozásáról szóló 1406-i oklevél említi először, de egészen bizonyos, hogy sokkal korábban, hozzávetőlegesen a XIII. század végén, alakult ki. (Esterh. R. 44. B. 7.) A falunév és a középkorból ismeretes egyetlen lakójának a neve magyar. Az oklevelek mindig az uradalom magyar falvai között

sorolják fel. (1435: Esterh. R. 44. F. 47. — 1457: Esterh. R. 44. C. 15.) — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M. Jakab.

52. **Báránd.** Neve az egykor virágzó sárréti juhászattal kapcsolatos. A középkorban felváltva tartozott Biharhoz, Szabolcs-hoz és Békéshez. A XVI. században a váradi püspökség tulajdonában találjuk. (Bunyitay, II. 226. l. — 1552: Dica.) Népi viszonyaira adataink nincsenek, de semmi okunk sincs a lakosság magyarságát kétségbe vonni.

53., 54. **Báród.** 1291. Baruod, 1392. Magyar-, Olahbarod, 1510. Kysbarwd, 1525. Naghbarod. (Kisbáród, Borozel, Nagybáród, Borod.) A Királyhágó alatt fekvő Nagybáródot először a váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzéke említi. (Jakubovich, 359. l.) Alapítói a királyi hatalom által az erdélyi út őrizésére rendelt magyarok voltak, s kialakulása még a XIII. század előtt befejeződött. A királyi birtokok eladományozása után a kialakuló sólyomkői uradalom része lett. A XIV. században Komorzowan vajda vagy fia Péter megtelepítette Oláhbáródot Péter vajda magtalan halála után birtokait Zsigmond király Sólyomkő akkori urának, Kaplyai Jánosnak adta. (1378: Bölöni. — 1392: Esterh. R. 44. A. 3. 1394. é. á. i.) A meghalt vajdának azonban mégis csak akadt örököse, mert 1406-ban már csak Magyarbáród szerepel Sólyomkő tartozékai között, 1443-ban pedig az uradalom gazdáinak erőszakoskodása ellenére is Péter vajda összes többi birtokával együtt ismét román vajdacsaládé, a Ventereké. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1443: Bölöni. — 1465: Dl. 36885. 1650. é. á. i.) Ezekből a falvakból alakult ki a XVI. században a báródsági nemes kerület. (Borovszky, 492., 613. l.) Nagy (Magyar) Báród lakói az idézett oklevél bizonyossága szerint 1406-ban még magyarok voltak. 1443-ban magyar és román jobbágyok úzték el a birtokaikra visszatérő Ventereket. (Bölöni.) A román alapítású falvakkal szorosabb kapcsolatba került magyar község a XV. század második felétől kezdve gyorsan románosodott, amit elsősorban az siettetett, hogy kisnemesi életszínvonalon álló gazdáinak szaporodásával a nagyobb ára magyar jobbágyság fokozatosan kiszorult a községből. A település már a XVI. század elejére román jellegű lett, amikor a két falu között fennálló nemzetiségi különbséget jelölő Magyar-, Oláhbáród elnevezést a Nagy-, Kisbáród váltotta fel. (1510, 1525: Bölöni.) — SzN: 1443. (Bölöni.) R: Dama volahus. — 1510. (Bölöni.) R: 2 Wlaad.

55. **Bártfalva.** 1406. Barby, 1435. Barthfalva, 1599. Bartafalva. Széltarló közelében a Berettyó mellett fekvő község első említésének a sólyomkői uradalom 1406. évi adománylevelében előforduló Barby-t vagy Barby Janusfalwa-t tekinthetjük. (Esterh. R. 44. B. 7.) 1435-től kezdve mai nevén szerepel állandóan az uradalom vlach, falvai között. (Esterh. R. 44. F. 47.) Megtelepülése a XIV. századi román bevándorlással kapcsolatos, de a falualapító kenéz korábbi magyar településcsirákat is felhasználhatott. A XVI. század végén a lakossága már majdnem teljesen román, bár néhány magyar nevűt is találunk közte. — SzN: 1599. (Dica.) M: Czyontos, Czyokalos; R: Albas, Baczjk, Chyagor, Chyulia; B: Pap, Roz, Theoreok, Vannia.

56. **Bátor.** 1316. Batur, 1473. Naghbator, 1552. Fekete Bathor. (Feketebátor, Batăr.) Teljesen kialakulva tűnik fel 1316-ban és eredete a gyér adatokból kétkedően nem világítható meg. (Justh

lvt. K. 1—2. 1382. é. á. i.) 1341-ben a körösszegi várhoz tartozó királyi birtok. (Bölöni.) Ez megdönti azt az elterjedt hiedelmet, hogy a Toldiak ősi birtoka és itt állott volna nemzetségi monostoruk is. Monostorára 1316 és 1344-ből maradtak adataink, ekkor pedig királyi birtok. (1316: id. okl. — 1344: H. O., III. 149. l.) Elfogadhatóbb az a feltevés, hogy korábban a Barsa nemzetség tulajdona volt (V. ö. 113. l.) Neve török eredetű magyar személynév, s így megalapítását a XIII. század előtti időre kell helyezni. (Gombóc Z. c. M. Ny. 1915. 435. l.) A Toldiak csak a körösszegi uradalom eladományozása idején szerezték meg, amikor a nagyhírű Toldi Miklós Zsigmond királytól megkapta a szatmármegyei Daróc helyett. (1390: Bánffy okmt. I. 430., 432. l.) Ettől kezdve a vizsgált korban állandóan e család birtoka, sőt egyik ága innen nevezte magát. (1433: Dl. 30169. — 1473: Justh lvt. B. V—5. — 1508: Dl. 21858. — 1552: Dica.) Az erdős, mocsaras határu község lakossága teljes egészében magyar volt. Bátorhoz tartozhatott a XIV. század elején néhányszor említett Eery, Fazeker királyi birtok, mely valószínűleg korán elpusztásodott. (1326, 1341: Bölöni.) — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Soos. — 1588. (Dec, gab.) M: Abraham, Bachi, 3 Barakonj, 3 Barath, Bak, Bodor, 2 Cziako, Cziatfaluj, Egöd, Fekete, Gelerth, Gereth, 2 Hay, Iso, Istuan, Kadar, 2 Kouaczj, Kis, Köpe, 2 Marton, 4 Molnar, 2 Nagi, Simon, Sos, 2 Szabo, Szios, Toluaj, 2 Varga; B: Chie, Hagimasi, Kenez, Olah, 3 Toth, Vaida. — FN: 1326. (Bölöni.) M: Eery possessio. — 1341. (Bölöni.) M: Fazeker stagnum et terrae.

57. **Bátor, Kis-** 1279. Kyus Batur, 1332. Kysbatur. 1279-ben IV. László király bizonyos Gutkeled nembeli Langueus koronára szállott birtokai között a Báthoryak őseinek adta. (Wenzel, IV. 177. l.) A Nyírábrány közelében állott kis falu korán elnéptelenedett. (1332: Dl. 2758.) 1355-ben már pusztaföld és ugyanakkor Abrányon egy Baturulcha vicus van. (Anjou, VI. 326. l.) Kétségtelen tehát, hogy Nyírábrányba olvadt és azt gyarapította.

58. **Begécs.** 1341. Buges, 1351. Beges, 1356. Bedech, Bygess, 1552. Beghes. Először 1341-ben tűnik fel gazdájának a nevében. (Bölöni.) A mocsaraktól szűk helyre szorított kis falu valószínűleg a királyi várszervezetben alakult ki a XII. században, s annak felbomlása után a conditionarius-nemes Begécsi családé lett. E familiának, bár már a XIV. században több ágra szakadt, ezenkívül — tudunkkal — csupán Csöszteleken volt jószágja, ahol a várjobbágy eredetű Sási családdal birtokolt együtt. (1351: Anjou, V. 424. l. — 1356: Anjou, VI. 503. l. — 1531: Baranyi. Várad.) Birtokosai között a kisnemes Mezőgyarakiakat is megtaláljuk. (1439: Bölöni.) A kisnemesi falvak tömbjéről a XVI. században a váradi káptalan uradalmának vonzóereje választotta le. (1552: Dica.) A török dúlásokban elnéptelenedett. Ma pusztá Atyás közelében. — NN: 1456. (L. o. lt. 17.) M: Isak. — 1482. (Teleki, E. XV. f. I. 20.) M: Iso.

59. **Belényes.** 1291. Benenus, 1422. Belynes. (Beiuş.) A körülötte fekvő magyar falvakkal a közös szolgáltatási kötelezettség folytán és fajilag is szoros egységet alkotott (1422: Arch. dom. C. Várad. f. XIV. 16.) Neve csak a XIII. század végén tűnik fel, de eredete a Feketekörös felsővölgyének honvédelmi szempontból történt megszállásáig nyúlik vissza. (1291: Jakubovich, 358, 1.

— 1213: VárReg. 24.) Kétségtelen, hogy az egykori gyepü őrei a völgy legfontosabb pontját nem hagyták megszállatlanul. A védelmivonal keletebbre tolása után királyi adományból a váradi püspökség tulajdonába került. Belényes már a XIII. század végén is a vidék legjelentősebb helye volt, később pedig a püspökök pártfogásával, mint uradalmi székhely feléje nőtt a többi falvaknak. Fejlődését mutatja, hogy a megnövekedett lakosság 1421-ben nagy költséggel új templomot készült építeni. (Lukcsies, I. R. 366.) Az idézett oklevél szavai, hogy a templomot a katolikus hitre nem régen megtért lakosok számára építik, hihetővé teszik, hogy románok katolizálásáról volt szó. A későbbi névsorok azonban nem nyújtanak alapot arra, hogy az esetleges beolvadást megfigyelhessük, de a katolikus hit felvétele ebben az időben egyenlő volt a magyarrá válással. A XV. századtól a XVII. század elejéig elég idő telt el ahhoz, hogy az összeolvadás teljesen befejeződhessék, s a nevek a lakosságot magyarnak mutassák. A város 1441-ben nyert önkormányzatot (libera civitas. Arch. dom. C. Várad, f. XIV. 21.). János püspök a polgároknak bíróválasztási jogot adott, akik az officiálisok helyett bírászkodhattak, végül pecsétet és ezzel oklevélkiállítási jogot is nyertek. Plébánosa nem tartozott a főesperes alá, hanem közvetlenül a püspöknek volt alárendelve. (1413: Kereszturi, I. 200.) A város szerepe az erdélyi fejedelemek alatt még jobban megnőtt és mivel sorsa a szomszédos magyar falvakéval össze volt kapcsolva, kiváltságainak védelme azok érdekeit is szolgálta. Temploma Szent Ágota tiszteletére épült (1421: Lukcsics, I. R. 366. — 1413: Fejér X/5. 439. l.) Színmagyar lakossággal lépett át az újkorba. — SzN: 1446. (Arch. dom. C. Várad, f. XIV. 16.) M: Zarka. — 1537. (Teleki, E. XVI. f. I. 7.) M: Alch, Fekethe, Hizoly, Pether; B: Chydre. — 1600. (II. 0. 17/6.) M: Alcz, Ambrus, Apati, Aztalos, 2 Balas, Bardus, 2 Beke, 3 Benkeö, Begres, Bene, Bodi, Cziampos, Cziapos, Czeoz, 2 Demeter, Detrj, 2 Dienes, 2 Eotueos, 3 Fazakas, Fenessi, Fodor, Furian, 2 Gall, Hegedüs, Ispan, Jacob, Jiartho, Kalmar, Kaza, 2 Karoly, 4 Kiraly, 4 Kis, Koczis, 2 Kondorosi, 2 Korodj, Korsos, 5 Kowacz, Keompe, Keomwves, Magyar, Meliczey, Mester, Miklos, Molnar, 2 Moricz, Nemes, Nierges, 2 Oswald, 5 Pap, Peczer, Pereki, Rab, Rosa, Sandor, Santa, Somogy, 6 Zarka, 8 Zabo, Zombathi, 11 Zeoczy (Zwcy), Tordai, 10 Varga, Was, 2 Vincze, Zeold; R: Gaura, 2 Kozta, Sinka; B: 2 Barian (Borjan is), Giele, 2 Gercze, 2 Horwath, Ignath, Kohi, Kohi, Comptor, Kwpta, 11 Litteratus (2 Michael, Martinus (nob.), Martinus, Petrus (nob.), Franciscus (nob.), 2 Elias, Stephanus, Ludovicus (nob.), Ladislaus (nob.), 2 Olah, Padicz, Pizas, Reompe, Racz, 2 Zaz, Sisinaczki, Surna, Sartor, 2 Tonsor, Török, 4 Vayda. — FN: 1537. (Iványi, R. 537.) M: Vyhegh. — 1629. (Bánffy, I. f. 105. No. 8.) M: Cziermal heg.

60. **Belényes, Kis-**. 1588. Kys Bellenies, 1600. Kis Bellenes. (Beiüßele.) Első reávonatkozó adatunk 1588-ból való. Nevéből Belényessel fennálló kapcsolatra, onnan való kirajzásra lehetne gondolni, ha lakóinak keveretlen románsága ezt a feltevést ki nem zárná. Román településnek tartjuk, s a magyar falunév kulturális hatásnál nem jelenthet többet. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bokata, Kazta, Kodran, Komany, 2 Paska. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Simaj; R: 2 Bruda, Chora, 3 Czurda (Czurdan is!), 5 Koman, Ke-

reczeuas, Kereczera, Kodran, 3 Kozte, 2 Maczoran, Mateucza, 4 Paska, 5 Ztana, Tatomer, 3 Thouader (Thaoder is!); B: Drin, Dring, 3 Flamenda, Jarom Lwp, Juuanos, 3 Kiral, Labos, Sida, 4 Vida, Pator mier Borusa!

61. **Benkefalva.** 1291. villa Benke, 1307. domus Benke, 1357. Benkehaza, 1475. Benkefalva. Nevét 1291-ben említik először. (Jakubovich, 298. l.) Alapítója és névadója az a XIII. század derekán élt Benke volt, akinek fia Péter 1310-ben a Gütkeledek pereskedésében fogottbíró. (Múz. törzs. 9.) Határa eredetileg várföld lehetett. 1357-ben Süvegd új birtokosa azt állítja, hogy Benkehaza is Süvegd határában települt meg. (Anjou, VI. 581. l.) A kis falut később a váradi püspökség Bihar felől terjeszkedő uradalma nyelte el. (1414: L. o. lt. l. — Dl. 17638. — 1307: Dl. 31063.) Jobbágy-sága teljesen magyar volt — SzN: 1414. (L. o. lt. l.) M: de Byhar, Byro, 4 Ohydro, 3 Dekan, Dobo, Filke, de Ghugh, de Hodos, 3 Itatus, Pyther, Sos, Thegla; B: 2 Magnus, Merhard, Parvus, Blasius f. Blasii, Johannes f. Michaelis, Andreas, Laurentius, Stephanus filii Jacobi, Johannes f. Jacobi, Ladislaus f. Lucae. — 1475. (Dl. 17638.) M: Sos. — 1599. (Dec., bor.) M: Czikos, Gabor, Kerekes, Orros; B: Olah.

62. **Benkefalva.** 1552. Benkefalwa. Az időközben Brostba (Kisbékafalva) olvadt községet először az 1552. évi adórovók említik. (Dica. — Györffy: Délbihar, táblázat.) A magyar helynévadási mód a Petrószkörös völgyében általában érvényesült magyar kultúrhatást bizonyítja. Megülőit és lakóit azonban a környék népi viszonyai alapján románoknak kell tartanunk.

63., 64. **Berekböszörmény.** 1291. Buzurmen, 1391. Bezurmen, Kysbezermen, 1396. Nagbezermen, Berekbezermen, 1496. Bezermen, Berekbezermen, 1552. Berek, Bezermen. Nevét első lakóitól, a mohamedán vallású kaliz-török böszörményektől vette, s keletkezése Kálmán király korába tehető. (V. ö. 87. l.) A királyi ispánság bomlása után a körösszegi uradalom része lett és ettől kezdve állandóan osztozott annak sorsában. (1391: Bánffy, I. 434. l. — 1396: Csáky, I. 185., 217. l.) A XV. századtól ismeretes névsorok bizonyítják, hogy a kis idegen népsziget teljesen beolvadt a környező magyarságba. Az első lakók kereskedő szellemének hatását láthatjuk abban, hogy a falu — a XV. század elejére mezővárossá lett. (Jakubovich, 301. l. — Bunyitay, III. 213. l.) A gazdag, népes település XIII. század végi kirajzásának tekintjük Berekböszörményt. A középkor végén a közeli anyaváros szívó hatására megkezdődött a két település egybeolvadása. (1421: Csáky, I. 311. l.) A XVII. században mindkét község elpusztult, s később közös névvel egyként támadt fel. Berek helyét egy 1775. évi térkép segítségével határozhatjuk meg. (Kúriai lvt. Mapp. őrig. 84.) A Sebeskörös új folyásától északra, az erdő és rétság találkozásánál akkor még állottak a falu templomának romjai. Nagyböszörmény egyháza Mindenszentek tiszteletére épült. (1430: Lukcsics, I. R. 1382. — 1346: Bossányi, I. CCXCV.) — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Istwanfy, Mike. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Alfeldy, Achyl, Arachy, Bartha, Chewzy, Fyas, Gombozo, Magi, Miklosy, Molnar, Nemes, Pardus, Saswelgy, Was; B: Thot. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Byro, Karthaly, Pyrus; B: Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: Biro, Bordas, Czyarnaj, Cziomor, Damian, Deczej, Fazakas,

Halaz, Herczegh, Kadar, Kallos, Kartol, Kardos, 2 Kouacz, Kenyeres, Moricz, Polgar, Porkolab, Sebestyen, Suba, Wagynos, Warga, 3 Was, Vernitj, 2 Wegh; B: Doro. — 1588. (Dec., gab.) Bereki nevek. M: Batrcej, Feier, Girithi, Hajdu, 2 Kardos, Kis, Kouaczj, Lazlo, Maysi, Mehesi, 2 Nagy, Posaj, Simon, Sos, Zabo, Zeles.

65. **Besenyő.** 1226. Beseneu, 1489. Wayda Besseniew, 1526. előtt Naghbesenyo, 1588. Keres Bessenio. Első reánkmaradt írásbeli emléke egy 1226-ból származó, a Szent László sírját elkészítő Dénes „artifex” fia Tecusnak az itteni egyház részére tett adományáról szóló feljegyzés. (VárReg. 352.) A feljegyzés elmondja, hogy művészetéért Dénes örökös szabadságot nyert Béla királytól. Valószínűnek látszik, hogy a király Besenyőt is neki ajándékozta, mert halála előtt a fia nem adott volna dusnokot éppen ennek a kis jelentéktelen egyháznak, ha nem lett volna szorosabb kapcsolatban vele. A XIV. század elején a Barsa nemzetséggel familiárisi viszonyban állott Dees fiaké. (1284: Wenzel, XII. 427. l. — 1314: Zichy, I. 148. l.) 1343-ban több szomszédos birtokukkal együtt Becsei Imre fia Tötösnek adták el, akitől a körösszegi uradalomba került és így jutott 1396-ban a Csákyak tulajdonába. (1343: Zichy, TI. 53. l. — 1396: Csáky, I. 183. l.) A szomszédos nemes családok kísérletet tettek megszerzésére, de mindvégig megmaradt az említett uradalomban. (1489: Dl. 19523. — 1503: Dl. 26663., 26664.) A XVII. századi harcokban annyira elpusztult, hogy ma már helyét sem tudjuk pontosan meghatározni. Berekböszörmény környékén állott. A besenyők beolvadása után a község egyetlen nemzetisége a magyar volt. — SzN: 1489. (Húz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Alch, Helye, Mihalfy, Warga; B: Pellifex. — 1496. (Csáky, I. 486. l.) M: Hewlgye. — XVI. sz. é. n. töredék. (Múz. törzs.) M: Chethe, Helge, Huzar, Kovatz, Molnar, Pyros, Zakach; B: Faber, Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Aczj, Bachj, Baniaz, Balogh, 2 Borhy, Daruas, 2 Fekete, Jo, Keczeti, Cantor, Madaraz, Mezaros, 4 Nylas, Seres, Tornj.

66. **Besenyő.** 1273. Besenew. 1273-ban említik először. (Zim.—Wer., I. 122. l.) Akkor a váradi székeskáptalan és püspökség közös birtoka, de a XIV. századtól kezdve egyedül csak a káptalané. (1374: Stat. 35. l.) Alapítása a királyi hatalom telepítő tevékenységének tulajdonítható. Minthogy a besenyő telepítések korán megszűntek, keletkezése a XI—XII. század fordulójára tehető. A rokon keleti népség a környék magyarságába gyorsan felszívódott. Határa egészen Ürögdig és Pósaig nyúlt, s itt a XIV. században egy Besenyőtelek nevű településcsirát találunk. (1319: Dl. 1967.) 1374 után ez utóbbiról nem hallunk többé. (Stat. 35. l.) A XVI. század végétől kezdődőleg Várad körül vívott harcokban elnéptelenedett. Ma pusztá Váradtól délnyugatra. Tiszta magyar község veszett el benne. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Gianthay, 2 Cziaszar, Gieöry, Hegedös, Jambor, Kowacz, Lowaz, Sos, Szabo, Thar; B: 2 Olah, Oroz, 2 Thörök. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Barath, Geressy, Soos, Szabo, Uargha; B: Orcz, Theöreök.

67. **Besenyőtelek.** 1327. Beseneuteluk. 1327-ben az Ákos nem-beli Ómarjai család őse a Berettyó Várad felőli partján lévő birtokból az őt illető részt servienseinek adja, mert azok ősei is híven szolgálták az ő őseit (Dl. 29115.) Több adatunk nem maradt róla, s így ma már a helyét sem határozhatjuk meg pontosan.

A Várad melletti Besenyőtelekkel azért nem lehet azonos, mert az 1273. óta oklevelesen bizonyíthatólag a váradi egyházé volt. (Bunyitay, II. 247. l. — 1319: Dl. 1967. — 1374: Stat. 35. l.) Az Ómarjaiak birtokai a Berettyó mentén Marja, Kasza és Vasad környékén terültek el, tehát ezt a korán eltűnt telepet is itt kell keresnünk. Másodlagos besenyő település lehetett. — SzN: 1327. (id. okl.) M: Chuka, Og; B: Georgius f. Daba, Johannes f. Nona.

68. **Betfia.** 1552. Beethfya, 1577. Bettfia. (Betfia.) Csak 1552-ben hallunk róla először mint a váradhegyfoki konvent birtokáról. (Dica.) Keletkezése azonban adatok híján is hozzávetőleg a XIV. század derekára tehető. Neve magyar, eredetű. Az alapító magyar jobbágyságnak a környező hegyek románjaival való keveredését már az 1577. évi dézsmajegyzék bizonyítja, de a lakosság nagyobb-méretű kicserélődése a falu 1588-i elpusztulása után következett be. Ezt a folyamatot kívánja érzékeltetni a bemutatott 1600. évi névsor. Ekkor már a bizonytalan nevűek is inkább románok lehettek. — SzN: 1577. (Dec., rest.) M: Elek, Kurtha; Sz: 2 Ghodomer. — 1600. (U. C. 36/34. M: Elek, Gorbe, Kys, Petheo; R: Dregecz, Flora; B: 3 Balamuth (Badamot is), Boroth, Damianie rltá, Kaliba, Nestehez.

69. **Beznye.** 1406. Alsó-, Felsew-, Pap-, Damokusbeznye, 1443. Beznepathaka, 1466. Also-, Papesenew. (Báródbeznye, Beznea.) 1406-ban említik először a sólyomkői uradalom vlach falvai között. (Esterh. R. 44. B. 7.) Tipikusan román települési formáját mindmáig megőrizte. Hegyek között szétszórta különálló házcsoportok alkotják a községet. Ezt a szétszórtságot jellemzően mutatják az idézett oklevélben szereplő különféle nevek, melyek tulajdonképpen a későbbi község egyes részeit jelzik. Minél jobban kialakul a település, annál kevesebb névre van szükség. A XV. század első felétől kezdve a Venterek birtoka, s így került abba a közösségbe, melyből a báródsági nemeskerület kialakult. (1443: Bölöni.) Neve szláv eredetű, de mögötte román települést kell keresnünk.

70. **Bél.** 1333. Bely. (Beliu.) A zarándi síkságra néző lejtőkön kialakult falvakat összefogó szervezet egyik központjára a középkorból nem maradtak adataink. Egyedül a XIV. századi pápai tizedjegyzékből tudunk létezéséről. (Pápai tj. 66. l.) Katolikus-egyháza kétségtelenné teszi, hogy lakói magyarok voltak. Hihetőleg a zarándi magyarság XIII. századi előretörése hozta létre. Régen nem a mostani helyén, hanem a Töz partján állott (Bunyitay, III. 451. l.) Neve mutatja, hogy erdőben, irtás útján keletkezett. A váradi püspökségé volt.

71. **Bélfenyér.** (Belfir.) Róla szóló Mohács előtti adatokkal nem rendelkezünk, de ez a váradi püspökség levéltárának teljes pusztulásával megmagyarázható. A püspökség XII. századi falvaival egy szervezetben élő község lakói még az 1598-i török pusztítás után is szinte keveretlenül magyarok voltak. A falunak tehát a román települési hullám ideérkezése, a XIV. század dereka előtt meg kellett települnie. Véleményünk szerint a feketekörösmenti püspökségi magyar falvak XIV. század eleji kirajzása. Neve erdőirtással kapcsolatos, s erdőben lévő, műveletlen területet, irtást jelent (Oklsz. Bél és Fenyér címszók a.) — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Balass, Feyer, Gaall, Pery, 2 Zabo; B: Peler. — 1587. (Dec.,

mal.) M: Balas, Chak, Gaal, Kyss, Zabo. — 1599. (Dec., gab.) M: 2 Berke, 2 Chiak, Damakos, Dyenes, Jacab, 2 Kis, Kouacz, 2 Zabo; B: Lippaj, Nemet, Ola. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Balas, 2 Chiak, Füstosne, Gall, Kathona, Keötel, Kovacz, Lestar, Nagj, 2 Szabo; B: Bely, Lippaj.

72. **Bélmező.** 1291. Bel Mezeu, 1347. Belmezow, 1435. Belmezew. A berettyóvölgyi királyi uradalom jobbágysága telepítette a XIII. század derekán a Terebes feletti erdőkbe. E század végén már katolikus egyházáról hallunk, tehát az erdőirtó falualapítók nem lehettek görögkeletiek. (Jakubovich, 358. l.) 1347-ben Domokos fia István királyi jegyző tulajdona. (Anjou, V. 151. l.) 1406-ban a Súlyomkőhöz tartozó vlach falvak között sorolják fel, ami nem feltétlenül jelent egyben román lakosságot is. (Esterh. R. 44. B. 7. — V. ö. 137. l.) A falura az Ujhelyiek is igényt tartottak; egyik része később nemesi birtok, de a váruradalom községei között is állandóan szerepel. (1435: Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i. 1472: Esterh. R. 44. E. 28., 32. — 1488: Dl. 19404., 24987.) Néha Kraszna és Közép-Szolnok megyéhez számították. (1488: id. okl. — Csánki, I. 626. l.) Az 1552. évi adóösszeírásban még szerepel két portával. (Dica.),

73. **Bélsok.** 1399. Beelsok, 1493. Belsok. A Feketekörös és a Gyepes régi összefolyásánál elterülő hatalmas mocsárerdőbe települt falut először egy 1399. évi oklevél említi, mely szerint a Csákyak ősei több más bihari községgel együtt cserébe megkapják az Uporiaktól. (Dl. 8483. — 1421: Csáky, I. 311. l.) Legkésőbb a XIII. század első felében megtelepült, de hihetőbb, hogy a királyi uradalom emberei ülték meg a XII—XIII. század fordulóján. A XV. század végén már jelentős részét a sokat szerző Mezögyáni Máté protonotárius kezén találjuk. (1493: Dl. 37682., 37853.) A jobbágynévsorok és a földrajzi nevek tiszta magyarnak mutatják. A falunév jelzi, hogy irtásközség volt. (Pais c. M. Ny. 1914. 255. l.) A török harcokban elpusztult, helyét Sarkadtól délre kell keresnünk. — SzN: 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Kys, Marton, Mathe, Mathey, Molnar, Wary. — 1509. (Dl. 37853.) M: Belsoky, Belwachy, Berthalan, Chwder, Kezy, Kwn, Marcos, Mathe, 3 Molnar, Syle, 2 Zel, Warga; B: 2 Mothoz. — FN: 1493. (Dl. 37682.) M: Feketheer fluvius. (75000 térkép!), Sarkadfenek pratum, Dyngath, Totheer, Herthnyarrethe prata.

74. **Bibateleke.** 1400. Bibatheleke, 1429. Bybathelek. Névadója és megtelepítője a bihari vár egyik Biba nevű centuriója volt, aki a XIII. század elején a várhoz tartozó népek peres ügyeinél többször szerepelt. (1214: VárReg. 97., 165.) A XV. században a Toldi—Büdi—Szakáli atyafiságé volt. (1400: Akad. IX. dob. — 1429: Eszt. prím. lvt. T. 48.) A Kissárrét mocsarai közé települt falucska a XV. század végére elnéptelenedett és gazdáinak valamelyik szomszédos birtoka szívtá fel. (1483: Akad., XV. dob. — 1476: Bölöni.) Emlékét az Okánytól keletre eső Biba dülő neve őrzi.

75. **Bihar.** 1220. Bichor. (Biharea). A megyének nevetadó község a magyar honfoglalás elbeszélői szerint már őseink megjelenésekor állott. Itt volt a vidék fejedelmének, Ménmarótnak a székhelye és erős vára. (Anonymus, Scriptorum, I. 70. l.) Előkelő helyét az új uralom alatt is megtartotta és a Szent István alatt ki-

alakult megyei szervezet egyik legkeletibb egységének lett a központja, (Holub c. Szent István Emlékkönyv, II. 73. l.) Épségben maradt várának köszönhető, hogy a választás reáesett A keleti részek térítésére rendelt bihari püspökség felállításával egyháziilag is központja lett a környéknek. (Hóman—Szekfű, I. 199. és k. l.) Itt a földvárban állott az első szerény, szentistvánkori püspöki egyház. (Arch. Ért. 1901. 69. és k. l.) A püspökséget Szent László Váradra helyezte át, de a hatalmas királyi ispánság igazgatása a szervezet általános bomlásáig innen történt. (1220: VárReg. 265.) A XIII. században a váradi egyház tulajdonába került s ott maradt az egész vizsgált korban. A név délszláv, közelebbről bolgárszláv személynév, amely azonban a magyarban és bolgártörökben is el volt terjedve. (Melich Honf. Mo. 224. l.) Alapítói tehát valószínűleg bolgárszlávok, illetőleg mindenesetre magyarok előtti idegenek, de településüket a magyarok itteni megszállásuk után tüstént birtokukba vették. Rendkívül jellemzőnek tartjuk, hogy Ménmarót bolgárszláv birodalmának középpontjában mindeddig csak honfoglaláskori régészeti leletek kerültek elő. (Arch. Ért. 1903. 66., 450. l.) A mindvégig városias község középkori életét alig ismerjük. Több temploma, papja mutatja jelentőségét. A lakosság főként földműveléssel foglalkozott, s már akkor is nagyban üzte a szőlőtermesztést. Napsütötte hegyoldalain messze környék, még Debrecen polgársága is igyekezett szőlőt szerezni. (1299: H. O., VII. 275. l. — XVI. sz. bordézsmá jegyz.) Nemzetiségi viszonyaira csak a XVI. század végéről maradtak adatok, de a jobbagyanevekből kialakuló egységes kép meggyőz arról, hogy a korábbi állapot is ilyen lehetett. 1588-ban volt benne egy Tót-utca, lakosai azonban akkor már magyar nevűek. (Dec.) Az utca első lakóit délszláv menekülteknek és nem az itt talált lakosság maradványának tartjuk. Plébániatemplomát Szent Péter tiszteletére emelték, s benne őrizték a tízezer vértanú katona relikviáit. (1438: Lukcsics, II. R. 563. — 1472: Teleki, I. 114. l.) Szent Mihály tiszteletére épített kápolna is volt a községben. (1472: id. okl.) — SzN: 1217. (VárReg. 168.) M: Helg. — 1220. (VárReg. 265.) M: Hegud. — 1588. (Dec., gab.) M: Apatthi, 3 Aranas, Babos, Babo, Bak, Bakos, Balogh, Barakony, Bereczky, 2 Blasi, Bodor, 2 Borbely, Borsi, Borsos, Buszas, Buttká, Cziako, Cziapo, Cziak, Czengery, Czerhatj, Czirke, Dayka, Danka, David, Derencz, Dekany, Dulo, Dobos, Erdely, Erzeniarttho, 2 Farkas, Fazakas, 2 Fekete, Filleres, Fodor, Futaky, Garay, Giulay, Haios, Halasz, 2 Hegedös, 2 Helies, Hodosi, Iakocz, Juhos, Kagiay, 2 Kalmar, Karoly, Kelemen, Kenderesi, Kerekes, 3 Kereki, 5 Kerekgiarttho, Kereztesi, 5 Kys, 3 Koczi, Kolos, Kolosuary, Koly, Korpadj, 5 Kouacz, 2 Kwn, Lakatthos, Laszar, Lesy, Lesemery, Lenarth, Maior, Mayra (Marya?), Mehes, 2 Mezaros, Mike, Miklosi, Mihaly, Miser, 2 Molnar, 9 Nagi, Nagilaszlo, Nazados, Niro, Olaios, Oly, 2 Orvos, Organos, 2 Öszi, 2 Pap, 2 Patok (Pattok is), Parlaghi, Pypaly, Pokol, Reui, 2 Sayo, Sanio, Saro, Salanky, 2 Sebestien, 2 Sike, Sipos, Seres, 3 Som, Somogy, Somliay, 2 Soliom, 10 Szabo, Szalardj, Szantthay, 2 Szentes, Szekely, 2 Szep, 2 Szilagj, Zigiarttho, Szondy, Szotthay, Szoke, Soszke, 2 Szöld, 9 Szwcz, 3 Thar, Takacz, Tarko, Tapaszttho, Teremy, Tulkos, Torok, Tuzokos, 2 Uargha, Uariassi, Uas, Uago, 2 Ueres, Uirginas, Uince, Uiszaly; B: 2 Bottha, 3 Baczia (Banczia is),

Beczko, Cziczia, Hattzeghi, 3 Litteratus (Andreas, Michael, Stephanus), Nemetth, 9 Ola, Sore, 3 Thoth, Uerbo. — FN: 1588. (Dec., gab.) Az uccák nevei. M: Szentth Miklos, Szentth Janos, Szentth Petther, Totth vici.

76. **Bikács.** 1291. Bykach. (Mezőbikács, Bicaciu.) Neve 1291-ben tűnik fel a váradi püspökség tizedjegyzékében, tehát már hosszabb fejlődésen ment át, amíg egyházashely lett. (Jakubovich, 358. l.) 1374-ben a váradi káptalan és püspök közös birtoka, később csak a káptalané. (Stat. 34. l. — Bunyitay, I. 226. l. jegyz.) Mindvégig megőrizte magyarságát. A régi magyar személynévből alakult falunév az alapítók magyarsága mellett bizonyít. — SzN: 1495. (L. o. lt. 16.) B: Toth. — XV. sz. é. n. (L. o. lt. Bercs. F 22. No. 9.) B: Terek. — 1584. (Dec., rest.) M: Nagi, Zeplaki; B: Olah. — 1599. (Dec., gab.) M: Kapitan, Kauith, 2 Kyraly, Zondj.

77. **Bikács.** 1508. Hozwbykach, 1561. Jench Bykach. (Pusztabikács, Bicacel.) A Telegdiék csékekörnyéki falvai között említik először 1508-ban. (Dl. 21842.) Neve arra mutat, hogy magyarok alapították, talán éppen a síkon fekvő Bikács népfeleslege. A minősíthető személynévek magyarok, de a bizonytalanok viselői is azok lehettek. — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Pyspek; B: 2 Dobra, Karkos, Mykle. — 1580. (Dec., mal.) M: 3 Jakap.

78. **Birtiny.** 1213. Bercen, 1257. Berthem, Berchen, 1291. Berten, Bertem. (Birtin.) Az Erdélybe vezető út egyik legrégebbi vámszedőhelye volt Csak 1213-ban tűnik fel, de szláv neve alapján keletkezése a XI. századra tehető. (Kniezsa, 414. l.) A XIII. század közepétől kezdve a Telegdiék tulajdona. (1256: Wenzel, VII. 474., 458. l. — 1264: Wenzel, IX. 400. l.) Jelentőségéből sokat vesztett, amióta a sólyomkői uradalom Réven külön vámszedőhelyet állított fel. Neve arra mutat, hogy első lakói szlávok voltak. A szomszédos Sonkolyos ide is vonatkozó határjelei között 1264-ben egy tereprész neve kétféle szláv-magyar és egy teljesen magyar változatban fordul elő. (Wenzel, VIII. 120. l. — Suos Draganafey, Sarus Draganyan, Solumusfey.) A XIII. század közepéről ismeretes többi földrajzi név egyébként a környező hegyekben is teljesen magyar. (U. o.) 1213-ból ismert három lakója közül csak egynek a neve minősíthető és az magyar. (Vendég.) A XVI. század végén a nyelvi jelleget eláruló nevek mind magyarok, de a bizonytalanok között román is akadhat. (Pl. Meron.) Az itt talált szlávtság korán felszívódott a magyarságba, úgyhogy a román bevándorlás megindulásakor a lakosság már egységesen magyar volt. — SzN: 1213. (VárReg. 12.) M: Vendeg; B: Benedicta, Sicu. — 1599. (Dec., gab.) M: Ambrus, Gergel, Kyrál, Matthias, 3 Nagj, 2 Talas; B: 4 Gerecz, Meron, Pap, 2 Vaida. — FN: 1256. (Wenzel, VII. 474. l.) M: Mehshedpotoka rivulus, Vamusreze mons, Vamus campus. (L. Sonkolyost is.)

79., 80. **Bogdánsovárhegy.** 1469. Bogdanfalwa, Zobanhegh, 1534. Zowarhegh. (Picleu.) A Putnokiak laksági birtokai között említik először 1469-ben, amikor a Csáky familia zálogképen megkapja. (Putnoki, F. 18. No. 35., F. 21. No. 16.) A mai község a középkorban két különálló település volt. Mindkettő a XIV.—XV. század mesgyéjén alakult ki az ú. n. Lak határában. (1534: Csáky lvt. CCC/F. 24. No. 2.) Életük a pusztaijlaki uradalomban folyt le. Első telepeseik és lakóik főként románok lehettek.

81. **Bogyoszló.** 1552. Bogyzlo. (Érbogyoszló, Buduslău.) Egyetlen reávonatkozó középkori adatunk csupán néhány lakójának őrizte meg a nevét. (1436. id. okl.) A környék betelepülésének ismeretében azonban teljes bizonyossággal állíthatjuk: még a XII. század előtt megtelepült, s mint a felbomló szatmár-bihari királynői uradalom egyik alkotóeleme, a váradi püspökség birtokába került, ahol 1552-ben találjuk. (Dica.) A falunév szláv eredetű, de magyaroknál is használatos személynév. (Kniezsa.) A puszta személynévnek falunévül való használata is — az általános megfigyelés szerint — a XIII. század előtti időre jellemző. A névsor a lakók magyarságát illetőleg semmi kétséget sem hagy. — SzN: 1436. (Kállay, XV., R. III. 235.) M: 2 Zabo, Zowan (Zowányi?); B: Magnus. — 1599. (Dica.) M: Banto, 2 Barta, 2 Bertalan, Chyato, Doka, Domokos, Farago, Illies, Kadas, Kis, Koczya, Korczjomaros, Keormeos, Kouacz, 2 Mate, 4 Moricz, Osuald, Poczy, 2 Somogj, 9 Zabo, Zwczh, Terge, Thuri, Wylakj, Wegh, 4 Weoreos, Sigmond; B: Benezjek, Bohicz.

82. **Bogyoszlóháza.** 1397. Budizlowhaza, 1410. Gezt alio nomine Bodizlohaza, 1508. Bwgyzlohaza. 1397-ben tűnik fel egyik gazdájának, Bogyoszló fia Mártonnak a nevében. (Csáky, I. 199. l.). Nagyon valószínű, hogy megalapítója és névadója ennek a Mártonnak az apja volt, aki a XIV. század első felében élhetett. Egy 1410-i oklevélből világosan látszik, hogy a falu Geszt határába telepedett meg, és hogy az alapító Bogyoszló a Geszti család tagja vagy legalább is közeli rokona volt. (Bölöni.) Néhány jobbágycsalád és szegény nemesek lakták, mocsarak közé szorított szűk határa nem is volt alkalmas nagyobbszámú lakosság eltartására. Áldozatul esett a XVII. századi háborúknak. Ma tanya Geszt és Atyás között. — NN: 1456. (L. o. lt. 17.) M: de Bugizlohaza, Hwtos, Kardus, Konya, Kothy. — 1508. (Des Écherolles Kruspér. Várad.) M: Myklossy. — SzN: 1598. (Dec., gab.) B: 2 Olah, Rach. — FN: 1410. (Bölöni.) M: Jegenye Ret alveus seu pratum.

83. **Boj.** A vas- és rézhámorokhoz tartozó falvak között tűnik fel 1600-ban. Neve határozott nyelvi sajátságot nem árul el, de a környék betelepülése és keveretlen román lakossága alapján a falu megülését a románoknak tulajdonítjuk. (Kniezsa.) A bizonytalan nevű jobbágyok is hihetőleg románok voltak. Györffy szerint Vaskohba olvadt be. (Délbihar, táblázat.) — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: Brat, 3 Hulpe, Kereczu, Kucza, Lupsa, Mihucza, Mihuczat, Poianar, 2 Popa, Theodor Musa, Vidosouan Bon; B: Czukra, Demjen, Ilka, Koman, Puls, Pus, Rach, Teorett.

84. **Bojt.** 1213—21. Botcu, Buht, Boctu, Boct, Bokc, 1291. Boht, 1524. Boyth. Nevével a XIII. század elején gyakran találkozunk, ami korai megalapításra mutat. (VárReg. 2., 23., 104., 110., 286. — Jakubovich, 301. l.) Lehetséges, hogy a királyi uradalomtól függetlenül jött létre. Birtokosai a falu nevét viselő középnyemes család tagjai voltak. (1348: Zichy, II. 321, l. — 1354: Debr. Koll. Kvtár, R. 781. 4.) Mellettük a XV. században a Tordaiak és Kecsetiek szereztek részt benne. (1476: Dl. 26634., 32664.) Jelentőségét a Kiskörösön lévő vámjának köszönhette. (1348: id. okl.) — SzN: 1208. VárReg. 2.) M: Forcasius; N: Ludugerus; B: Medeus. — 1213. (VárReg. 23.) B: Georgius. — 1214. (VárReg. 104.) B: Orochi. — 1221. (VárReg. 286.) B: Petrus. — 1493. (Dl. 32514.) M: Beene, Kwn, Zabo;

B: Litteratus. — 1588. (Dec., gab.) M: Bagdj, 2 Bako, Barath, 2 Cziaki, Forraj, Gal, Kalmar, Kaszas, Kiraly, 2 Kis, Kotj, 2 Zantaj, Zel, 2 Tordaj, Thuri, Weres; B: Czerna, 4 Olah, 2 Olaz, — FN: 1509. (Vay, a 1/5.) M: Kyskeres fluvius.

85. **Bokkia.** 1552. Bokonya, 1599. Bakonia. (Boklya, Bochia.) A XVI. század derekán említik először. (1552: Dica.) A szláv falunévből gondoljuk, hogy első telepesei és lakói vlachok voltak. Bél pertinentiájához számították. 1590-ben Báthory Zsigmond azzal az indokolással adta a falu vajdaságát az idevaló Botba nemes családnak, hogy azt ősei már régi idők óta bírták. (Várad. Múzeum.)

86. **Bokorfalva.** 1445. Bokorfalwa. A remetei vajdák részére kiadott 1445-i új adománylevelél említi először. (Teleki, E. XVI. f. I. No. 2.) Megtelepülése a XV. század első negyedére tehető. Lakói a magyar falunév dacára, a későbbi nevek bizonyossága szerint románok voltak. Ma már helyét sem ismerjük pontosan, csak az oklevelek felsorolásának sorrendjéből következtetjük, hogy Remete közelében állott — SzN: 1589. (Teleki, E. XVI. f. I. No 21.) M: Bay, Chyr; R: 2 Glaban, 3 Malichia, Nazta, Petrouan; B: Krisztian, Macz, Pap.

87. **Bolcs.** 1271. Bolchhyda, 1291. Bolch, 1349. Dersbulchya, 1364. Sarusbolchya, Apabolcha, 1381. Kethbulch, 1430. Sarusbolcz, 1447. Bolch alio nomine Dersbolcha sive Bolchya. Ma puszta Berettyószentmártontól délre. A Hontpázmány nemzetség bihari ágának egyik törzsbirtoka volt. (Komáromy c. Turul, 1889. 145. és k. l.) Már a XIII. században két kötemploma volt, ami nagyságát és régiségét bizonyítja. (Dl. 38143.) Még a nemzetség alágának idekerült közös őse alapíthatta a XII. század elején. Két évszázad múlva szakadt ki belőle Szentmárton és a Berettyó túlsó partján fekvő Sárosbolcs, melyet a Hontpázmányok bírság fejében engedtek át a Barsa nembeli Apa fia Miklósnak. (Dl. 29041., 37180.) Sárosbolcs később elnéptelenedett és 1455-ben már puszta. (Dl. Ujh. 38316.) Bolcs egykor a környék egyik legnagyobb helye volt, s jelentőségét nagyban növelte a fontos kereskedelmi útvonalon lévő vámja és vására. (1470: Dl. 30469. — 1481: Dl. 30475.) Lakói közül alig néhánynak ismerjük a nevét. Minthogy azonban ezek éppúgy egyöntetűen magyarok, mint a földrajzi nevek, világos, hogy magyarok lakták. Templomát Mindenszentek tiszteletére építették. (Dl. 29041.) — SzN: 1487. (Dl. 28336.) M: Wezey. — 1493. (Dl. 32514.) M: Thengeles. — 1599. (Dec., gab.) M: Bekesy, Huzar, Moricz, Sapy, Szeghy, Szepp, Weress; B: Ghado. — FN: 1473. (Dl. 28310.) M: Fenyyszerdew, Pokadombya silvae. — 1477. (L. o. lt. 3.) M: Baglyas fluvius (75000 térkép: Baglyos határrész a bócsi pusztán), Baglyas Rethe pratum.

88. **Boldogasszonyteleke.** 1430. Thoskereky alio nomine Bodogazzonteleke, 1524. Thotkereke alio nomine Bodogazzontheleke, 1552. Bodogazzontheleke. Neve az oklevelekben csak a XV. század elejétől szerepel, de eredete a XIII. század második felébe nyúlik vissza. Feltűnésekor a Nadányiaké, tehát jussuknak 1318-at megelőző időből kell származni, mert Kopasz nádor leverése után a Barsa nemzetség kiszorult erről a vidékről. (1430: Nadányi lvt. f. 13. No. 27.) Tudjuk, hogy a közeli Nyésta is a Barsák Nadányi ágának a tulajdonában maradt egyideig. (1326: Bihar vm. lvt. középk. okl.) A XV. század harmincas éveitől kezdve mindig pusztának mond-

ják, de teljesen csak a török alatt néptelenedett el. (1447: Nadányi lvt. f. 12. No. 9.). 1447-ben a Nadányiaktól a Váncsodiak és Tordaiak szerezték meg (id. okl.). A XV. század végén sikerült a Csákyaknak a körösszegi uradalomhoz csatolni, bár a Tordaiaknak még 1524-ben is volt itt részük. (Dl: 32664. — 1489: Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.). Végül mégis a körösszegi uradalom lett a győztes és a birtokot teljesen megszerezte. (1552: Dica.) Ma pusztá Komádi és Magyarhomorog között Néhány magyar jobbágycsalád élt rajta. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Fodor, Vgray.

89. **Boldogfalva.** 1289. Thurna, 1405. Tornea, 1443. Bodogazonfalva, 1472. Bodogfalva. Debrecen közvetlen közelében állott és elpusztulása után beolvadt a városba. (1472: Múz. törzs. 14. — 1776: Kúriai lvt. Mapp. orig. No. 45.) Régi nevét attól a Miskolcz nembeli Tornától kapta, akinek a felesége e birtokot a Hontpázmány nemzetségnek engedte át. (1299: Wenzel, X. 357. l.) A Hontpázmányok 1289-ben eladták Debrecen urának, Rofain bánnak. (Wenzel, IX. 507. l.) A Debreceni család kihalása után a leányági leszármazottak megtarthatták. (Dl. 9103., 9105.) Akkor 17 jobbágytelek volt benne. Birtokosai a Czudarok, Rozgonyiak, Szakolyiak voltak, amíg végül 1477-ben Szilágyi Erzsébet szerezte meg és újra bekapcsolta a debreceni uradalomba. (1496: L. Prot. II. 21. b. — Dl. 30040., 19234., 17907., 26659., 26682.) A Torna név szláv eredetű, de minthogy jelen esetben viselője igazolhatóan magyar volt, nem következtethetünk belőle szláv településre. Elpusztulásával a színmagyar települések száma fogyott. — SzN: 1599. (Dica.) M: Baczj, Czyakj, Czyorba, Czeobeor, Daroczj, 3 Faggias, Garaj, Gebeorien, Gombos, Kerek, Keoreosteos, Kornis, Mesaros, Miko, 2 Nagj, Panczy, Peteo, Pokol, Raso, Sos, Szabo, Sappan, Soio, Seoreos, Takaczj, Tisaj, Vago, Vegh, Vincze; B: Bagicz, Gras, Christin, Kornia, Nemeott, Theoreok.

Bonafalva l. Keresztyénfalva.

90. **Borostelek.** 1552. Borosthelek. (Borsa.) A Telegdhez tartozó erdőben települt meg a XVI. század első felében. A Telegdi familia birtokait felsoroló 1508-i oklevél nem említi, hanem első ízben az 1552. évi adóösszeírásban tűnik fel. (Dl. 21842. — Dica.) E két időpont között népesült be. Neve után ítélve alapítói magyarok lehetnek, csak késői megülése miatt gondolunk román közreműködésre is.

91. **Bors.** 1215. Bors. (Bors.) 1215-ben néhány lakója felett a váradi püspök udvarbírája ítélt, tehát akkor már, legalább részben, egyházi birtok volt. (VárReg. 132.) A királyi uradalom megszervezése után meginduló korai telepítéseknek köszönheti létét. A várszervezet bomlása idején részben a püspökség, részben pedig a Sartyivánvecse nemzetség kapta meg. Az ebből a nemzetségből származó Borsi család és a váradi székeskáptalan birtoka. (1319: Anjou, I. 497. l. — 1342: Anjou, IV. 232. — 1430: Mérey lvt. I. 31.) Határában állhatott az 1319-ben említett Udvarnokteleke pusztá. Tudjuk ugyanis, hogy a XIII. század elején a közeli Bihar-keresztesen is királyi udvarnokok laktak. (VárReg. 285.) A mellékelt névanyag színmagyar lakosságról tanúskodik. — SzN: 1215. (VárReg. 132.) M: Fita; B: Scicus, Temes, Vilmos. — 1598. (Dec., gab.) M: Barson, 2 Bordaczj, Huszar, 4 Kis, Nagj, Parlagh, 2 Zabo, Zilva; B: Olah. — FN: 1505. (Dl. 26113.) B: Karthas terra arabilis.

92. **Borz.** 1587. Borzik. (Borz.) A Feketekörös szorosában meghúzódó kis falut először egy 1587. évi falufelsorolás említi. (Dec.) A falunév és a lakosai között található magyar nevű jobbágyok jelenléte a magyar falvakkal való szomszédságából következik. E hatás érvényesülését elősegítette az is, hogy az alsó- és felső-völgy magyarsága erre közlekedett egymással. A bizonytalan nevű jobbágyok szlávok vagy románok. (Kniezsa.) Széplak tartozéka volt. — SzN: 1600. (U. C. 36/34.) M: 3 Borz, Cherke, Zajos, Zios; R: Doma Lupas, Roman, Sorban, Ulad; B: 2 Kozta, Vlak Uladin.

93. **Borzlik.** 1421. Borzlik. (Borzuc.) 1421-ben említik először az adorjáni uradalom almásmenti vlach községei között. (Csáky, I. 311. l.) A falunév és a még 1625-ben is megtalálható magyar jobbágynevek bizonyítják az Almás völgyében másutt is kimutatható magyar hatást és valószínűvé teszik, hogy a község megalapítói az uradalom síkföldi magyar falvaiból kikerülő pásztorok voltak, akik később a rájuk telepedő vlachságba olvadtak be. Az 1625. évi urbárium bizonytalan nevű jobbágyai inkább románoknak tekintendők. A falu román neve a magyar elnevezésből ered. (Kniezsa.) Határába olvadt be a szintén 1421-ben feltűnő, de 1625. előtt elnéptelenedett Kecskéhát vlach birtok. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Betheg, Hordo, Wak; B: Wayka. — 1625. (Csáky, II. 639. l.) M: Gardon, Georg, 5 Hordo, 2 Jeöveveni, Magyar, Patkas, 2 Santa; R: 3 Kirila, Papuczia, 2 Popa, 4 Spirla, Zkorczia, Radul; B: 2 Bolnicz, Ceremci, 2 Korczia, Monia, Pondrik, 2 Vojka. — FN: 1625. (id. okl.) M: Kabdos patak (ma Kabalás patak); Sz: Dombrauczia kecskeháti határban lévő föld.

94. **Bosold.** 1220. Bosold, 1333. Bosoud alio nomine Zomlyn. Első reánkmaradt emléke egy 1220-i feljegyzés, (VárReg. 235.) A Sárrét nádtengerében lévő falut a királyi várnépek alapíthatták és a XIII. században végbement nagy társadalmi átalakulás az ispánság előkelőbb rétegeihez tartozó családok kezébe juttatta. A Bosoldi és Nyéstai család egyik őse, Wse is, 1229-ben a békési várispánság centuriója volt. (VárReg. 358. — 1333: Anjou, III. 38. l.) Gazdái a kisenemesség tekintélyesebb familiáival állottak rokonságban. (1393: Dl. 7878.) A XVII. századi harcokban néptelenedett el. Ma puszta Darvastól délkeletre. Magyarok lakták. — SzN: 1220. (VárReg. 235.) B: Calondus. — 1588. (Dec., gab.) M: Giory, 2 Nagj, Thona.

95. **Botfej.** 1599. Boyttest et Bottfeo. (Botfeiu.) Nevével először a XVI. század legvégén találkozunk mindjárt magyar és román változatban. (1599: Dica.) Hihetőleg már akkor román lakosságú volt Bélhez is Rogozhoz is számították.

96. **Bozsaj.** 1406. Bozay, 1470. Bosay. (Bogeu.) 1406-ban említik először a Súlyomkőhöz tartozó vlach falvak között. (Esterh. R. 44. B. 7.) Megtelepítésében az uradalmon kívül álló erők is résztvettek, s így lehetett a faluhoz jussuk az Ippieknek és Bozzásiaknak. (1438: Dl. 27868. — 1470: Esterh. R. 44. E. 27.) Csak 1470-ben került végleg az uradalomba (id. okl.). Neve szláv eredetű és itt a Bisztra völgyében lehetne valami szláv településre is gondolni, de valószínűbb, hogy megülői románok voltak. (Kniezsa.) Lakói között a vlach elnevezés ellenére is, bizonyára a szomszédos Tóti kisugárzásaként, a XVI. század végén még a magyar nevéek voltak

többségben. — SzN: 1599. (Dica.) M: Keresj, Molnar, Magyar, Sarka, 3 Zakal; B: Bene; B: Blaga, 2 Mus, Petrinko.

97. **Bökény.** 1214. Beken, 1398. Bukien, 1457. Beuken. Elsőízben 1214-ben tűnik elénk. (VárReg. 75.) Alapítása tehát a XIII század előtt megtörtént és annak az ismeretlen, talán Smaragd, nemzetségnek tulajdonítható, mely Szeghalom, Iráz, Csökmő létrehozásánál szerepelt. A XIV. század második felében Atyai Szár Miklós, Ajnárd fia János és Beke fiainak birtoka, de Szár hűtlensége folytán Maróthi János szerzett rá királyi adományt. (1370: Csáky, I. 129. l. — 1398: Dl. 8301.). Ezzel megerősödtek a falut Békés megyéhez fűző szálak. Korábban az ú. n. körösközi ispánsághoz tartozott, míg végül, a XV. században a váradi káptalan is birtokhoz jutva benne, Biharban állapodott meg. (1457: Csáky, I. 416. l.) Egyik része mindvégig megmaradt az eredeti birtokosok tulajdonában. (1496: Csáky, I. 483. l.) Komádi, Kót és Iráz között állott. A török dúlásokban néptelenedett el. Ősi magyar település veszett el benne. — SzN: 1214. (VárReg. 75.) M: Vrcund; B: Roda. — 1580. (Dec., gab.) M: Antal, Bodj, Bwda, Erdely, Geomeo, Jakab, Kaza, Kerekes, Nagy, Eolwey, Sas, Soliom, Wzo, Wasandj, Vegh; B: Fanezik, 2 Makian, Olah. — 1588. (Dec., gab.) M: Bak, Egey, Geoder, Nagj, Sipos, Somogj, Zabo; B: Olah.

98. **Bölcsi.** 1249. Belcheo, 1329. Bulchy, 1426. Belchy, 1517. Bewichy. Helyét a Zsadány melletti Bölcsei pusztája jelöli. Elsőízben IV. Béla király 1249-i oklevele említi a Geregye nembeli Pál országbírónak adott falvak között. (Wenzel, VII. 284. l.) Neve személynévi eredetű, s így valószínű, hogy a falu még a XIII. század előtt megtelepült. Megülőit a királyi ispánság népeiben látjuk. A Geregye nemzetség lázadó tagjainak leverése után, talán még a XIII. század végén, kaphatták meg az Ugrayak ősei. Az egész középkorban ők és a velük rokon familiák bírták. (1329: Bölöni. 1371. é. á. i. — 1426: Bölöni. — 1524: Bölöni.) A XVI. században a déli kismemes családok benyomulását figyelhetjük meg. (1552: Dica.) A török háborúk semmisítették meg. Lakói magyarok voltak. Szent György vértanú tiszteletére épített templom állott benne. (1329: id. okl.) — SzN: 1517. (Bölöni.) M: Nagh, 2 Tharyan. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Bereczky, Blassy, Chikos, Eged, Fekethe, 2 Kege, Kezy, Marton, 2 Nagj, Roythj, Zabo; B: Anich, Nykos, Potro, 2 Thoth.

Böszörmény I. Berekböszörmény.

99. **Bragyet.** 1587. Bradeth, 1600. Bredel falua. (Biharfenyves, Brădet.) Reávonatkozó első adatunk 1587-ből való. (Dec.) A falu és a lakosok neve egyformán román. (Kniezsa.) A bizonytalanokat is románoknak tartjuk. Az itt lakó két magyar nevű család a Feketekörös völgyéből vetődhetett ide. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: Helgh, Kakas; R: 3 Baiko, Bobdan, Bogdan, 2 Dragosa, Foya, Fulo Nikor, Graz, 2 Guirkula, 2 Giurgia, Lwpas Marko, Naga, Nan; B: Bege, Golues, 2 Guller, Moczok Marko, Marous Galia, 3 Sosa, 7 Trin (Treno is!), 2 Ungor, Zagacza.

100. **Brajkuta.** 1508. Braykwtha, 1552. Baraynkwth. A Telegdiek birtokait felsoroló 1508-i királyi adománylevélben tűnik fel. (Dl. 21842.) Később a telegdi plébános birtoka. (1552: Dica.) Telegd tartozéka volt és Izsópallaga környékén állhatott. Késői

román település lehetett. — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) B: Kamazda.

101. **Brátafalva.** 1599. Brathafalva. A széplaki kerület falvai között tűnik fel az 1599. évi adóösszeírásban. (Dica.) A szláv-magyar összetételű falunév arra mutat, hogy lakói románok vagy szlávok voltak. (Kniezsa.) Az újkorban Venterbe olvadt Helyét a Ventertől délkeletre eső Bratești határrész jelöli.

102. **Brátka.** 1435. Brata, 1470. Wybrathka, 1552. Barathka (Barátka, Bratca.) A sólyomkői uradalom falvait felsoroló 1406-i királyi adománylevelél a vlach birtokok között említ bizonyos Barathapestese nevű községet, amely azonban inkább az Élesd melletti Pestessel azonosítható. (Esterh. R. 44. B. 7.) 1435-ből maradt ránk az első, kétségtelenül erre a falura vonatkozó adat. (Esterh. R. 44. F. 47. — 1457. é. á. i.) 1406 és 1435 között keletkezett, s alapítója a Pestesnél is szereplő kenéz lehetett. Egy 1470-i határviszályból azt is megtudjuk, hogy a losonci Bánffyok sólyomkői jobbágysai Újbrátkát abban az időben építették meg erdőirtás árán. (Esterh. R. 44. E. 26.) Neve ugyan szláv eredetű, de egészen bizonyosnak vehető, hogy megülői és lakói románok voltak.

103. **Brázkútja.** 1508. Brozkwlya. A Telegdi familia Cséke környékén levő falvai között tűnik fel. (1508: Dl. 21842.) Román pásztorok alapíthatták. Györffy szerint Papmezőkimpányba (Nagy-papmező) olvadt bele. (Délbihar, táblázat.)

104. **Briheny.** 1588. Brehen, 1600. Blehen. (Berhény, Briheni.) Az 1588. évi dézsmajegyzék említi először. Neve román, lakossága szintén. (Kniezsa.) A bizonytalan nevűekre is a románság tarthat igényt. Románok ülték meg a réz és vashámorhoz tartozó vidéken. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Hachiagan, Kochioba Lwp; B: Dana, Sipa, — 1600. (U. C. 17/6.) R: 2 Dan, Gaura, 2 Hanczagan, Haczar, Mors Niere, 2 Mos, Puskalnj; N: Hanos; B: 2 Okian, 2 Puzka, Sipa, 4 Swpan (Swpas is!), Thoma.

105. **Brost.** 1600. Bika falua. (Kisbékafalva.) A belényesi várhoz tartozó falvak 1600-i összeírása említi először. (U. C. 17/6.) A román megülésű és lakosú község magyar neve azt bizonyítja, hogy a középkorban a Petrószkörös völgye is része volt a magyar kultúrtaalajnak. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: 5 Banda, 2 Daud, 2 Doma; B: 2 Truda.

106. **Bucsum.** 1508. Bwchon. (Tőkefalva, Buciuni.) A Telegdiek birtokait összefoglaló 1508-i oklevél emlékezik meg róla először. (Dl. 21842.) A csékei uradalomhoz tartozott. Neve román eredetű, és a falu is román megülésűnek tekinthető. (Kniezsa.)

107. **Budurásza.** 1588. Bwduraz, 1600. Budoriaza. (Bondoraszó, Budureasa.) 1588-ban emlékeznek meg forrásaink róla először. (Dec.) Első telepesei, a falunév bizonyossága szerint, románok voltak. Lakói — nagyobb részben a bizonytalan nevűek is — románoknak tekinthetők. (Kniezsa.) A burdai krajnik igazgatása alá tartozott. (1600: id. o.) — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: 2 Illye; B: Ruz. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 3 Bagio (Baida is!), 4 Baiko, 4 Bercha, Gaza, 2 Ille, 2 Joia (Oya is!), 3 Kirila (Kerula is!), Kozta, Morekas. Miricze et Giurko, 3 Mancz, Neploka, Sucz Veze; B: 4 Maylat, Orre Turkul, 4 Ruz, Sos Lupsa et Matias, 4 Trett.

108. **Bukurvány.** 1508. Bokorvanya, (Bokorvány, Bucuroaia.) A Telegdi család kezén tűnik fel 1508-ban. (Dl. 21842.) A csékei ura-

dalomhoz tartozott. Neve román eredetű, tehát első telepeseit, és névadatok hiányában lakóit is, románoknak tekinthetjük.

109. **Buncsesd.** 1588. Buntafalwa, 1600. Bonta falua. (Bontosd, Buntești.) 1588 előtti adatot nem ismerünk róla. A feketekörös-völgyi magyarság közelébe települve, régi nevében magyar hatást figyelhetünk meg, de megülői, lakosai kezdettől fogva románok lehettek. — SzN: 1588. (Dec., bár.) E: Gaura; B: Bara, Posoga. — 1600. (U. C. 17/6.) M: 3 Nemes; R: Bale Vezze, Berbecze, 2 Boha, 2 Brat, Czara, 3 Philep, Jonasky, Kecyllj, Killa, 2 Laza, 4 Lukacz, Lukucz; B: Dego, Degon, 2 Lazlo, 8 Posga, Tatar.

110. **Burda.** 1588. Burda. (Borda, Burda.) Első említése 1588-ból maradt reánk. (Dec.) A falunév, a keveretlen lakosság világosan bizonyítja, hogy első telepesei és lakói románok voltak. Központja volt azoknak a községeknek, melyekkel együtt alakulhatott ki. Itt lakott e kisebb egység krajnikja. A következő falvak tartoztak hozzá: Kreszulya, Karbunár, Budurásza, Gurány, Petrósz. (1600: U. C. 17/6.) — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Burda. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 3 Burdan (Burda is!), 5 Beleste, Paul, Fauor, 3 Felsia (Feols is!), 4 Kerecz (Kercz, Kerezt is!), Kuan, 3 Nan, Sollia; B: Csonka.

111. **Burgyest.** 1588. Burdesth, 1600. Burdest. Nevével először az 1588. évi dézsmajegyzékben találkozunk. Neve román, a jelleget megszabó többségé szintén. Román megülésű helység és az itt élő két magyar nevű család később sodródhatott ide. Krajniksági székhely, melyhez az alábbi falvak tartoztak: Határ, Lunka, Kolest, Kerpenyét, Szelistye. (1600: U. C. 17/6.) — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Endre; R: Vana Beles. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Zeoke; R: Fekula, Grama, 2 Ignat, Kotor, Pupna; Sz: Hitras.

112. **Búzásd.** 1220. Buza, 1493. Buzas, 1552. Bwzasdh. 1220-ban tűnik fel, a XIV. század harmincas éveiben már katolikus egyházzáról is hallunk, magyar alapításához tehát szó sem férhet. (VárReg. 262. — Pápai tj. 76. l.) Ezt bizonyítja különben a néhány ismeretes földrajzi és személynév is. Magyar lakossága valamilyen csapás következtében a XV. század második felében kipusztult, mért 1493-ban Bálint váradi püspök megerősíti Miklós fia Mihály vajdát Kochuba, Buzás, Werempatak vlach falvak birtokában, melyeket újból (de novo) betelepített. (Múz. törzs. 29.) Miklós vajda 1445-ben még csak Kocsubát népesítette be, tehát a lakosság nemzetiségében bekövetkezett nagy változást e két időpont (1445—93.) között kell keresnünk. (1445. Múz. törzs. 23.) Valószínűleg az 1474-i török betöréskor néptelenedett el. A XVII. századi harcokban újból elpusztult és többet nem is épült fel újra. Ma puszta Olcsa és Belfenyér között. — SzN: 1220. (VárReg. 262.) M: Munkach, Pouca. — FN: 1344. (H. O., III. 149. l.) M: Pukarite pratum, Poukameze campus; B: Barrakun palus.

113. **Buzita.** 1380. Bozitha, 1461. Bwzytha. Debreceni Dózsa nádor fiainak a tulajdonában tűnik fel 1380-ban. (L. o. lt. 35.) XIV. századi megülésűnek tartjuk. 1461-ben a Zólyomiak birtoka, (L. o. lt. 28.) 1517-ben pedig ártánházi Bornemissza Lászlónak volt itt része, melyet a Báthoryak vásároltak meg. (Dl. 8291.) 1552-ben még állott és 10 porta volt benne. (Dica.) A török időkben elnéptelenedett. Ma puszta Vámospércs és Nyíracsd között. — SzN: 1380. (id. okl.) M: Zamar.

114. **Cécke.** 1256. Chetka, 1335. Chechke, 1483. Czecke. (Țetchea.) 1256-ban tűnik fel a Hontpázmány nembeli Miklós fia Lampert comes kezén. (Wenzel, VII. 474. l.) Kialakulása még a királyi uradalom keretein belül végbemehetett, a hozzátartozó többi falut azonban már a nemzetség telepítette. 1274-ben Lampert fia Miklós rokonaitól megszerezte Felfancsikát, s ezzel lehetővé tette az ú. n. Erdőhát bekapcsolását az uradalomba. (Fejér, V/2. 227. l. — Ujh. Dl. 38126.) 1335-ben a Hontpázmány nembeli Czibak, Esztári és Battyáni családok osztoztak rajta, s ekkor már a hegyvidék benépesedése is megindult. (1335: Bölöni. — 1341: Anjou, IV. 78. l.) Mindvégig megmaradt az említett családok birtokában. (1511: Bölöni. — 1552: Dica.) Neve semmiféle útmutatást nem ad az első telepesek nemzetiségére vonatkozólag, de a földrajzi nevek, katolikus egyháza s a hegyvidék vlach községektől való határozott megkülönböztetése bizonyossá teszi, hogy magyarok ülték meg és lakták az egész középkorban. (1335, 1341: id. okl. — Pápai tj. 49. l.) Vásártartási joga volt. (Bunyitay, III. 405. l.) Szent Erzsébet-tiszteletére emelt kőtemplomát 1341-ben említik (id. okl.). Tartozékai voltak: Esküllő, Keszteg, Ūrgeteg, Serges, Viresolog, Fancsika, Kőalja, a közben elpusztult Körtvélyes és Kerekliget. — FN: 1341. (Anjou, IV. 78. l.) M: Cechkepotoka rivulus, Tuissesmeze.

Churchasteluke l. Körtvélyes.

115. **Cigányesd.** 1588. Cziganfalwa. (Cigányosd, Țiganești-de-Criș.) A Petrószkörös mellé települt falucskát 1588-ban említik először. (Dec.) A magyar falunév ellenére is román megülésének tekintendő s a helynévadás módjában csak kulturális hatást kell látnunk.

116. **Cigányfalva.** 1406. Chikanmyklosfalua, 1435. Chyganfalwa, 1470. Cwganfalwa. A sólyomkői uradalom 1406-i adománylevele vet multjára először világot. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1435: Esterh. R. 44. P. 47.) A falut alapító Cigány Miklós bizonyára román nemzetiségű volt, amint adatok hiányában is feltehetjük, hogy a telepesek románok voltak. Véleményünk szerint ez a község nem azonosítható a laksági Cigányfalvával, mert az olyan területen alakult ki, mely sohasem tartozott a sólyomkői uradalomhoz. E falu a Sás-telek felé vezető völgyben állhatott, ahol ma egy Cigányka nevű település, Cigány erdő és Cigányvölgy határrész van. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Matheus Olahus.

117. **Csalános.** 1395. Chalanus. (Biharcsanálos, Cenalus.) Multjára egyetlen középkori adatunk van. 1395-ben a szentjobbi apátság birtokáról az oláhteleki jobbágyok 12 ökröt hajtottak el. (L. o. lt. 19.) Szentjobb közelében az apátsági és Putnoki uradalom határán fekvő község színmagyar lakossággal lépett át a XVII. századba. — SzN: 1599. (Dica.) M: Hegedws, Kas, Koczi, Magdo, Makaj, 3 Nagj, 2 Rigo, 3 Syke, Zanto, Zel, Sylie, 2 Thar; B: Razka.

118. **Csalános.** 1330. Chalanus, 1342. Ochalanus, Chalanus. 1330-ban tűnik fel, de bővebben csak egy 1342. évi perrel kapcsolatban hallunk róla. (1330: Anjou, II. 463. l.) Debreceni Dózsa fiai és Tamás erdélyi vajda bizonyítgatják a hűtlen Tamás fia Beke birtokához való jogukat (Anjou, IV. 226. l.) Tamás vajda azt állítja, hogy két Csalános van és a néhai Edelényi Lászlót illető Ócsalános az övé. Dózsa fiai szerint csak egy Csalános birtok van és azt Ernye fia István nádor Beke hűtlensége után nekik adta.

A perből, melyet végül a Debreceniek nyertek meg, kivehető, hogy a falu az Érmelléken állott. (1342: Anjou, IV. 257. l.) Az idézett 1330-i oklevél szerint az Ér, Léta, és Gyóstelek szomszédságában, tehát Egyed, Álmosd, Bagamér környékén feküdt. 1410-ben vámjával együtt a debreceni uradalomhoz számították, 1520-n pedig az Álmosdi Csiréké. (1410: Zichy, VI. 146., 357. l. — 1516: Dl. 29631. — 1520: Dl. 23348.) A török harcokban pusztult el.

119. Csanád. 1392. Chanad. Zsigmond király 1392-ben Kaplai János országbírónak adta a Komorzowan fia Péter vajda után a koronára szállott falvak között. (Esterh. R. 44. A. 3. 1394. é. á. i.) 1406-n Sólyomkő vlach tartozékai között említik, de már a XV. század első felében bekerült abba a közösségbe, melyből a következő században a román kisnemesség báródsági kerülete kifejlődött. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1443: Bölöni. — 1465: DL 36885. — 1466: Bölöni.) Neve magyar, s valószínű, hogy Magyar (Nagy) Báródhoz hasonlóan már kialakult helységként került a vajda birtokába, de a román alapítású községekkel szorosabb kapcsolatba jutva, áthasonult azokhoz. Egyetlen ismert lakójának a neve magyar. A szaporodó román kisnemesei elem fokozatosan szoríthatta ki a magyar jobbágyságot a faluból. Az újkorra elnéptelenedett; Nagybáród közelében állhatott. — SzN: 1466. (Bölöni.) M: Deak.

120. Csarnóháza. 1406. Chornahaza, 1552. Charnohaza. (Bulz.) A sólyomkői uradalom vlach községei között tűnik fel 1406-ban. (Esterh. R. 44. B. 7.) Keletkezése tehát a XIV. századra teendő. Neve szláv-magyar összetétel, de első telepesei minden valószínűség szerint románok voltak. (Kniezsa.) A középkorban nem a mai helyén állott. Az uradalom 1695. évi összeírása mondja, hogy „az régi falu helyet elhették, hanem az hol Rákóczi fejedelem, mikor az Jád vize mellé ment halásztatni és az hol az lovait füvellette, ott építettek magoknak házakat.” (Wesselényi lvt., 1695. III. 22. — V. ö. Szalárdi: Siralmas magyar krónikája. Pest, 1853. 232. l.)

121. Csatár. 1213. Catar, 1291. Chatar, Scathar. (Hegyközcsatár, Cetariu.) Valószínűleg még Szent László király adományából került a püspökség tulajdonába. Nevét egy 1213-ból származó feljegyzés említi először. (VárReg. 23.) Neve a szláv scitary (paiskészítők) szóból ered, tehát a falu alapját az itt talált szláv népesség rakta le. (Iczkovits i. m. 52. l. — Kniezsa i. m. 414. l.) Első lakói a közeli várban szolgáló fegyverkovácsok lehettek. A minden oldalról magyar településekkel körülvett község beolvadása igen korán megtörtént. Földesura állandóan a váradi püspökség volt. (1459: Arch. regn. C. Várad. I. lad. — Dl. 17079. — 1291: Jakubovich, 357., 358. l.) A XVI. századvégi névsorok a lakosságot teljesen és vegyítetlenül magyarnak mutatják. — SzN: 1213. (VárReg. 23.) M: Micou. — 1588. (Dec., gab.) M: Aczel, Balogh, Banreui, Basi, Beder, 2 Bende, 5 Bereczky, Borbely, 3 Borsi, 2 Bölcz, 3 Cziattho, Czehi, Czouay, Damakos, Damian, 2 Dereczky, Dekany, Dienes, 2 Farkas, 2 Fodor, 2 Giongiosi, Gionczior, Giöry, Halai, Hidmeghy, Hegiesi, Hordos, Kardos, 2 Kereztesi, 4 Kys, Koli, Kouacz, Lazlo, Lorinci, Madaraz, Mester, 2 Mezaros, Mihalphi, Miko, 4 Nagj, 2 Pall, Pasztthor, Salanky, Sipos, 2 Szadory, 4 Szabo, Szeles, Szias, Szwecz, Thar, Tomoniay, Tora, 2 Uduary, Uargha, Ueres, 2 Uince; B: Horuath, Litteratus Petrus, 2 Ola, Olczionay, 4 Totth, Uaida.

122. Csatár, Oláh- 1484. Chatar, 1552. Chyathar valakorum,

1582. Olah Chatar. A XV. század második felében ülték meg a Monospetri — Albis közti erdőben a székelyhidi uradalom magyar jobbágysai. (Az irtásokra l. az id. 1582. okl.) 1484-ben említik először a Zólyomi család birtokai között. (L. o. lt. 13.) Tudjuk, hogy a Zólyomiak a XVI. század közepe táján vlach telepeseket hoztak pld. Molnospetribé. Ilyen mellételepítés tehetette a XVI. század végére e kis magyar falut jellegében vlachhá, azonban az első megülő magyarok további ittlétét a névsorok bizonyítják. 1535-ben még Csátár a község neve, de 1552-ben már az „oláhok Csátárjáról” halunk. (1535: Wesselényi lvt. — 1552: Dica.) A vlachok betelepítése e két időpont között kezdődött meg. A jövevények fokozatos szaporodását és kicserélődését a névsorok jól mutatják. 1550 körül még a magyarok voltak többségben, 1582-ben már sok a románnak is vehető bizonytalan, de ezek közül az 1599-i névsorban alig néhány található meg. Az állandó elem a régebben megtelepült magyarság. A falucska rövid életének a XVII. századi nagy pusztítások vetettek véget. — SzN: 1550. körül. (L. o. lt. Bercs. F. 40; No. 15.) M: Baxsa, Cihe, Egied, 2 Hegedus, 2 Vincze; B: David. — 1582. (Kornis lvt. Gávay iratok.) M: Dobolo, Falos, Gal, 2 Gaidos, 2 Kakuk, Sigmoid; B: Illies, Kortos, Kozma, Lazar, Lucha, Pankoli, Perche, Rach, Tyvadar. — 1599. (Dec.) M: Apatj rltá, Borgeoyteo, Falos, Farkas, Fwsws, 2 Janczio, Juhas, Kis, Morcziona rltá, 2 Santa, Tompa rltá, Sigmoid rltá; B: Borczjonanj, Juga rltá, Illiesj, Karaczjon, Lucza, Lulj, Racz, Raczyalj, Theoreok.

123. **Csatisfalva.** 1473. Chatfalwa, 1552. Chyathfalwa. 1433-ban tűnik fel. (Dl. 30169.) A Toldiak erdőháti falvainak jobbágysága alapíthatta a XIV—XV. század fordulóján. Mindvégig a Toldiak és a velük rokon Nadabiak kezén maradt. (1473: Justh lvt. B. V—5. — 1508: Dl. 21858.) A török pusztításnak áldozatul esett és valószínűleg Feketebátor határába olvadt bele. Ismerve a feketekörösmenti Toldi-birtokok lakosságának keveretlen magyarságát, Csatisfalvát, is magyar községnek tartjuk.

124. **Császló.** 1281. Chaslo, 1416. Chazlo. Először 1281-ben tűnik fel Bagamér, Selind és Barátpüspöki határjárásakor. (Wenzel, IV. 234. l.) Neve szláv eredetű személynév, tehát korai megalapítású helység. (Kniezsa.) A néhány középkori adatból birtokosainak a neve sem derül ki, de hihető, hogy lakosságának tagozódása a többi érmelléki szegényebb nemesközségéhez volt hasonló. Mint faluról 1416-ból van reá utoljára adatunk. (Dl. 10470.) Valószínűleg még a XV. században beolvadt Semjénbe, ahol 1526-ban egy ilyen nevű ér volt. (Bánffy, II. rokonsági lvt., iktári Bethlen, R. VI. f. 145. No. 3.) Emlékét Semjén és Selind között a vasút mellett egy határrész őrzi.

125. **Csegőd.** 1290. Cheged, 1295. Chegued, 1454. Chegeed, 1552. Chyeghedh. 1290-ben említik először, mint Vásári délfelöli szomszédját. (H. O., VIII. 291. l. — Dl. 31058.) Feltűnésekor, de még 1332-ben is csak „földnek” (terra) nevezik. (Bölöni.) Ennek ellenére már nem lehetett lakatlan hely, mert gazdája innen nevezte magát. A kisenemesi vidék késői megűlésű községe. (XIV. század legeleje.) Nemes lakóit szoros rokoni kapcsok fűzték a mezőgyáni, jánosdi stb. kisenemes családokhoz, sőt a báródi Venterekkel, az elmagyarosodott román vajdafamiliával is atyafiságba kerültek. (1452, 1514. 1533: Bölöni. — 1493: Dl. 19954.) A faluban mindvégig

jelentős jobbágyréteg is élt. A XVII. századi háborús pusztításokban néptelenedett el. Helyét az Erdőgyarak melletti Pusztacsegőd tanya jelöli. Nemes és jobbágy lakói egyaránt magyarok voltak. Templomát Csegődi János és szülei építették a Boldogságos Szűz tiszteletére. (Tóth-Szabó c. 1901/2, Évkönyv. 26. l.) — NN: 1448. (Bölöni.) M: de Cheged, Zekel. — 1489. (Dl. 19802.) M: Gewdewr, Lazloffy. — SzN: XV. sz. é. n. (Bölöni.) M: Begesi, Biro, Egyedffy, Erdeli, Theleki, Torkos. — 1588. (Dec., gab.) M: Apros, Buda, Doczi, Egied, Kanta, Makra, Molnar, 2 Nagj, Petö, Posar, Siket, Szep, Tompa, Varga; B: 2 Gebar, Olah, Tacho, Thoth. — FN: 1454. (Bölöni.) M: Eghzasveha vicus.

126. **Csehi.** 1220. Chehy. (Váradcsehi, Ciheiu.) 1220-ban tűnik fel először. (VárReg. 265.) Szláv népiségű alapítóit a királyi ispánság hozhatta ide a XIII. század előtt. Később az egész környékhez hasonlóan a váradi egyház tulajdonába került. (1374: Stat. 34., 56. l. — Bunyitay, I. 226. l. jegyz.) Eleinte a püspök és káptalan közös birtoka, később csak az utóbbié. (1552: Dica.) A magyar környezetbe került idegen telepések igen korán felszívódtak a többségbe, s az így kialakult egységes képet a hegyekről lehúzó románság még a XVI. század végén sem tudta megbontani. — SzN: 1220. (VárReg. 265.) B: Benedictus. — 1588. (Dec., gab.) M: Baczy, 2 Bodo, Boldy, Buda, Farkas, Hagimas, 2 Kese, 2 Kys, Markos, Papp, 2 Raduan (1598: Radouany!); B: 2 Olah, Rach (1598: Raczy!), Thana (1598: Tauor!). — 1598. (Dec, gab.) Új nevek. M: Eresz, Fako, Fodor, Markus, Pörölye; B: Reszte.

127. **Csehi.** 1284. Chehy, 1351. Chehtelek. Neve talán még a XIV. században feledésbe ment. Az előttünk ismeretes forrásokban ezen a néven az 1284-i határjáráson kívül semmi más említés nincs róla. (Wenzel, XII. 421. l.) Az idézett határjárólevél szerint „Chehy terra” szomszédai Tóti, Szakál és Csehkereki voltak, de Tóti 1322-i elhatárolásakor a szomszédok között sem Csehit, sem Csehkerekit nem sorolják fel. (Anjou, II. 25. l.) Volt azonban a szomszédok között az 1284-ben Csehibe bevezetett birtokosok egyikének, Gyok testvére Péternek a kezén bizonyos meg nem nevezett föld (terra Petri fratris Gyok). Nagyon valószínű, hogy e birtok azonos az 1284-ben említett Csehi és Csehkerekivel, melyek már akkor is lakatlanok lévén, nevük feledésbe ment. 1351-ben Csehi még feltűnik Csehtelek néven, de 1415-ben már egészen bizonyosan nem volt meg. (Dl. 10332.) Alapítói a királyi hatalom által a XII. században idetelepített csehek voltak, akik azonban a tatárjárásban elpusztultak. Szakál és Tóti környékén, a későbbi Petlend és Gyakháza helyén állhattak. (L. Gyakházát és Petlendet is.) — A Petlendieknek és Gyakházaiaknak egy Koda nevű pusztájuk is volt itt. (1419: Dl. 10773.) — FN: 1284. (id. okl.) M: Chorgue er fluvius, Zakal er fluvius; B: Chokud er fluvius.

Csehkereki l. Csehi.

128. **Csekehida.** 1322. Chukeyhyda, 1438. Chekehyda. Emlékét a Zsáka alatt folyó Csekeér őrizte meg. Nevét alapítójától, a lehetőleg Zóvárd nembeli Csekétől és az itteni vámtól kapta. (1520: Dl. 23348. — 1436: Dl. 12850.) Az első telepések és a lakók magyarságát a helynevek bizonyítják. Csak 1322-ben tűnik fel, de keletkezése a XIII. századra tehető. (Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29.) Korán

Zsákába olvadhatott. Az idézendő 1480-i oklevél a sárréti táj megismeréséhez rendkívül érdekes adatokat nyújt. — SzN: 1480. (Csáky, I. 456. l.) M: Erdewg; B: Chriztho, Parvus. — FN: 1322. (id. okl.) M: Ereztven insula, Kerekzyl locus, Nadasthow, Ereztuen silva, B: Puteus Jacobi. — 1480. (id. okl.) M: Hozyw terra arabilis, Domberdew silva, Feyerthow piscina, Zenthlerynczthawa aliter Kengyel piscina, Bodonzeg insula, Zenthleryncz predium.

129. **Cseszora.** 1508. Choksara. (Ceszvára, Ceşoara.) Fennállásáról szóló első adatunk 1508-ból való. (Dl. 21842.) A Telegdiék csékei uradalmához tartozott. Neve román eredetű, tehát megülői is románok lehettek. (Kniezsa.)

130. **Cséfa.** 1397. Chepha. (Cefa.) Neve az István (Stefanus) név régies alakjából, Csépánból ered. (Bunyitay, III. 362. l.) Először az 1332—37. évi pápai tizedjegyzék említi, de pusztaszemélynévből alakult neve alapján, valamint hogy a XV. század elején a környék falvai közül messze kiemelkedő városias község volt, megtelepülését legalább is a XII. századba kell helyeznünk. (Pápai tj. 47. l.) A körösszegi vár tartozékaként 1391-ben a losonci Bánffyak, 1396-ban pedig a Csákyak birtokába került, s az egész középkorban az uradalom déli részeinek központjaként szerepelt. (Bánffy, I. 434. l. — Csáky, I. 197., 185. l.) Nagyságát mutatja, hogy már 1430-ban két temploma volt, a század végén pedig negyedrésze 12 lakott és 17 elhagyott telekből állott. (1430: Lukcsics, I. R. 1145., 1382. — 1489: Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) Népének keveretlen magyarságát a névsorok és földrajzi nevek bizonyítják. Cséfa magyarsága egyben a körösszegi uradalom szomszédos, vele egy keretben élő falvainak nemzetiségi viszonyaira is rávilágít. Templomai Szűz Mária és Szent Katalin tiszteletére voltak szentelve. (1421: Csáky, I. 311. l. — 1430: id. okl.) — SzN: 1463. (Kállay, XV. B. III. 926.) M: Bodor, 2 Botos, Fekethew, Gezti, Kerekes, Pestj, 2 Roythi, Zeky, Simon, Wak, Zalay; B: Kewrnyl, Litteratus Stephanus. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Byro, Kechkes, Kewer, Palos, 2 Roythy, Zalonthay, Thamasy, Was; B: Faber, Herman, Magmis. — 1496. (Csáky, I. 483. l.) M: Gal, 2 Syphus, Wamus. — 1496. (L. o. lt. Metal. Bihar. 6.) M: Roythy. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Bartha, Biro, Chiery, Czizar, 2 Czieöwek, Dobos, 2 Elek, 2 Farkas, Geödreös, Geörfy, Helies, Kelemen, Kenieres, Kosar, 5 Lesy, Mezaros rltá, Markus, 3 Nagy, 2 Palos, Paall, Pap, Paldechey, Pery, Roithy, 4 Szell, Szomor rltá., Szeody, 3 Theöreö, Vadazj, 2 Vargha; B: Chinkas. — FN: 1411.: (Csáky, I. 283. l.) M: Bodonharaztya terra destituta, 1463. (Dl. 29293.) B. silva., 1477. (Dl. 26635.) B. rubeta, 1489. (id. okl. és 1496: id. okl.) M: Hozywvcha platea, Kereszegvca platea, Wasarwcha vicus.

131. **Cséhtelek.** 1305. Cheyteluk, 1406. Chethelek. (Ciutelec.) A Bisztra völgyében lévő falut hihetőleg a bihari királyi uradalom telepítette a XIII. század elején. 1305-ben a Turul nemzetség birtoka. (L. o. lt. 5.) Még 1327-ben is az ő kezén találjuk, de 1406-ban már a sólyomkői uradalom vlach községei között sorolják fel. (Dl. 28896. — Esterh. R. 44. B. 7.) 1438-ban a régi birtokosok közül való Bozzási György átengedte itteni részét a Jakcsoknak, s ezzel a falu végleg átkerült a sólyomkői uradalomba. (Dl. 27868.) Mivel a szomszédos szilágysági vidéken a XIII. század elején rutének éltek (VárReg. 74.), arra gondolhatunk, hogy a királyi ispánság

a rézaljai erdők hasznosítására nagyobb tömegben hozott ide szlávokat. Akciójával függhetett össze Cséhtelek megalapítása is. A XIV. században meginduló nagyarányú román bevándorlás a község nemzetiségi arculatát, éppen a magával sodort délszláv elemek révén, könnyen a maga képére formálta át.

132. **Cséke, Drág-.** 1508. Dragcheke. (Drăgești.) 1508 előtt települt meg Magyarcséke határában. (Dl. 21842.) Kialakulása után a XVI. században kapta a régebbi Cséke a „Magyar” melléknevet, amiből a két falu népe közötti nemzetiségi különbségre következtethetünk. A szomszédos Magyarcséke hatása lehet, hogy két ismeretes lakója közül az egyik magyar nevű. A Telegdi familia csékei uradalmához tartozott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Chiuda; B: Foya.

133. **Cséke, Magyar-.** 1398. Cheke, 1561. Magyar Chyeke. (Ceica.) 1398-ban tűnik fel, mint a Telegdiek egyik birtoktestének középontja s legrégebb telepe. (Dl. 322.) Hihetőleg még a királyi uradalom népei ülték meg a XIII. században. A megtelepülő magyarság még a XVI. század végén is szinte vegyítetlenül él a faluban, ami a színromán környezetben csupán a régebbi megülés adta népi erőforrások feltételezésével érthető meg. Református magyar lakóit csak a XVIII. század végén vesztette el, amikor azok az erőszakos katolizálás elől Tenkére költöztek át. (Györffy: Feketekörös. 246. l.) Neve a cége halászszerszámmal áll kapcsolatban, de a XII. század óta mint személynév is használatos. (Oklsz, Cseke, Cége a.) A hegyipatak mellé települt falu neve a halászattal jól megmagyarázható. A „Magyar” melléknevet a határában megtelepült Drágcsékétől való megkülönböztetésül kapta. A csékei uradalom éppen úgy a XIV.—XV. század fordulóján meginduló nagyszabású telepítések által nyerte el a végleges formáját, mint a többi hegyvidéki uradalmak. Az az óriási, erdős-hegyes terület, melyen az alábbi községek kialakultak a XIII—XIV. század fordulóján, részben a Geregye nemzetség leverése, részben pedig Kopasz nádor bukása után kerülhetett a Telegdi familia tulajdonába. Az erdőségek eredetileg néhány korai magyar község határához tartoztak. Északon Zaránd, délen pedig Cséke és Hidastelek lehettek ezek. Az uradalom területe nem volt ismeretlen a síkság magyar népe előtt, mert a Hodos, Hollód, Topa patakok mentén és a csékei völgybe korán benyomultak nyájaikkal. Apró telepeket, pásztortanyákat hoztak létre, nevet adtak a táj részeinek. Később a románság nagyobbarányú betelepítésével a megnövekedett lakosságban a vékony magyar réteg lassan feloldódott, de a községnevek tekintélyes része az egész vizsgált korban magyar maradt, s a román elnevezések is ezekből erednek. Az uradalomhoz tartozó községek névsora a feldolgozás megfelelő helyén (154. l.) közölt táblázatban található meg. Az alábbi települések elpusztultak, s egykori helyüket nem sikerült megállapítani: Borzafalwa, Czeemes, Czyerkefalwa, Hydelew, Papstanchwlfalwa, Thewtews, Vagdemeterfalwa, Waralya. (1508: Dl. 21842.) — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Oswald, Rabothas, Zakalos; B: Olah, Werkel. — 1580. (Dec., mal.) M: Balogh, Kowach, Swthws, Zigethy; R: Barboch. — 1599. (Dec, gab.) M: 2 Balla, Balogh, Berke, Birtalan, 3 Cheorc, Fazakos,

2 Geczeo, Josa, 3 Kis, Catalin, Kosa, Nagi, Osuald, Pall; R: 5 Barboz. — FN: 1561. (id. h.) M: Magyar reeth fenetum.

134. **Cséklye.** 1392. Chechyas, 1406. Chaklya, 1443. Cheklye, 1465. Cheklye Pataka. (Cetea.) A Királyhágó alatt meghúzódó községet 1392-ben említik először, amikor Zsigmond király a Komorzowan fia Péter vajda koronára szállott birtokai között Kaplai Jánosnak, Sólyomkő akkori urának adományozza. (Esterh. R. 44. A. 3. 1394. é. á. i.) 1406-ban a sólyomkői uradalom vlach birtokai között sorolják fel, de 1443-ban már a Venter familiáé. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1443: Bölöni.) Neve magyar eredetű, de feltűnésének körülményei miatt az említett vajda telepítésének tartjuk, s kialakulását a XIV. század derekára tesszük. (Kniezsa.) Feltehető azonban, hogy embereit a vajda valami kezdetleges magyar pásztortanyára telepítette rá. A XV. század közepétől kezdve ahhoz a falacsoporthoz tartozott, melyből a következő században a román kisnemesi kerület, a Báródság kialakult (1465: Dl. 36884)

135. **Csif.** 1229. Cheph, 1472. Cseff. A megye régi nyugati határán fekvő község első írásbeli említése 1229-ből maradt ránk. (VárReg. 362.) Valószínű, hogy a királyi ispánság népei ülték meg a XIII. század előtt és ezeknek a nemesi rendbe bejutott leszármazottai a Csifi familia tagjai. Lakosságának jelentékeny részét tették ki a nemesek. Fejlődése egyenes irányban haladt a csak kisnemesektől lakott közösség felé, de ezt megakadályozták a török háborúk, melyek letörölték a Sárrét szigetéről. Ma puszta Zsákától nyugatra. Lakossága teljesen magyar volt. — SzN: 1229. (VárReg.) B: Marcus. — 1472. (Dl. 17820.) M: 4 Nemes, 2 Zabo, Zecheny, Thwlkos; B: Thoth. — 1588. (Dec., gab.) M: Kis, Kouach, Zell.

136. **Csohaj.** 1291. Chuey, 1342. Chouay. (Berettyócsohaj, Ciuhoiu.) A váradi püspökség XIII. század végi tizedjegyzéke említi először. (Jakubovich, 300. l.) Minthogy ekkor már templomshely volt, fel kell tételeznünk, hogy hosszabb fejlődésen ment keresztül. A fizetett összeg alapján tekintélyes községnek látszik. (Bunyitay, III. 215. l.) Birtokosa s hihetőleg alapítója is a szentjobbi apátság volt. (1342: Anjou, IV. 226. l.) Népi viszonyaira adataink nem maradtak, de a környék ismerete alapján nincs okunk kétségbevonni, hogy magyarok ülték meg és lakták.

137. **Csokaly.** 1511. Czokal. (Ciocaia.) Nevével először a Gutkeled nemzetség 1338-i osztálylevelében találkozunk. (Zichy, I. 530. l.) Nem sokkal azelőtt ülhették meg. Miután a diószegi uradalom visszaszállott a koronára, benne Csokaly is a többi falu sorsára jutott. (1396: Dl. 6174. — 1489: Bunyitay jegyz. Keglevich lvt) Végül a Zólyomiak székelyhidi uradalmával került szorosabb kapcsolatba. (1520: Debr. v. lvt ogy. 426.) Bár a falunév bizonytalan eredetű, a mellékelt névanyag mutatja, hogy lakói magyarok voltak. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Albesi, Varga. — 1585. (Dec., bár.) M: Andrass, Forras, Haidw, Kiss; B: 4 Olah, 2 Thooth.

138. **Csomafalva.** 1588. Chiomafalwa. Az újkorban Szudricsba (Kisszedres) olvadt községet először 1588-ban említik. (Dec.) A falunév a Feketekörös völgyében érvényesülő magyar kultúrhatásnál aligha jelenthet többet. Véleményünk szerint románok ülték meg és lakták, — SzN: 1588. (Dec., bár.) B: Cygh.

139. **Csontaháza.** 1587. Chiontahaza. (Ciuntești.) A XVI. század végi dézsmajegyzékek említik először Karaszó tartozékai között. A zarándi síkságra futó Szartos patak forrásvidékén lévő falucska lakói között találunk magyar nevűt is, de ennek ellenére román községnek kell tartanunk. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Bolgah. — 1587. (Dec., mal.) M: Swteö; B: Bota.

140. **Csökmő.** 1219. Chytmeu, 1291. Chukmo, 1370. Chukmeu, 1470. Cheukmew. Neve már a Váradí Regesztrumban szerepel, s a XIII. század végén egyházashely. (Jakubovich, 301. l. — VárReg. 231.) Eredetileg nem tartozott Biharhoz, hanem a körösközi ispánság, illetve Békés megye része volt. (1398: Dl. 8301.) A XV. század végére azonban, miután egy része a Csákyak körösszegi uradalmába olvadt, átkerült vármegyénkbe, (1404: Dl. 9080. — 1470: Nadányi lvt.) Eredeti birtokosai bizonyos Atyai Szár László, Beke és Ajnard fiai voltak. (1370: Csáky, I. 129. l.) 1398-ban Szár János hűtlenségbe esett és birtokait a király Maróthi Jánosnak adta. (Dl. 8301.) A Maróthiak 1404-ben a hűtlenné lett Görögmezei Vér Miklós részét is megkapták. (Dl. 9080.) Később a váradí káptalan is megvetette lábát a faluban. (1470: Dl. 26630. — 1552: Dica.) A Sárrét nádasai közé települt község magyarságát a XIII. század elejétől fennmaradt személy-, és földrajzi nevek híven tükrözik vissza. — SzN: 1219. (VárReg. 231.) M: Eureus, Mavog; B: Beda, Tomas. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Fazekas; B: Magnus. — 1526. előtt (Múz. törzs., XVI. sz. é. n., töredék.) M: Angyal, Bysoldy, Chybdy, Fekethe, Gezthy, Karachon, Nagh, Pastor, Somogy, 2 Zekel, Weres; B: Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Altal, Balogh, Bondor, Fazekas, Gabor, 2 Imrefj, Kardos, Karacson, Kys, Kozma, Molnos, 2 Nagj, Regen, Zabo, Thar; B: Olah, Theöreökk. — FN: 1470. (Nadányi lvt.) M: Foriskewe via, Thekerekwzy terra, Farkaszygethe insula, Pyskarus lacus, Pyskaruszygethe insula, Zenthmasere rivulus, Theremhalma monticulus, Zarkawtha pratum fenile.

141. **Csökmő.** 1347. Chukmo. Királyinak a dombok aljáig nyúló határában települt meg Terebes közelében, a Berettyó mellett, ott, ahol a Hontpázmány birtok és a sólyomkői uradalom szomszédosak voltak. (1416: Ujh. Dl. 38234. — Fejér, X/5. 737. l.) Ezért formáltak 1406-ban reá igényt Sólyomkő gazdái is. (Esterh. R. 44. B. 7.) Nevével 1347-ben találkozunk először, amikor Domokos fia István királyi jegyző birtoka. (Anjou, V. 151. l.) Utána Hontpázmány nembeli családok kapták meg, de később hosszas viszálykodás után, melyben a kis irtásfalu elpusztult, át kellett engedniük a sólyomkői uradalomnak. (1444: Ujh. Dl. 38241., 38283., 38284., 38305. — 1450: L. o. lt. 4. — 1457: Esterh. R. 44. C. 15.1466. é. á. i.) Az idézett 1406-i oklevél határozottan megmondja, hogy a falu magyar volt. Néha Középszolnok megyéhez is számították. (1466: Ujh. Dl. 38349.) A XV. században már pusztá. A tatárjárás után alapíthatták.

142. **Csömek.** 1216. Semec, 1409. Chemek, 1493. Chewmek, 1550, Chyermewk. Fennállását bizonyító első adatunk 1216-ból való. (VárReg. 159.) Megtelepítése tehát a XIII. század előtti időre teendő. Sorsa az egész középkorban Hlyével volt szoros kapcsolatban. Gazdái is a jómódú középbirtokos Illyeiek voltak. (1409: Bölöni. — 1493: Dl. 38754. — 1493: Teleki, II. 419., 433. l.) Áldozatul

esett a XVII. századi háborús pusztításnak. Illye közelében állhatott Mindvégig megmaradt színmagyar jobbágyfalunak. — SzN: 1216. (VárReg. 159.) B: Simoun. — XV. sz. é. n. (Bölöni.) M: Zewke. — 1588. (Dec., gab.) M: Biro, Bordos, Borsi, 3 Chizar, Daru, 3 Dalos, Elek, Feier. Ferenci, Hegedus, Illiesi, 2 Kardos, Kouacz, Kun, 2 Nagj, 3 Zabo, Zödi, Toluaj, Vamos, 4 Varga, Vasarj, Vinczie; B: Cziurka, 3 Olah, Thoth. — FN: 1525. (Teleki, n. 456. l.) Gepes fluvius.

143. **Csősztelek.** 1214. Cheusci, 1351. Cheustelek, 1410. Cheztelek, 1415. Chewsthelek. Neve írásos emlékeinkben 1214-ben tűnik fel, alapítása tehát a XII. századra tehető. (VárReg. 92.) A XIV. században a kismanes Begécsi és Sási család birtoka. (1351: Anjou, V. 424. — 1410: Dl. 9678., 10337.) Minthogy az előbbi familiáról valószínű, az utóbbiról pedig határozottan tudjuk, hogy ősei várjobbágyok voltak, feltehetjük, hogy e község is a királyi ispánság telepítése. (VárReg. 51.) Erre mutat a falu régebbi Csöszi neve is. Elnéptelenedése a XV. században megindult. 1510-ben pedig már pusztta volt (1404: Dl. 9080. — 1510: Dl. 22024.) Szakál, Harsány és Petlend között állott. Bizonyosra vehetjük, hogy magyarok lakták. — SzN: 1214. (VárReg. 92.) M: Achus; B: Butha. — Földrajzi neveket l. Petlendnél 1351. év alatt.

144. **Dalom.** 1214. Dolman, 1344. Dolm, 1552, Dalom. Helyét a Feketetót és Feketegyörös közti Dalom pusztta jelöli. Korai megtelepülése mellett szól, hogy 1214-ben szerepel a Várad Regesztrumban. (VárReg. 83.) Alapítása tehát a XIII. század előtti időre teendő. Eredetileg Zaránd megye része volt, s csak később, mint a várad püspökség birtoka került át Biharba. A megülő magyarság az egész középkorban egyedüli nemzetisége maradt. Neve magyar eredetű. A Tenke környéki magyar falvakat összefogó kétkörösközi kerületet néha dalomi disztriktusnak is nevezik. — SzN: 1214. (VárReg. 83.) B: Laurentius. — 1580. (Dec., mal.) M: Bartha, 2 Kys, Kyswegh, Kolos, Peterdy, Wargah, Weegh. — 1587. (Dec., mal.) M: Egyed, Farkas, Kolos, Weegh. — 1599. (Dec., gab.) M: Chetfaly, 2 Damakos, Feier, Fenesi, 2 Kolos, Mezaros, 5 Nagi, Sos, Thar, 3 Varga, 4 Vegh, Vitez; B: Lucia. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Damakos, Fazakas, Feniessy, 2 Guba (Chuba is!), Kys, Koloss, Nagj, Soos, Vargha, 4 Uegh; B: Lucza. — FN: 1344. (H. O., III. 149. l.) M: Dolumer alveus, Kerekmachar campus; Sz—M: Richamezew campus.

145. **Dancsháza.** 1384. Danchhaza. A középkorban állandóan Békés megyéhez tartozott Nevével 1384-ben találkozunk először. (Dl. 29196.) Névadója a XIV. század derekán élt Rábéi Dancs lehetett (1421: Múz. törzs. 7.) A XVI. század elejére a Bajomiak itt is megvetették a lábukat (Dl. 22464.) Lakóinak magyarsága — ismerve a sárréti települések nemzetiségi viszonyait — adatok hiányában is kétségtelen.

146. **Darvas.** 1391. Darwas, 1421. Daruwas. A XIII. század előtt települt meg. Eredetileg várbirtok lehetett, s így került a Kecsetiek tulajdonába. Ezek egy részét már 1269-ben, másik részét pedig 1310-ben eladták Mouroczi Mártonnak és fiának Jánosnak. (Csáky, I. 64. l.) 1322-ben Kecseti István megpróbálta visszaszerzeni, de a pert elvesztette (id. okl.). Ismeretlen úton került a körszegi vár tartozékai közé, s ezzel együtt kapták meg a Csákyak

1396-ban. (1391: Bánffy, I. 434. l. — 1396: Csáky, I. 185. l.) Neve a Sárretben egykor divatozott darvászással kapcsolatos, s lakói eredetileg királyi darvászok lehettek. Lakossága teljesen magyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Czontosne rita., 2 Gellen, Hidasy, 2 Joo, Kazdagne rita., Kys, Kynczes, Kouach, 2 Lessy, Nagj, Regen, Sarkozy; B: Chyurka.

147. **Dántelek.** 1552. Danthelek. Egyetlen a falura vonatkozó 1526 előtti oklevelet sem ismerünk. Román megüledésű hely. Magyargyepes és Nyárló környékén állhatott. (1552: Dica.) Karánd tartozéka volt. — SzN: 1580. (Dec., bort búzáért.) R: Ignatt; B: Kaba, Lwkaez, Thott, Zorhatt.

148. **Derecske.** 1311. Derechka, 1324. Derechke. 1311-ben Rofain bán a IV. László királytól adományba nyert Derecskét Tépével együtt rokonának, Debreceni Dózsának adta. (Zichy, I. 133. l.) Késői írásbeli említése dacára legalább is a XII. század második felében megüledtek a királyi várbirtokok népei. A közben Szentmiklós, Szentlőrinc, Füzeztelek és Peleuka Kékkálló melletti pusztákkal gyarapodott falut Rofain bán halála után a Debreceni család birtokolta. (1311: DL 1784. — 1384: Anjou, II. 172. l.) A részek közül csupán Szentmiklóson lehetett valami állandóbb település, mert ennek a neve szerepel később is. (1465: Dl. 16151.) A Debreceniek kihalása után 1411-ben Zsigmond király a debreceni uradalommal együtt a rác despotának adta. (Zichy, VI. 146. l.) Felét a despota birtokaival 1445-ben Hunyadi János szerezte meg. (Dl. 37602.) 1484-ben Szilágyi Erzsébet Korvin Jánosnak hagyta. (Dl. 19003.) A XV. század folyamán a váradi püspökök is részbirtokhoz jutottak benne, de ezt később a Bajomiaknak adták cserébe. (1494: Károlyi, III. 23. l.) Korai nemzetiségi viszonyaira a színmagyar földrajzi nevek, a későbbi állapotra pedig a keveretlen magyar lakosságról tanúsító jobbágynévsorok nyújtanak bizonyítékot. — SzN: 1454. (L. o. lt. 56.) M: Soos, Thorday; B: Parvus. — 1518. (Vay a 2/41.) M: Balog, 5 Nagy, Potok; B: Toth. — 1590. (Dec., bár.) M: Bangha, Feyer, Fekethe, Hagio, Kereztes, Kis, Kozma, Olayos, Parlagi, Weegh; B: 2 Hano, Lengel. — FN: 1311. (Dl. 1784.) M: Scentmiklos, Scentleurinth, Fiuzestelek terrae (1465-n is!), Kekallo fluvins. — 1324. (Anjou, II. 172. l.) B: Peleuka. — 1465. (Dl. 16151.) M: Kykallo (1324-n Kekello!), Kerthweles pratum, Zalayjanosthawa lacus, Zenthcozmadamyawta via antiqua, Zerepjanoskwthwelge terra, Ketteshalom monticulus, Zenthmykloshalma monticulus, Kerekrethfya pratum.

149., 150. **Derna.** 1406. Magyar-, Olahdarna, 1472. Also-, Felsew-darna. (Alsó-, Felsöderna, Dernașoara, Derna.) Mindkét község a sólyomkői uradalom vlach falvai között tűnik fel 1406-ban. (Esterh. R. 44. B. 7.) A melléknevek rámutatnak a két település lakossága közötti népi különbségre. 1472-ben a régi Magyar-, Oláh- elnevezés eltűnt, amiből a népesség összetételében addig fennállott ellentétek megszűnésére lehetne gondolni. (Esterh. R. 44. E. 28.) Ezzel szemben még 1559-ben is a minősíthető nevek nagyobbik része magyar. Azt várnánk, hogy a síksághoz közelebb fekvő Alsödernán találjuk a több magyar nevűt, pedig az idézett adóösszeírás szerint Felsödernán voltak többségben. A falunév szláv eredetű, s bár ettől a telep még lehetne román, a magyarság szokatlan elosztásából, a Magyardarna névből, arra is gondolhatunk, hogy va-

lami korai szláv néptöredék húzta itt meg magát, mely még a románság ideérkezése előtt elmagyarosodott — SzN: Alsóderna. 1599. (Dica.) M: Biro, Bus; R: Mircus, Sasul; B: Balmoz, Beczkes, Bocz. — Felsőderna. 1599. (Dica.) M: Kozma, Leorincz, Magyar, Monioro; R: Lad, 3 Monio; B: Turzo.

151. **Déda.** 1386. Deda. (Berettyódéda, Ghida.) A XIV. században meginduló vlach hullám hozta létre a Monostorosábrányi, más néven Genyétei család birtokán. Nevével először 1386-ban találkozunk, amikor az utolsó Monostorosábrányi, György, a két Déda nevű krasznamegyei vlach faluját a Kusalyi Jakcsoknak hagyta. (1386., 1410: Wesselényi lvt.) Kusalyi János 1425-ben eladta a Csákyoknak. (Csáky, I. 334. l.) Így került a margittai uradalomba, ahol a szomszédos vlach falucskákkal való zavartalan érintkezés biztosította a telepet megülő románság utánpótlását. Még a XVI. század végén is találunk benne magyar nevű jobbágyokat. A bizonytalan nevékre inkább a románság tarthat igényt. A falunév szláv személynévből származik. (Kniezsa.) — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Lachko; B: Bogdan. — 1496. (Csáky, I. 483. l.) R: Swrpan. — 1599. (Dica) M: 3 Bak, Kis, Thuro; B: Buljo, Gorzas rlt., Pap, Peormic.

152. **Dékányesd.** 1508. Dekanfalwa. (Dékányos, Decănești.) II. Ulászló királynak 1508-ban a Telegdiék javára kiadott újadomány-levele említi először a csékei uradalom falvai között (Dl. 21842.) Magyar eredetű neve valószínűvé teszi, hogy keletkezésénél a Gyepes völgyén felnyomuló magyarság is szerepet játszott. A román elnevezés a magyarból ered. Lakossága már a XVI. században román lehetett. — SzN: 1586. (Dec., mal.) R: Branka Pathan.

153. **Déter.** 1252. Dehter, 1354. Dehteer, 1470. Dehter. IV. Béla 1252-ben több déteri királyi pohárnokot, akik saját fegyverzetükben vitézkedtek a morva örgróf elleni hadjáratban, felmentett addigi szolgálatától és a királyi harcosok közé (exercituales regii) emelte őket. (Wenzel, VII. 342. l.) Az oklevélben a megye neve nincs kitéve, de valószínű, hogy a bihari község lakóiról van szó. A királyi vitézeknek az utódai lehettek a Zámi (néha Zázi) család tagjai, akik a kis falu és a szomszédos Bálintteleke földesurai voltak a XIV—XV. században. (1354: Anjou, VI. 220. l.) Beházasodás révén a XV. század második felében a Földesiek kapták meg, akik a nagy birtokszerző Tordai András protonotáriusnak adták el. (1470: Dl. 26627. — 1477: Dl. 28316.) A telep már e század végére elnéptelenedett; 1477 után nevével többet nem találkozunk. Pusztásodásának oka hihetőleg az lehetett, hogy mikor a szomszédos Bolcson is birtokos Tordai család tulajdonába került a megkülönböztetés szükségessége eltűnt. Fekvését az 1354-i határjárólevele alapján állapíthatjuk meg. (Anjou, VI.220.) Sárosbolcs, Bálintteleke és Szentdienes közelében állott a Berettyó mellett, tehát a mai Berettyószentmárton környékén. — SzN: 1252. (id. okl.) B: Budul, Damian, Milos. — FN: 1470. és 1477. (Dl. 26627., 28316.) M: Thenewtheleke alio nomine Tharahtal praedium, Azzonywlese praedium.

154. **Dienes.** 1255. Dyenus, 1291. villa Dyonisii, 1406. Dyenisy. 1255-ben tűnik fel. (Wenzel, VII. 413. l.) Birtokosai akkor a Geregye nemzetség tagjai, akik a XIII. század elején szerezhették a király-

tól. E század végén már az egyházhelyek között sorolják fel. (Jakubovich, 300. l.) Első telepesei és lakói magyarságát bizonyítja a falunéven és katolikus templomán kívül az is, hogy állandóan a sólyomkői uradalom magyar községei között emlegetik. (1406: Esterh. R. 44. B. 7. — 1457: Esterh. R. 44. C. 15. 1466. é. á, i.) A XV. század végén néptelenedett el. Az oklevelek felsorolásából következtetve, Szentlázár, Sánci pusztá és Kisláz között állhatott.

155. **Diószeg.** 1291. Gyozeg, Gyozeg hiduege, 1309. Gyosceg, 1396. Diozogk, 1498. Dyozeg. (Bihardiószeg, Diosîg-in-Bihor.) Első említése a XIII. század végéről maradt ránk, de nagyságából és központi szerepéből következik, hogy a Gutkeled nemzetség legrégebbi érmelléki faluja lehetett, melyet még a királyi uradalom telepített (1291: Jakubovich, 222., 299. l.) Már első említésekor Diószeghidvége nevű új települést találunk mellette, a későbbi Kútfő elődjét, de amelyet az erősen terjeszkedő Diószeg a XVI. század elejére felszívott magába. Messze kiemelkedett a Gutkeledék többi községe közül. Fejlődésében csak akkor következett be visszaesés, amikor a nemzetség egyedmonostori ágának kihalta után a Zólyomiak Albist, illetve Székelyhidat tették meg birtokaik központjának. Városias jellegét azonban mindvégig megőrizte. Az adatokból eléinktáruló kép népes, keveretlenül magyar településnek mutatja. A diószegi uradalomba tartoztak: Egyed, Sáfő, Monospetri, Kiskágya, Nyírábrány, Vámospércs, Sámson, Kóly, Jankafalva, Csokaly, Nagyér, Tulogd, Székelyhíd, Kútfő, Félegyháza, Kozmafalva, Kerekegyház és több szabolcsmegyei falu, pusztá. (1338: Zichy, I. 530. l. — 1358: Anjou, VII. 71. l.) A Gutkeledék egyedmonostori ágából származó Diószegi, Székelyhídi, Dobi, Jankaházi, Pelbárhídi stb. családok a XIV—XV. század fordulóján sorra kihalnak s birtokaik nagyrészt a Zólyomiak kapták meg, csak egyes falvak kerültek a leányági rokonok kezére. (1396: Dl. 6174. — 1438: Dl. 13152. — 1461: L. o. lt. 51. — 1508: Dl. 21865. — 1519: Dl. 21097.) Egyik temploma az apostolok feje, Szent Péter, másik pedig Szűz Mária tiszteletére épült. (1338: Zichy, I. 530. l. — 1433: Lukcsics, II. R. 193.) — SzN: 1309. (Múz. törzs. 7.) M: Johannes f. Bartha, Petrus de Gestred, Thoka; B: Stephanus f. Strigya, Cosmas de Therench, Paulus f. Mathey. — 1338. (id. okl.) M: Chunka. — 1480. (Esterh. R. 47. K. 41.) B: Kathoch. — 1498. (L. o. lt. 24.) M: Aranyaz, 2 Mezaros, Zel; B: 2 Faber, Olah, Sutor, 2 Thoth. — 1492. (L. o. lt. 22.) M: Havas, Koly. — 1511. (L. o. lt. Stat K. 345.) B: Thoth. — 1564. (Forgách lvt.) M: 2 Aranyas, Aranyazy, Azzony, Bagamery, Barbely, Bathori, Bial, Biro, 2 Bodo (1 nob.), Bocy, 2 Bonis, 3 Bordas, Bodrogy, 2 Chatari, Czontos, 3 Chwliak, 2 Dekan, 3 Feier, 2 Fenies, 2 Pwsws, Giro, 2 Gensy, Gwty, Halapi, Hawasi, Hegy, 2 Hersy, 3 Kadar, Kagay, 4 Kalmár, 2 Kerekgiartha, Kerekgy, Kertezy, 3 Kys, 2 Kys Kouacz, Koczys, Konia, 4 Kouacz, 2 Kos, Konari, Kwrwm, Lantos, 2 Lowaczy, 2 Maior, Maradek, Mazzag, Miko, Mohaczy, Molnar, 2 Morgo, 3 Nagy, Nagyjanos, 2 Nemes nob., Nezew, Pap, 2 Patka, Patuar, Perczy, Piros, Pochay, 3 Rado, Rostakwtw, 3 Santa, Santa Zabo, Senye, Sipos, Solyom, 3 Somogy, Soos, Surki, 3 Swthw, 4 Szabo, Zakacz, Zanizlo, 2 Szantay, 2 Zanto, Zegedy, Zentyobi, 2 Szemes, 2 Zenthe, Szekely, Szekelyszegy, Szigiartha, Zilagy, Sophi, 4 Szondj, 2 Szodoro, Zwke, Tamas, Tar, Wtas, 2 Warga, Was, Wegy, Zalay; B: Botha, Budmeri nob., Bwno, 4 Chikan (Ci-

gan is!) 2 Daliner, 3 Katocz (Kakocz is!), Kys Katocz, Kwnozwl, Kwnchwlin, Matko, Olah, Sinka, Twrwk. — 1599. (Dica.) M: 3 Aranas, 2 Bonis, Boros, Beoreocz, Czysar, Dobos, 2 Dorogh, Dosa, Fazekas, Fwsws, Gereó, Juhas, Kalmar, Ketteos, Kis, Lazlo, Mesaros, Nagj, Pattka, Peteó, Putton, Sos, Swtheo, Zanto, Saraz, Seogedj, Zel, Sekeoly, Seomeos, Seoreo, Sodoro, Surkj, Vegh, Vege; B: Batocz, Dan, Franczk, Horuatt, Olah, Tott.

156. **Dizsér.** 1410. Dizer, 1422. Dyser, 1489. Dysyr. (Dijir.) Eredetileg Közép-Szolnok megyéhez tartozott, csak amióta (1422.) a Csákyak margittai uradalmába került, számítják Biharhoz. (Csáky, I. 314. l.) Nevével 1410-ben találkozunk először azok közt a középszolnokmegyei falvak között, melyeket özv. Sarmasági Igaz Istvánné Leicsméri Pathoch Dorottya a Kusalyi Jakcsoknak engedett át. (Wesselényi lvt.) Az 1422-i királyi adománylevelével már határozottan vlach településnek mondja (id. okl.) Az uradalom többi vlach faluja és a hegyek által körülzárt kis község lakossága változatlanul román maradt Megtelepülése a XIV. Mázad második felére tehető és a szláv személynévből származó falunév arra mutat, hogy megülői is románok voltak. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) B: Flora, Pap. — 1599. (Dica.) R: 2 Blaga, Verka; B: Diseri.

Doborka l. Kisalmás.

— 157. **Dobrest.** 1508. Wasnosfalwa. (Bihardobrost, Dobrest.) A Topa patak felső folyásánál lévő hegyek között fekszik. A esékei uradalom része volt. 1508-ban említik először. (Dl. 21842.) Fel-tűnésekor magyar névvel nevezik, ami bizonyos magyar hatásra mutat.

158. **Dombrovány.** 1588. Ligetfw, 1600. Dombrouani. (Dumbra-vani.) Az 1588. évi dézsmajegyzékben tűnik fel Ligetfő néven. A magyar helynévadási mód mutatja, hogy a középkori magyar kultúrta a Petrószkörös völgyére is kiterjedt. 1600-ban már a ma használatos román névvel nevezik. Lakói — a bizonytalanok és szláv nevéek is — románok lehettek. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: 3 Mikeles; B: 2 Sewerin. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Bercza, Czobota, Herczo, Mendre, 10 Mikles; B: Trifa, 10 Zeuerinj (Zeuerin is!)

159. **Dombrovica, Kis-.** 1374. Dombrawytza, 1599. Dombraucza (Kisdombró, Dombrăvița.) A széplaki kerülethez tartozó vlach községek között tűnik fel. (1374. Stat. 37. l.) Neve szláv eredetű román szó, tehát első lakói is azok lehettek. (Kniezsa.)

Domoszló l. Hodos, Jakó-.

160. **Dragonyesd.** 1552. Draghanfalwa, 1580. Dregenest. (Drágánfalva, Drăgănești.) A Petrósz- és Feketekörös egybeömlésénél épült falucskát először az 1552. évi adólajstrom említi. (Dica.) Az akkori magyaros falunévet már 1580-ban felváltja a román elnevezés. Csak románok lakták. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Draga, Groza Feyer, Kwrth.

161. **Dragottyán.** 1552. Dragotha. (Drágota, Drăgoteni.) A Remete közelében fekvő hegyifalucskát forrásaink 1552-ben említik először. (Dica.) A szláv eredetű falunév és a környék népi viszonyai alapján, közelebbi adatok hiányában is, kezdettől fogva román lakosú helynek tartjuk.

162. **Dsósán.** 1584. Giozánfalua. A remetei vajdák kezén tűnik fel 1584-ben. (Teleki lvt., E. XVI. f. I. No. 21.) A vajdák birto-

kait felsoroló 1445. és 1556. évi oklevelek nem említik, tehát minden jel szerint későbbben keletkezett. (Teleki lvt, E. XVI. f. I. No. 2. és 10.) Megülői a vajdaság szomszédos román falvainak jobbágyai voltak. Határát irtással tágították. (1584: id. okl.) — SzN: 1580. (Teleki lvt. E. XVI. f. I. No. 8.) B: Spania, Tursa. — 1584. (id. okl.) M: Chioka, Jobbagy, Kowacz; R: Bark, Drakwlya, Dringo, Gloyan, Ignath, Korczia, Kichindas; B: Matiko, Pleter, Serb. — FN: 1580. (id. okl.) M: Solymos fluvius.

163. **Dsósánforró.** 1552. Toplytca, 1587. Forrofalwa. (Belnyesforró, Forău.) Az 1552-i adóösszeírás említi: először. (Dec.) A magyar elnevezés az eredeti szláv névből származik. Lakosai nagyobbrészt románok lehettek, bár a nevek szláv eredetűek. (Kniezsa.) Néhány magyar család is élt benne. A széplaki kerületben települt meg. — SzN: 1587. (Dec., mal.) B: 2 Botta, Thamas. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Borz, Korlatt; R: Dragan, 2 Joannak, Malin Petrilla, Nistor, Plastin, Roska; B: Botba, Cniczink, Chizenigh, Chokord, Demeter, Thamas.

164. **Dubricsony.** 1360. Dobrochonhaza, 1508. Dobrychonfalwa, 1552. Dobrychon. (Doborcsány, Dubricionești.) A Telegdiek 1360. évi osztályakor említik először a Révhez közelfekvő birtokot. (Dl. 322.) Az osztálylevélből jól látszik, hogy akkor meglehetősen értéktelen, bizonyára gyéren lakott terület volt. Keletkezését a XIV. század közepén megindított nagyméretű román betelepítésnek köszönheti. Mindvégig a Telegdi familia tulajdonában maradt.

165. **Dusest.** 1508. Dwsafalwa. (Dusafalva, Dușești.) 1508-ban említik először. (Dl. 21842.) Cséke tartozéka volt. A magyaros képzésű falunév alapján a szomszédos Cséke magyar népének is szerepet kell tulajdonítanunk a falu megalapításában. 1580-ból ismeretes lakói bizonytalan nevük ellenére is hihetőleg románok voltak. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: 3 Czigan, Thoma.

166. **Dusnok.** 1215. Dusunic, 1500. Dusnak. 1215-ben a szentjánosi monostor pusztája, melyre valószínűleg a szomszédos Nagymarján is birtokos Hontpázmány nemzetségtől szállott. (VárReg. 125.) Ismeretlen okok nem engedték kifejlődni. 1500-ban az Ártándiak pusztája, s később Nagykereki határába olvadt. (Dl. 2680.) Emlékét a Bojttól északra lévő Dusnakér őrzi. — SzN: 1215. (id. okl.) B: Unica.

167. **Egyed.** 1214. Igged, 1275. Egged, 1310. Eghed. A Gutkeled nemzetség egyik alágának állott itt a monostora. (Karácsonyi: Nemzetségek. II. 43. és k. 1.) Nevével 1214-ben találkozunk először, de keletkezése a Gutkeledék itteni meghonosodásának idejére tehető. A gazdagon ellátott monostor birtokai miatt a nemzetség egymással mind kevesebb közösséget tartó szétágazó hajtásai között a XIII. század végén hosszas pereskedés támadt. (1270: H. O., VII. 124. l. — 1275: H. O., VII., 154. l.) A küzdelem nyílt háborúsággá fajult, melyben a monostort lerombolták és faragott köveiből Dorog fia Péter Diószegen tornyot építtetett magának. (1278: H. O., VII. 170. l.) 1278-ban Dorog fiai a szerzeteseket is elűzték, a monostort várrá építették át, mely végül a Kopasz nádor féle lázadásban pusztult el. (1310: Múz. törzs. 9. — 1287: Múz. törzs. 1309. é. á. i. 3. — 1311: Anjou, I. 219. l. és II. 218. l.) Ettől kezdve egyházi jellege megszűnt, s osztozott a XIV. században kihalt gazdái többi falujának sorsában. (1396: Dl. 6174. — 1399: Dl. 29161.)

Apátjáról utoljára, 1420-ban hallunk abból az alkalomból, hogy a monostor falvainak visszaszerzésére irányuló kísérlete hajótörést szenvedett az új birtokosok ellenállásán. (Esterh. R. 47. E. 2. et A.) (Az apátság történetére l. Bunyitay, II. 370. és k. l.) Lakosságának egységes magyarságán némi változtatást tett a XV. században hihetőleg délvidéki menekültekkel megtelepített új, ú. n. Rác-utca, mellyel forrásainkban első ízben 1493-ban találkozunk. (Dl. 8291.) A szlávok a nagy túlsúlyban lévő magyarsággal szemben népi különállásukat nem sokáig tudták megőrizni, mert már 1493-ban a Rác-utca lakói majdnem mind magyar nevűek. Később is szerepel, hol mint önálló falu, hol mint Egyednek egyik utcája. (1520: Debr. v. lvt. ogy. 426. — 1564: Forgách lvt.) 1511-ben Thothfalwnak nevezik, ami mutatja, hogy a XV. század óta egyre szaporodó „Tót” nevű jobbágyok délszláv, rác menekültek voltak, akik a török elől itt kerestek védelmet. (L. o. lt. Stat. K. 345.) Az 1564. évi összeírásban szereplő nevek jól megvilágítják a két faj arányszámát és a szlávok beolvadását. — SzN: 1480. (Esterh. R. 47. K. 41.) B: 2 Thot, Wayda. — 1492. (L. o. lt. 22.) M: Byhary, Danch, Farkas, Koly, Weres; B: Kenczel, Johannes f. Mathiae. — 1493. (Dl. 8291.) In vico Magyar ucza: M: Azalos, Balasi, Cher, Chemerdi, Kis, 2 Koly, Marton, 2 Szen; B: Ratz, Silba. — In vico Ratz ucza: M: Baranyos, Csokaly, Farkas, Italas, Nyilasi, Óz, Rezegei, Szwch; Sz: Baranko, Petak, Thuder; B: Toth. — 1564. (Forgách lvt.) M: Balog, Bihari, 2 Biro, Chak, Chegey, Cher, Chikos, 4 Dayka, Eggedy, 3 Fodor, 2 Fekete, Gerlices, Gore, Gwrgfy, Gwti, Hegedws, 3 Hwzar, Janosy, Kechkes, 2 Kerekes, 6 Kys, Kowacz, Kwrthi, Lwrinczy, Lwrinczfy, Millien, 4 Nagy, 2 Nagyfy, Nemes, 2 Perczy, Puhy, Santa, 3 Solyom, Zep, Zwke, 2 Tomori, Warga; B: 2 Cigan, 3 Dalimer, Kwnczwl, Lagocza, 3 Olah, Kys Olah, Szwkolyka, 2 Toot. — 1570. (Dec., gab.) M: Czikos, Kerekes, 2 Kis, Kwrty, Vamos; B: 2 Laboczi, Racz. — FN: 1470. (L. o. lt. 36.) Hethazerdeye silva.

168. **Esküllő.** 1335. Uskeleu, 1552. Alsó-, Felseweskewlew. (Aștileu.) A Czibak és Esztári család erdőháti birtokai között tűnik fel 1335-ben, de eredete a XIII. században keresendő. (Bölöni.) Benépesítői a Hontpázmány nemzetség magyar jobbágyai voltak, amit a falu neve és a hegyvidék vlach településeitől való következetes megkülönböztetése is mutat. (V. ö. M. Ny. 1905. 368—70. l.) 1341-ben az osztozkodó családtagok elhatározták, hogy Esküllő és Keszteg közé vlachokat telepítenek, de ennek megtörténtéről semmi adatunk sem maradt. (Anjou, IV. 78. l. — Dl. 30639.) — FN: 1341. (Anjou, IV. 78. l.) M: Wskuleupataka rivulus.

169. **Esztár.** 1215. Jztharyi, 1291. Star, 1335. Istar, 1341. Vztar, 1464. Zthaar. 1215-ben említik mint bizonyos Mihály birtokát, aki talán a Czibak, Esztári, Battyáni családok közös ősének, Szalóknak az apjával volt egy személy. (VárReg. 125, — Karácsonyi: Nemzetségek. II. 220. l.) Nagymarjával együtt a XIII. században kerülhetett a Hontpázmányok bihari ágának tulajdonába. Birtokosai az egész vizsgált korban a mondott familiák voltak. (1335: Bölöni. — 1464: Dl. 15969., 20291.) Vám és kisebb jelentőségű, már a XVI. század elején elpusztult vár volt benne. (1341: Bánffy, II. Rokonsági, Reg. VI. F. 87. No. 100. és F. 215. No. 1. — 1458: Dl. 29288. — 1490: Bánffy okmt, II. 290. l. — 1365: Bölöni.) Neve szláv eredetű.

s így nem lehetetlen, hogy első telepesei a Berettyónak ezen a részén feltűnedező szláv töredékhez tartoztak. (Pl. Maróc.) A XIV. század közepe óta reánkmaradt helynevekben már nyoma sincs a szlávsnak. A jobbágyság magyar nevek alatt élnek, de a keveredésnek valami halvány nyoma megfigyelhető, bár ezek nem tekinthetők az első telepések leszármazottainak. (Kniezsa.) Szent Egyed tiszteletére épült templomát 1341-ben említik. (Bánffy, II. Rokonsági, R. VI. E. 87. No. 100. — 1291: Jakubovich, 222. l.) — SzN: 1215. (VárReg. 125.) M: Egiud. — 1341. (id. okl.) M: Petrus f. Beden, Weg Fabian; B: Bazarab, Sclavus. — 1486. (Teleki lvt., E. XV. f. I. No. 24.) B: Boso. — 1500 körül. (Dl. 29584.) M: Bogar, Chabary, Konyary, Warga; Sz: Blasko; B: Aynar, Moda, Emericus f. Lukasi. — 1567. (Dec., rest.) M: Kowach, Nagi; B: Moda. — FN: 1341. (id. okl.) M: Keureuswcha platea, Warwcha vicus castri. — 1489. (Bánffy, II. Rokonsági, R. VI. F. 87. No. 160.) M: Malomallya vorago molendini. — 1500 körül. (id. okl.) Komloskerth.

170. **Écs.** 1431. Ech, 1506. Eech. Neve forrásainkban 1431-ben tűnik fel, de megtelepedése hozzávetőlegesen a XIV. század közepére tehető. (Dl. 12375.) A kötegyáni Kőte család birtoka és valószínűleg az ő jobbágysága kirajzásának tekinthető. A XVI. század elején Mezőgyáni Máté protonotárius és a Vémérik szereztek benne részirtokot. (1506: Dl. 36349.) A mocsarak, erdők közé települt kis falu a XVII. századi török pusztítások következtében néptelenedett el. Ma puszta Méhkerék és Sarkad között. Színmagyar jobbágyság lakta. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Eechy, Kathay, Keza, Kyraly, Kys, Kispal, Kowacz, Thörös, Vas.

171. **Élesd.** 1291. Elusd, 1406. Eleesd. (Aleşd.) 1291-ben említik először. (Jakubovich, 300. l.) A sólyomkői uradalom déli részének egyik legrégebb és legnépesebb települése. Sorsa mindvégig összeforrott a váruradalommal. A Sólyomkőhöz tartozó falvakat felsoroló oklevelek következetesen a magyar községek között említik. (1406: Esterh. R. 44. B. 7. — 1435: Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i. — 1466: Esterh. R. 44. O. 15.) Ezt megerősítik az ismeretes jobbágyságnevek, katolikus egyháza és a magyar falunév. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M: Konthos. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Bereck, Kantha, Lazlo.

172. **Ész.** 1393. Eez, 1421. Wyez, 1489. Heez. Valószínűleg a Komáditól északnyugatra levő Esi telek és Esi legelő dülőnevek őrzik eltorzítva a nevét. A kishemes Észai család birtoka volt, s annak magvaszakadtával 1393-ban Zsigmond király a Csákyak körösszegi uradalmát kerekítette ki vele. (Csáky, I. 167. l.) Újzék feltűnése a község életképességét és a Csákyak telepítő tevékenységét hirdeti. (1421: Csáky, I. 311. l.) A XV. század első éveiben keletkezett új település nem tudott mély gyökeret verni és 1489-ben már pusztán állott. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) A XVII. századi háborúk teljesen elseperték a föld színéről. Magyar jobbágyság lakták. — SzN: 1489. (id. okl.) M: Chechy, Dombi; B: Bochyth. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Nesthay. — 1526. előtt (Múz. törzs., XVI. sz. é. n.) M: Kerekes, Kwre, Weres; B: Olah, Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: Bakay, Farkas, Fyas, Nagj; B: Kenez.

Falkamar l. Olaszi.

Fancsal l. Véd és Keresztes.

173. **Fancsika.** 1278. Fonchuka, 1310. Fanchka, 1334. Fonchoka,

1397. Fanchika. (Érfancsika, Fancica.) Nevét attól a Hontpázmány nembeli Felicián fia Fancsikától vette, aki a berettyómenti birtokot 1278-ban cserébe adta Marcel fia Mikónak. (H. O., VIII. 443. l.) Betelepülése, ha ekkor meg is indult, még nagyon kezdeti állapotban lehetett, 1310-ben azonban már két utcáján osztozkodtak Mikó fiai. (Újh. Dl. 38140.) Eredetileg nem a mai helyén állott, hanem a hegy lábánál a Berettyó partján. (Dl. Ujh. 38153.) Benépesítése még 1453-ban is tartott. (Ujh. Dl. 38309.) Az egész vizsgált korban a sok családra szakadt Hontpázmány nemzetség tagjai osztozkodtak rajta. 1515-ben az ugozsai rokonok eladták részüket Védi Szilágyszegi Gergelynek, Mohács után pedig a Gávayak kezére került. (Ujh. Dl. 38456. — Kornis lvt. Gávay iratok. — 1444: Ujh. Dl. 38283., 38284., 38322., 38342.) A földrajzi nevek az első telepések nemzetiségére jellemzőek, a jobbágynevek pedig az újkorba lépő falu lakosságát mutatják be. Mindkét adatcsoport szerint magyarok lakták. — SzN: 1473. (Dl. Ujh. 38371.) B: Molendinarius, Thoth, — 1599. (Dica.) M: Hossu, Korpas, Lajko, Nagj, Mesaros, Zabo; B: Hiczuko, Kinta. — FN: 1275. (Ujh. Dl. 38128.) M: Kissoberikyo fluvius. — 1310. (Ujh. Dl. 38140.) M: Lyuk molendinum. (1334: Luk, 1341: Likmolun.), Popaga fluvius (1334: Poph aga molendinum, 1341: szintén u. a.). — 1334. (Ujh. Dl. 38150.) M: Berekyovize fluvius (1310: Burukyo.) — 1495. (Ujh. Dl. 38432.) M: Bewlse Malom molendinum (Bewese is!).

174. **Fancsika.** 1274. Felfonchka, 1335. Fanchaka, 1341. Fanchuka. (Várfancsika, Fâșca.) 1274-ben Hontpázmány nembeli Pázmány fia Derzs itteni részét cserébe adta vérrokonának Lampert fia Miklósnak. (Fejér, V./2. 227. l. — Ujh. Dl. 38126.) A nemzetségnek ebben az időben élt egy Fancsika nevű tagja. (H. O., VIII. 443. l.) Kínálkozik tehát a feltevés, hogy a falut e Fancsika alapításának tartsuk, de hihetőbb, hogy még a királyi ispánság telepítette meg, a Fancsika nevet pedig későbbi birtokosától kapta. (V. ö. 146. l.) Neve magyar, a két ismeretes jobbágy- és földrajzi név szintén az; következetesen az uradalom magyar községei között sorolják fel, szembeállítva a vlach településekkel. (1335: Bölöni. — 1341: Anjou, IV. 78. l.) Mindvégig megmaradt a Czibak, Esztári és Battyáni család kezén. (1356: Ujh. Dl. 38168. — 1403: Bánffy, II. Rokonsági, R. VI. F. 215. No. 1.) — SzN: 1470. (Bölöni.) M: Okos. — FN: 1341. (Anjou, IV. 78. l.) M: Fanchukapataka rivulus.

175. **Fancsika.** 1429. Fanchika. Ma pusztá Zsadány és Ugra között. A Toldi-atyafiság Peszere és Tóti körüli birtokán alakult ki. 1329 után az Ugrayak, a század végén pedig a velük való rokonság révén a Vásáriak és Csegődiek szereztek részt benne. (1320., 1406., 1429: Bölöni. — 1429: Eszterg. prím. lvt. T. 48.) A vizsgált korban állandóan ezeknek a birtoka. (1483: Bánffy, II. Rokonsági, R. VI. F. 89. No. 20. — 1499: Dl. 26658.) Neve régi magyar személynév, s így az általános megfigyelés alapján a XIII. század előtt kellett megtelepednie. A XVII. századi háborúban néptelenedett el. Lakossága magyar volt. Plébániatemplomának Szent Lőrinc volt a védőszentje. (1448: Vay, 1125/1—2.) — SzN: 1574. (Dec., rest.) M: Santho. — 1588. (Dec., gab.) M: Bacza, Daid; B: 2 Olah.

176. **Farkaspataka.** 1508. Farkaspathaka. (Farkaspatak, Lu-poaia.) 1508-ban a Telegdi familia csékei uradalmához tartozó

községek között sorolják fel. (Dl. 21842.) A Hollód völgyéhez közel-
eső kis falu alapjait magyar pásztorok rakhatták le. Román neve
a magyar elnevezésből ered. (Kniezsa.) A XVI. században már
románok lakhatták. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Pulis.

177 **Farnos.** 1332. Fornus, XV. sz. Fornos, 1587. Farnas. (Be-
rettyófarnos, Sfârnaş.) Első említése az 1332—37. évi pápai tized-
jegyzékben maradt reánk. (Pápai tj. 71. l.) Akkor már egyházas-
hely, tehát hosszú fejlődés lehetett mögötte. A váradhegyfoki
premontrei konvent tulajdona, de beszorulva a szentjobbi apát-
ság és az adorjani uradalom közé, hol az egyik, hol a másik szom-
szédja igyekezett megszerezni. (1475: L. o. lt. Prot. Prot. parv. f. 59.—
Bercs. F. 12. No. 23.) Neve magyar eredetű, lakosai is magyarok,
még a bizonytalan nevűek is azoknak tekinthetők. — SzN: 1587.
(Jvári t. lvt. Váradhegyfoki rész. F. I. No. 8.) M: Balogh, Boldis,
Csobad, Csovai, Illyes, 4 Jako, 4 Mate, Nagy, 3 Szabo, 3 Somogy,
4 Tamas; B: 3 Kozar (Kazar is), Kis Lengyel, 2 Kis Toth, Nagy
alias Toth Peti, 7 Racz, 8 Toth. — 1599. (Dec., gab.) M: Balog,
Janko, Kanko, Kecze, Kis, 2 Szabo; B: Tanko, 2 Tott.

Fazékér I. Bátor.

178. **Fegyvernek.** 1213. Fegyvernuch, 1291. Feguernuk, 1625.
Nagi Fegivernek, Kis Fegivernek. (Alsófegyvernek, Fegirnic.)
1213-ban tűnik fel. (VárReg. 19.) Ekkor már nem lehetett lakatlan,
mert 1215-ből határozott adatunk van reá, hogy település volt rajta.
(VárReg. 129.) A megye legkorábbi települési rétegéhez tartozik és
a bihari vár fegyveres szolgálatot teljesítő népei alapították a XI.
században a Sebeskörös felé átjárást nyújtó Almás völgyének biz-
tosítására. A XIII. század második felében az adorjani uradalomba
került, s ettől kezdve sorsa azével lett azonos. (L. Adorján a.) Az
oklevelek mindig határozottan kiemelik, hogy a község magyar,
amit a jobbágynevek is igazolnak. A XVII. század első negyedé-
ben már megfigyelhető a szomszédos vlach-vidék hatása, s bár a
faluban külön bíró alatt jelentősszámú magyarság is élt, a forrá-
sok vlachnak nevezik. Későbbi mellételepítésre mutat, hogy a köz-
ségben a románok külön szervezetben vajda alatt éltek. — SzN:
1213. (VárReg. 129.) B: Saul. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.)
M: Chuka, Czethy, Fodor, Miko, Pethevch. — 1625. (Csáky, II. 639.
l.) Nagyfegyvernek: M: Barbely, Berge, Czinka, 2 Cziontos, Em-
berke, Fodor, Guzi, 3 Kis, Pal, Percz, Puskas Szabo, Seregei, Szabo
Zakari; R: Petrika, Rad; B: Andro, Hanczio rltá, 2 Kozma, Cristo,
Laza, Leza, Ruda. — Kisfegyvernek: M: Cziontos, Foris, 2 Georgi,
Juhas, 2 Varga, Varju; R: 2 Luka, 2 Magul; Sz: Luban; B: Majlat. —
FN: 1625. (id. okl.) M: Forgosagh puzta telek ret; R: Dombrauczia
erdő az egykori Kecskéhát határában.

179. **Fejértó.** 1435. Feyertho, 1479. Feyerthow. Az Álmosdi
Csire család ősi birtokai között említik először 1435-ben. (Kállay,
XV. R. III. 113.) Az Ákos nemzetség birtokán alakult ki valószí-
nűleg a XIV. században, s alapítói is ennek az uradalomnak ré-
gebbi magyar falvaiból kerültek ki. 1482-ben a Csirék kezén levő
rész negyede kétszázötven hold szántó, százhuszboglyás kaszáló,
és három halastó — a kőtemplomon kívül. (Dl. 18621., 18706.) Hatá-
rában sok volt a vízjárásos hely, s a lakosság egyik része halá-
szattal is foglalkozott. (1493: Múz. törzs. 40.) Birtokosai a Csiréken
kívül a velük rokon családok és később a Bajomiak voltak. (1476:

DL. 17817. — 1479: DL 30220. — 1516: DL. 29631. — 1517: Múz. törzs. 50.) A török időben elpusztult falu helyét Konyártól keletre egy tanya jelöli. Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1493. (Múz. törzs. 40.) B: Hydo. — 1582. (Dec., bár. rest.) M: Gabor, Hodossj. — 1600. (Dec., gab.) M: Balogh, Balinth, Elek. Haszon, Hodoss, Kabay; B: Bokrin, Vain. — FN: 1482. (DL. 18706.) M: Gyalom piscina,

180. **Feketepatak.** 1406. Fekethepathak. Az erdélyi határ közelében fekvő kis falut 1406-ban említik először a Sólyomkőhöz tartozó vlach falvak között. (Esterh. R. 44. B. 7.) Magyar neve mutatja, hogy ez a terület is magyar népihatás alatt állott, ennek ellenére a környék betelepülésének ismerete alapján, közelebbi adatok hiányában is megülőit és lakóit román hegyipásztoroknak tartjuk.

181. **Feketető.** 1406. Fekethethow. (Körösfeketető, Negreni.) Közvetlenül az erdélyi határon fekvő község 1406-ban tűnik fel. (Esterh. R. 44. B. 7.) Neve magyar és a Sebeskörös szorosában máshol is tapasztalható magyar hatás alapján (Sonkolyos, Bánlaka, Lórév stb.) feltehetjük, hogy a fontos helyen lévő község megalapításánál a magyarság is közreműködött, a lakosság többsége azonban már a XV. században román lehetett. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M: Zongor; R: Rwman Lwpsa; B: Galken.

182. **Feneres.** 1580. Feneres. (Fenyéres, Feneriş.) A Remete (Rossia) patak jobbpartján emelkedő hegyek közti falucska olyan területre települt, mely a völgyben lakó magyarság kulturális hatása alatt állott. Ezért van a hihetőleg román alapítású községnek magyar neve. 1580-n említik először. (Dec.) Lakosai románok voltak. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: 3 Gerziey; B: Chiebre.

183. **Fenes.** 1291. Fenes, 1491. Magyarfenes, 1552. Alsó-, Felseo Fenes. (Várasfenes, Finiş.) Neve a mellette emelkedő püspöki várral kapcsolatban tűnik fel. (1291: Jakubovich, 357. l. — 1294: Wenzel, X. 153. l.) A középkori oklevelek minden esetben határozottan megmondják, hogy lakói magyarok voltak. (1422: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16. „jobagiones nostri hungaricales in possessione Fenes...”) A XV. század végén Magyarfenesről hallunk, amiből román mellételepedésre kell gondolnunk. (1491: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 17.) Az 1552. évi adóösszeírás már Alsó-, Felsőfenest említ, ami azt sejteti, hogy a két település között a népi különbség megszűnt, illetve az egyik fél, amint a későbbi névsorok mutatják, a magyar, túlsúlyra jutott az újabb településben is. Ennek a keveredésnek őrzik a nyomait a dézsmajegyzékek bizonytalan nevei. — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Benchie, Deiak, Egied, Rosos, Simon; B: Dan. — 1597. (Dec., bor.) M: Andorko, Benche, Demeter, Der, 3 Egheod (Egett is!), 2 Gerche, Rosas, Sebestien, 5 Simon; B: 3 Buran, 2 Danj, Laczka, Litteratus Andreas, Thomas, Török.

184. **Fericze.** 1588. Ferichie, 1600. Fejereciye. (Fericse, Ferice.) A belényesvidéki községek között tűnik fel 1588-ban. (Dec.) A falunév román, lakosai szintén román nevek alatt éltek. Románok ülték meg és lakták kezdettől fogva. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: 2 Bwdh; B: Aradh. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 2 Blaga, Bonkos Nika, 7 Bud, Czes, Dego, Fogasso Lypse, Gauriel, 4 Keecz, Tecz Aradru, Todora; B: 5 Arad, Dera, Hangas.

185. **Félegyháza.** 1291. villa Drug, Nogdurugfeleghez, XIV. sz. é. n. Felyohaz, 1326. Felighaz, 1337. Feelheghaz, 1338. Dorugeg-

haza, 1358. Doroghaza, 1399. Felleghaz. (Biharfélegyháza, Roşiori.) Bár a község sorsa, feltűnésétől kezdve, sokáig a Gutkeled nemzetség diószegi alágával forrott össze, története arra mutat, hogy keletkezése korábbra, a királyi birtoklás idejére teendő. A nemzetség aránylag késői szerzeménye, mert csak az egyedmonostori ág diószegi és dobi alága osztozott rajta. (1338: Zichy, I. 530. l.) A településnek új nevet adó Dorog a községnek csak a felét szerezhette meg, mert mellette találunk egy Félegyházi nevű birtokos családot is, melynek a része megőrizte a település régi nevét. (1326: Múz. törzs. 12. — 1333: Múz. törzs. 29. — 1308. körül: Múz. törzs., XIV. sz. é. n. 123.) Félegyháza felét 1337-ben I. Károly a nemzetség adonyi alágának adományozta. (Anjou, III. 427. l.) Az elnevezésnél tapasztalható kettősség (Dorogháza—Félegyház) csak akkor szűnt meg, amikor a Dobi Dorog család kihalt, s így a különállás hangsúlyozásának fontossága eltűnt. Nagyrésze a koronára szállott vissza, míg régebbi felén több nemes-család osztozkodott (1396: Dl. 6174. — 1405: Dl. 15682. — 1409: Múz. törzs. 56.) A király tulajdonában levő részt 1437-ben Hosszúaszói Botos István mester, a királyi kancellária notáriusa és testvére Péter, a Tahí család öse kapták meg, akik lassan az egész községet megszerezték. (1438: Károlyi, II. 210., 249. l. — Dl. 13104. — 1438: Dl. 13146.) Nevét onnan kaphatta, hogy egyházilag valamely szomszéd község filiája volt. Színmagyar népesség lakta. — SzN: 1433. (Dl. 12517.) M: Thalpas.— 1438. (Dl. 13217.) M: Kun. — 1474. (Dl. 17540.) M: Bacho, Boros, 2 Hodosy, Kvn, Monyok, Thyzay. — FN: 1476. (Dl. 17864.) M: Kewzepes fluvius, Meheslygeth silva, Bobalyostho stagnum, Gemestho stagnum, Zeekesfewld locus, Damokosthawa stagnum, Hatharkerthwel monticulus, Meltho stagnum; Sz: Ezterew insula (ma Eszteró nevű nádassal körülvevett határrész, 1473: Eztro.)

186. **Félegyház.** 1411. Feleghaz. Elsőízben 1411-ben említik, amikor a biharmegyei nemesek egyöntetűen bizonyítják, hogy I. Károly óta Körmösddel együtt a körösszegi várhoz tartozott. (Csáky, I. 283. l.) Eredete tehát a XIII. század végére nyúlik vissza, Körmösddel való szoros kapcsolata pedig arra mutat, hogy a körmösdi lakosság kirajzása lehet. (1421: Csáky, I. 311. l.) Körmösnek lehetett a leányegyháza és nevét is ez a függő viszony magyarázza. Az egyházi összekötő kapocs hozzájárulhatott ahhoz, hogy a két szomszédos falu a XVI. század elején összeolvadjon. Minden erőszakos külső beavatkozás nélkül, a természetes fejlődés következtében tűnt el. 1552-ben már csak a megnövekedett lakosságú Körmösd szerepel a Csákyak birtokai között. (Dica.) A Mezősastól délkeletre fekvő Körmösdi pusztán állhatott. Lakosságát magyarnak kell tartanunk, mert Körmösd népe az összeolvadás után is teljesen magyar maradt. (L. o.) — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) B: 2 Thot.

Férgeság l. Sitervölgy.

187. **Folttest-Zsukány.** 1600. Folttesth Sukan. 1600-nál korábbi adatunk nincs róla. Román megülésű és lakosú község. A falunév s a minősíthető jobbágynevek románok, de a bizonytalanok viselői is azok lehettek. (Kniezsa.) A vas- és rézhámorok körül foglalkoztatott községekhez tartozott. Az újkorban Szerbesdbe olvadt. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: Bachni, 3 Barbucz, Danch, Giurgion, 5 Lazucza, Simon Fretain, 4 Ztana (Ztania is!), Zurde, Juanis

Dragus; B: 2 Czurda, 3 Folta, 2 Georgy, 2 Maris, 2 Suk, Johannes Tiудар.

188. **Fonácza.** 1600. Fonacz, (Fonóháza, Fănațe.) A belényesi uradalom 1600. évi összeírása említi először (id. h.). Neve román, s bár lakói között sok bizonytalan nevűt találunk, azok is hihetőleg románok voltak. Román alapítású helység, s a benne élő néhány magyar nevű család talán a bányászattal kapcsolatban került ide. Lakói a rézbányához szolgáltak. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: 2 Bela, 3 Cinege, Mazagh; R: 2 Balan, Belk, Bolko, Feczek, 3 Illie, 3 Serban, Serat, Triful, Tiудар Niko, Teodor Lupse; B: 3 Akin, 4 Andras (Teodor, Janko, Mikola, Lwpsa), 2 Baja, 4 Bott (Vezzel, Lwp, Aron, Matyas), 5 Bigese, Dragosi, 2 Doma, Fekes Dan, 2 Guirka, Jankj Joon, Krezer, Mad, Mihál, Petra, 2 Ponsa.

189. **Forrószeg.** 1508. Forrozeegh. (Forosig.) A Telegdi család csékei uradalmában tűnik fel 1508-ban. (Dl. 21842.) A magyar falunév bizonyítja, hogy a Hodos patak völgyében fekvő falucska magyar hatás alatt álló területen települt meg.

Fövényszóró I. Pelbárthíd.

190. **Fugyi.** 1236. Fudy, 1422. Fwgy. (Fughiu.) 1236-ban említik először, amikor Jenőt elhatárolják a királyi népek többi falvaitól. (Kubinyi, I. 13. 1.) Megtelepítése tehát a XIII. század előtti időre tehető és a királyi ispánságnak tulajdonítható. A váradi egyház tatárjárása előtt birtokviszonyait rögzítő 1273-i oklevél szerint a püspöknek és káptalannak van itt része. (Zim.—Y7er., I. 122. 1.) A püspök népei szőlőműveléssel, a káptalanéi gyertyaöntéssel foglalkoztak, de mellettük még mindig voltak a faluban királyi szolgák is. Később az egyházi birtokosok kiszorultak belőle, illetve részük Vásárhely néven önálló faluvá fejlődött. Fugyin a Zóvárd nemből származó Fudiak és a velük rokon Solymosiak osztoztak, egy részét pedig királyi birtokként a sólyomkői uradalomhoz csatolták. (1389: Esterh. R. 44. A. 1. — 1496: L. o. lt. Metal. Bihar. 6. — 1403: Vécsey lvt. F. II. No. 102. — 1422: Becsky lvt. — 1481: Esterh. R. 44. E. 41. — 1484: Esterh. R. 44. D. 23. — 1524: Dl. 23954.) Keve-retlen magyar lakosság élt benne. — SzN: 1599. (Dec., bor.) M: 2 Bako, Bernartt, Bihary, Byro, Bothos, Czako, Elesdj, Irathosy, Kewelj, Kis, Kochis, Markos, Mezaros, Okos, Sandor, Solimossy, 3 Zabo, Vargha; B: Olah, 3 Racz.

191. **Furta.** 1552. Fwrtha. Középkori, életére okleveles adatok egyáltalában nem maradtak, mert igen korán egyházi birtok lett, s váradi egyházi levéltárak pusztulásával multjának emlékei is megsemmisültek. A váradi kiskáptalan tulajdona volt. (1552: Dica.) A környék alapján nyugodtan vehetjük korai magyar településnek. — SzN: 1580. (Dec., rest.) M: Varro.

192. **Fülöpháza.** 1319. Domus Philippi, 1411. Philiphaza, 1439. Fylephaza. Pósa szomszédai között említik 1319-ben. (Dl. 1967.) Megtelepítése a XIII. század második felében történhetett. Valószínűleg conditionarius-nemesek lakták, akik az egyházi és világi nagybirtok közé szorulva, a terjeszkedés lehetőségeitől elzárva, a bihari kisnemesség legszegényebb rétegéhez tartoztak. (1423: Károlyi, II. 74. 1. — 1439: Bölöni.) A község a XVI. században bekövetkezett erős megrázkódtatásokat már nem tudta kiállani, s négyszáz esztendő kultúrmunkáját hamarosan megsemmisítette a mindent felverő erdő. Nyárszeg és Pósa között két tanya őrzi emlékét. Is-

merve a kismemesi réteg magyarságát, e falut is magyarnak tekinthetjük. (1411: Csáky, I. 283. l. — Dl. 9832.) — NN: 1423. (Károlyi, II. 74. l.) M: de Philiphaza. — 1502. (L. o. lt. 20.) M: Nemes.

193. **Füzegy.** 1552. Fyzegh. (Fiziş.) A régi megülésű fekete-körösmenti Jánosfalva hegyes határába települt községről adataink először 1552-ben szólnak. (Dica.) Neve magyar eredetű, fűzfás helyet jelent (Oklsz.) Nem elképzelhetetlen, hogy a község magva valami magyar pásztortelep volt. Lehetséges azonban, hogy az első telepesek románok voltak és csak átvették a magyarok által adott helynevet.

Füzesstelek I. Derecske.

194. **Gáborján.** 1217. Monasterium Gabrielis, 1311. Geberyan-monustura, 1340. Gabrian, 1341. Gabrianmunustura, 1443. Gaboryan. A falut és az itteni monostort 1217-ben említik először, s a latinos névalak mutatja, hogy a megtelepítő bizonyos Géberjén-Gábor volt, aki a Zala és Somogy megye határán birtokos Gyóvad nemzetség első ismert őseinek tekinthető. (VárReg. 166. — Karácsonyi: Nemzetségek, II. 91. l.) A IV. László alatti zavarokban a Geregye-nembeli Achó foglalta el, akinek legyőzése után a Barsák kapták meg. 1285-ben a monostor körül kialakult uradalommal, Szentpéterszeggel és Keresztúrral együtt ezek tovább adták rokonuknak, Rofain bárnak, aki pedig 1311-ben többi birtokai között Gáborjánt is Debreceni Dózsára hagyta. (Zichy, I. 63. és 113. l.) A Gyóvad nemzetségtől végleg csak Dózsa fiai szerezték meg. (1340: Zichy, I. 570. és 598. l.) A debreceni család kihalása után mint vásárolt birtok megmaradt a nőági rokonok, a Domoszlóiak, Olnodi Czudarok, Szécsiek és Héderváryak kezén. (1405: Héderváry, I. 126. l. — Dl. 9105.) Ekkor szakadt el a határában kialakult, de most a debreceni uradalomba került falvaktól. községeket Szilágyi Erzsébet, Mátyás király anyja újra egy keretbe fogta össze, megvásárolván 1477-ben a Debreceniek leányágánál lévő részeket. (Dl. 17907. — 1472: Múz. törzs. 14. — Dl. 10008.) Lakóinak magyarságát a XIII. század elejétől névadatokkal bizonyíthatjuk. A mocsaras, erdős terepnek megfelelően a falu berettyómenti része szétszórt település volt. (1405: Dl. 9105. — 1405: Dl. 24501. — 1443: Zichy, IX. 50. l. — 1459: Kállay, XV. R. III. 808. — 1460: Dl. 30040. — 1475: L. o. lt. Stat. Z. 48. és 49.) Két templom volt benne: Szűz Mária tiszteletére épült plébánia és Szent Mihály arkangyalról nevezett monostori templom. (1340: Zichy, I. 570. l.) — SzN: 1217. (VárReg. 166.) M: Lotomas, Scepa, Sekur; B: Choloz, Vederey. — 1405. (Dl. 9105.) B: Litteratus, Toth. — 1473. (Dl. 28310.) M: Erdewzegy, Fekethew. — 1498. (L. o. lt. 48.) M: Chepan, Lebeczy, Posa, Somogy, Zowathy, Warga; B: Parvus, Toth. — 1520. (Dl. 26681.) M: Alberth, Andor, Arczerwagoth, Chefay, Chepan, Darwas, Erdews, 2 Erdewly, 2 Fodor, Gaspar, Hegedews, Yspan, Kenyeres, Myser, Nagh, Olayos, Parthy, Posa, Roswago, Santha, Somogy, Zabo, Zekel, Zech, Warga, Wygh; B: 2 Bogdan, 3 Thoth. — FN: 1435. (Dl. 30434.) M: Moroczhalma monticulus, Nagarok fossatum, Er meatus, Thelthewen meta, Danczreue via, Chykosrew lacus, Keserew silva; B: Paraytha vallis nemorosa.

195. **Gálosháza.** 1552. Galoshaza. (Gäläşeni.) A Birtiny körüli Telegdi birtok egyik legkésőbbben megtelepült községe. 1508-ban még nem lehetett meg, különben gazdái nova donatit kaptak volna erre a falura is. (Dl. 21842.) 1552-ben említik először. (Dica.) E két

időpont között kellett benépesülnie. Neve magyar, de késői megtelepülése miatt a románság közreműködését is fel kell tételeznünk.

196. **Genyété.** 1332. Sanctus Martinus, 1345. Genethe, 1489. Zenthmarton vel Genyethe. (Ghenetea.) Kraszna megyében alakult ki és Biharba csak a XV. században helyezték át, amikor a Csákyak margittai uradalmába került be. Neve először a XIV. század harmincas éveiben szerepel, de egyházának patrociniuma mutatja, hogy megtelepülése sokkal korábbi időben (XII. sz.) történt. (Pápai tj. 141. l.) A szomszédos Kispacallal egy területen alakult ki. Annak az ismeretlen eredetű, magát Monostorosábrányról vagy Genyétéről nevező családnak volt a birtoka, melynek jószágai Margitta környékén terültek el. (1435: Csáky, I. 290. l.) E család utolsó tagja 1386-ban birtokait, köztük Genyétét is, a Kusalyi Jakcsoknak hagyta, akiktől az akkor már lakatlan falut 1425-ben a Csákyak szerezték meg. (1386: Wesselényi lvt. — Csáky, I. 334. l.) A megtelepülő jobbágyok magyarságát az idézett 1386-i oklevél „*possessio hungaricalis*” kifejezése kétségtelenné teszi. 1454 után a Csákyak újranépesítették, de ekkor már a margittai uradalom nemzetiségi összetételének megfelelően a magyarok mellett románokat is találunk benne. (1454: Wesselényi lvt.) Szent Márton tiszteletére épült templom volt benne. (1345: Csáky, I. 290. l.) — Ide tartozhatott az 1454-n szereplő Szentilonaasszonyképe puszta. (Csáky, I. 399. l.) SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) B: Karachon. — 1496. (Csáky, I. 488. l.) M: 2 Fekethe. — 1599. (Dica.) M: 3 Markos; B: 2 Boczja. — FN: 1412. (Csáky, I. 287. l.) M: Fyzespatoka fluvius. — 1454: (Csáky, I. 399. l.) M: Zenthilonaazonkepe predium.

Gerewshaza l. Mihályfalva.

197. **Gezt.** 1213. Gest, 1220. Guezt, 1341. Gezth, 1401. Fekete Gezt, 1410. Egyhazas Gezt, Gezt alio nomine Bodizlohaza, 1483. Kyskezth. Első okleveles említése 1213-ból maradt ránk. (VárReg. 26.) Megtelepülése tehát a XIII. század előtti időben történt. Kisnemes familiák birtoka. (1341., 1448: Bölöni. — 1401: Bihar vm. lvt.) A birtokos családok elszaporodásával kapcsolatos a külön névvel jelzett falurészek feltűnése. (Kis-, Fekete-, Egyházasgezt.) Az egymással szorosabb rokonságban álló családok birtokai már a XV. században önálló falvakként lépnek elénk, pedig valójában a községnek egy-egy külön-külön osztódó részei. A felburjánzó kistelepülések közül egyedül csak Bogyoszlóháza fejlődött önálló községgé. (1410: Bölöni.) Lakosságának nagyobbik részét kisnemesek alkották, de ezek mellett néhány jobbágy-család állandóan élt a faluban. Mindkét réteg magyar volt. — NN: 1341. (Bölöni.) M: de Gezth. — 1458. (Múz. törzs.) M: Sarhayw. — 1475. (L. o. lt. prot. parv. f. 59.) B: Thoth. — 1483. (Bölöni.) M: Osvalth, Sandor. — 1515. (Teleki, II. 433. l.) M: Begeessy. — SzN: 1213. (VárReg. 26.) M: Kalad. — 1220. (VárReg. 239.) M: OPOCH. — 1588. (Dec., gab.) Boythy, Dalmi; B: 3 Thoth. — 1598. (Dec., gab.) Új nevek. M: 2 Kothy, Miklossy, Zabo.

198. **Gégény.** 1406. Gegen, 1552. Gheghendh. (Körösgégény, Gheghie.) A Sebeskörös és a Báródi patak találkozásánál épült falut forrásaink 1406-ban említik először a Súlyomkőhöz tartozó vlach birtokok között. (Esterh. R. 44. B. 7.) A falunév a magyar települési terület peremén fekvő községnél teljesen érthető, s csupán késői feltűnéséből gondoljuk, hogy az uradalom magyar job-

bágysága már a románok közreműködésével hozta létre. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M: Galos; B: Bonya, 3 Laczkas.

199. **Gémfalva.** 1588. Gemfalwa, 1600. Gem falua. Első reávonatkozó adatunk 1588-ból való. (Dec.) A magyar falunév nem jelent többet, minthogy területe a középkori magyar kultúrta-raj része volt. Megülői románok lehettek. Az újkorban a belényesvidéki Buncsesdbe olvadt. — SzN: 1588. (Dec., bár.) B: Thatar. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Jancsika Janos; R: 3 Bukor, 6 Ztoyan (Ztodan is!); B: Tatar.

200. **Goila.** 1508. Doyalaka. 1508-ban a Telegdiek csékei uradalmához tartozó falvak között említik Dojalakát. (Dl. 21842.) Ez minden jel szerint azonos a későbbi Goilával. Román település volt, Györffy szerint Lunkászprie — Lankásba olvadt. (Délbihar, táblázat.) A falunév szláv eredetű. (Kniezsa.)

201. **Görbed.** 1353. Kurbed, 1357. Gurbed, 1552. Gewrbedh. (Tenkegörbed, Gurbediu.) A Gyepes patak mellett, a feketekörösmenti hegyek közvetlen közelében áll. (Bunyitay III. 364. l.) Alapítói a jánosdi conditionarius-nemesek lehettek. A XIV. században még jól megfigyelhető a két község lakosságát összekötő vérségi kapocs. (1340: Váradi pp. urad. lvt. 1/7. Bunyitay jegyz. — 1391: Dl. 37219.) A Toldiakkal rokon Szakáliaknak is jussuk volt a faluhoz. (1353, 1357: Bölöni.) 1355-ben Jánosddal egyidőben a püspökség itt is megvetette a lábát, de a kisenemesi vidékkel való szoros kapcsolata következtében a nemesek kezén maradt rész fejlődése nem változott meg. (Anjou, VI. 359. l. — Dl. 26561.) Lakói közül csak a jellegét megszabó nemesek nevét ismerjük, s azok magyarok. (L. Jánosdnál is 1340. év a.) Magyarságát bizonyítja a XIV. század eleje óta szereplő Mindenszentek tiszteletére épült katolikus temploma is. (1340: id. okl.) Megtelepedése a XII—XIII. század fordulójára tehető. — NN: 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Bodor, Gyerghfy, Hathy, Inandy, Loranth, Zyly.

202. **Grós.** 1580. Grooss. (Tönköd, Groşeni.) Bél vidékének egyik legdélibb, már a Fehérkörös közelében fekvő községe. Az előtünk ismeretes forrásokban csak 1580 óta szerepel. (Dec.) Neve román, tehát első telepesei románok lehettek. (Kniezsa.) Lakossága keveretlenül román volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Alb, All, Bene Sztana, Iwaska, Koztha; B: Giurka, Horgha. — 1588. (Dec., bár.) R: 2 Alb, Ignatth, Lasko, Ztanila.

203. **Grujlung.** 1508. Hozzwlygeth. (Hosszúliget, Gruilung.) 1508-ban tűnik fel a Telegdiek tulajdonában. (Dl. 21842.) A csékei uradalom tartozéka volt. Eredeti neve magyar, ami a közeli Magyargyepes és Magyarcséke hatásával magyarázható.

204. **Gurány.** 1587. Gwraryw, 1600. Gorany. (Gurani.) Az 1587. évi dézsmajegyzék emlékezik meg róla legelőször. Románok ülték meg és lakták. Neve román, a bizonytalan nevű jobbágyok is hihetőleg románok voltak. (Kniezsa.) A burdai krajnik alá tartozott SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: 2 Fodor, 4 Miklos; R: Barbucz, Bogdan, Boyda, Butas, Firicze, 2 Guida (Gavril, Boyne), 5 Korha, Kodnar, 3 Kermanj, Korczoman, Kitas, Lukuz, Lwpe, Tomocza, Turkul, Vana, Vulcz; Sz: Dobra; B: 3 Felczen (Felician is!), 4 Firez, Palata, 2 Paulus, Sandor Juan.

205. **Guszár.** 1213. Guizer, 1291. Guzar, 1439. Gwzar. Első említése 1213-ból való, de gyökere a megye legkorábbi települési réte-

gébe nyúlik vissza. (VárReg. 38.) Eredetileg királyi birtok lehetett, a XIII. század végén azonban — legalább egy részének — a Hontpázmány nembeli Szalók comes volt a gazdája. (Jakubovich, 223. 1.) Másik része hihetőleg a Váncsodi családé volt, melynek birtoklása a Hontpázmányokénál korábbra nyúlhatott vissza, s ősei az ispánság conditionarius népeihez tartozhattak. (1337: Múzeum. Várad.) Később nőágon a Bojti familia is birtokos lett benne. (1439: Dl. 26605., 26614., 10008.) A falunév szláv eredetű, alapításánál tehát szláv közreműködést kell feltételeznünk. (Kniezsa.) Lakossága a XVI. század végén teljesen magyar volt. — SzN: 1213. (VárReg. 38.) M: Tumen. — 1588. (Dec., gab.) M: Abraham, Balogh, Baiuz, Espan, 2 Nagy, 2 Nemes, Seres, 3 Simon, Siket, 2 Zabo, Zeles, Wegh.

206. **Gyakháza.** 1347. Gakhaza, 1393. Gyakhaza. Névadója és megalapítója az az Orbán fia Gyak volt, akinek a Toldiak ősei 1284-ben a lakatlan Csehi földet átadták. (Wenzel XII. 421. 1.) Ezen a területen építette fel Gyak Gyakházát. Tehát tulaj donképpen a tatárjárásban elpusztult Csehi újranépesítését végezte el, s a település felvette a birtokos nevét. A község 1347-ben már teljesen készen állott. (L. o. lt. 23.) Birtokosai a conditionarius-eredetű Gyakházaiak és Petlendiek voltak. (1393: Dl. 7866. — 1410: Dl. 9678.) A XV. században Gyakháza gazdái is Petlendre költöztek át, és falujuk természetesen úton beolvadt Petlend határába. (1394: Bölöni. — 1419: Dl. 10773., 11049., 12361., 12131, 12226.) Körösszakál és az elpusztult Kenéz között állhatott. (L. Petlendet is!) Petlend színmagyar népe tanúskodik a mellett, hogy a beolvadó Gyakháza a közösségbe nem vitt idegen elemet.

207. **Gyanta.** 1213. Gyonta, Genta, 1552. Egyházas-, Kapolnas Gyantha, 1599. Nemes Gianta, Wegh Gyanta. (Gianta.) A Fekete-körös és Hollódi patak közti terrasra települt még a XIII. század előtt, s valószínűleg a széplaki kerülettel egyszerre jutott a váradi egyház birtokába. Megülői a folyó mellett felfelé nyomuló magyarok voltak. A XVI. század közepén a püspökség mellett már nemeseknek is volt birtokuk benne, s az egyházi birtokok szekularizációja után az egész falut azok szerezték meg. E nemesek hihetőleg püspöki praedialisok voltak. (Bunyitay, III. 364. 1.) A XVI. században ikerközséget találunk mellette, Kápolnásgyantát, melyből a mai Feketekápolna kifejlődött. Lakossága magyar volt. — SzN: 1213. (VárReg. 24., 34.). B: Meca, Vrbanus. — 1575. (Dec., rest.) M: Helgie, Mihafi; B: Bratha. — 1599. (Dec., gab.) M: Barla, Barta, Chierges, Fodor, 2 Keoteles, Nagi, 2 Pap, Posa; B: Che.

208. **Gyanté.** 1220. Giontoy, 1221. Gontoy, 1348. Gente, 1476. Gyanthe. Ma pusztá Sarkadkeresztúrtól északra. 1221-ben a szomszédos Oroszival együtt várszervezetbe tartozó népeké volt. (VárReg. 317.) Gazdái a XIII. századi átalakuláskor szerencsésebbek voltak, mint az oroszok, mert egy 1348-i oklevél szerint nemesek lakták. (Bölöni.) A kismemesi vidék szélén fekvő község már a szomszédos középbirtok érdekkörébe esett, s a XV. században nagyrészt a Toldiak és az Ábránffyak szerezték meg. (1465: Nadányi lvt F. 10. No. 4. — 1476: Bölöni.) Lakossága teljes egészében magyar volt. — SzN: 1220. (VárReg. 235.) M: Jacobus f. Forcos. — 1588. (Dec., gab.) M: Anghy, 2 Buza, Dorogh, 2 Choby, 2 Furtha, 3 Nagh, Szappy, Szylagi, 4 Szabo, 2 Turos, Varga. — 1591. (Dec., rest.) M: Anghi, Furtha, Zabo, Vargha.

209. **Gyapjú.** 1332. Gapyu, 1398. Japyw, 1463. Gyapyw, Giapiw. (Gepiu.) Első említése az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékben található. (Pápai tj. 47. l.) Akkor már egyházhely, tehát jóval korábban kellett kialakulnia. Első ismert birtokosa Telegdi Miklós fia, János. (1398: Dl. 322. — 1390: Csáky, I. 164. l.) Nem tartozott a Csanád nemzetség ősi birtokai közé, hanem az említett János szerezte valószínűleg Zsigmond királytól. Az egész vizsgált korban megmaradt a Telegdi familia tulajdonában. (1552: Dica.) Az erdők aljába települt községet színmagyar jobbágyság lakta. — SzN: 1463. (Dl. 29293.) M: Balogh, 2 Barakony, Buda, Bodwk, 2 Dobos, Ekes, Ekres, Fazakas, Fekethe, Felnagh, Kysmihaly, Lesy, 2 Marthon, Menes, Nagh, Nagysiro, 3 Nylas, Nemes, Nesthe, Petry, Posay, 2 Zabo, Santha, 3 Thar, Thamasy, Thekes, 4 Warga, Varro, Vizneky; B: Chechkey, Faber, Magnus, Olah, 2 Parvus, Pastor, Stanizlay, Scorka, Andreas f. Georgii. — 1572. (Dec. rest.) M: Gombas, Telegdi. — FN: 1464. (Dl. 15907.) M: Makkuswtha, Nagwtha terrae arabiles.

210. **Gyapoly.** 1213. Gyopol, 1323. Gaapal, 1333—34. Dyapal, 1370. Gyapal, 1473. Gyapol. (Deapol.) Nevét Nicus fia Gyapoly comestől kapta. (1213—1236: VárReg. 19., 356. — Kubinyi, I. 13. l.) Mikor a község a XIV. század elején újból feltűnik, az Ákos nemzetségi Kismarjai család őseinek a birtoka. (1323: Anjou, II. 94. l.) Valószínűleg a tatárjárásban gazdátlaná válva, került át a szomszédos Ákos birtoktestbe. Lehetséges, hogy a később szereplő Gyapolyi család is az Ákos nemzetségből származott. (1342: Anjou, IV. 226. l. — 1429: Becsky lvt. — 1423: Dl. 11331., 11453., 17514.) 1490-ben a hűtlen Marjai Benedek részét a király Losonczy Lászlónak adta, 1507-ben pedig a Tordaiak jutottak itt birtokhoz. (Bánffy, II. 290. l. — Dl. 26668.) Ma pusztá Biharfélegyház mellett. Lakossága teljesen magyar volt. — SzN. 1474. (Dl. 17540.) M: Bak, Erdely, Fekethe, Fodor, Lwrnichy, Pasithos, Perchy, Soos, Varga, Wytez; B: 2 Herman, Wayda, Blasius Clementis, Michael Martini. — 1580. (Dec.) M: Giapolli; B: Olah, Thoth. — 1591. (Dec., rest.) Új nevek. M: Bakos, Feolfeoldi, Ghereö. — Földrajzi neveket l. Félegyházánál.

211. **Gyarak, Erdő-.** 1214. Gyoroc, 1332. Gyarak, 1427. Erdewgyarak, 1448. Naggyarak, 1525. Nagh Gyarak alias Erdewgyarak. (Ghiorac.) A Várad Regesztrumban a Gyarak helynév három esetben fordul elő Bihar területén, de pontosan nem tudjuk meghatározni, hogy az adatok a megye két ilyen nevű községe közül melyikre vonatkoznak. (VárReg. 86., 187., 239.) Valószínű, hogy mind a kettőre, mert akkor már meg kellett lenniük, hiszen a pápai tizedjegyzékben egyházhelyként szerepelnek. (Pápai tj., 53., 84. l.) Erdőgyarak 1332-ben tűnik fel a Vásárin is birtokos Ajkai Péter utódainak a kezén, akik csere útján szerezték meg. (1332., 1341: Bölöni.) Már akkor említik ikerközségét is, mely a Toldiak egyik őseinek, Benchenvhnek, illetve fiainak a tulajdona. (1332: id. okl.) Ajkai Péter itteni birtokát hihetőleg Benchenchéktől szerezte meg. A Toldi—Büdi—Szakáli atyafiság részét 1428-ban a Csákyak kaparintották meg. (Csáky, I. 345. l. — 1400: Akad. IX. dob. — 1426: Akad. XIII. dob.) A község teljesen azonos képet mutat a szomszédos Vásárral, de talán itt még jobban meglátászik a kúriális falu felé való fejlődés. A Vásári familia birtoká-

ban lévő jobbágytelkek száma a XIV. század közepén még 26—30 között váltakozott, két évszázad múlva már 1—2 jobbágyuk volt az elszaporodott utódoknak. (1347., 1341: Bölöni. — 1552: Dica.) Ekkor a Vásáriak már ki is szorultak belőle, s teljesen a leányágon rokon kismanes családok tulajdonába került. (1438: Vay, 1083. — 1476: Vay, 1278. — 1510: Dl. 21998.) A jobbágyok mellett a település magyarságához számítandó a meglehetősen nagyszámú helyi nemesség is. Az ismeretes földrajzi nevek beszédes bizonyosságai, hogy erdős, mocsaras határát a magyar jobbágyok munkája tette kultúrtájává. Temploma Szent Miklós tiszteletére volt emelve. (1437: Bölöni.) — NN: 1438. (Vay, 1083.) M: de Erdewgyarak. — 1467. (Bölöni.) M: Hantos dictus Pap. — 1470. (Bölöni.) M: Fyldeak. — 1476. (Vay, 1278.) M: Kornis. — SzN: 1214. (VárReg. 86.) B: Micusa. — 1341. (Bölöni.) M: Bene; B: Andarnuk, Briccius, Michael f. Ladislai, Stephanus, Stephanus f. Nicolai, Jacobus f. Kodur, Sutor, Tornator. — 1347. (Bölöni.) M: Bene, Michael f. Chuna, Cozma, Tanchus, Johannes f. Zombath; B: Ladislaus f. Simonis, Georgius f. Sauli, Gregorius f. Dominici, Nicolaus f. Kewch, Petrus f. Jacobi, Caecus, Scergar, Stephanus f. Nicolai, Thomas f. Stephani, Paulus, Nicolaus f. Jacobi, Demetrius f. Laurentii, Ladislaus f. Georgii, Paulus f. Perkeren, Nicolaus f. Laurentii, Benedictus f. Thomae, Petrus f. Sauli. — 1448. (Bölöni.) M: Jakoch, Seres; B: 2 Thoth. — 1476. (Vay, 1278.) M: Lowas, 2 Molnar, Seres; B: Magnus, Thoth. — 1483. (Bölöni.) B: 4 Thoth. — 1533. (Bölöni.) M: Banyaz, Theleky; B: Tot. — 1588. (Dec., gab.) M: Buzas, Kys, Kosa, 2 Mogiaros, Soros, Talpasi, Zöldj. — FN: 1341. (Bölöni.) M: Gepus fluvius. — 1347. (Bölöni.) M: Pentektowa palus. — 1438. (Vay, 1083.) M: Fekethekeres fluvius. — 1481. (Bölöni.) M: Kerektho pratum, Nadas silva. — 1483. (Bölöni.) M: Gwzerdeye, Kerektho erdeye silvae. — 1526. (Bölöni.) M: Horgas pratum. — 1533. (Bölöni.) M: Bwzmezew pratum.

212. **Gyarak, Mező-**. 1219. Gyrok, 1220. Gyurhc, 1429. Kysgyarak, 1552. Mezeogyarak. A Várad Regesztrumban 1214—20 között többször szerepel bizonyos Gyarak nevű község. (VárReg. 187., 239.) Az adatokat a megye két ilyen nevű települése között teljes bizonyossággal szétosztani nem lehet. Tekintetbe véve azonban az idézett jogügyleteknél szereplő személyek tartózkodási helyét, mégis alapot kapunk arra, hogy melyik adatot vonatkoztassuk Mező- és melyiket a közeli Erdőgyarakra. A község tehát még a XIII. század előtt keletkezett. Két évszázad múlva a Toldi-Szakáli atyafiságnak volt hozzá jussa a vele rokonságban álló Kisgyarakiak mellett. (1429: Eszterg. prim. lvt, T. 48.) A XVI. század elején elszaporodott nemes lakói már hatholdnyi földért pereskedtek, de az is a határ legkülönbözőbb részein feküdt. (1501: Vay, 1470.) Határozott irányban haladt a nemesi község felé, amikor a török dúlásokban elnéptelenedett. Ma pusztá Gesztől délre. Nemes és jobbágy lakói egyaránt magyarok voltak. — NN: 1456. (L. o. lt. 17.) M: Bak; B: Litteratus. — 1483. (Bölöni.) M: Fyntha, Zakal. — 1472. (L. o. lt. 2.) M: Fyldyak. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Bodor, Cherepes, 4 Herpay, Kys, Kysthothy, Symandy, Zakal, Zylasy. — SzN: 1219. (VárReg. 187.) M: Forcasius. — 1220. (VárReg. 239.) B: Vedus. — 1447. (Bölöni.) M: Kwn, 2 Tholway, Vasas, Weres; B: Faber, Parvus, Pellifex. — 1448. (Bölöni.) M: Kwn, Thelek, Tholway, 2

Wayws, 2 Weres; B: Faber, Magnus, 3 Olaz, Parvus, Valentinus f. Andreae. — SzN: 1501. (Vay, 1470.) M: Arokhath locus, Emree Ilese locus, Iklohdath locus.

213. **Gyán, Mező-.** 1214. Gyan, 1395. Mezewgyan. Szalontától északnyugatra a kismanesi vidék nyugati szélén fekszik. 1214-ben a két másik Gyánnal egyszerre tűnik fel. (VárReg. 97.) Mind a három falut a várszervezetben lépcsőzetesen egymás felett álló osztályhoz tartozó népek lakták. Meglehetősen szokatlan nevük összefüggésekre utal. A falunév vizsgálata valóban igazolta közös eredetüket. (Karácsonyi: Gyán. M. Ny. 1923. 27. és k. l. — Németh: Les colonies françaises de Hongrie. (Études Françaises. No. 15.) Szeged, 1936. 45. és k. l.) Nevük a János keresztnév vallon alakjából (Gyan, Gyaan, Geyan, Geanin = Jean) ered és alapítóiik flandriai vallonok voltak. (Németh i. m. 46. l.) Bevándorlásukat a belga származású Leodvin váradi püspökségével (XI. sz.) hozzák kapcsolatba. (Hóman—Szekfű, I. 258. l.) A községek társadalmi helyzetére fényt vető feljegyzés nem jelöli meg, hogy melyik adat melyik községre vonatkoztatandó a három közül, de további sorsuk megadja erre is a feleletet. (1214: VárReg. 97.) 1229-ben Szabadgyán község egyházáról hallunk. (VárReg. 361.) Szabadgyánt azonosnak vesszük azzal a faluval, melyben 1214-ben a legelőkölőbb réteghez tartozók, a „szent király jobbágysai” laktak, s mivel 1333—37-ben a tizedjegyzékekben csak a mai Kötegyán szerepel templomoshelyként, az 1214-ben szent király jobbágysaitól lakott Gyánt a mai Kötegyánnal azonosítjuk. Az 1214-ben jobbágyfiúktól lakott Gyánt a mai Mezőgyánnal tartjuk egynek, mert ennek a lakói később kismanesek. A három közül legalacsonyabb fokon álló, várnépektől lakott Gyán nem lehet más, mint a tatárjárás előtt a váradi káptalan birtokába került mai Vizesgyán. Mezőgyán jobbágyfiú lakói a XIII. században felemelkedtek a kialakuló nemességbe, mert amikor a XIV. század végétől újra vannak reá adataink, már több, a faluról nevezett család birtoka. (1396: Akad., IX. dob. — 1438: Akad., XIV. dob.) Bár a XV. század végére tekintélyes részét nemesek lakták, a jobbágyság sem kopott ki teljesen a községből. (1485: Dl. 36422.) Egyes családok ugyanis vagyonállagukat szerencsés véletlen folytán konzerválni tudták, a nemesek legtöbbször azonban aligha volt egy-két jobbágynál többje. Gondolunk itt elsősorban Mezőgyáni Máté protonotáriusra, aki a hivatala adta előnyöket ügyesen felhasználta birtokai gyarapítására. A földrajzi és jobbágynevekben éppen úgy, mint a nemesek nevében nyoma sem látszik az idegen eredetnek. A vallonok beolvadása, a nevek bizonyossága szerint, már a XIII. század elején nagyon előrehaladt, de a közös származás tudata akkor még élt bennük. Magyarosodásukat a tatár pusztítás meggyorsíthatta, sőt az is lehetséges, hogy akkor teljesen kivesztek. — NN: 1395. (Böloni.) M: de Mezewgyan. — 1396. (Akad., IX.) M: Fylthew. — 1482. (Teleki, E. XV. F. I. No. 20.) M: Palfy. — 1493. (Dl. 19954.) B: Wayda. — 1485. (Dl. 36422.) B: Thewrek. — 1492. (Dl. 19802.) M: Lazlofy. — 1496. (Dl. 20498.) M: Andochy. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Jakabfy; B: Magnus. — 1509. (Dl. 37853.) M: Chewlek. — 1516. (Múz. törzs. 19.) M: Saffar. — SzN: 1214. (VárReg. 97.) M: Endus, Forcos, Ysou, Fuc, Sypeu; B: Dionis, Johachin, Wrusz. — 1588. (Dec., gab.) M: Bangho, 2 Cherepessi, Futhoth, 4 Farkas, Gall,

Kagya, 2 Kys, Kowaczj, Nagh, Pal, Szantho. — FN: 1396. (Akad., IX. dob.) M: Byduswelg vallis, Kenderatohow alveus.

214. **Gyán, Köte-.** 1214. Gyan, 1229. Zobodian, 1485. Kethegyan. XI. századi vallon település. (V. ö. Mezőgyán.) A középkorban állandóan jobbmódú középnemesek birtoka. Melléknevét egyik XIV—XV. század fordulóján élt gazdájától vette. (1407: Zichy, V. 515. l. „Nicolaus dictus Kethe de Gyan.”) Fejlődése még Mezőgyánénál is jobban eltér a kismemesi vidékétől. A jobbágyoktól lakott községet néhány nemes család bírta, melyek rokonságuk révén inkább Zaránd megyében játszottak szerepet. (1506: Dl. 36349.) Vallon alapítóinak elmagyarosodását már a XIII. század eleji lakosok neve mutatja. Később is magyarok lakták. Templomát Szent András tiszteletére építették. (1229: VárReg. 361.) — SzN: 1214. (VárReg. 97.) B: Ychu, Matthias, Vnicus. — 1229. (VárReg. 361.) M: Ysou, Ereus, Mour, Puk, Peta; B: Dionysius, Laurentius, Paulus. — 1509. (Dl. 37853.) M: Kyrál. — 1588. (Dec., gab.) M: Abram, Barla, Daud, 3 Fekethe, Geopar, Kerekgiarho, Kowaczy, Ökrös, Sas, Sary, Vargha, Vasary; B: Blely. — 1591. (Dec., rest.) M: Abran, Fekete, Gelerth, Eökreös, Symon, Vassay; B: Hido.

215. **Gyán, Vizes-.** 1213. Gyan, 1552. Wyzesgyan. (Toboliu.) A megye három Gyán nevű helységének eredetét Mezőgyánál ismertették. XI. századi vallon települések voltak. A későbbi Vizesgyánt a XIII. század elején várnépek (castrenses) lakták, akik a század nagy társadalmi átalakulásában nem tudtak feljebb emelkedni. (VárReg. 97., 161.) A bihari királyi birtokok szét-töredezése után magánkézre került, s még a tatárjárás előtt hagyatékként a váradi egyház birtokába jutott. (1273: Zim.—Wer. I. 122. l.) 1374-ben már a váradi káptalan birtokai között sorolják fel, ahol a tárgyalt korszak végéig megmaradt. (Stat. 35. l. — 1406: Bunyitay, II. 226. l. jegyz. — 1552: Dica.) A vallon alapítók elmagyarosodását már a XIII. század elejéről reánkmaradt keresztnevek igazolják. — SzN: 1213. (VárReg. 40.) M: Tumpa; B: Quidol. — 1214. (VárReg. 97.) M: Medue; B: Ficed, Cibrian, Kidol, Meckad, Obud, Sama. — 1215. (VárReg. 142.) B: Bandu. — 1216. (VárReg. 161.) M: Bulhsu, Egidu, Forcos, Isepu, Kelemen, Legyn, Medue, Satha; Tadeusu; B: Bela, Ilobaru, Chimon, Tunc.

216. **Gyárán.** 1291. Gyan, 1334. Garan. Vizesgyán és Gyéres között a Sebeskörös balpartján állott A XIII. század végén említik először, de összefüggő forrásanyag csak a következő század első fele óta maradt róla. (1291: Jakubovich, 358. l. — 1334: Ujh. Dl. 38148.) A Hontpázmányok szentjánosi uradalmában alakult ki a XII. század második felében. 1388-ban Királyi Zóvárd fia Benedek itteni részét a Csákyaknak zálogosította el, amit azok 1416-ban cserébe adtak Kecseti András ináncsi birtokáért. (Ujh. Dl. 38131. — Esterh. R. 44. C. 11. — 1417: Ujh. Dl. 38238. — 1477: Dl. 29306.) Megmaradt részén a Zóvárdfyak, Kecsetiek, Pártássyak és gyéresi Kardosok osztozkodtak. (1485: Dl. 19060.) A kis község a középkor vége felé a déli kismemesfalvak színvonalához közeledett. — NN: 1505. (Dl. 26664.) M: Fysthes. — SzN: 1477. (Dl. 29306.) M: Balog, Kovacz, Megyery, Meszaros, Varga. — 1588. (Dec., gab.) M: Akarky, Kardos, Kerekgiarho, 2 Lanthos, Szabo, Veres, Vid; B: Thott.

217. **Gyepes, Magyar-.** 1552. Magyar Gyepes. (Calea-Mare.)

A leleszi konvent 1214-ből keltezett, de diplomatikailag hamis birtokösszeíró oklevele említi a Gyepes patakot. (Jepus torrens. — Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i.) A később települt falu ettől a pataktól kapta a nevét. Életére középkori okleveles adat nem maradt. Először az 1552. évi adóösszeírás említi. (Dica.) A későbbi Oláhgyepestől határozottan megkülönböztették, ami kétségtelenné teszi, hogy megülői a váradi püspökség magyar községeinek a hegyek közé benyomuló pásztorai voltak.

218. **Gyepes, Oláh-**. 1411. Gyepes, 1583. Olahgiepes, 1600. Olah Geopeos. (Gepiş.) A püspökség gyepesi vajdaságáról 1411-ben halunk először, s a falu megtelepedése sem sokkal előbb történhetett, mert még 1426-ban is „possessio seu predium”-nak nevezik. (Bunyitay: Oláhok. 16—17. l.) Később, valószínűleg a telepítő vajdasalád azonossága folytán, a karándi vajdaságba olvadt. Megülői — mint a XVI. században feltűnő mellékneve is mutatja — elsősorban románok voltak, de, a mellékelt névsorok bizonyossága szerint, éltek a községben magyar töredékek is. (L. Magyargyepes.) — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: Iro, Köteles; R: Bakan, Bronch, 4 Chiche, Lelye, 2 Mosa; B: 2 Banko, 2 Lacho, Rado. — 1587. (Dec., mal.) R: 3 Czicze, Lile; B: Pator, 2 Rado. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Mész, Poganj; R: Bracziain, 3 Czicze, Gall, 2 Illie, 2 Lile, 2 Miklie; B: Pater, Palo, Zara.

219. **Gyigyisény**. 1588. Gegessen. (Gyegyesény, Ghighiseni.) Róla szóló első adatunk 1588-ból való. (Dec.) A falu és a lakosok román neve alapján első telepeseit is románoknak kell tartanunk. (Kniezsa.) A Feketekörös felsővölgyében, Vaskóhtól északra áll. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Kendre, Zerre; B: Marko. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Balogh; R: Batiz Lupas, Petrich Boiha, Botha, Bughia Bere, Brad, Bray, Dobra, 2 Gecze (Lupas, Mises), Kordul Kindj, Mocz, Mihucza Trips, Perez Lupun, Petraz, 3 Popa, Poia, 2 Pulja, Thoma Joon, Thoro Theodor, Tria, 3 Zere; B: Agaban, Bika, 2 Ghophia, Foodos, Mihelre, Pungio.

220. **Gyires**. 1221. Guerus, 1291. Gyurklaka, 1326. Geres, 1384. Gyirus. (Körösgyéres, Girişul-de-Cris.) 1221-ben tűnik fel mint bizonyos Nána comes fiának pusztája. (VárReg. 285.) Ekkor a fencsali királyi udvarnokok több lakosáról azt állították, hogy azok is velük egy szolgálatra kötelezettek. Úgy látszik, hogy nem sokkai azelőtt kerülhetett magánkézre. A XIV. század elején az Ákos nemzetség Erdélybe szakadt ágáé. (Anjou, II. 243. l.) A XV. században már a szomszédos Cibak birtoktest része. (1438: Bölöni. — 1470: Bölöni.) A középkor végéig megmaradt a Cibak familia kezében. (1495: Dl. 20291. — 1511: Bölöni.) Magyarságát a falunév és a korai személynevek bizonyítják. Szent Jakab tiszteletére emelt templom volt benne. (1326: id. okl. — 1291: Jakubovich, 358. l.) — SzN: 1221. (VárReg. 285.) M: Mogdu, Nuhu; B: Andreas, Pata, Vidu.

221. **Győr**. 1552. Gyeor. Neve csak 1435-ben merül fel, de megtelepülése legalább a XIII. század végén történt. (Bunyitay, II. 400. l.) Már ekkor a váradhegy foki konvent tulajdona és az is maradt az egész középkorban. (1552: Dec.) A kisenemesi falvakkal szomszédos község eredete is hasonló lehetett amazokéhoz, s csak mikor egyházi kézre került, vett fejlődése más irányt. Az erősen mocsaras területen fekvő falu szűk határa kevés embert tudott

eltartani. Jobbágyságát a fennmaradt nevek keveretlenül magyarnak mutatják. A XVII. századi zürzavaros időkben elnépteledett. Emlékét a Sarkadkeresztúrtól északkeletre fekvő Győrpuszta őrzi. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Anthal, Kowaczy, Lazar, Molnar, Szabo, Szwr. — 1590. (Dec., rest.) M: Purga, Zabo, Zeor.

222. **Györgyegyháza.** 1292. terra Georgy, 1313. Zentgurg, 1327. Gyorgteluky, 1374. Giurgehaz, XIV. sz. é. n. Gurgedhasa, 1543. Gergfelde. A Turul nemzetség érmelléki birtokainak jobbágysága kezdte megülni a XIII. század utolsó negyedében. Bagamér és Selind 1292-i batár járólevele már megemlékezik a kialakulófélben lévő településről. (H. O., III. 41. l. — 1327: Dl. 28896.) Nevének későbbi változatai azonban valószínűvé teszik, hogy tulajdonképpen egy régebbi településsel állunk szemben, mely valami okból — hihetőleg a tatárjárás következtében — elpusztult s a XIII. század végén csak újranepest. Az 1313-i Szentgyörgy névváltozat kétségtelenné teszi, hogy nem megtelepítő tulajdonosáról, hanem egyházának védszentjéről nevezték el. (Múz. törzs. 8.) Nem volt népes helység, de a középkorban állandóan volt rajta valami tanyaszerű település. Csak a XVI. században olvadt be mint puszta Bagamér határába. (1543: L. o. lt. Metal. Bihar. 7.) A XIV. század közepén Bagamérral együtt a váradi káptalan szerezte meg és állandóan meg is tartotta. (1374: Stat. 36. 1.) Selind, Érkenéz, Nyírábrány és Bagamér között állott a Bagamérhoz tartozó Györgyegyháza dülőben. (XIV. sz. é. n.: L. o. lt. Metal. Bihar. 5. — 1332: Dl. 2758.)

223. **Györös.** 1326. Gurs, 1397. Gwrws, 1402. Gywres, 1479. Kysgyeres, 1552. Alsó-, Felsew Gyewrews. (Feketegyörös, Girişul Negru.) A Barsa nemzetség Nadányi-ága 1326-ban osztozott egy Gurs nevű falun, de ez a mai Feketegyörössel megnyugtatóan nem azonosítható, mert egy 1349-i oklevél szerint a Berettyó mellett feküdt. (Múz. törzs. 1360. é. á. i. 38. — 1326: Bihar vm. lvt. középkori okl.) Igaz azonban, hogy a Nadányiak berettyómenti falujáról nem hallunk többet, feketegyörösi birtoklásukra pedig okleveles adataink vannak. A kétségtelenül erre a községre vonatkozó első tudósításokat az 1332—37. évi tizedjegyzékekből nyerjük, melyek Györöst tekintélyes falunak mutatják. (Pápai tj. 75. l.) 1479-ben Györösről és Kisgyörösről hallunk. (Nadányi lvt. F. 11. No. 4.) Ennek a kettőségnek a gyökerei a XIV. századig nyúlnak vissza. 1397-ben Györösi Balázs fia, Mihály itteni birtoka harmadát a Bagdi és magukat a Homorog melletti Kenézről nevező nemeseknek, a gazdag Tulkai Rufus Péter örököseinek engedte át. (Múz. törzs. 23. — 1402: Nadányi lvt.) A falurészek aztán birtokosok szerint megosztva két külön községgé fejlődtek. Felsőgyörösnek állandóan a Nadányiak voltak a gazdái. (1433., 1447: Nadányi lvt.) Neve fagyai-bokorral benőtt helyet jelent, s arra mutat, hogy erdős területen alakult ki. (Oklsz.) Az első telepések és a lakosság magyarságában nincs okunk kételkedni. — FN: 1479. (Nadányi lvt. F. 11. No. 4.) M: Fekedhekeres fluvius.

224. **Gyülvész.** 1441. Gywluez, 1451. Gewlwez, Feltünése óta állandóan az Olaszi család birtokai között szerepel. Felváltva nevezik pusztának (praedium) és falura is vonatkoztatható possessionak. (1441: Bölöni. — 1519: Dl. 38461.) XV. századi, tanyaszerű

településnek tartjuk. 1446-ban a testvérgyilkos Olaszi János itteni részét a Csákyak kapták, akik 1451-ben megvették korábban a Hodosi Jakóknak eladott részt is. (Csáky, I. 381., 393. — 1448: Dl. 14161.) Neve magyar és arra mutat, hogy első telepesei kevert, vegyes népség voltak. (Kniezsa.) Hihetőleg Érolaszi és Vedresábrány között állott.

225. **Hagymádfalva.** 1523. Halmaghfalwa. (Spinuş.) A Putnoki familia pusztajlaki uradalmának egyik legkésőbbben megtelepült faluja. Reávonatkozó első okleveles adatunk 1523-ból való, amikor Demeter kisújfalusi vajda elrabolta Máté halmágyfalvi vajda leányát. (Dl. 29650.) Keletkezési ideje a XVI. század elejére tehető, s telepesei — amint azt a vajda említése is bizonyítja — elsősorban a laksági falvak román jobbágyságából kerülhettek ki. A síkság szélén álló községben, bár a faluneven kívül más bizonyíték nem maradt, a magyarság jelenlétével feltétlenül számolnunk kell.

226. **Hagymás.** 1588. Hagimas, 1599. Kys-, Nagyhagimas. (Bélhagymás, Häsmaş.) Az előttünk ismeretes forrásanyagban csak 1580-ban tűnik fel, 1599-n azonban már Kis-, Nagyhagymásról hallunk. (1580: Dec. — 1599: Dica.) Neve magyar kultúrhatást mutat, de egyöntetűen román nevek alatt élő lakossága meggyőzhet bennünket arról, hogy nem magyar település volt. A bizonytalan nevek a magyarság és románság között oszlanak meg. Bél vidékéhez számították. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Bordas, Isa, Karachion; B: Martha, Michael, Petrus, Thoth. — 1588. (Dec., mal.) R: Burdas, Izaj, Karachon, Kozta, Mihuli; B: Czypra, Magh.

227. **Hantfalva.** 1406. Honthfalua. A sólyomkői váruradalom vlach községei között említik először 1406-ban. (Esterh. R. 44. B. 7.) Ugyanez az oklevél a magyar falvak között sorol fel bizonyos Honthpataka-t. 1406-ban Honthfalua egy Fülöp nevű ember fiaié. A település akkor még láthatólag nagyon friss volt; a falunév mellé ugyanis ebben az esetben szokták kitenni a tulajdonos nevét is, hogy a község kialakulatlanságából félreértés ne legyen. A név egyezése alapján a vlach birtokot a korábbi megüledésű magyar Hontpataka román ikerközségének tartjuk. Életében azonban — mint az 1599-i névsor mutatja — fontos szerepet játszott kb. a falu felét kitevő magyar jobbágyság. A XVIII. század második felében valamelyik szomszédos község határába olvadt be. Pappfalva és Várvíz környékén állhatott. — SzN: 1599. (Dica.) M: Czykos, Fodor, 2 Repas; B: Dud, Dragusa, Tosa; B: Ceh.

228. **Harangmező.** 1552. Haranghmezeo. (Hidişelul-de-Sus.) A leleszi prépostság birtokainak 1214-ből keltezett összeírása említ bizonyos Harungve Mezew rétet, melyet Boleszló váci püspök Ludwyntól és fiától Symiantól vásárolt s adott a leleszi egyháznak. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i. — V. ö. 123. l.) A XIII. század elején a magyar pásztorok már birtokukba vették az itteni erdőket, legelőket, nevet adtak nekik, de állandó települést csak a XIII—XIV. század fordulóján hozhattak létre. A leleszi prépostság a XIV. század közepe előtt átengedte a váradelőhegyi testvérkonventnek, melynek tulajdonában találjuk később. A megtelepítő magyarság még a XVI. század végén is a lakosságnak legalább a felét tette ki, a másik fele azonban már román, szláv s nyelvészetileg bizonytalan nevek alatt élő, románnak tekinthető vlach pásztor. A falura csak bárány és malac dézsmajegyzékek marad-

tak, ami bizonyítja, hogy a lakosság főfoglalkozása a pásztorkodás volt. Ez a közös hegyipásztor életforma a román—magyar keveredést nagyban megkönnyíthette. A község román neve a közölt Hydes patakkal lehetett kapcsolatos. — SzN: 1586. (Dec., bár.) M: Barazthos, Chonka, 2 Fodor, Kowach; R: Daad, Cursas, Perchie; B: 2 Zreme; Sz.: Ivachko Wolgon. — 1587. (Dec. mal.) M: Balintt, Kowach; Sz: Milan; B: Nipe, Serges, Zene. — FN: 1214. (id. okl.) M: Gures silva, Harungve Mezew pratum, Jepus torrens, Wosforlow, Scyde ag, Nageozov, Lopus, Nyr Mezew, Gurusfey, Summes aga, Hydes torrens; B: Kaan via.

229. **Harapsülés.** 1471. Harapsyles. 1471-ben tűnik fel a Madarászi család tulajdonában. (Dl. 322.) Mivel később a Vásáriak pereltek érte, valószínű, hogy a szomszédos Kigyikkel és Ravaszlikkal együtt a Telegdiektől a XIV. században hozományképpen a Vásáriak kezére került Zaránd határából vált ki. Kialakulását a XV. század közepére tehetjük, mert 1469-ben még „*possessiones Zarand et Olahvydeke*” alkotja a Madarásziak és Vásáriak perének tárgyát. (Bölöni.) Neve határozott alakban csak két év múlva merül fel. (Bölöni.) Lakosainak nemzetiségére jellemző a kialakulóban lévő birtok „*oláhvidéke*” neve. 1570-ben még megvolt. (Dl. 322.) Kigyik és Zaránd környékén állott. A falunév magyar. (Kniezsa.) — SzN: 1526. előtt (L. o. lt. Bercs. F. 22. No. 3.) M: Terhes; R: Opprws, Wancha.

230., 231. **Harsány.** 1220. Harsan, 1322. Wosyan, 1334. Eghasas-harsan, 1351. Wassan, 1374. Harsan minor et maior, 1552. Kys Harsan, Nagyharsan. (Körösnagyharsány.) Neve a korai forrásokban Varsány alakban fordul elő, csak a XIV. század közepe óta állandósult a mai név. Első okleveles említése 1220-ból való, tehát a XIII. század előtt keletkezett (VárReg. 235.) Ezt bizonyítja a törzsnevekből képzett falunevekkel egytermészetű Varsány név is. (Kniezsa i. m. 371. l.) Tizede hagyatékként 1273 előtt a püspökségé lett (Zim.—Wer. I. 122. l.) 1322-ben Bencenc fiaié, a Toldiak őseié, de a káptalan statutumai szerint a század végén már egyházi birtok. (1374: Stat 35. l. — 1322: Anjou, II. 25. l.) Állandóan a váradi egyház tulajdonában maradt A XVII. századi harcokban elpusztult és a közös területen kialakult két középkori ikerközség közül a XIV. században megtelepült Kisharsány végleg eltűnt. Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1220. (VárReg. 235.) N: Oldruh. — 1586. (Dec., bár. rest.) M: Alfeoldi, Beochws, Dohosi, Fabian, 2 Fodor, 2 Mehessi, Mezaros, Piski, Theke, Weoreos. — FN: 1524. (Akad. XIX. dob.) B: Zakoly Rew locus in fluvio Sebeskewres.

232. **Határ.** 1588. Hatar, 1600. Hothar. (Hotärel.) 1588 előtti időből nincsen levéltári adatunk a falura. Neve magyar, de a minősíthető jobbágynevek románok és hihetőleg ideszámíthatók a bizonytalanok is. Román településnek tartjuk. A burgyesti krajniksághoz tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Krecz, Ztanch; B: Benk, Peterdas. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Juacha, Juack, 3 Kreczo (Krecz is!), Klepeze, Kotok, 2 Moga, Piti, Sztan, Sztano, Sztenech; Sz: Brat; B: Benk, Borla, Gaban, Juanka, 3 Jude, Vata.

233. **Hájó.** 1249. Hewyo, 1374. Heyo, Heuio, 1552. Hayo. (Häieu.) 1249-ben IV. Béla Geregye nembeli Pál országbírónak adományozta, majd IV. László ítélete folytán Pál fiai által a váradi

püspökségnek okozott károk megtérítése fejében egyházi birtok lett (Wenzel, VII. 284. 1. — 1374: Stat. 41. 1.) Keletkezése a XIII. század előtti időre tehető. A bihari királyi uradalom által telepített többi szomszédos faluhoz hasonlóan magyarságát egészen a XVI. század végéig megőrizte. A magyar jobbágyság megritkult sorai-
ban 1580 óta egyszerre feltűnnek a védettebb erdőkből leszivárgó románok. Nevét a mellette elfolyó, meleg forrásokból táplálkozó pataktól (ma Pecze) vette. Középkori lakóinak magyarságát a XIII. század legvégéről való, átmeneti stílusban épült kis temploma, az 1332—36. években szereplő katolikus egyháza bizonyítja. (Bunyitay, III. 413. 1. — Pápai tj. 50. 1.) — SzN: 1580. (Dec., bort búzáért) M: Byro, Fwdy, Ghergely, Gyany, Kerekes, Kyraly, Miko, Veres; B: 2 Bulyak, Thooth. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Biro, Gergely, Ueöreöss; B: Bokoth, Chergicz, Gallos, Jonny, Karacson, Toth.

234. **Hát.** 1213. Hot 1552. Hath. Eredete a korai települési rétegekbe nyúlik vissza, 1213-ból már írásbeli említés maradt róla. (VárReg. 16.) Lakói várjobbágyok voltak. (1226: VárReg. 353.) Ezek leszármazottai lehettek a Hátiaik. Bár az egész vizsgált korban fennállott, a XIII. század elején túl semmi adatunk nem maradt rá, s létezéséről is csak a Hátiaik szerepléséből tudunk. (1552: Dica.) A XVII. századi török dúlásokban néptelenedett el. Ma puszta Komáditól nyugatra. A XIII. század elejéről és a XVI. század végéről maradt a községből névanyag, de a nagy időköz ellenére is a két névsor teljesen azonos képet ad: mindig magyarok lakták. — SzN: 1213. (VárReg. 16.) B: Petrus. — 1214. (VárReg. 108.) M: Bahan, Gyrcus (Gyurc is!); B: Petrus. — 1226. (VárReg. 353.) M: Boxa, Vs, Tump, Zumbot; B: Gerquena. — 1588. (Dec., gab.) M: Egres, Farkas, Kouach, 3 Nagj, Panczel, Sulye, 2 Zeocz; B: Fanczik, Olaz, Thoth. — 1591. (Dec., bár.) M: Kowach, Marthon, Nagi, Sullie.

235. **Hegyes.** 1508. Alsohydassel. (Hidiş.) A Hollódi patak völgyében fekszik és egykor a Telegdiék csékei uradalmához tartozott. II. Ulászló király nova donatioja említi először. (1508: Dl. 21842.) Régi neve a mai Iván-Hegyessel való bizonyos kapcsolatára utal. Román település lehetett.

236. **Hencida.** 1342. Henchyda. A Berettyó mellé települt községről csak 1342-ben hallunk először Hencidai Bochou fia István, Tamás erdélyi vajda famulusa nevében. (Anjou, IV. 226. 1.) Kialakulása ugyanis Sálhida határában csak a XIII—XIV. század fordulóján indult meg, amikor a sálhidai vám megosztásával lehetőség nyílt a falurészek önállósulására. Az új résznek nevet adó Hencz telepe később túlszárnyalta a község eredeti magját, amiben az innen származó Bacsó családnak lehetett nagy érdeme. Utóbb a Bacsó familia kezén a két rész újra egyesült. Ezzel a megkülönböztetés lassan feleslegessé vált és egyedüli névnek az újabb Hencida maradt meg. Sorsa legszorosabb kapcsolatban állott Sálhidáéval. Birtokosai voltak a Bacsókon kívül a Tordaiak, Okányiak s végül Werbőczy és Thurzó Gáspár. (1458: Dl. 15261., 21755. — 1508: Akad. XVIII. — 1513: Teleki, E. XX. F. III. No. 29.) Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1585. (Dec., bár. rest.) M: Baioni, Huzar, Kis Biro, Zilagy; B: Boghdan. — 1588.

(Dec., gab.) M: 2 Kis, Kouach, Kothi, Louasz, Vass, Vincze; B: 2 Bogdany, Toth.

237. **Henkeres.** 1588. Henkeres. (Hinchiriş.) 1588-ban tűnik fel. (Dec.) Lakossága keveretlenül román, — a bizonytalan nevűek is ide számíthatók — tehát nem lehet vitás, hogy románok ülték meg. A hercesdi krajnik alatt állott — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: 7 Duma, Michal Fopia, Magh Fopia, Wanchia. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Doda, 5 Doma, 3 Fossa, Gaurila Simon, 3 Jeute, Gauruch, 2 Sztan, 3 Vancia; B: Bolna, 2 Hut, Stephan Giurko, Stephan Stephan, 2 Pazman.

238. **Hercsesd.** 1588. Herchiesth, 1600. Herscesth. (Herzafalva, Hârşeşti.) 1588-ban említik először. (Dec.) Neve román, lakosai is egyöntetűen románok, első telepesei tehát csakis románok lehetek. Krajniksági székhely volt, melyhez Segyest, Stej, Zavojen-Petrilény, Rieny, Pantosest és Henkeres tartoztak. (1600: id. okl.) — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Wzkatt. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Varga; R: Balco, 2 Laza, Marna, 2 Padran, Petras, 6 Vzkat; B: Bara, Bika, Zilon.

239. **Herezygh.** 1396-ban vitás terület Margitta és Szalacs között, s minden bizonnyal azonos az 1215-ben említett Hertueg birtokával. (L. o. lt. Metal. Bihar. No. 12. — VárReg. 147.) Hihetőleg a szalacsi németek alapították a XII—XIII. század fordulóján, de a falu a tatárjárásban elpusztult és beolvadt Szalacs határába. Nevével 1422-ben találkozunk utóljára, amikor Zsigmond király a margittai uradalomban lakatlan prediumként a Csákyaknak adományozza. (Csáky, I. 314. l.) Egyházát Szent Mihály tiszteletére emelték. (Bunyitay, III. 307. l.)

240. **Herna.** 1344. Harna, 1374. Harna inferior et superior, 1587. Herna. Kalocsa püspöki birtok részeként tűnik fel 1344-ben, de a káptalan, 1374-ben készült statutumában sajátjának állítja. (H. O., III. 149. l. — Stat, 37. l.) 1344-ben még lakatlan föld, melynek hovatarozása vitás Csanakeszi és Kalocsa között, 1374-ben pedig már mint ikerközséget a széplaki kerület vlach birtokai között találjuk (id. h.). A szűkszavú adatokból az 1344-ben és 1374-ben szereplő Herna azonossága teljes határozottsággal nem állapítható meg. Az sem lehetetlen, hogy a káptalan faluja nem itt, hanem a Feketeköröstől északra, Gyanta mellett állott, ahol ma is találunk egy Harna nevű dűlőt. (75000 térkép: Duleu Harnului.) Nevével 1599-ben találkozunk utóljára Rogoz és Sajád között. (Dica.) Később nyomtalanul eltűnt. Rogoz tartozéka volt. — SzN: 1587. (Dec., mal.) B: Borol.

241. **Herpa.** 1396. Herpa. Neve forrásainkban 1396-ban tűnik fel, de alapítása legalább is a XIII. század második felére tehető. (Csáky, I. 610. l.) A szegényebb kisnemes falvak közé tartozott, s lakói mint officiálisok, szívesen állottak a nagybirtokosok szolgálatába. (1469: Dl. 29297. — 1507: Dl. 26670.) A szaporodó nemesi kúriák, bár lakóik a békési kisnemesi vidéken is birtokosok voltak, a jobbágyságot a faluból lassan majdnem teljesen kiszorították. (Karácsonyi: Békés vm., II. 42. l.) Áldozatul esett a XVII. századi pusztításoknak. Lakossága nagyobbik részét a kisnemesek tették ki, akik éppen úgy magyarok voltak, mint a közöttük élő néhány jobbágycsalád. — NN: 1482. (Teleki lvt, E. XV. F. I. No. 20.) M: Chafa, Chethe, Dere, 2 Ewsy, Fodor, 5 Herpay,

2 Iwan, 2 Molnar, Morycz, 3 Thanka, Tholway, Warga; B: Magnus, Emericus f. Bartholomei. — 1507. (Dl. 26670.) M: Bene, Chethe. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Marothy. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bagho, Pazthor, Szwr.

242. **Herpály.** 1222. Ecclesia Pauli, 1291. Erpaul, 1372. Erpal. Ma puszta Berettyóújfalu közvetlen közelében. Az itteni puszták (Andaháza, Szentkozma stb.) eredetileg Herpály központtal egy birtokot alkottak. Az uradalom megszervezője talán az a Miklós bán volt, akié Herpály és Újfalu a XIII. század végén. (1291: Jakubovich, 299. l. — V. ö. 73.) Az uradalomra összefüggő adataink csak 1372-től vannak, amikor Lajos király Domoszlói György fia Miklós hevesújvári ispánnak adta az utód nélkül elhalt Kamaron-i Donch fia Miklós mester Erpal birtokát „cum omnibus aliis villis ad eandem ab antiquo pertinentibus”. (Dl. 6072, 24685.) Birtokát az új adományos nem sokáig élvezhette. 1418 körül Domoszlói Miklós fia Demeter fiúsarj nélkül halt meg és birtokait a királytól Rozgonyi János főkincstartó kérte adományul. (Dl. 10726.) Ebből nagy per keletkezett, mert Domoszlói Demeter három leányát még Nagy Lajos király fiúsította. Az 1425-ben hozott végítélet a birtokot Demeter leányainak, illetve azok férjeinek visszaadta. (Dl. 9169. — Békefi R.: A pásztói apátság története. Okltár XLV. I. 305. l.) Így lettek itt birtokosok a Pásztóiak, Tarköviek és Rozgonyiak. (1481: Dl. 18965, 19166. — 1419: Dl. 10849. — 1463: Dl. 15849. — 1487: Dl. 19234.) Az uradalom a következő községekből állott: Újfalu, Szentkozmadamján, Andaháza, Szentdemeter, Kengyel. Herpályon már a népvándorlás korában lehetett valami település, amint azt az itt talált világhírű pajzsdudor bizonyítja. (Arch. Ért. 1894. 395. és k. l.) A középkori Herpály eredete is visszanyúlik a XI—XII. századba. Erre a romokban meglévő temploma a bizonyítékunk. A templom háromhajós, kéttornyú, órománstílusú kisebb bazilika, melynek még a XII. század vége előtt kellett épülnie, mivel 1222-ből már írásos adatunk van róla. (VárReg. 333.) Nagyon valószínű, hogy a templom a falut és az uradalmat bíró nemzetség monostorához tartozott. A romok ismertetője a bencés templomokkal való nagy hasonlósága alapján meg is kockáztatja azt a feltevést, hogy eredetileg a bencéseké volt. (Némethy Gy. c. 1903/09. Évkönyv. 14. és k. l.) A monostor az alapító nemzetséggel együtt korán elpusztult, de az egykori összetartozás emlékeként továbbra is Herpály maradt a központ. Lakói magyarságát a földrajzi és jobbágynevek egyaránt bizonyítják. 1425-ben plébánia-egyházáról hallunk. (Dl. 11728.) — SzN: 1425. (Dl. 11728.) M: Bago, Byka, Chepan, Desew, Fyntha, Furtha, Isakay, Kwchy, 2 Ladany, Sypus, Zabo, Thytewes, Wydakos; B: Cheeh, Faber, Magnus, Parvus, Sclaus, Sutor, Thatar, Terek, Johannes f. Michaelis, Michael et Johannes f. Bricci. — 1463. (Dl. 15882.) M: Almasdy, Balogh, Byro, Deak, Josa, Mehes, Olayws, Seres, 2 Somogy, Sos, Zytha, Wanchody, 2 Warro, Wasas, Weres; B: 2 Magnus, Urbanus f. Ladislai, Anthonius f. Ladislai, Paulus f. Johannis. — 1473. (Dl. 28310.) M: Bana, Chonka, Czyekws f. Bricci, Chephey, Daro, Fwrthay, Kwn, 2 Olayos, 5 Somogy, Soos, Zakal, Thyzay, 2 Warro, Wekerdy; B: Faber, Magnus, Thoth. — 1479. (Dl. 26640.) M: Chepan, 2 Fodor, Harang, Kabay, 2 Kowachy, 2 Kwn, 2 Mezaros, Zekeres, 2 Somogy, 3 Zenthmyklosy, Zitherew, Thorkos, 3 Wanchodi, Warga, Waryas, Warro, Weres; B: Magnus,

Parvus, 2 Thoth. — 1585. (Dec., bár., rest.) M: Baratth, Chender, Fodor, Kyss, Madaras, Papp, Seres, Somogj, Vegh. — FN: 1425. (Dl. 11728.) M: Erdewzer vicus. — 1435. (Dl. 30434.) M: Waryaffa dictae arbores, Monyoros silva, Kyrallwtha fluvius, Pathwarwser meatus, Myhytshath monticulus, Kykellewkerthwel arbor piri, Rekethyebokor nemus, Kendereszegh fenile, Bachowtha via, Palochahalma meta, Kekallo aqua (a mai Kékkálló ér), Wyuzos (a Kiskörös), Nyarffa arbor; B: Tbaytbayryk aqua, (75000 térkép: Tajtarékér.)

Hévjó l. Hájó.

243. **Hidas.** 1508. Kapolnashydas. A Telegdi familia Csékéhez tartozó birtokai között tűnik fel 1508-ban. (Dl. 21842.) A váradi püspök azonosnevű faluja közelében állhatott a Hodos (Hidas) völgyében. Magyarok alapíthatták. — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) B: Wayda.

244. **Hidastelek.** 1326. Hydus, 1332. Hudus, 1552. Hydastelek. (Holod.) A váradi püspökség birtoka. Keletkezése legalább a XIII. század második felére tehető, mert 1332—37-ben már egyházashely. (Pápai tj. 47. l.) Első telepesei tehát magyarok voltak, akik nemzetiségüket a XVI. század végéig megtartották, mivel a fekete-körösvölgyi magyarsággal állandóan érintkezhettek. — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Konya, Kewago (1575: Dec. Keowagho.) — 1599. (Dec., gab.) M: Geöreöz, 2 Imre, Kabalas, Kerekes, 2 Kowacz, Varga; R: Crisan.

245. **Hodisel.** 1580. Kyshodos. (Pusztahodos, Hodişel.) Az 1580. évi dézsmajegyzékben tűnik fel. Régi neve magyar volt, s ebből eredt az újkori román elnevezés. (Kniezsa.) Lakói között sok a magyar nevű, ami nem lehet véletlen vagy az összeíró elírása, mert a szomszédos Poklossán és Csontaházán is találunk magyarokat. A bizonytalannak vett Bota-kra a románság, Chikora és Loranra pedig a magyarok tarthatnak igényt. Karaszó tartozéka volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Nylas; R: 2 Frullia (Frillia); B: 3 Botha, Chiko. — 1587. (Dec., mal.) M: Kowach, Nylas, Swteö; B: 2 Bota, Loran.

246. **Hodos, Jakó-.** 1291. Huduş, 1301. Jakow Hudust, 1329. Hodus, 1448. Hodos. (Jákóhodos, Hodoş.) A Berettyó partjára települt falut először a XIII. század végén említik, de a vidék településének menetéből valószínű, hogy legalább egy századdal korábban keletkezett. (1291: Jakubovich, 298., 358. l.) Eredetileg a bihari várhoz tartozó föld lehetett, minthogy birtokosai várjobbágyok voltak. 1268-ban ugyanis István ifjabb király a bihari várjobbágy Chaz fiait a servientes regis közé emelte. (Csáky, I. 10. l.) Az oklevél szerint korábban nemesek voltak, s egyik ősük önként állott a várjobbágyok közé, de birtokaik elhelyezkedése arra mutat, hogy azok eredetileg a bihari várhoz tartoztak. (L. Régen 1202-i határjárását! Szentpétery. 65.) Birtokosai egészen a XVI. század elejéig a Chaztól származó Hodosi Jakó család tagjai és a velük rokon Tordaiak voltak. (1307: Dl. 31063. — 1323: Debr. Koll. Kvtár. R. 781/3. — 1470: Dl. 17079.) A Kovácsiig nyúló birtokon a XV. századra még két tanyaszerű település jött létre: Mezőtelek és Domszló. (1447: Csáky, I. 388. l.) Jakó Ferencet 1512-ben fej- és jószágvesztésre ítélték, s birtokait Werbőczy István, majd tőle a Bajomiak kapták meg. (Károlyi, III. 78., 91. l. — 1513: Orczy lvt. Act.

num. 1058.) A megtelepülők és a lakosság magyarsága nem lehet kétséges, hiszen a falunév és a minősíthető középkori jobbágynévek mind magyarok. Az 1470-ben feltűnő Domszló neve szláv személynév, de a helynévadásnak ez a módja magyar. (Kniezsa.) 1588. évi névsor bizonytalanjai között szlávot sejtető neveket találunk (pl. Koczán). Közlebbi adatok hiányában nem dönthető el, hogy ezek török elől menekült délszavok vagy pedig román beszivárgók voltak. A magyar alapréteg ekkor is határozottan felismerhető. — SzN: 1414. (L. o. lt. 1.) M: Kouach. — 1420. (L. o. lt. 26). M: Choka, Vasard; B: Ladislaus f. Johannis. — 1447. (Csáky, I. 388. 1.) M: Thar; B: Stephanus f. Petri. — 1546. (NRA. 522/38.) M: Faggyas, Kannya. — 1588. (Dec., gab.) M: 3 Biczó, 2 Bottianj, Buda, Czenakos, 2 Farkas, Gall, Kechkes, Kochis, Marha, Matthe, 3 Maior, Molnar, 2 Potok, Szabo, Szalaj; B: 2 Berthon, Bocz, Dragusa, Deregusa, Koczán, Kisa, Marcho, 2 Olah, Pacher, Szerthe, Teöreök, 3 Toth. — FN: 1447. (Csáky, I. 388. 1.) Mezethelek predium. — 1470. (Dl. 17079.) B: Domozlo. (1513, 1515. u. a.)

247. **Hodos, Oláh-**. 1326. Hudus, 1580. Poganhodos. (Káptalanhodos, Hodiş.) 1326-ban Telegdi Miklós a váradi egyháznak hagyta Hodos nevű, Károly királytól kapott birtokát, ahol akkor bizonyos Negul vajda tanyázott. (Károlyi, I. 63. 1.) Minthogy később szomszédságában Alsó-, Felső-, vagy Magyar-, Oláhhodost is találunk, melyek nemesi birtokok, fel kell tenni, hogy Telegdi csak egyik részéről mondott le. Alsó- és Felsőhodoshoz a Kötegyáni Kötéknek, Mezőgyáni Andacsiaknak és a Vémerieknek volt jussuk. (1506: Dl. 36349.) Itt alakult ki, talán éppen Negul vajda telepítéseként, a mai Káptalanhodos. Neve és magyar lakói alapján feltételezhetjük, hogy alapításánál a magyarság is fontos szerepet játszott. Karánd tartozéka volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Kys; B: Martha, Papp. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Szeke; K: Kopcza Mladin; B: Bachia, Marka, Martha, 3 Paph, 2 Uerke. — FN: 1326. (Károlyi, I. 63. 1.) M: Hudus fluvius, Arkuspothaktuwe rivulus, Tupatheluke locus.

248. **Hogyis**. 1508. Kyshodos. (Csékehodos, Ogeşti.) Első említése 1508-ból maradt reánk. (Dl. 21842.) A Telegdiek csékei uradalmához tartozott. Eredeti neve magyar és ebből származik a román elnevezés. (Kniezsa.)

249. **Homorog, Kis-**. 1214. Humuroc, 1409. Homrok, 1516. Homrokeghaz, 1552. Kys Homrok. (Magyarhomorog.) Nevével először a Váradi Regesztrumban találkozunk. (1214: VárReg. 92.) Keletkezése jóval feltűnése előttre teendő és későbbi kisnemes birtokosaiból következően, eredetileg talán a királyi ispánsághoz tartozott. 1322-ben bizonyos Márton fia Mihály mesteré volt. (Anjou, II. 25. 1.) 1409-ben Zsigmond király a Kenézi Miklós és Péter magvaszadkadtával koronára szállott itteni lakatlan részt a Csákyaknak adományozta. (Csáky, I. 268., 275. 1. — 1411: Perényi lvt.) Másik felében megmaradtak a kisnemesi életszínvonalhoz közeledő régi birtokosok. A Csákyak kezére került rész népi viszonyait ismerjük csupán, s ott magyar jobbágyok laktak. Másik részében valószínűleg a lakosság zöme nemes volt (1516: Múz. törzs. 19.) Ezeket, ismerve a kisnemesség összetételét, adatok hiányában is magyarnak vehetjük. A falunév magyar eredetű és hajlást jelent. (Pais D. c. M. Ny. 1918. 67. és k. 1.) — SzN: 1214. (VárReg. 92.) M: Gabus, Tecus; B:

Nicolaus, Petrus. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Fodor, Kanach, Kys, Korcha, Cozma, Nagzakalw, Pakosy, Weres. — 1498. (Bölöni.) M: Kovach, Myklossy, Soos, Zekel; B: 2 Olah.

250. **Homorog, Nagy-**. 1291. Humuruk, 1470. Homrok, 1518. Nagyhomrok. (Oláhhomorog, Homorog.) A XIII. század végén halunk róla először a nevét viselő főesperesi kerülettel kapcsolatban. (1291: Jakubovich, 358. l.) Már ez is mutatja, hogy eredetét a váradi püspökség szervezete kialakulásának idejében (XI—XII. sz.) kell keresnünk. Birtokosai a Madarászlak, Kötegyáni Köték, Vásáriak és más jobbmódú családok. (1470, 1518, 1525, 1532: Bölöni.) Jobbággyközség maradt, de életében a szomszédos kisnemesi vidék hatása is egyre érezhetőbbé vált. A XVI. század közepén nagyrésze egy-két jobbággyal rendelkező családoké. (1552: Dica.) Neve magyar eredetű és hajlást jelent. (Pais c., M. Ny., 1918. 67. és k. l.) Lakói magyarok voltak. — SzN: 1498. (Bölöni.) M: Kowach, Myklossy, Soos, Zekel; B: 2 Olah. — 1518. (Bölöni.) M: Banyaz, 2 Chethe. Drassay, Ela, Fekethe, Fodor, Fohnagh, Gezthy, Haty, Kathona, 2 Nagh, Zantho, Zenthmyklossy, Thalás, Weg, Syka; B: 2 Olah, Thoth, Thewrek, Wayda. — 1584. (Dec., bár.) M: Ambrus, Chyethe, Damian, Heghedeos, 3 Kiss, 3 Kozma, Marozy, 2 Molnar, Nagj, Zekelli, Wdwary; B: Fodor Olah, Tatar, Wayda. — 1588. (Dec., gab.) M: Abrahan, 3 Amburus, 2 Balog, Baniás, Berke, Czialiaj, 2 Cziete, 2 Domian, Erdelj, 2 Fodor, 2 Gal, Geztj, Hegedws, Juhaz, Kabaj, 2 Katona, 7 Kis, Kiskozma, 4 Kozma, Maior, 5 Molnar, Nagi, Sebóstien, 3 Szabo, 4 Szekeolj, Talas. 3 Vegh; B: Baczith, Horuat, Olah, Vaida. — FN: 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Vyzer vicus. — 1532. (Bölöni.) M: Wyzer (Wyzewr is), Ozewr vici.

Horo l. Bagamér.

251. **Hosszúaszó**. 1349. Huzyuozow. (Biharhosszúaszó, Husăsăul-de-Tinca.) Első említését az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékben találjuk. (Pápai tj. 47. l.) Ekkor már egyházashely, amiből következik, hogy jóval korábbi megülése. Valószínűleg a királyi várszervezet bomlásával került egyházi kézre. 1349-ben a váradi püspökség e vidéken levő birtokának a központja. (Anjou, V. 289. l.) Magyarságát neve, katolikus egyháza és a Gyepes völgyének a magyar pásztoroktól történt korai megszállása kétségtelenné teszik. A XVI. század végén azonban már rendkívül erős román beszivárgás figyelhető meg, úgyhogy a két nemzetiség a faluban körülbelül egyenlő számban élt. A románság nagymérvű benyomulásához az út a megye déli részét akkor már gyakran érő török beütések készítették elő. Dalomhoz tartozott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Kowach, Kun; B: Stibo, Thatar. — 1580. (Dec., gab. borért.) M: Agiay, Berke, Dwrjy, Georbedj, Hodos, Kecskes, Kys, 3 Kwn, 3 Twrsa; K: Ardilan, Ardile, Bwrya, Banda, Fetha, Gawrila, 4 Garzo (Gwrzo is!), Nigna, Plain, Patriwan, Wladin Kraczion; B: Bark, Boz, Boda, Czocza, Fora, Gencz, Meteleo Many, Pokly, 3 Stibe, Topan, 2 Thott.

252. **Hosszúaszó**. 1236. Huzzeuozo, 1463. Wyfalw, 1466. Hozywazo. (Köröskisújfalu, Husăsăul-de-Criş.) Jenő 1236-i határjárásakor még nem települt meg, mert ennek akkor közös határa volt Hegyközsáldobággal, ami nem lehetett volna, ha az előbbi két község között fekvő Hosszúaszó már állott volna, (Kubinyi, I. 13. l.) Az idézett oklevél azonban említ e helyen bizonyos Huzzeuozo és

Cuesmezee nevű, a Köröshöz közel lévő erdős határrészt. Újfalú község a Telegdi család birtokai között 1463-ban tűnik fel, 1466-ban pedig a Jenő határában lévő Kövesmező, másképpen Hosszúaszó praediumról hallunk. (Dl. 15811., 322.) A község tehát Jenő területén alakult ki a XV. század első felében. Eleinte két településcsira lehetett, Hosszúaszó és Újfalú, melyekből csak később lett egy falu. Így magyarázható, hogy mindkét elnevezés napjainkig fennmaradt. Első lakói magyarok voltak, de jobbágysága nemzetiségi szempontból később nem olyan egységes, mint a síkföldi falvak népe: idegen, elsősorban román nyomokat találunk benne. — SzN: 1523. (Dl. 29650.) B: Wayda. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Markus, Symon, Wag; B: Barkan; B: Kencz, Magocha, Markus, Raxy, Thywadar. — 1588. (Dec., gab.) M: Berka, Boda, Bok, Erdelj, Fabian, Falamon!, 2 Gazlo, Genczj, Hodos, 2 Keczikes, Kis, Kouaczj, Metelő, Tikaz; R: Fetie, Lupsa; B: Buia, Dur, Geogline.

253. **Iharpataka.** 1580. Iharpataka. Az 1580. évi dézsmajegyzékben tűnik fel. Neve magyar, lakosai bizonytalan nevűek, illetve két magyar van köztük; lehetséges tehát, hogy első megüelői magyarok voltak. A bizonytalan nevek viselői inkább románok lehettek. Székelytelekbe olvadt be. (Györffy: Délbihar, táblázat.) Karánd tartozéka volt. — SzN: 1587. (Dec., mal.) M: Zabo; B: Halatan, Halatariy, Waska. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Thorsa; R: Laza; B: 3 Paul, Tize, 3 Uayka, Vaska.

254. **Iklód.** 1395. Iklod. Nem azonos a Várad mellett állott Iklóddal, mert az a középkorban állandóan egyházi birtok volt. Első említése 1395-ből maradt reánk, amikor a kisenemes Iklódiak tulajdona. (Bölöni.) Eredete legalább is a XIII. század végére nyúlik vissza. A XV. században több kisenemes család osztozott rajta. (1496: Dl. 20498.) Valószínű, hogy a XVI. század közepén már csupán szegény nemesek lakták, és ezért nem szerepel sem az adó-, sem a tizedösszeírásokban. A XVII. századi harcokban elnéptelenedett. Ma pusztá Geszt mellett. Jellegét a színmagyar kisenemesség szabta meg. — NN: 1469. (Bölöni.) M: Baranyo. (1456: Baranyay!), Myke. — 1483. (Bölöni.) M: Markos. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Chykos, 2 Iklody, Marthon, Petherfy, Zalay.

255. **Iklód.** 1329. Icloud, 1374. Ikold, 1495. Iklod. Az Ősi, Megygyes és Kakucs közötti határviszályban tűnik fel 1329-hen, de kialakulása sokkal korábbra tehető. (Bunyitay, II. 73. l.) A váradi káptalan birtoka volt. (Stat. 35. l.) A XVI. század végétől Várad körül vívott harcoknak esett áldozatul. Ma pusztá Váradtól délnyugatra. Lakossága elegyítetlenül magyar volt. — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Adam, Eghe, Erdely, 2 Kerekgyartho, Kowaczy, Megyery, 2 Nagy, Sandor, Zeöczy, Takaro, Vid; B: Olah, Thoth.

256. **Illye.** 1333. Helye, 1341. Ilye. (Chiumeghiu.) Első reánkmaradt említése a XIV. századi pápai tizedjegyzékében található. (Pápai tj. 51. l.) A pusztá személynévből eredő falunév, valamint hogy már feltűnésekor egyházashely, mutatja sokkal korábbi, még a XIII. század előtti megtelepülését. Gazdái a magukat innen nevező családok voltak, akik a szomszédos Csömeken és Kengyelszegen is birtokoltak. (1341: Bölöni. — 1407: Zichy, V. 502. l. — 1493: Dl. 38754. — Teleki, II. 419., 433. l.) Összetételében közeledett a kisenemesi falvakhoz, de lakóinak többsége mindvégig a színmagyar job-

bágyság maradt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Elek, Farkas, Gianta, Kadar, Kys, Kouacz, Kouvaczj, Zöke, 2 Vida; B: Olah.

257. **Illyefalva.** 1411. Elyefalwa, 1533. Ilyehaza. A gyepesi vajdaság tartozékai között tűnik fel 1411-ben, amikor György nemes vajda András püspöktől új adományt nyert rá. (Bunyitay: Oláhok. 16.) 1493-ban már a karándi vajdasághoz számították. (Dl. 20352.) Czibak Imre püspök 1533-ban György karándi vajda részére a faluban „nedelye”-nek nevezett évenkénti vásárt engedélyezett. (Bunyitay jegyz.) Az új korban nyomtalanul eltűnt. 1599-ben még szerepel. (Dica.) Helye Méhelő és Karánd között keresendő.

258. **Inánd.** 1396. Inand, 1411. Ivand. (Inand.) A körösszegi uradalom községei között tűnik fel. (Bánffy, I. 434. l. — 1396: Csáky, I. 183. l.) A királyi ispánság népei alapíthatták a XII—XIII. század fordulóján és a várszervezet bomlása után kerülhetett egyik része a körösszegi uradalmat összekovácsoló Barsa nemzetség kezébe. Ebbe az időbe nyúlhat vissza a falu másik felében birtokos Keesetiek jussa is. (1411: Csáky, I. 283. l. — Dl. 9832.) 1416-ban a Csákyak Gyáránt adták érte cserébe a Kecsetieknek, s ezzel az egész falut megszerezték, mely aztán teljesen jobbágyközséggé vált. (Esterh. R. 47. C. 11.) A magyar jobbágyság egészen a XVI. század utolsó negyedéig egyedüli lakója volt a községnek, s csak az 1588. évi dézsmajegyzékben tűnnek fel hihetőleg románnak tekinthető bizonytalan nevű jövevények. Magyar jellege azonban még akkor is elvitathatatlan. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Fekethe, Fodor, Keresthel, 2 Lowas, Pankotha, Thasady. — 1581/82. (Dec., rest) M: Ghava, Kis, Sypos, Vargha, Vendegh; B: Botha. — 1588. (Dec., gab.) M: Czionka, Fanczika, Gal, Illiesi, Kis, Kouaczj, Marcus, Nagintj, Nömös, Santa, 2 Simon, Tillinka, 2 Varga; B: Buf, Boronza, Gorban, Kopczia, 4 Olah.

259. **Iráz.** 1214. Iraz, 1220. Iratz, XV. sz. Iraaz. Keletkezése a XIII. századot megelőző időre teendő. (VárReg. 108., 159., 235.) A Bökény, Csökmő és Szeghalom megtelepítésénél tevékenykedő, ismeretlen eredetű család alapíthatta. A XIV. század végén Szár Miklós, Ajnard fia János és Beke fiainak volt a birtoka, akik valószínűleg a telepítők leszármazottai. (1370: Csáky, I. 129. l.) Szár Miklós fia János 1398-n hűtlenségbe keveredett, s a község neki járó harmadát a királytól Maróti János kapta meg. (Dl. 8301.) A következő században a váradi káptalan és a Csákyak körösszegi uradalma szerzett itt részeket. (1470: Dl. 26630.) A megye határán, a Kissárrét közepében fekvő község eredetileg a körösközi ispánsághoz tartozott, s csak annak felbomlása után került Bihar megyébe. (1398: Dl. 8301.) A török háborúk alatt elnéptelenedett. Ma pusztá Zsadánytól északnyugatra. Keveretlen magyarságát a XIII. század elejétől ismeretes névsorokkal bizonyíthatjuk. Temploma Szűz Mária tiszteletére épült. (1430: Lukcsics, I. R. 1381.) — SzN: 1214. (VárReg. 108.) M: Hyvad (Hyued is!). — 1216. (VárReg. 159.) M: Korochi, Varou. — 1220. (VárReg. 235.) M: Mogluo. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Elek, Thassol. — XV. sz. é. n. (L. o. lt. Beres. F. 39. No. 1.) M: Bakoch, Thassoly, Zenas. — 1526. előtt. (Múz. törzs. XVI. sz. é. n., töredék.) M: Forro, 2 Kowach, 2 Nagh, Zenas, 2 Thewres, Thompaz, Wagh; B: 2 Mocton. — 1588. (Dec., gab.) M: Barakon, Bihary, Bodor, Boltos, Ertheo, Forro, Feozeo, Galfy,

Jambor, 2 Kys, 2 Seres, Zeoke, 3 Tarsolly, Vas, Vegh, Veres, Zala; B: 2 Toth.

260. **Iregd.** 1229. Irug, 1389. Wgra Iregd. Első említése 1229-ből való, tehát a XIII. század előtt keletkezett. (VárReg. 363.) Ugra és az elpusztult Köröspeterd között állott. Nem tévesztendő össze a Várad alatt lévő Ürögddel, amely mindig egyházi birtok volt. 1329-ben az Ugray család legjelentősebb faluja. (Bölöni.) Akkor 48 jobbágytelek volt benne. Ennek ellenére az elég bő forrásanyagban a XIV. század után nem találunk róla említést. 1389-ben szerepel utoljára Ugra-Iregd néven. (Dl. 7521.) Ugyanez az oklevél kétségtelenné teszi, hogy Köröspeterd környékén kell keresnünk. Minthogy később ezen a néven sem szerepel, fel kell tennünk — amire az idézett kettős név is utal —, hogy beolvadt Ugrába. Valóban az Ugrayak 1406-i osztályán már két Ugrát (Nagy-, Monostoros-) találunk, de nincs a birtokaik között Iregd. (Bölöni.) Lakossága ettől kezdve Ugra fejlődéséhez járult hozzá. A magyar falunév és a környék nemzetiségi viszonyai alapján magyar alapítású és lakosságú helynek tartjuk. (Pais D. c.: M. Ny. 1925. 263. és k. l.)

261. **Izópallaga.** 1508. Isoparlaga. (Hotar.) A Telegdi család birtokai között tűnik fel 1508-ban. (Dl. 21842.) Neve alapján lehet magyar megülesű is. Telegd tartozéka volt.

262. **Jankafalva.** 1291. villa Ivance, 1307. Negvenzyl, 1335. Yohankahaza, 1373. Iwankahaza, 1397. Iwankafalua, 1406. Jankahaza, 1438. Jankafalwa. (Ianca.) A püspökség XIII. századi tizedjegyzékében Diószeg mellett találunk egy községet, melyet latinul Joanka faluja-nak jegyezték fel. (1291: Jakubovich 222., 299. l.) Már ez is mutatja, hogy kialakulófélben lévő telepről van szó, melynek még saját neve sincsen. 1307-ben Gutkeled nembeli Kozma comes átengedte Diószeg közelében az Ér mellett álló Negyvenszil birtokban levő részét a nemzetségből származó Adony fia Joankának. (Múz. törzs. 3.) Negyvenszil neve később csak egyszer fordul elő, akkor is Joanka fia Miklós lakóhelyének megjelöléseként. (1337: Anjou, III. 427. l.) A birtokosok leszármazása világosan mutatja, hogy az egymásmelletti két falu a földesúr azonossága folytán hamarosan, még a XIV. század első felében egybeolvadt. A két rész közül Negyvenszil volt a régebbi, hiszen ott már 1307-ben Szent György tiszteletére emelt templom állott. (id. okl.) Az egybeolvadás után mégis a fiatalabb rész neve élt tovább. A Jankafalviak valamennyivel túléltek a Gutkeled nemzetség egyedmonostori ágából származó korán kihalt családokat, de amikor a XV. században hasonló sorsra jutottak, birtokaikat szintén azok szereztek meg, akik előbb elhalt rokonaik falvaiba is beültek. (1373: Zichy, IV. 512. l. — 1406: Múz. törzs. 45. — 1438: Dl. 13152. — 1480: Dl. 18353.) A magyar települési terület szívében fekvő község jobbágysága magyar volt. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Jo, Temeskezy.

263. **Jánosd.** 1213. Janust, 1291. Janusd, 1340. Iwanusd. (Ianoşda.) A kismemesi vidék legjellegzetesebb faluja. Lakói a Várad Regesztrumban 1213-tól kezdve többször szerepelnek. (No. 34., 41., 181.) A XIV. század közepétől jól megfigyelhetjük lakóinak életét, akik vérségi kapcsolatban voltak Görbed nemességével. Görbed innen települt a XIII. század elején. A két falu nemessége egyformán osztozott a községek határán és templomainak kegyuraságán.

(1340: Bunyitay jegyz., Váradi pp. urad. lvt 1/7. — 1391: Dl. 37219.) Jánosdot igen korai időben — talán katonai célból — a királyi hatalom telepítette ide fel az erdők közé. IV. Béla valami kiváltságot is adott neki. (Bunyitay, III. 364. l.) Nemes lakói a XIV. században már annyira elszegényedtek, hogy többen kívánatosabbnak tartották részüket a váradi püspök tenkei és péterházi két kuriális telkével elcserélni, amely után pedig tizedet is kellett fizetniök. (1355: Anjou, VI. 359. l.) A püspökség már előzőleg is szeretne volna a birtokai közé ékelődő Jánosdot és Görbedet megszerezni, de a király közbelépése ezt megakadályozta. (1344: DL 37219.) Az említett csere következtében mégis sikerült a falu egységét megbontania. A püspökség birtoka jobbágyfalu lett, másik részét pedig nemesek lakták. E családokat kibogozhatatlan rokoni szálak fűzték a környék többi kismemes familiájához. Alig volt olyan nemes-falu, melyben hosszabb-rövidebb ideig birtokos jánosdi nemes ne találnánk. Mint királyi emberek, familiáriusok, várnyagok állandóan szerepeltek. Az életerős nemesi közösség, de a jobbágyfalu is a hegyekről leszivárgó románokkal szemben magyarságát a XVI. század végéig feltűnően vegyítetlenül megőrizte. A következő háborús időszakban teljesen elpusztult és a XVIII. századi új telepések már nem magyarok voltak. — NN: 1340. (Bunyitay jegyz., Váradi pp. urad. lvt. 1/7.) M: Nicolaus Baka dictus Desew, Michael f. Nicolai dicti Orrus, Paulus f. Chaan, Chuka filia Chepani, Biza et Margaretha filiae Lorandi f. Demetrii; B: Stephanus f. Baruch, Johannes, Emericus filii eiusdem, Cosma f. Wyd, Johannes f. Leustachi, Dominicus f. Blasii, Andreas, Dominicus filii eiusdem, Stephanus f. Samsonis, Ladislaus f. Salamonis, Nicolaus f. Pauli, Gregorius f. Johannis, Beke f. Jacobi, Ladislaus, Dominicus filii Emerici, Nicolaus f. Emerici f. Iwanche. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Balog, Chykos, Dombay, Fordor, Gyanthay, Gyerghfy, 2 Janosdy, Kys, 2 Mathyasy, Maroczy, Nemes, 2 Pesthy, Pethe, Soos, Zondy, Warga, Soldos; B: Cheh, Therek. — 1463. (Dl. 29293.) M: Erdely. — SzN: 1213. (VárReg. 34., 41.) M: Buchud, Ereu, Vosus. — 1219. (VárReg. 181.) B: Nicula. — 1584. (Dec., bár. rest.) M: Barakony, Birghe, Benczik, Borbeli, Czako, Egyed, Ghombos, Leörinczi, Nagi, Symon, Syke, Soos, Zeöch, Vargha, Vaswari; B: Eökreössi. — 1588. (Dec., gab.) M: Balas, Balogh, Barakonj, 2 Barbelj, 3 Birge, 4 Böncziök, Czier, 3 Egeod, Fazokas, Gal, Gaspar, Gombos, Illies, 2 Kouaczj, Lörincz, Mattiasi, Molnar, 3 Nagi, 3 Orzagh, 2 Pető, 2 Sike, Simon, Sos, 5 Szabo, Szarka, 2 Szöczj, 3 Varga, 3 Vasuarj; B: Nemöth, 5 Olah, Eokrösi, 3 Baczj.

264. **Jánosfalva.** 1422. Janasfalva. (Körösjánosfalva, Ioaniş.) Megtelepülését a XIII. század közepére tehetjük, bár első reávonatkozó írásos adatunk 1422-ből maradt. (Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16.) A szomszédos magyar községeknél újabb volt, s ezért került egyházilag Fenessel filiális viszonyba. (Györffy, 524. l.) Eredetileg a Körös jobbpartján állott, s lakói csak 1744-ben költöztek át az áradásoktól jobban védett balpartra. (Györffy, 524. l.) A belényeskörnyéki magyar községekkel élt egy szervezetben, s ez óvta meg az elrománosodástól. (1422: id. okl. és 1491: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 17.) — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Chiappo, Molnar; B: Thoma.

265. **Jenő.** 1212. Jeneu, 1236. Jenev, 1360. Kysjeneo, 1561. Ma-

gyar-, Olah Jeneo. (Köröskisjenő, Ineu.) Első említése 1212-ből maradt ránk, (VárReg. 96.) de már a X. század végére vagy a következő elejére kialakult. 1204. előtt kivált a sebeskörösmenti királyi birtokból, s előbb Jób esztergomi érsek, majd pedig Mika comes, végül 1236-ban a Geregye nembeli Écs fia Pál kapta meg. (Kubinyi, I. 13. l.) A hűtlenségbe keveredett Geregyék bukása után a nagyhatáru falut a Telegdiék szerezték meg és állandóan meg is tartották. (1360: Temes vm. 94. l.) Területe északon Adorján határával érintkezett, délen pedig messze felnyúlt a Körös balpartján lévő erdős hegyekbe. (1236. id. okl. — 1372: Wesselényi lvt.) Határában települt meg Hosszúaszó (Kisújfalú) és valószínűleg Batytyán. 1360-ban mint ucca, feltűnik ikerfaluja, Kisjenő is, mely 1407-ben már teljesen kialakulva lép elénk. (Temes vm. 94. l. — Dl. 9311.) Eredetileg a Körös másutt folyt és a falu szigetekre épült (1360. id. okl. 1366: Dl. 322.) A XVI. század közepén románokat telepítettek az addig színmagyar falu mellé, de a kis Oláhjenő csírájában pusztulhatott el, mert többé nem hallunk róla s az 1599-i névsorban az egyetlen szláv vagy román Chireruzka néven kívül nyomát sem látjuk a keveredésnek. (Kniezsa.) A korai időből való helynevek s a későbbi névsorok határozottan mutatják, hogy lakossága a megtelepüléstől a XVII. századi török pusztításig magyar volt. — SzN: 1212. (VárReg. 96.) B: Adam f. Bolosoy, Paulus, Scenca, Vota. — 1360. (Temes vm. 94. l.) M: de Zala. — 1366. (Wesselényi lvt.) B: Blasius f. Abrahae. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) Magyarjenő. M: 2 Byro, 3 Fekethe, Kelemen, Marthon, Puskas, Zantho, Zekel. 2 Wago; B: Olah, Thwrocza.— Oláhjenő. R: Bwzwly; B: Janosko. — 1599. (Dec., bor.) M: Baios, Banoky, Biro, Fekethe, Ispan, Kelemen, Kis, Kowach, Keoteles, Kozoros, Sebestien, Vadas, 2 Vago, Vincze; R: Chireruzka; B: 2 Gerecz, Zaaz, Thot. — FN: 1236. (Kubinyi, I. 13. l.) M: Sumkerek, Huzzeuozo, Cuesmezee (1466: Dl. 322. „Kwesmezew alio nomine Hozywazo praedium”), Keseleust, Medust (75000 térkép: Medes patak), Zeguenozo, ligot ad Narzad, Kukerkuta, Choykacuzdyre, Choyka vulgo Owos silva castris, ad Yhoulligotora; B: Euzlumeze (Az eredetiben Kuzlumezee!), Kuegeg torrens (ma Kigyik). — 1360. (Temes vm. 94. l.) M: Wosuanita vicus (Vorsinanta is!). — 1366. (Wesselényi lvt.) M: Molmzug vicus; B: Zadwr insula Chrysy.

266. **Józsefháza.** 1552. Jozephaza. Nevével 1552-ben találkozzunk először. (Dica.) Somogynak a váradi püspök tulajdonában maradt részén alakult ki hozzávetőlegesen a XV. század második felében. A falunév s a lakók között található magyar nevű jobbágyok jelenléte azt bizonyítják, hogy megülői a szomszédos magyar községek népei voltak. A település továbbfejlesztését azonban már a sík felé igyekvő román pásztorok végezték el, akik a XVI. század végére többségre jutottak a faluban. A következő háborús években elnéptelenedett Ma már helyét sem ismerjük pontosan. Apáti és Kardó környékén állhatott. — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: 3 Chiwrka, 2 Forro, Jerche, 2 Santa, 5 Szabo, Thar; R: 2 Bruya, Vankwl, Vlad; B: 2 Branko, Brongas, Goda, Gorche, Luya, Sawa.

267., 268. **Kakucs.** 1435. Kachuch, 1552. Magyar-, Olah Kakwch. (Kiskakucs, Nagykakucs, Cacuciul-Vechiu, Cacuciul-Nou.) 1435-ben hallunk róla először, amikor a Kállayak leánynegyedet kérnek belőle az Álmosdi Csiréktől, de ezek azzal utasítják őket vissza, hogy

„non iure femineo, sed haereditario” illeti a családot. (Kállay, XV. R. III. 113., 884.) A hegyvidéki hatalmas birtoktestek közé szorult kis falunak legalább a tatárjárás előtt meg kellett települnie, mert különben a kialakuló uradalmak gazdái erre a területre is biztosan rátették volna a kezüket. A falunév, valamint a később feltűnő, nemzetiségre utaló melléknevek kétségtelenné teszik, hogy az első telepesei és lakói magyarok voltak. Határában csak 1482 után szállottak meg a szomszédos hegyekről leszivárgó románok, s vették meg Oláhkakucs alapját. (1482: Dl. 18621., 18706.) A XVI. század közepére a Telegdiék szerezték meg. (1552: Dica.) Lehetséges, hogy az 1552-ben feltűnő Oláhkakucsot már a Telegdiék román falvainak jobbágysága alapította, s ebben az esetben a század első negyedénél nem idősebb. — SzN: 1599. (Dec., gab.) M: 2 Barrabas, 3 Biro, 2 Cziato, Demeter, Ezes, Kyral; B: Czes, 2 Faber,

269. **Kakucs.** 1329. Kacus, 1344. Kakuch, 1374. Kakwch. 1329-ben tűnik fel. (Bunyitay, III. 388. 1. jegyz.) 1374-ben Ősi tartozéka-ként a váradi káptalan birtokai között sorolták fel. (Stat. 35., 38., 1.) Várad közvetlen közelében Iklód és Ősi mellett állott. 1344-ben Váradon Kakucs-utcát találunk. (Fejér, IX/1. 234. 1.) A város már elnyeléssel fenyegette, amikor a XVI. század végétől egymást követő várostromokban elpusztult. Lakossága magyar volt — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Beres, Erdely, Nagy, Rado, Zabo.

270. **Kakucsény.** 1588. Kakachien. (Kakucsány, Cucuceni.) Nevét először az 1588. évi dézsmaszedők jegyezték fel. (Dec.) A falunév és a környék települési viszonyai alapján román megülesű és lakosú helynek tartjuk. A Feketekörös közelében. Riény és Gyigyisény között áll. — SzN: 1588. (Dec., bár.) B: Zewe.

271. **Kalocsa.** 1214. Colosa, 1344. Kalacha, 1552. Kalochya. (Bélkalocsa, Calacea.) 1214-ben említik először. (VárReg. 83.) Lakosai felett akkor a zarándi ispán ítélt, tehát eredetileg Zaránd megyéhez tartozott, hihetőleg azért, mert onnan települt meg. A XIII. század előtt alapították, s 1344-ből már ikerközségére van adatunk. (H. O., III. 149. 1.) Később a váradi egyház birtokába kerülve, Bihar megye része lett. Neve határozott nyelvi sajáttságot nem árul el, s így az első megszállók nemzetiségére sem ad felvilágosítást, a XIV. század közepétől reánkmaradt jobbágynevek azonban kétségtelenné teszik, hogy lakói magyarok voltak. Felváltva számították a Kétkörösök disztriktushoz és Rogoz tartozékai közé. Határából vált ki Harna, Ökrös és Királymező, de ezek lakossága csak részben származhatott az anyaközségből. Később éppen ezeknek a falvaknak a közelsége segíthette elő a románság beszivárgását Kalocsára. — SzN: 1214. (VárReg. 83.) B: Ceca, Naluc, Vid. — 1349. (Anjou, V. 289. 1.) M: Babos. — 1587. (Dec., mal.) M: Egyedi B: Karazo. — 1599. (Dec., gab.) M: Balogh, 2 Egied, Nagi; B: Curez. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Balogh, 2 Egied, 3 Markus; B: Doma, Gria, Krazo, Kurtha Tripon, 4 Ragaz (Raguz is!), Triph, Trpa. — FN: 1344. (H. O., III. 149. 1.) M: Keralmezei locus, Mehleu locus, Vkrus fluvius, Valazut locus; B: Barakun alveus, Harna terra.

272. **Kalota.** 1552. Kalotha. (Călățea.) A Czibak familia Céckéhez tartozó erdőháti uradalmában alakult ki. Elsőízben az 1552. évi adóösszeírás említi. Román település lehetett.

273. **Kalugyer.** 1588. Kaluger. (Călugări.) A Vaskóhtól délre

fekvő hegyekbe települt község létezéséről először az 1588. évi dézsmajegyzék értesít. A falu és a lakosság román neve kétségtelenné teszi, hogy népessége kezdettől fogva román volt. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Awd, Bode, 2 Dragose, Lupse.

274., 275. **Karaszó.** 1374. Karazou inferior et superior, 1587. Alsó-, Felseokarazo. (Cărăsau.) A Feketekörös alsóvölgyének peremén épült falut első ízben a váradi káptalan 1374. évi statutumai említik. (Stat. 37. 1.) Feltűnésekor már két ilyen községet találunk, amiből következik, hogy legalább is az egyik település hosszabb multra tekintett vissza. A völgyben fekvő Alsókaraszót kell régebbinek tartanunk, míg Felsőkaraszó az előbbinek a hegyekre felnyúló határában alakult ki. Az előbbit még a Barsák magyar jobbágysai ülhették meg a XIII. században, az utóbbit azonban már a püspökség román telepesei hívták életre. Az azonos, török eredetű, fekete vizet jelentő falunév alatt élő két település között a lakosság összetételében nagy különbségek voltak. A Statutumok mindkét települést a széplaki kerület vlach falvai között sorolják fel, de ez, későbbi adatok bizonyossága szerint, nem nemzetiiséget, hanem csupán vlachjogú pásztornépet jelentett. A korábbi megülését Alsókaraszót még a XVI. század végén is magyarok lakták, bár bizonyos román becsapódás már megfigyelhető. Ez azonban a szomszédsággal éppen úgy megmagyarázható, mint ahogyan a hihetőleg román alapítású és lakosságú Felsőkaraszón is találunk egy magyar jobbágycsaládot. A szomszédos hegyvidék benépesülése után Karaszó kivált a széplaki kerületből és egy kisebb egység központja lett, melynek a következő falvak voltak a részei: Csontaháza, Hodisel, Poklosa, Topafalva és Urszád. — SzN: Alsókaraszó. 1580. (Dec., mal.) M: Chizar, Feyer, Janko, Janchio, Kenderes; B: Mamcha; B: Ágizar. — 1587. (Dec., mal.) M: Buda, Duda, Feyer, Gaal; B: Ghara, Korna. — Felsőkaraszó. 1580. (Dec., mal.) M: Gergely; R: Dan, 2 Durman, Foychia; B: Chemch, Wayda. — 1587. (Dec., mal.) M: Gergeli, Kocza; B: Doman, Wayda.

276., 277. **Karánd.** 1493. Karand, 1587. Kys-, Nagykarand. (Nagykaránd, Cărăudeni.) Bálint váradi püspök 1493-ban Lukács vajdának adta a karándi vajdaságot, Illyefalvát és Méhelőt, olyan feltételekkel, amint azt elődei, János (1476—1490), Lukács (1397—1406), és másik János (1383—95) püspökök adományából addig is bírták. (Dl. 20352.) Karánd keletkezése ennek ellenére sem tehető 1383 előttre, mert ismerünk egy 1411-ben kelt oklevelet, melyben György gyepesi vajda János és Lukács püspök adományára hivatkozva kapja meg Illyefalvát, de Karándról nincs említés benne. Kimaradása a vajdák jussát megerősítő, oklevélből csak úgy magyarázható, hogy akkor még nem volt meg. Valószínűbb, hogy a XV. században keletkezett. E század végétől állandóan a püspökség egyik vajdaságának volt a központja. 1552-ben tűnik fel ma is meglévő ikerközsége. (Dica.) Mindkét faluban éltek magyar nevű családok, melyekhez még a bizonytalanokból is számíthatunk néhányat, de a lakosság többsége a középkor alkonyán, mint a vajdaság egész területén, itt is román volt. Tartozékai a következő falvak voltak: Oláhgyepes, Illyeháza, Dántelek, Iharpataka, Méhelő, Pogányhodos, Rózsafalva, Sorbánfalva, Tatamérfalva. — SzN: Kiskaránd. 1587. (Dec., mal.) M: Fekethe, 2 Saffar. — 1600.

(U. C. 36/34.) M: Saphar; R: Barooss Triphon, Kraynik; B: 2 Jankich, 2 Thoma, — Nagykaránd. 1587. (Dec., mal.) M: 3 Kathona, Wargha; B: Tywadar. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Uargha; R: Ironicz, Popa, Trian; B: 5 Ilkas (Ilkos is!), Litteratus.

278. **Karburnár.** 1588. Zenfalwa, 1600. Korbonar. (Biharszenes, Cărbunari.) 1588-ban említik először. (Dec.) A magyar falunevet hamarosan követő román elnevezés, valamint a jobbágyok nevei mutatják, hogy eredetileg is román település volt. A burdai krajniksághoz tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Petrus Iwan. — 1600. (U. C. 17/6.) M: 2 Kereztien; R: Dan, Hangh, 4 Mane (Mania is!), Poipicz, Tris, 2 Vancia; B: 2 Boha, 3 Mihaly, 2 Tiban, Tus.

279. **Kardó.** 1273. Kordu, 1291. Kordo. (Cordău.) A váradi püspökség, káptalan és az előhegyi premontreiek közös birtokaként tűnik fel. (1273: Zim.–Wer., I. 122. l.) Eredete a XIII. század elejére nyúlik vissza, mert az oklevél, melyben először szerepel, éppen a tatárjárás előtti állapotot foglalta írásba. A század végén már az egyházashelyek között sorolták fel. (1291: Jakubovich, 358. l.) 1352—36. évekből két plébánosa ismeretes. (Pápai tj. 48. l.) Katolikus egyháza vitathatatlaná teszi, hogy első telepesei magyarok voltak. Elrománosodása a XV. század végén indulhatott meg, de a lakosság teljes átcserekládése Várad 1598. évi ostromakor történt elpusztulása után következett be. — SzN: 1475. (Dl. 17638.) B: Olah.— 1581. (Dec., rest.) R: Bichis, Briech, Trippo; B: Kozmas, Vida. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Nagy; R: Buria, Hangha, 2 Horra, Kodran, Krazon Bizta, Manignat, Petra; B: Harda, Sjetha, Thoth.

280. **Kasza.** 1336. Kazaa, 1350. Kassad, 1353. Kazad, 1490. Kazafalwa, 1507. Kazathelek. Az Ákos nemzetség Bebek—Csetneki ágának a kezén tűnik fel. (1336: Anjou, III. 260. l.) A XIII. században települt. A Kismarjai család tagjai 1342-től kezdve többször próbálták távolélő rokonaik birtokát megszerezni, de ez a többiek tiltakozása miatt csak nagy huzavona után sikerült. (Máriássy lvt. Márkusfalvi rész. No. 32. — 1350: Anjou, V. 384. l. — 1353: Anjou, VI. 62. l.) 1429-ben a Gyapolyiak, illetve Hencidaiak birtoka. (Becsky lvt.) 1490-ben a hűtlen Marjai Benedek részét Losonczi László, majd 1507-ben Tordai Benedek szerezte meg. (Bánffy, II. 290. l. — Dl. 26668.) Csak a török pusztítások idején néptelenedett el. Ma tanya Pocsaj és Biharfélegyháza között. Lakossága magyar volt. — SzN: 1497. (Vay, 144211—3.) M: Dyak, 2 Kazay, Magyar. — 1580. (Dec. rest.) M: Babos, Molnar.

281. **Kágya, Nagy-.** 1291. Kaga, 1400. Naghkagia. (Cadea.) Az érmelléki dombok lejtőjére települt falut 1291-ben említik először mint bizonyos Chak comes birtokát. (Jakubovich, 298. l.) Chakról tudjuk, hogy bihari várjobbágy volt. Őt és testvéreit, a Hodosi Jakó család őseit, 1268-ban István ifjabb király a királyi szerviensek közé emelte, s így majdnem bizonyos, hogy Kágya eredetileg várbirtok volt, melyet abban az időben kaptak szolgálataik jutalmául. (Csáky, I. 10. l.) A Kágya nevű föld nagyobbik részét már előbb a Gutkeled nemzetség szerezte meg, maradékát pedig Chak és testvérei nyerték adományul, melyen aztán a XIII. század végén a későbbi Nagykágya kialakult. A lakosság főfoglalkozása már akkor is a szőlőtermesztés lehetett. (1414: L. o. lt. 20. és a decimajegyz.) Keveretlen magyar népességgel lépett át az újkorba. (1400: L. o. lt. 15.) — SzN: 1422. (L. o. lt. 35., 58., 90.) B: Guden,

Parvus, Sutor. — 1447. (Csáky, I. 388. l.) M: Chab; B: Damianus. — 1599. (Dec., bor.) M: 3 Aberth, Bagoly, Bodo, Chanal, 2 Cheorz, Ewlek, 3 Fachar, Farkas, Feier, 3 Kalmar, 2 Kis, Keoniw, 3 Kun, Kwrthy, 3 Mezaros, Minczenti, 2 Nagy, Pechy, 2 Sisak, Zabo, Zentmiklosy, Zilagy, Zeoke, Vellas, Veoreos; B: 3 Olah, Racz, 5 Thoth, Voncz, 2 Zagina.

282. **Kágya, Kis-**. 1270. Kaga, 1327. Kagia eghazas, 1399. Kyskagya. A Gutkeled nemzetség egyedi monostorának birtokai között tűnik fel. (1270: H. O., VII. 121. l.) A Nagykágyánál elmondottak alapján a királyi ispánság telepítésének tartjuk, mely azonban jóval korábban magánkézre került, mint a másik fele. Régibb volta mellett bizonyít, hogy itt volt a templom. (1327: Múz. törzs. 21.) Később fiatal testvérbirtoka mellett háttérbe szorult, hihetőleg az egyedi apátságért folytatott küzdelemben elszenvedett pusztítások következtében. (H. O., VII. 199. l. — Anjou, I. 623. l.) Gutkeled nemből származó gazdáinak kihalása után ugyanazok a családok szerezték meg, mint amelyek a diószegi uradalom falvaiban megvetették a lábukat. Elsősorban a Zólyomiak és a pelbárthidi Majosiak. (1399: Dl. 29161. — 1404: DL 8964. — 1508: Dl. 21865.) A középkorban az Ér mellett állott, talán a mai Templomhely dűlőben. Lakossága magyar volt — SzN: 1422. (L. o. lt. 76.) M: Balogh, Byro, 3 Bew, Chontus, Nyry, Sikel; B: Darnay, Claudus, Kunchel, Magnus, Parvus, Rufus, Sartor, 3 Toth, Lucas f. Simonis. — 1422. (L. o. lt. 33.) Új nevek. M: Sykestey, Pachkay, Veres; B: Johannes f. Emerici, Ladislaus f. Emerici, Johannes f. Demetrii, Sclavus (fentebb Tót!). — 1422. (L. o. lt. 60.) Változatok. Kenchel, Sikesthen. — 1599. (Dec., bor.) M: Ach, Bako, Bilaki, Desy, Kerekes, 2 Kouach, 2 Nagy, Panezel, Zabo, Sarko, Vegh, Veoreos; B: Thoth.

283. **Kávásd**. 1316. Kauastelek, 1355. Kawas, 1425. Kavasd. (Căuaşd.) A Becsegergely nembeliek 1316-ban rokonaiknak, Onthnak és Leelnek engedték át hogy az elpusztult falut újra népesítsék be. (Justh lvt. K. I. — 2. 1382. é. á. i.) Ekkor hallunk róla először, de elnéptelenedéséből következik, hogy korábban is lakott hely volt. Az újránépesítés sikerült, mert 1355-ben a nemzetség tagjai megosztottak rajta. (Anjou, VI. 356. l.) Birtokosai Lél és Ernye leszármazottai, a tóti Léliek voltak. (1519: Justh lvt. K. I.—17. — 1425: Justh lvt. K. I.—13.) A környék népi viszonyainak ismeretében lakosságát magyarnak kell tartanunk.

284. **Kebeds**. 1552. Kabafalwa. (Biharkaba, Căbeşti.) Belényestől északra a Remete (ma Rossia) patak völgyének záródásánál álló falut először az 1552. évi adórovók említik. (Dica.) Régi neve magyar, ami a szomszédos remet-ei magyarság kulturális hatásának tekinthető. Ennek ellenére kezdettől fogva románok lakhatták.

285. **Kecset**. 1323. Kucheth, 1416. Kecheth. Első említése egyik nemes lakosának a nevében maradt ránk, de legalább másfélszázaddal korábbi megülését. (1323: Lev. Közl. 1925. 229. l.) Okleveles adatok alig maradtak róla, azonban több jel mutat arra, hogy még a királyi várszervezetben települt meg, s ezeknek a várral valamilyen kapcsolatban álló népeknek az utódai az itteni kisnemesek. (1322: Csáky, I. 64. l.) Az egyházi és nemzetségi nagybirtokoktól körülvett falucska lakóit szoros szálak fűzték a déli kisnemességhez, bár annál kétségtelenül jobb anyagi helyzetben éltek. Inándon

levő részüket 1416-ban elcserélték a szomszédos Gyáránál, s így elég nagy, összefüggő terület volt a kezükben, mely megmentette őket a lesüllyedéstől. (Esterh. R. 47. C. 11. — 1489: Dl. 19523.) A nemesség mellett meglehetősen vékony jobbágyréteg is élhetett a faluban, mely szintén magyar volt. A török háborúk alatt néptelenedett el. Gyires és a szintén elpusztult Gyárán közelében állott (1382: Ujh. Dl. 38194.) — NN: 1387. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 347.) B: Churk (Chuyk is!). — 1503. (Dl. 26663.) M: Bodo, Nagh. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Nylas, Senky.

286. **Kecskehát.** 1421. Kechke Hath. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) B: Thot. — L. Borzlik.

Kecskéskér l. Kér.

287. **Kemeháza.** Neve az előttünk ismeretes okleveles forrásokban csak egyszer merül fel. 1438-ban említik, mint néhai Komádi Miklós birtokát melyhez a Pánti család is jogot formál. (Eszterg. prím. lvt. T. 52.) Valószínűleg kisenemesi település volt. Emlékét a Marciháza és Atyás közötti Keme rét őrzi.

288., 289. **Kemény.** 1341. Kemen et alia Kemen, 1364. Kyskemen, 1552. Nagyhkemen, Kyskemen. Illye és Tamáshida között a mai Keményfok körül fekvő két község középkori sorsát alig néhány adat világítja meg. Első említésükkor (1341.) már ikerközségek. (Anjou, IV. 143. l.) Az első település eredete tehát sokkal korábbi időbe nyúlik vissza. A pusztá személynévnek helynévként való használata, általános megfigyelés szerint a XIII. század előtti időre jellemző. Valószínű, hogy a Becsegergely nemzetség birtokát alkotó Mártontelek, régi nevén Botkeménye, faluval egy határon belül alakultak ki. Gazdáik, a Keményiek, az Ugrayakkal voltak rokonságban. (1364: Dl. 38685. — 1466: Akad. XV. dob.) Bár a kisenemesi terület határán állottak, jobbágyságukat megőrizték. 1512-ben a déli részekben is terjeszkedő Telegdiék megvásárolták őket Kubinyi Lászlótól és Gyulaffy Istvántól. (Bölöni.) Mind a két magyarlakta község a XVII. században pusztult el. — SzN: Nagykemény. 1588. (Dec., gab.) M: Fodor, Jambor, Kowaczj, 2 Sypos, Szöczj, Vargha. — Kiskemény. 1588. (Dec., gab.) M: Farkas, Fekethe, 2 Zabo, 3 Vargha; B: Benczik, Racz.

290. **Kencse.** 1291. Kunchey, 1323. Kenche, 1338. Kynche. A püspökség XIII. századi tizedjegyzéke említi először. (1291: Jakubovich, 222. l.) A következő század elején bizonyos Nyakas nevezetű család birtoka volt (1321: Perényi lvt — 1323: Lev. Közl. 1925. 229. l.) Mihályfalva és Értarcsa szomszédságában állott. (1338: Károlyi, I. 128. l.) Királyi alapítású községnek tartjuk. Kisenemes lakói mint királyi emberek, az oklevelekben gyakran szerepelnek, de 1489 után a faluról nincs több adatunk. Akkor a szatmármegyei kisenemes Zsarolyáni Mártont iktatják e birtokba. (Századok, 1888. 747. l. Jelentés a Nagy-Idai cs. lvt-ról. — 1415: L. o. lt. 26. — 1420: Esterh. R. 47. E. 2, & A)

291. **Kengyel.** 1373. Kengeld, 1418. Kengel, 1484. Kengyelzeg. A herpályi uradalom XIV. században megtelepült faluja. Az oklevelekben 1373-ban tűnik fel. (Dl. 24685.) Az 1425-i osztálylevél felsorolása szerint Ujfalu, Szentkozma és Andaháza között a Berettyó közelében állhatott (Dl. 11728.) Elnéptelenedése természetes úton még jóval a török pusztítások előtt bekövetkezett: a nagy falvak közé ékelődő kis telep lakosságát és határát felszívták a szomszéd-

dos községek. Nevével utoljára 1495-ben találkozunk. (Károlyi, III. 17. l. —, Dl. 18965.) Magyar jobbágyság lakta, — SzN: 1425. (Dl. 11728.) M: Chaky, Homonayj, Zenthmyklosy; B: Nicolaus f. Mathyus. — 1479. (Dl. 26640.) M: 2 Koda, Zenthdyenesy.

292. **Kengyelszeg.** 1341. Kengelzegh, 1348. Kengel. Az illyei jobbágyság XIV. század eleji kirajzásának tekinthető, bár okleveleink csak 1341-től kezdve szólnak róla. (Bölöni.) Már 1348-ban öt rokon család emelt rá igényt. (Bunyitay jegyz. Forgách lvt) Legnagyobb részét a szomszédos Illye urai bírták. (1409: Bölöni. — 1493: Dl. 38754. — Teleki, II. 419., 433. l.) Bár a kismanesi vidékhez szoros kapcsok fűzték, megmaradt jobbágyközségnek. Még a török pusztítás előtt elnéptelenedett. (1550: L. o. lt. Prot. VII. 116.) Magyarok lakták. — SzN: XV. sz. é. n. (Bölöni.) M: Biro, Kadar, Kezi, Kwn, 2 Vitez.

293. **Kenéz.** 1291. Kenez. (Érkenéz, Chiniz.) A XIII. század végén egyházashely és gazdája a Turul nembeli Szerefilnek comes. (1291: Jakubovich, 298. l.) Minthogy a nemzetségből csupán Szerefilnek volt itt birtoka, valószínű, hogy ő szerezte a királyi uradalomból. Még 1365-ben is egészen jelentéktelen község, mert a Báthoryaknak anyai jusson járó negyedrészt egy telekből állott. (Dl. 5379.) 1416-ban már a Fudiak, Nyüvediek és Domahidyak a birtokosai. (Dl. 10470.) A falu még akkor sem volt nagy s részben elhagyott telkekből állott Lakossága magyar volt. Templomát Szent Miklós tiszteletére emelték. (1416: id. okl.) SzN: 1365. (Dl. 5379.) B: Nicolaus f. Bene. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Nagy, Petry.

294. **Kenéz.** 1220. Quenes, 1291. Kenes, 1419. Kenys, 1489. Kynys, 1552. Kynyz. — Ma pusztja Magyarhomorogtól északra. Korai megülésű község, mert már 1220-ból maradt említése, a XIII. század végén pedig egyházashely. (VárReg. 260. — 1291: Jakubovich, 301. l.) A faluról nevezett s a szomszédos Nyéstán, valamint Tulkán és Feketegyörösön is birtokos család egyik ágának kihalta után 1409-ben a Csákyak nyertek rá királyi adományt. (1397: Múz. törzs. 23. — 1402: Nadányi lvt. — Csáky, I. 268. l.) Ez a rész a körösszegi uradalom része lett, a többin pedig a régi birtokosok rokonsága osztozott. (1417: Dl. 10570. — 1451: Csáky, I. 393. l. — 1419: Dl. 10773. — 1411: Csáky, I. 275. l.) Lakói az idegen eredetű falunév ellenére is magyarok voltak. — SzN: 1200. (VárReg. 260.) B: Bencya. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Kerekes, Konth, Mihalfy, Ormos, Papi, Thar; B: Magnus. — 1510. (Mérey lvt. F. I. No. 99.) M: 3 Chykos, Thar. — 1526. előtt. (Múz. törzs., XVI. sz. é. n., töredék.) M: Farkas, Fodor, Nagh, Zabo, Thar. — 1588. (Dec., gab.) M: Feyes, 2 Kardos, Koncz, Nagj, Salia, Zeodj, Zeocz; B: Olah.

295. **Kerekegyház.** 1328. Kerekyghaaz. A török pusztításokban elnéptelenedett falu emlékét Biharfélegyháza határában egy dűlőnév őrzi. Okleveleinkben csak a XIV. század elejétől kezdve szerepel, de valószínű, hogy a nagy nemzetségi birtokok közé beékelődött község még a királyi várszervezetben, legalább a XII—XIII. század fordulóján, kialakult. A várispánság bomlása után magánkézre került, de gazdáinak korán magvukszakadt, s I. Károly 1328-ban Debreceni Dózsa fiainak adományozta (Anjou, II. 354. l. — Dl. 2493.) Mikor ezek is kihaltak, részben az Ómarjai és Gyapolyi család szomszédos birtokteste szívta fel, részben pedig

a Török familia bírta, (1398: Múz. törzs. 7. — 1420: Múz. törzs. 15. — 1499: Dl. 32528.) Lakossága magyar volt, csak a XV. században kerülhettek délszláv menekültek a faluba, akik a magyar környezetbe bizonyára hamarosan beolvadtak. Templomát 1487-ben említik. (Dl. 26648.) — SzN: 1474. (Dl. 17540.) M: Mada; B: Zaaz, Zenderév. — 1487. (Dl. 26648.) M: Kys; B: Jane, Racz, Thot. — 1507. (Dl. 26668.) M: Felföldi.

296., 297. **Kereki-, Kis.** 1220. Kerequi, 1333. Eghazaskerequi, 1454. Felsewkereky, Alsokereky, 1479. Naghkereky, Kyskereky. (Cherechiu.) Az Ér kanyargó ágai között, a dombok lábánál települt meg, s a középkorban Egyházas- vagy Nagykereki és Felső- vagy Kiskereki nevű részekből állott. Nevét 1220-ban említik először, de keletkezése legalább a XII. század első felére tehető. (VárReg. 236.) Két részre szakadása már a XIII. század végén megfigyelhető, a határ végleges megosztása azonban csak 1357-ben következett be. (Jakubovich, 222. l. — 1333: Teleki, I. 45. l. — Károlyi, I. 234. l. — Vay, 348.) A Gálospetriben és Éradonyban is birtokos Kereki család eredetét nem ismerjük, de szerény, tulajdonképpen csak erre a két falura kiterjedő birtokállományából következtetve nem lehetetlen, hogy várjobbágy származású. Az Érmellék egyik legrégebbi birtokos családja volt. (1262: Károlyi, I. 2. l.) Vagyonát a török időkig szépen megőrizte, amikor a pusztítások következtében Nagykereki végleg elnéptelenedett s az eredetileg egységes terület újra egyesült. Jobbágysága a község erdős határát irtással növelte. (1461: Károlyi, II. 337. l.) Nagykerékiben 1440 táján épült Szűz Mária plébániatemplom, Kiskerékiben pedig kápolna volt. (1438—43: Zichy, VIII. 613., 672., és IX. 64. l.) Lakói magyarságát a XIII. század elejétől kezdve nevekkkel tudjuk bizonyítani. — SzN: 1220. (VárReg. 236.) M: Pousa, Vnoka. — 1454. (L. o. lt. 5.) Alsókereki. M: 3 Pechy, Syle, Sypos, Zemes, 2 Zewke, 2 Weg; B: Litteratus Valentinus, Olah, Oloz, Parvus, Rartholomeus, Benedictus filii Pauli. — 1479. (Esterh. R. 47. No. 3.) Kiskereki. M: 3 Balog, Bodor, Bwghywgo, Chadaro, 2 Chyplew, Ebes, Eghed, Gyomany, Kalmar, Kathona, Nagh, Olthomany, Onody, Somogy, Zakach, Zeles, Zewch, Thyzay, Wrvos; B: Dorothea, Magnus, 2 Parvus, 2 Therek, 2 Thoth. — 1570. (Dec., gab.) M: Bolog, Dalos, Deak, Gaspar, Kaza, Kerekgiarto, Kis, Somogj, Zeoke, Sigmond. — 1599. (Dec., bor.) M: Baroniai, Daruas, Eleos, Fekete, Ferenczi, 2 Gaspar, Nagy, Zabo; B: Olah, Totth. — FN: 1357. (Károlyi, I. 234. l.) M: Eer, Teglaegetew terra, Nogeer. — 1461. (L. o. lt. 12.) M: Posa silva. (75000 térképen Asszonyvásár közelében.)

297. **Kereki, Nagy-**. 1214. Kerecu, 1226. Kereky, 1443. Varalykereky. Nevével, mely a vámszedéssel kapcsolatos, legelőször 1214-ben találkozunk. (VárReg. 110. — Dl. 26660.) Megtelepítői hihetőleg az Ártándi család ősei voltak, akiknek talán itt volt a régi fészük. (Dl. 2680.) A XVI. század elején országos vezetős szerepre emelkedett család tervszerűen terjeszkedett és szerény ősi birtoka körül hatalmas uradalmat kovácsolt össze, melynek központja a megerősített Kereki lett (1443: Dl. 13749.) Lakóinak magyarsága már a XIII. századi, nyelvi jelleget csak sejtető keresztneveken is átüt, a középkor végéről ismert névsor szintén magyarnak mutatja. Erődített kastély volt benne. Templomának patrociniuma

a Szent Kereszt volt. (142): Lukcsics, I. R. 1166.) 1524-ben az Ártándiak kereki jószágá az alábbi falvakat és részbirtokokat foglalta magába: Ádám, Ártánd, Bors, Érapáti, Értarcsa, Konyár, Köbölkút, Kis-, Nagyszántó, Kiszomlin, Szakál. (Dl. 30289.) — SzN: 1214. (VárReg. 110.) M: Jacu, Moda, — 1226. (VárReg. 351.) M: Boton, Herceg, Petenad, Sceka, Teka; B: Andreas, Bena, Buhta, Gabriel, Mih, Michael. — 1443. (Dl. 13749.) B: Benis. — 1497. (Vay, 1442/1—3.) M: Pooocz; B: Matheus pastor. — 1518. (Vay, a 2/41.) M: Adam, 2 Balya, Ban, 4 Chyre, Derechkey, 2 Fodor, Gellyen, 2 Kys, 5 Kowach, 2 Makochy, 2 Molnar, 4 Nagy, Parayos, 2 Polgar, Sapy, Sebestyen, 2 Sood, 4 Zabo, Zegedj, Waryas, Wegh; B: Hanyo, 3 Olah, Oroz, Raad, 2 Swhar, 2 Toth, Thewrewk. — FN: 1470. (Dl. 26629., 36917.) M: Naghtho piscina.

298. **Kerekliget.** 1335. Kereklygeth. A Czibakok és Esztáriak őseinek osztályakor tűnik fel a céckei uradalom vlach falvai között. (1335: Bölöni.) Keletkezése a XIV. század legelejére tehető. A határából ismert patak magyar nevéből, a Czibakok hegyvidéki falvaiban is megfigyelhető erős magyar hatásból következtetve alapításánál az uradalom magyar jobbágyságának is lehetett szerepe. A Fancsika körüli hegyekben állott. — FN: 1341. (Anjou, IV. 78. l.) M: Menuspataka rivulus.

299. **Keresztes.** 1221. Fonchol, 1374. Keresztes alio nomine Fanczal, 1379. Kereztus. (Biharkeresztes.) Királyi alapítású falu és lakói a bihari vár udvarnokai voltak. (1221: VárReg. 285.) A XIII. század második felében, hihetőleg István ifjabb király adományából, a váradi egyház birtokába került, ahol az egész középkorban megmaradt (1374: Stat 17., 36. l.) Eredeti, személynévből származó nevét, Fancsalt a ma is használatos Keresztes csak a XIV. században váltotta fel, mely a később itt felállított vámmal lehet kapcsolatos. (1391: Bánffy, I. 434. l. — Csáky, I. 185. l.) A névsorokból egységes magyar lakosság képe tükröződik felénk. — SzN: 1591. (Dec., rest.) M: Bede, Buzas, Chiapo, Chjukas, Dombi, Gan, Ghereö, Kadar, Kanthor, 2 Kowach, Lazar, Lenarth, 2 Mark, Sassi, Zabo, Thiba (1599: Thuba!). — 1599. (Dec., bor.) Új nevek. M: Boda, Ferenczy, Hathy, Jakab, Molnar, Nagi, Symon; B: Olah, Varocz.

300. **Keresztúr.** 1333. Kerezthur, 1582. Kerezturtelek. (Apátkeresztúr, Crestur.) 1333-ban említik először, de minthogy nevét temploma patrocíniumától nyerte, sokkal korábban kialakulhatott (Teleki, I. 45. l.) Eredete Kiskerekivel lehetett egy, nemes lakói ott is birtokosok voltak (id. okl.). Kisnemesfalunak tartjuk, A XV. század eleje óta erősen terjeszkedő Zólyomi familia megvetette benne a lábát, de régi gazdáinak, a Keresztúriaknak, még 1547-ben is volt itt birtoka. (Kornis lvt. Gávay iratok.) A XVI. század elején pusztásodásnak indult (1526: Mérey lvt. F. I. No. 120. — Bánffy, II. rokons., iktári Bethlen, VI. R., F. 145., No. 3.) Erdős határában a védi és felapáti jobbágyok irtogattak és legeltették nyájaikat (1582: Kornis lvt. Gávay iratok.) „Pusztá szentegihaz”-át már akkor is szántóföldek, tisztások vették körül. (1582: id. okl.) A szintén elpusztult Felapátival egyesülve, az újkorban Apátkeresztúr községet alkotja. Eredeti helyét templomának most is látható romjai mutatják. — NN: 1385. (L. o. lt. 2.) M: Farkas. — FN: 1582. (id. okl.) M: Derektelek, Kazalw fvw.

301. **Keresztúr.** 1333. Ecelesia S. Crucis, 1552. Kerezthwr. (Sarkadkeresztúr.) Valószínűleg ezzel a községgel azonos a XIV. századi pápai tizedjegyzékben e környéken szereplő „ecclesia S. Crucis”. (Pápai tj. 69. l.) Sorsát birtokosai a délebbi, zarándi részekhez fűzték. A XVI. század közepén egy-két portával rendelkező nemeseké. (1552: Dica.) Lakói magyarok voltak. — SzN: 1583. (Dec., rest.) M: Ambrus, Nagi, Roithi, Thamassi. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Kenieres, Lazar, 2 Naghpal, Pazthor. — 1599. (Dec., gab.) M: 2 Kinieres, Lazar, Marssy, Nagjpaal, Paztor; B: Busttja.

307. **Keresztúr.** 1285. Ecclesia S. Crucis, 1311. Keyrustwr, 1405. Kerezthwr. 1285-ben tűnik fel és az oklevélből látszik, hogy nem régen települt meg. (Zichy, I. 63. l.) Gáborján határában alapították, de sorsuk többször elvált egymástól. (1311: Zichy, I. 133. l. — 1405: Héderváry, I. 126. l. — Dl. 9105., 24501.) A Debreceni család kihalása után megmaradt a debreceni uradalomban. (1411: Zichy, VI. 146. l. — Dl. 19003.) 1477 után, amikor Gáborján is visszatért az uradalomba, megkezdődött háttérbeszorulása, s pusztásodása már a XVI. század közepére befejeződött. (Dl. 19003.) Határa Gáborjánéba olvadt bele. Gáborjántól délre állott, (1435: Dl. 30434.) Lakói magyarok voltak. — SzN: 1498. (L. o. lt. 48.) M: Bolch, Boythy, Bosoldy, Hegedews, Kadar, Lesy, Nagh, Santha, — 1520. (Dl. 26681.) M: Kadar, Molnyar, 2 Nagh, Olayos; B: Bordach.

303. **Keresztyénfalva.** 1374. Kerestienfalva. Bonafalvával és Toplicával együtt tűnik fel. (1374: Bunyitay: Oláhok. 7. l.) Ma már egyik falu helyét sem ismerjük. Minthogy Keresztyénfalva malma a Hidas (Hydus) folyón volt mind a három falunak Hidas-telek környékén kellett állnia, mivel az egy vajdaságba tartozó birtokok, közös eredetüknek megfelelően, mindig egymáshoz közel szoktak feküdni. Feltűnésükkor a birtokosok perelnek a községek vajdaságáért és az oklevélből kiderül, hogy az alapító közös ős a XIV. század első felében élhetett, tehát a három falu is ebben az időben keletkezhetett. — FN: 1374. (id. okl.) M: Hydus fluvius.

304. **Kerpenyét.** 1588. Carpinet, 1600. Kerpenetw. (Kerpenyéd, Cărpinet.) 1588 előtti reávonatkozó levéltári adatot nem ismerünk. Komán alapítású és lakosú helység. A burgyesti krajniksághoz tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) Sz: Flozna; B: Mikele, Micola, Milwchiwl. — 1600. (U. O. 17/6.) R: Monia, Nekel, 2 Nerus, 2 Nikle, Ruse; Sz: Floszna, Vlagh; B: 5 Basa, Felep, Gaika, 3 Giula, Jonka, Kornis, 2 Poka (Petro, Vran).

305. **Kerpest, Nagy-.** 1508. Korpafalwa. (Nagykerpesd, Cârpeştii-Mari.) A Telegdiék részére 1508-ban kiadott nova donatio említi először. (Dl. 21842.) Cséke tartozéka volt. A Topa patak völgyében általában tapasztalható magyar kultúrhatást itt is megfigyelhetjük. Régi neve magyar volt és ebből származik a román elnevezés. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Korpa; B: Hoda,

306. **Keserű.** 1215. Qesereu, 1236. Kueserev, 1291. Keseru, 1307. Keserew. (Érkeserű, Cheşereu.) A királyi ispánság népei alapíthatták. Első említése 1215-ből való. (VárReg. 141.) A király a XIII. század első felében az Osl nemzetség egyik tagjának, talán éppen annak a Peturnak ajándékozta, akit 1236-ban a bihari várföldek visszaszerzésére kiküldött bizottságban említenek. (Kubinyi, I. 13. l.) A dunántúli nemzetség a XIII. század harmincas

éveiben kerülhetett Biharba, amikor egyik tagja, Benedek, váradi püspök volt. (1231—42.) A nemzetségnek ez az ága azonban már 1366-ban kihalt, s birtokait a király Jakcs mesternek adományozta. (Wesselényi lvt.) 1455-ben a váradi püspöknek is volt itt része. (L. o. lt. 33.) Állandóan magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1436, (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Balogh, Beches, Zathmary. — 1459. (L. o. lt. 30.) M: Adony, Almosdy, Balogh, Borzay, Beulchy, Chepay, Dorog, Fekethe, Gyerghfy, Halaz, Heghy, Kadar, Kereky, Kechy, 2 Kouacz, Keumez, Layos, Letay, Molnos, Alaymereo, Ethwes, 2 Petny, Soos, Zekel, Zylagy; B: Borincz, Buthmer, Dezpoth, 2 Thoth, Johannes f. Stephani, Bartholomeus f. Pauli. — 1599. (Dec., bor.) M: Baghi, 4 Balogh, 2 Boros, 2 Beolchi, Buza, Cheoghi, Chengeri, 3 Dayka, Dobos, Fekete, Gal, Georgy, Hegedws, 2 Hegy, Kis, Kochis, 4 Kouachi, Kozoros, Mako, Mester, 5 Nagy, Nagyveolgy, Sas, Zabo, 2 Zathmary, Zenthbarath, Ziuos, Tholdy, Tolnay, Vnoka, 4 Vincze, Veoreos; B: Buthmer, 2 Koda, Teoreok, 2 Thoth.

307. **Keszi.** 1220. Quezy, 1290. Kesew, 1403. Kezew, 1412. Kezy, 1474. Repaskezy. Szalontától nem messze állott a mai Répáskeszi puszta helyén. 1220-ból maradt az első reávonatkozó adatunk, de megtelepülése a X. század végére, az egyes törzsrészek szétszóródásának korára tehető. (VárReg. 240.) Birtokosai a szomszédos Árpád és Vásári urai voltak. (1290: H. O., VIII. 291. l.) Sorsa teljesen egybeforrt a Lóránd fiainak kezén lévő Vásáriéval. 1403-ban egyik része gazdáinak hűtlensége miatt a koronára szállott, melyben ettől kezdve egymást váltogatták az adományosok. (Temes vm. 334. és k. l.) Itt is azok a familiák lettek birtokosok, akik Vásáriban. Gazdáinak gyakori változása megakadályozta, hogy a környék természetes fejlődését követve, kisenemesi faluvá legyen. (1412: Esterh. R. 33. b. A. & B. — 1414. Esterh. R. 33. b. A. 2. — 1422: Múz. törzs. 28. — 1453: Dl. 29279. — 1454; L. o. lt. 58. — 1440: Szabolcs vm. — 1469: Dessewffy lvt. margonyai. — 1474: Esterh. R. 33. b. A. 3., 5., 7. — 1508: Bölöni.) A megszálló magyarság mindvégig a falu egyetlen nemzetisége maradt. — SzN: 1220. (VárReg. 240.) B: Vacy. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Burian, Eles, 2 Fekete, Keszi, Zy, — 1588. (Dec., gab.) Új nevek. M: Antj, Beke, Borbely, Czianiadj, 3 Kys, 2 Mezeo, Molnar, 2 Sandor, Zabo, 2 Szeuz, 2 Varga, 2 Vekoni, Vida, Vörös; B: Czieh, Ola, Rain, Toth.

308. **Keszteg.** 1335. Kezteg. (Chiștag.) A Hontpázmány nemzetség Czibak és Esztári ágának osztozkodásakor említik először. (1335: Bölöni.) Már a XIII. század közepén fennállhatott, mert 1256-ból adatunk van Cécke tartozékaira (Wenzel, VII. 474. l.) 1341-ben az osztozkodó felek kölcsönösen megengedik, hogy Esküllő és Keszteg között az Esküllőpataka mindkét partjára vlachokat telepítsenek. (Anjou, IV. 78. l. — Dl. 30639.) Erre a telepítésre nem kerülhetett sor, mert a megjelölt helyen később sem találunk semmiféle lakott helyet. Nemzetiségi viszonyaira nem maradtak adataink, de az oklevelek határozottan megkülönböztették a vlach falvaktól, tehát magyarnak kellett lennie.

309. **Kéc.** 1397. Kech, 1422. Keecz. (Magyarkéc. Cheț) Középszolnok megyében alakult ki és csak a XV. század eleje óta tartozik Biharhoz. A közös törzsből származó Becsky és Csáky család birtoka volt (1409: Becsky lvt. 1430. é. á. i.) Egy részét a Zsigmond király alatti belpolitikailag zavaros években elkobozták, de 1422-

ben a Csákyak visszakapták. (Csáky, I. 314. l.) Ők aztán 1454-ben a Becskeyektől teljesen magukhoz váltották a falut (Wesselényi lvt. — Csáky, I. 399. l.) A margittai uradalom egyik legnépesebb községe, s a felsorolásokban mindig kifejezetten magyarnak mondják. Neve határozott nyelvi jelleget nem árul el, de a későbbjövő románság is ezt vette át a magyaroktól. (Kniezsa.) — SzN: 1430. (Csáky, I. 352. l.) M: Kamaras. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Nylas; B: Zinek. — 1489. (Múz, törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Choka, David, Demeter, Himreh, Janus, Pethew, Rofayn; B: Bvna, Zefer. — 1496. (Csáky, I. 483. l.) M: Daroczy, Elye. — 1599. (Dica.) M: Baba, 2 Balogh, Barany, Bereczkj, 2 Chyokmaj, Czyok, 4 Daudid, Fazekas, Fodor, Foris, Gondos, Halj, Heogj, Hodos, Illies, Kalj, Nagj, Ropanto, Sas, Sypos, Zanto, Tasj, Varga; B: 3 Krajnik, Kyry, Luczczia, Markulj, Miskarank, Olah, Racz, Zepely, Zefer.

310. **Kékes.** 1320. Vzfolua alio nomine Keykus, 1348. Kekus, 1451. Kekes, Vzhaza. — Nevével először 1320-ban találkozunk, amikor Benedek csanádi püspök birtoka. (Dl. 29112. — Temes vm. 15. l.) Az oklevél szerint Bihar megyében a Körösközben feküdt, s ezért eddig a Fekete- és Sebeskörös közén keresték. (Bunytay, II. 278. l. — Csányk, I. 612. l.) Ismerve azonban a Körösköz elnevezés rendkívül tág értelemben való használatát, bizonyosra vehetjük, hogy ez az adat is a Sebes- és Kiskörös között, Bojttól északra fekvő Kékesre vonatkozik, ahol később Úzháza pusztát találjuk. A település gyökerei a XII—XIII. század fordulójára nyúltak vissza. Úzfalva nevet valószínűleg egyik első birtokosától kapta. A Várad Regesztrumból láthatjuk, hogy abban az időben az Úz használatos személynév volt ezen a vidéken. (VárReg. 8., 198.) Az erdélyi út mellett fekvő falu Kiskörösön épült fontos vámjával együtt a XIV. század elején a Debrecenieké volt. (1348: Zichy, II. 321. l.) 1374-ben már a váradai káptalan tulajdona, egy része azonban még a Tóti családé. (Stat 36. l. — 1451: Dl. 29271.) Ezeknek a birtoka később a Garázdáké, majd pedig a Tordaiaké lett és megkülönböztetésül most már csak ezt a töredéket nevezték Úzháza pusztának. (1524: Dl. 32664.) — FN: 1493. (Dl. 32514.) M: Erdwllwwth via.

311., 312. **Kér.** 1214. Quer inferior, 1249. Keer, 1374. Keer inferior et superior, 1552. Nagy-, Kys Keer. (Alkér, Felkér, Cheri, Felcheri.) 1214-ben tűnik fel, de már ekkor fenntebbfekvő ikerközségének is meg kellett lennie. (VárReg. 85.) A törzsszervezet bukása után, azonban még akkor keletkezett, amikor a törzsi kapcsolatok emléke nem halványodott el, tehát a X. század végén vagy a következő elején. (Kniezsa, 371. l.) Első lakói a királyi uradalom magyar katonanépei voltak. Al- vagy Nagykérnek XIII. század előtti kirajzása Fel- vagy Kiskér. 1249-ben Geregye nembeli Pál országbíró szerezte meg. (Wenzel, VII. 283. l.) Fiai lázadásának leverése után IV. Lászlótól a váradai egyház kapta meg az elszenvedett károk pótlására. (Stat. 41. l.) Ettől kezdve állandóan egyházi birtok, földesura a váradai káptalan. Katolikus templomára a XIII. század végétől vannak adataink, (Jakubovich, 359. l.) A hegyek közé települt két falu népe végig magyar maradt. A mai román lakosságot a török kiűzése után telepítették le az elpusztult községbe. — SzN: 1214. (VárReg. 85.) B: Deus f. Sancti, Johannes. — 1580. (Dec., bort búzáért) M: Kowachy, Zeles. — 1599. (Dec., bor.) M: Balogh, Kenderessy, Kowacz, Keormesdj, Was; B: Karza.

313. **Kér.** 1332. Kechkesker, 1580. Keer. A kelet felé előrelendülő magyarság egyik hihetőleg katonai céllal idetelepített csoportja alapította a X—XI. század fordulóján. Nagy erdőségben, a béli hegyek lábához épült községet először 1332-ben említik. (Teleki lvt. E. XXIII. F. I. 10.) Mellékneve mutatja, hogy lakói pásztorkodással foglalkoztak. A törzsnévből képzett falunév vitathatlanná teszi az első telepések magyarságát, arra pedig, hogy a középkorban végig magyarok laktak, határozott adatunk van. 1607-ben egy határviszály alkalmával a kihallgatott emberek egyöntetűen vallották, hogy „Kereon Magiarok laktak”, akiket „Teomes Var ell veztekor... ezen Rezekeon le wagtak” és „az utan.. olahok zallottak az magiarok heliere Kerre.” (Teleki lvt. E. XIV. F. I. 41.) Ma már helyét sem tudjuk pontosan meghatározni. Az 1552. évi adóösszeírás felsorolása szerint Bokkia és Tagadóme gygyes körül állhatott. (Dica.) A XVI. században Bélhez tartozott és birtokosa a váradi püspökség volt. (1552: Dica. — 1596: Teleki lvt. E. XIV. F. I. 32. b.) — SzN: 1332 (id. okl.) B: Baka, Barakun, Genthus, Petrus f. Johannis, Paulus f. Dionisii. — 1580. (Dec., mal.) B: Thasos.

314. **Kérő.** 1293. Kerew, 1461. Kewrew, 1482. Kwrewe. Széplak és Baromlak környékén állhatott, mert következetesen mindig ezzel a két faluval együtt emlegetik. III. Endre 1293-ban bizonyos Csáni nemeseknek adományozta a szolnoki vár Kerew nevű nagy darab földjét. (Wenzel, V. 79. l. — Dl. 30359.) Neve újra csak 1438-ban merül fel, amikor Bozzási György a Kusalyi Jakcsoknak engedte át itteni birtokát. (Dl. 27868.) Ha a Bozzási család Várvízen, Középesen, Baromlakon és Széplakon a Turul nemzetséggel való közeli rokonsága folytán jutott részekhez, akkor valószínű, hogy ezek a falvak Kérő terjedelmes határában települtek meg. A XV. században a Borsiak, Bályoki Szénások, Nagyfalusi Mártonok bírták. (1461: Bánffy, II. 29. l. — 1482: Dl. 27943. — 1486: Becsly lvt.) Nevével 1519-ben találkozunk utoljára. (EME. törzs. — 1483: Esterh. R. 44. E. 43.)

315. **Kérsziget.** 1574. Kerzigeth. Reávonatkozó középkori oklevelés adatot nem ismerünk, törzsnévből képzett neve azonban bizonyítja, hogy igen korai település volt. Keletkezése a X—XI. század fordulójára tehető. Komádi és Ész környékén a Sárrét valamelyik szigetén állott. A török pusztításokban nyoma veszett. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Ach, Chóró, Hegedes, Kys, Nagj, 2 Zech; B: Korbóly, Olah.

316. **Kéza.** 1552. Keza. 1552-ben a váradi püspökségnek volt itt hét és fél portája, ami ezen a vidéken közepes nagyságú települést jelent (Dica.) Színmagyar jobbágyközség volt. A XVII. századi háborúk alatt lakosai szétszéledtek, ma pusztá Mezőgyántól délre. — SzN: 1585. (Dec., bár. rest) M: Farkas, 2 Gaal, 2 Gienge, 2 Mezey, Sosa; B: Tooth. — 1588. (Dec., gab.) M: Balasi, Cziurka, 2 Gaal, 2 Gionge, Hegedeus, Kyralj.

317. **Kigyik.** 1236. Kuegeg, Kegek, 1471. Kydek. (Chigic.) 1236-ban Jenő határjelei között „torrentem Kuegeg”, 1256-ban pedig „rivulum Kegek” említenek. (Kubinyi, I. 13. l. — Wenzel, VII. 474. l.) Lakott birtokként először 1471-ben szerepel, mikor a Madarászlak és Vásáriak perelnek érte. (Dl. 322.) Nevét az említett paktól vette, mely nyelvészetileg minősíthetetlen, de semmiesetre

sem román. (Kniezsa.) A XV. században alakult ki és első lakói román pásztorok lehettek, amit a környék „oláhvidéke” neve bizonyít.

318. **Kimp.** 1600. Keompeolsboy. (Vaskóhmező, Câmp.) A belényesi uradalom 1600. évi összeírásánál korábbi reávonatkozó forrást nem ismerünk. Neve román, lakossága szintén az. (Kniezsa.) A vas- és rézhámoroknál foglalkoztatott községekhez tartozott. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: 2 Beliste, Dancza, Danucz, Dancze, Danchul, 2 Danka, Haza, 2 Krez, Keczorra, Kreczur, Lakrecz, Laza, Maxin, Maxen, Raczuan, Roska, 4 Sidouan, Ztoycza, 3 Thoma, 3 Trokar, Trifful; Sz: Ples; B: Agerto, Baja, Bertok Triffan, Bertott, Buza Joon.

319., 320. **Kimpány.** 1600. Also, Felseo Kompanth. (Alsó-, Felsőmezős, Câmpanii-de-Jos, Câmpanii-de-Sus.) Mind a két község 1600-ban tűnik fel a rézbányához tartozó falvak között. A falunév román. Lakosaik között sok a bizonytalan nevű, de ezek, valamint a szláv nevűek is, minden valószínűség szerint szintén románok voltak. Első megülői is románok lehettek. — SzN: Alsókipány. 1600. (U. C. 17/6.) M: Nierges; R: 2 Bud, 2 Dancz, Dan, Froma, Lwpsa, Nepot, Serba, Zwsza, Zerak; Sz: 4 Dusa, Guirko, Petrasko; B: Bele, Derenky, Dys, Farkas Lwpas, Mada, 2 Poka (Joon, Petrus), Szerett Joon. — Felsőkipány. 1600 (u. o.) M: 2 Csonka, 2 Miklos; R: Baiko, Balko, Bonta, Fresza, 2 Mihocza, Nikla, Pwe, 2 Sandra, 3 Zele, 4 Sthan (Sten, Ztana is!), Vezze; Sz: Besan, Czuirka, Drukos, Guirko, Guirik, Petroska; B: 5 For, 2 Handa, 2 Lucas, Stephan, Simon Janos.

321. **Királyi.** 1291. Kyraly, 1334. Keraly, Kyrali. (Berettyókirályi, Chiraleu.) Okleveleinkben a XIII. század végétől szerepel, gyökerei azonban sokkal korábbi időbe nyúlnak vissza. (1291: Jakubovich, 300. l.) Birtokosai a Hontpázmány nemzetség Ujhelyi-ágából származó családok voltak, de neve is mutatja, hogy még a királyi uradalom alapítása. (1334: Ujh. Dl. 38149.) Gazdáinak osztása következtében Terebessel és a korán elpusztult Csökmővel együtt külön birtokcsoportot alkotott, melyet 1466-ban Középszolnok vármegyébe helyeztek át, (Ujh. Dl. 38349.) de néhány évtized múlva az oklevelek ismét biharinak mondják. (1482: Ujh. Dl. 38421.) A Zóvárdfi, Dengelegi, Ujhelyi, és Mátyfalvi család bírta. (Ujh. Dl. 38283—84., 38352.) Egyedüli nemzetisége a magyar volt. A Bisztra folyó nevét korai szláv néptörödékektől kapta s így az Királyi lakosságára nem jellemző. Katolikus templomát Szent György tiszteletére emelték. (1416: Ujh. Dl. 38234. — Fejér, X/5. 737. l.) — SzN: 1416. (id. okl.) M: 2 Beleses, Chath, Chonthos, Daras, Nyakas, 2 Tholway; B: Litteratus Antonius, Magnus, Thoth, Abraham f. Nicolai, Ladislai f. Jacobi rta. — 1422. (Ujh. Dl. 38244.) M: Borsws. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: 2 Kerekes; B: 2 Galli!, Magnus. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Bako; B: Magnus. — FN: 1334. (Ujh. Dl. 38149.) M: Noghygeth insula inter duos fluvios Berekyo. — 1397. (Ujh. Dl. 38215.) M: Bachpataca rivulus; Sz: Bezzerche fluvius (1452: Ujh. Dl. 38305. Beztherche!)

322. **Kisháza.** 1374. Kesehaza, 1587. Keshaza. (Cheșea.) Első ízben a váradi káptalan statutumai említik a széplaki kerület falvai között. (Stat. 37. l.) A XIII—XIV. század fordulóján ülhették meg a püspöki uradalom magyar jobbágjai. Magyarságát a sta-

tutumok is kiemelik. Ezt bizonyítják továbbá katolikus temploma, az ismeretes földrajzi- és jobbágynevek. (Bunyitay: Oláhok. 25. l.) A névsorokban lévő bizonytalanok hihetőleg magyarok voltak. A XVI. században gyakran számították a Kétkörösközhöz is. Komán neve a magyarból ered. — SzN.: 1580. (Dec., mal.) M: Kopaz, Markus, Oswath, Theosar, Wargha; B: Geoz, 2 Olah. — 1587. (Dec., mal.) M: Baniáz, Barony, 2 Markws; B: Goz, 3 Olah. — 1599. (Dec., gab.) M: Baronia, Feier, 2 Gall, Jo, Heolgh, Nagj, Paisos, 3 Varga; B: Goz, Koczior, 2 Nemet, 3 Ola. — FN: 1520. (Dl. 23348.) M: Agh, fluvius.

323. **Kocsuba.** 1587. Kochioba, 1600. Koczuba. (Felsőkocsuba, Cociubă-Mică.) Először az 1587. évi dézsmajegyzék említi. Neve román, lakói is románok voltak. (Kniezsa.) Belényestől délkeletre a Petrószkörös völgyének lezáródásánál áll. — SzN.: 1600. (U. C. 17/6.) B: 2 Bas, 3 Bibas, Berchen, 4 Fretich, 4 Gerzo (Gerzon is!), 4 Korban, 2 Mos, Ogat, Popa Petriko.

324. **Kocsuba.** 1445. Kochuba. (Cociuba-Mare.) 1445-ben János váradi püspök az elődje alatt (1440—44.) végzett telepítések jutalmául Miklós román nemes vajdának adta az általa népesített Kocsubát. (Múz. törzs. 23.) A község az előző püspök élete végén keletkezhetett, mert a vajda már csak utódjától kaphatta meg a falut és a telepítőnek kijáró malmot. Mikor Miklós vajda fiát, Mihályt, 1493-ban apja birtokaiban megerősítik, a felsorolásban Kocsubán kívül Búzás és Verempatak is szerepelnek, melyeket a vajda újranépesített (Múz. törzs. 29.) Ez csak Búzásra vonatkozhat, mert erről tudjuk, hogy korai magyar telep volt, mely a XV. század második felében elnéptelenedett. Verempatak csupán ez egyetlen alkalommal szerepel s valóban a vajda alapításának tekinthetjük. Nem lehetett életerős település, mert az 1552. évi adóösszeírásban már nem fordul elő. (Dica.) Az előbbi két falu mellett állhatott.

Koda l. Csehi.

325. **Kóh, Kis-**. 1588. Alsokoh, 1600. Kis Koch. (Chișcău.) Nevének legkorábbi említését az 1588. évi dézsmajegyzékben találjuk. A magyar falunév, mely talán az itteni bányaművekről ragadt a településre, nem mutat az első telepések nemzetiségére. Szerintünk első lakói románok voltak, akik később is, mint egyedüli nemzetiség éltek a faluban. — SzN.: 1600. (U. C. 17/6.) B: Boldor, 2 Bulza, Flutur, Mikucza, 2 Pal (Lauran, Lupe), 3 Popa, Sztur; B: 2 Andre, Flue.

326. **Kohány.** 1454. Kolyan, 1489. Kohan. (Berettyókohány, Cohani.) A margittai uradalom legfiatalabb községe. 1422—54 között ülték meg, minden valószínűség szerint, a mögötte levő hegyekből leszivárgó vlachok. (Csáky, I. 314., 399. l. — 1454: Wesselényi lvt.) Erre, közvetlen adatok hiányában a szláv falunévből következtetünk. (Kniezsa.) Még 1489-ben is alig lehet megállapítani, hogy lakott hely-e vagy sem. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) Ez az első település a XVI. században elpusztult, s a mai község nem annak a szerves folytatása.

327. **Kokad.** 1219. Cocot, 1336. Kokath alio nomine Rubyn, 1365. Kokat. Megtelepülése a XII. századra tehető, bár első említése csak 1219-ből maradt ránk. (VárReg. 181.) Mikor a tatárjárás után újból feltűnik, az Aba nemzetség tagjaié, akik azonban bírságként 1300-ban kénytelenek voltak Rofain bánnak, illetve öro-

kösének, Debreceni Dózsának átengedni. (Wenzel, X. 379. l. — 1332: Anjou, II. 30. l.) Dózsa nádor fiai 1336-ban a Báthoryak őseinek adták. (Anjou, III. 247. l.) 1343-ban Marcali Joachim fia, István, emelt rá igényt és felerészét meg is kapta. (Dl. 29133. — Anjou, IV. 414. l. — 1397: Wesselényi lvt.) Ezt a részt később Hunyadi János szerezte meg és debreceni uradalmához csatolta, másik felét pedig a Báthoryak 1498-ban a Selindi családnak adták el, akik végig megtartották. (1452: Dl. 14588. — Dl. 8291. — 1479: Majthényi lvt. Z. 12. — 1506: Dl. 26667. — 1416: Dl. 29229. — 1476: Dl. 17817. — 1498: L. o. lt. Stat. S. No. 194.) A falunév szláv eredetű magyar szó. (Kniezsa.) Lakossága állandóan magyar volt. — SzN: 1219. (VárReg. 181.) B: Cantus. — 1220. (VárReg. 241.) B: Pouca. — 1365. (DL 5379.) M: Selendy. — 1416. (L. o. lt. 33.) M: Byro, Chentw, Chonka, Chuda, 2 Dyak, Feies, Kanthor, Kazdagh, Nag, Nemes, Thury, Weres; B: Pachyk, Ladislaus f. Clementis, Georgius f. Andreae, Paulus f. Gregorii.

328. **Kolest.** 1580. Kolest, 1600. Kolesty. (Kolafalva, Colești.) Fennállásáról 1580 előtti levéltári forrásaink nem szólnak. Neve román, első telepeseit románoknak tartjuk. A bizonytalan nevékre is a románság tarthat igényt. A burgyesti krajnikságba tartozott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Panil; B: Zenah Theodorus. — 1600: (U. C. 17/6.) M: Antal, Szwcz; R: Micla, Mos, Panta, 4 Sus; B: 5 Kola, Thoma.

329. **Kóly.** 1326. Cool, 1365. Kol, 1552. Koolyh. (Coli.) 1326-ban a Gutkeled nembeli Diószegi Dorog fiai Medgyesi Miklós vajda fia Móric mestertől az addig zálogban bírt, uradalmukba beékeződő birtokot végérvényesen megvásárolják. (Anjou, VII. 71. l.) Ebből azt gyaníthatjuk, hogy még a Gutkeledék itteni térfoglalása előtt, a királyi birtoklás idején keletkezhetett. Eredetileg nem a mai helyén, hanem közvetlenül az Ér mellett állott. (1365: Dl, 5378.) Osztozott a diószegi uradalom falvainak sorsában, s végül a Zólyomiak székelyhidi birtoktestének lett a része. (1415: L. o. lt. Metal. Bihar. No. 9. — 1489: Bunyitay jegyz. Keglevich lvt.) A jobbágynevek világosan mutatják lakóinak vegyítetlen magyarságát. — SzN: 1400. (L. o. lt. 15.) M: Olazy. — 1422. (L. o. lt. 75.) M: de Baranya, Bokorzemev, Feyer, Forras, Odony, 2 Vamus; B: Faber, 3 Magmis, — 1492. (L. o. lt. 22.) M: Koly.

330., 331. **Komádi.** 1291. Kumad, 1333. Komad, 1351. Kumady, 1516. Kyskomady, Naghkomady. A Sárrét egyik keskeny szigetére épült község még a múlt század elején is típusa lehetett a mocsarak közti településeknek. A láp már a házak mögött kezdődött, néhol a szárazulat annyira elkeskenyedett, hogy csupán az útnak jutott hely, aztán megint kiszélesedett. Határa szigetekből állott. (Bihar vm. lvt. térképgyűjt.) Nevét először a XIII. századi püspöki tizedjegyzék említi. (1291: Jakubovich, 301. l.) Tekintélyesebb, magát innen nevező család és a vele rokon familiák birtoka volt (1333: Anjou, III. 41. l. — Bunyitay, III. 253. l.) Egyik részét 1397—1421 között a Csákyak szereztek meg és csatolták a köröszei uradalmukhoz. (Csáky, I. 311. l.) Másik fele tovább aprózódott a szegényedő nemesek között. A XVI. század elején a Csákyak kezén lévő Kiskomádi különvált a nemesek Nagykomádi-jától. (1516: Múz. törzs. 19.) Jobbágylakosság inkább Kiskomádi-ban élt, Nagykomádi kisenemes fészek lett, de mindkettő egyfor-

mán magyar volt. — NN: Nagykomádi. 1516. (Múz. törzs. 19.) M: Kereky, Saffar, Zabwk, Thoboly, Wzos. — SzN: Kiskomádi. 1588. (Dec., gab.) M: Ach, Bugy, Dyak, Fekete, Jambor, Kuthj, Eótuós, Pettke, Sas, Zanthó; B: Thoth. — FN: 1516. (id. okl.) M: Erezthwen silva, Faghalwezew virgultae, Eer locus aquosus.

332. **Konyár.** 1213. Kanar, 1435. Konyar. Már a XIII. század előtt fennállhatott, mert 1213-ból adat maradt róla. (VárReg. 64.) Az Ákos nemzetség Monostorpályi körüli birtokán alakult ki és az ő telepítésének tartjuk. Az Álmosdi Csire és Pocsaji családé volt, de a XV. században egyes részei leánynegyed fejében a Kállayak, Hencidai Bacsók kezére kerültek. (1474: Múz. törzs. 25. — 1476: Dl. 17817.) A parasztlázadáskor kiirtott Pocsajiak részét a Bajomiak kapták meg. (1516: Dl. 29631. — 1517: Múz. törzs. 50.) Bár a falunév szláv eredetű, jobbágysága magyar volt (Kniezsa.) — SzN: 1480. (Kállay, XV. R. III. 1375.) M: 2 Balogh, Feyes, Kowach, Lwkachy, Markos, Mezaros, Miklosy, Seres, 2 Thyba, Warga; B: Damian Nicolaj. — FN: 1480. (Kállay, XV. R. III. 1253.) M: Kechkerethe pratum seu fenile. (75000 térkép: Kecskéőr halom.)

333. **Kopacsel.** 1508. Kopachel, 1580. Kupachel. (Kiskopács, Copăcel.) 1508-ban tűnik fel a Telegdi család körösmenti uradalmának hegyvidéki falvai között (Dl. 21842.) Neve román eredetű, első telepesei és lakói is román pásztorok lehettek. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Chude.

Kopasz I. Pósa.

334. **Korniczel.** 1392. Chormel, 1406. Chornyche, 1443. Karnyoczolch, 1465. Cornicel. (Báródsomos, Cornitel.) Zsigmond király 1392-ben Komorzowan fia Péter vajda birtokai között Kaplai János országbírónak, Sólyomkő akkori gazdájának adományozta. (Esterh. R. 44. A. 3. 1394. á. i.) Román neve és feltűnésének körülményei alapján Péter vajda vagy apja telepítésének tartjuk. Megülése tehát a XIV. század harmincas éveinél korábbra nem tehető. 1406-ban Sólyomkő vlach községei között sorolják fel, de később része lett a román kisnemesi vidéknek, a XVI. században kialakult Báródságnak. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1465: Dl. 36885.)

335. **Kórógy.** 1323. Chorog, 1335. Chorow, 1342. Koroug, 1460. Korogh. A XIV. század elejétől kezdve szerepel gazdáinak a nevében. 1323-ban bizonyos Domokos és testvére Huck birtokosok itten. (Levt. Közl., 1925. 229. l.) Ezekről származott a későbbi Kórógyi család. (1342: Anjou, IV. 226. l.) A királyi ispánság telepíthette, feltűnésénél legalább egy századdal korábban. Birtokosait conditionarius-nemeseknek tartjuk. A kisnemesi színvonalon mozgó Kórógyiak rokoni kapcsolatai a határon fekvő települést inkább Békés megyéhez fűzték. (1460: Dl. 26613., 26626. — 1497: Dl. 30491.) Egy részét a XV. században a Tordai család szerezte meg. (1478: Dl. 30474.) A régi birtokosok kezén maradt részen a jobbágyréteg rendkívül vékony lehetett és inkább szegény nemesek lakhatták. A török pusztítás alatt néptelenedett el. Ma pusztja Bakonszeg közelében. Lakosságát bővebb adatok nélkül is magyarnak vehetjük. — FN: 1496. (Dl. 26669.) M: Chochozygethe insula.

336. **Kosár, Nagy-.** 1588. Nagykosár. A Belényes melletti Mézesbe olvadt. Először 1588-ban említik. A magyar falunév nem jelent többet minthogy a középkorban ez a terület is a magyar kultúrta-lajhoz tartozott. A környező hegyifalvak népi viszo-

nyai alapján megülőit románoknak tartjuk. — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Bokor; R: Popa.

337. **Kosgyán.** 1508. Kosdanfalwa. (Coşdeni.) A Telegdi familia részére adott királyi új adománylevélben fordul elő először. (1508: Dl. 21842.) Cséke tartozéka volt. Magyaros összetételű nevének eredetét nem ismerjük, de lakói hihetőleg románok voltak.

338. **Kót.** 1219. Culchii, 1301. Kolch, 1303. Colth, 1552. Koolth. Már egy 1219-ből való feljegyzés említi, tehát a XIII. század előtt keletkezett. (VárReg. 187.) 1301-ben bizonyos Gervasius fia Jánosé, aki, mivel gyermekei nem voltak, a Sárértben fekvő birtokot apródonként rokonainak adta el. (Zichy, I. 101. és k. l.) Ezek azonban már 1303-ban tovább adták a szomszédos Oroszin is birtokos Dés fia Solymos János mesternek. (Zichy, I. 108., 111. l. — 1305: Anjou, I. 103. l.) Dés unokája István 1343-ban eladta vejének, Becsei Imre fia Tötösnek. (Zichy, II. 53. l.) 1552-ben a kisenemesi színvonalon élő Kóti család birtoka. (Dica.) A XVII. századi háborús időkben elnéptelenedett, emlékét azonban ma is őrzi az Okánytól északra elterülő mocsarak között az ú. n. Templom halom körüli Kóti puszta. A jobbágyság mellett jelentős nemesréteg is élt benne. Mindkét elem magyar lehetett. — SzN: 1219. (VárReg. 187.) B: Mathias. — 1572. (Dec., rest.) M: Damian.

339. **Kotyiklet.** 1492. Koghlygeth, 1508. Kothlygeth. (Kótliget, Cotiglet.) Okleveles forrásaink 1492-ben említik először, keletkezése azonban korábbi időben keresendő. (Bölöni.) A Telegdiék csékei uradalmához tartozó erdőségben települt meg. (1508: Dl. 21842.) Neve magyar eredetű, de a XVI. század végén lakói már román pásztorok voltak. Magyarcsékétől északnyugatra fekszik. — SzN: 1492. (Bölöni.) B: Urbanus Goyas. — 1580. (Dec., mal.) R: Bista Flore, Opressa Lupul; B: Bestia.

340. **Kovácsi.** 1291. Kuachy, 1470. Kowachy, 1501. Koachy. (Hegyközkovácsi, Regele Ferdinand I.) Bár csak a XIII. század végén tűnik fel, keletkezése legalább másfélszázaddal korábbra tehető. (1291: Jakubovich, 358. l.) Közvetlenül a bihari földvár mellé települt községet a kovácsmunkákat végző várnépek lakhatták. A királyi ispánság bomlásakor Hodos várjobbágy birtokosai kezébe került, s attól kezdve azzal élt egy gazdasági szervezetben. (Dl. 17079., 21075.) A XVI. század elején erősen néptelenedni kezdett és 1513-ban már pusztának mondták. (Orczy lvt. Act. num. 1058.) Lakossága magyar volt. — SzN: 1422. (L. o. lt. Stat. C. 210.) B: Magnus. — 1587. (Dec., rest.) M: Bendeo, Chiokos, 2 Marki.

341. **Kovácsi.** 1291. Kuachy Apa, 1349. Koachy. (Pusztakovácsi.) Első említése a XIII. század végéről maradt ránk, de megtelepítése még a királyi ispánság virágkorára (XII. sz.) teendő. (1291: Jakubovich, 223. l.) A várszervezet bomlása után a Barsa nemzetség Nadányi-ága szerezte meg és állandóan meg is tartotta. (1349: Múz. törzs. 1360. é. á. i. 38. — 1433: Nadányi lvt.) Ma puszta Berettyóújfalu és Bihartorda között. Lakóinak és első telepeseinek magyarságát jobbágy- és földrajzinevekkel bizonyítjuk. — SzN: 1469. (Dl. 16813.) M: Byro, Kereky, Kerecheny, Kolchy, Zylas, Zewke, Waswary; B: Cheh, Gallus. — 1479. (Dl. 10008.) M: Kereky; B: Parvus, Thoth. — FN: 1479. (Dl. 26640.) M: Bachowthavia; B: Myrogh fluvius, Myroghhalma vallis (75000 térkép: Mirágy

tanya!). — 1487. (Dl. 28336.) M: Nemesemberfelde, Urkoneer melleke terrae arabiles; B: Mirogmelleke terra arabilis.

342. **Kozmafalva.** 1229. Letha, 1291. villa Cosme, 1438. Cosmafalva. 1229-ben bizonyos Absolon a Berettyó melletti Léta pusztát testvérének, Gyapolynak adja cserébe Jobbágyi pusztáért. (VárReg. 356.) 1291-ben a létai királyi tárnokok Berettyó melletti birtokukat, mely korábban a bolondóci vár földje volt, de István király adományából most már az ő tulajdonuk, 25 márkáért eladják Gutkeled nembeli Kozmának. (H. O., VI. 360. 1.) Azt hisszük, hogy Léta és Jobbágyi első tulajdonosai — vagy legalább is e birtokok — egykor a királyi várspánsággal valamilyen kapcsolatban voltak. A tatár pusztítás következtében gazdátlanná vált terület a század második felében kerülhetett a bolondóci vár birtokai közé. A váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzékében Léta helyén már Kozma faluját (villa Cosme) találjuk. (1291: Jakubovich, 222. 1.) Több adatunk van arra, hogy Kozma Létán, a Berettyó partján épített magának házat s ez lett állandó tartózkodási helye. (1300: Múz. törzs. 19. — 1300: H. O., VII. 288. 1. — 1318: Kállay, XIV. R. II. 403.) Egészen bizonyos, hogy a középkor végéig fennálló Kozmafalva azonos a Berettyó melletti korán eltűnt Létával. A török időben elpusztult falu emlékét Bihar-félegyháza egyik határrészének a neve őrzi. Lakossága magyar lehetett. — SzN: 1291. (H. O., VI. 360. 1.) M: Barnabas f. Farcasi, Paulus et Balase filii Furd; B: Johannes f. Pauli.

343. **Kőalja.** 1552. Kwallya. (Subpiatră.) Forrásaink csak 1552-től kezdve emlegetik. (Dica.) Cécke határában települt meg. Földesurai a Czibakok voltak. Neve a magyar kultúrhatás érvényesülését mutatja, de hihetőleg már első lakói is románok voltak.

344. **Köbölkút.** 1291. Kubulkut, 1599. Keobeolkutth. (Érköbökút, Cubulcut.) A XIII. század végén tűnik fel az egyházashelyek között. (1291: Jakubovich, 222. 1.) Csak 1480-ból van újból rá adatunk, amikor Mátyás király Kereki László és Köbölkúti János jószágait a Zólyomiaknak adományozza. (Kemény: Dipl. Trans. III. 421. 1.) 1524-ben az Ártándiaknak volt itt birtokuk. (Dl. 26315.) Magyar jobbágyság lakta. — SzN: 1479. (Esterh. B. 47. N. 3.) M: Kys, Nagh, Thamasy, Wamos; B: 3 Dorman, Litteratus Franciscus, Therek. — 1599. (Dec., bor.) M: Bachy, Balogh, 2 Bereczki, 2 Cher, Chuk, 3 Dienes, Fwleop, Haraztth, 3 Haznosy, Illies, Keobleos, 2 Kis, Martha, Nemethy, Simon, Sipos, Zabados, Zalook, Zilagy, 3 Tamasy, Vilaky; B: 4 Dorman, 2 Giurko, 3 Olah, Nemetth, Poliak, 2 Thoth, 2 Teoreok.

345. **Kölesér.** 1273. Kwleser, 1291. Culeser, 1552. Kereseer. A megye déli sík részének legnagyobb települése volt. A XII. század végén hallunk róla először, amikor Imre király az itteni piac vámját magának tartja meg. (Anjou, IV. 292. l. 1342. é. á. i.) Igen korán kialakulhatott, hiszen a déli részek egyházi és közigazgatási beosztása innen nyerte nevét. A királyi várszervezet bomlása után, még a tatárjárás előtt a váradi egyház kapta meg. (1273: Zim.-Wer., I. 122. l. — 1291: Jakubovich, 357. l.) Eredetileg a püspökség és káptalan közös birtoka volt, később csak az előbbié. Az itteni officiolatus fogta össze a püspökség nyugat felé terjeszkedő birtokait. (1430: Becsly lvt. — 1481: Dl. 18502.) Fontos útvonalon fekvő vámja, piaca városias jelleget adott neki és a XV. század-

ban már oppidumnak nevezték. (Dl. 23348.) A következő század közepétől állandósult török beütések lassan megásták a sírját. Lakossága szétszóródott, s romjain a védekezni tudó, hajdú kiváltságot szerzett Szalonta emelkedett fel. Ma puszta Szalontától délnyugatra. Még a színmagyar környezetből is kivált keveretlen lakosságával. — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Andach, Hangoz, Kezzy, Soldos, Thelki; B: Cheh, Magnus. — 1495. (L. o. lt. 16.) M: Soldos. — 1515. (Teleki, II. 433. 1.) M: Balassy, 2 Marthon. — 1584. (Dec., bár. rest.) M: Bagdi, 2 Budaj, Kechkes, Nagigeorgi, Pethe, Zantho. — 1585. (Dec., bár. rest.) Új nevek: M: Balogh, Balasdeak, Bereczki, Bothos, Chako, Chery, Choma, Chwth, Ghombos, Geory, Ihaz, Illiessi, 3 Jambor, Kantha, Kelemen, Koszoros, 3 Lessi, Maior, 3 Nagi, Soos, Thalasz; Sz: Baritth; B: Olah. — 1588. (Dec., gab.) Teljes névsor: M: 2 Balogh, Bangho, Batyzi, Berecky, Blasi, 3 Borbely, Buday, Chako, 2 Chappo, Chechfalui, Cherry, Chiwth, Chuna, Dayka, 2 Dochy, Elek, Farkas, 3 Fekethe, Gombos, Hayas, Illiesy, Jambor, 2 Juhaz, Kadar, 3 Kalmar, Kelemen, Kereztes, 2 Kezy, Kyraly, 2 Kys, Kyskwn, 3 Kouaczj, Kozorws, Kothy, Kozma, Kwn, Mayor, 2 Meggiessi, 2 Mehessi, 2 Molnar, Morich, 3 Nagh, Nieregh, Nierges, Pap, Sas, Sappy, Seres, 3 Symon, 2 Sos, 4 Szabo, 3 Szantho, 2 Zegejdj, Szekely, 4 Szöczy, 2 Tharchay, S Vargha, 2 Vasary; B: 3 Cheh, Mante, 5 Olah, Toth.

346. **Körmösd.** 1213. Cornust, 1214. Curmusd, 1411. Kermesd, 1510. Kewrmesd. Feltűnéskor bihari várnépek lakták. (1213: VárReg. 51.) 1235-ben már Szent Péter tiszteletére emelt templomáról is hallunk, tehát jóval korábban kellett kialakulnia. (VárReg. 92., 383.) Akkor már részben magánosoké; bizonyos János fia Omocelnek volt itt birtoka. A királyi ispánság felbomlása után a Barsa nemzetség szerezhette meg és csatolhatta a kialakulóban lévő körösszegi uradalomhoz. (1391: Bánffy, I. 434. 1. — Csáky, I. 183., 311. 1.) A XVI. század elején felszívta az egykor belőle kivált Félegyházát. A török háborúk alatt néptelenedett el. Ma puszta Mezősastól délkeletre. A névsorok teljesen magyar lakosságról tanúskodnak. — SzN: 1214. (VárReg. 92.) B: Martinus. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Wylos, Vincze. — 1496. (Csáky, I. 486. 1.) M: Felleg, Hathan. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: 3 Farkas, Madaraz. — 1510. (Mérey, F. I. 99. — Vay, a 4/1—2.) M: Bago, 3 Bylos, 4 Farkas, Madaraz; B: Thoth. — 1526. előtt. (Múz. törzs., XVI. sz. é. n. töred.) M: 3 Bellos, 2 Jaxa, 3 Magyar. — 1583. (Dec., bár. rest.) M: 2 Bakay, Bolos, Philepp, Kuthas, 2 Lethay, Nesthai, Olayos, Symon, 2 Zentmiklosi; B: Olah. — 1588. (Dec., gab.) Új nevek: M: 3 Balogh, Biro, Fodor, Kis, Kouaczj, 2 Makraj, 2 Nagy, Sapi; B: Lugasi.

347. **Körösszeg.** 1291. Kerus Zeg, 1318. Kyryzyg, 1321. Kereszeg, 1396. Kerezthzeg. (Cheresig.) Eredete a legkorábbi települési rétegbe nyúlik vissza, a Sebeskörös ágai közé épült mocsárvára pedig a tatárjárás után keletkezhetett. Bunyitay szerint kezdetben a Körösszeg elnevezés csak a várat illette, a várost pedig temploma védszentjéről Szentkatarinaasszonyfalvának hívták. (III. 370. és k. l.) A XV. század nyolcvanas éveiben valóban volt Körösszegen Szent Katalin-utca. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) Az adománylevelek azonban következetesen külön sorolják fel a várat s a várost, ismét külön Szentkatalint (1391: Bánffy, I. 434. 1. — 1396:

Csáky, I. 183. l. — 1401: Csáky, I. 217., 311. l.) Hihetőbb, hogy Szentkatalin különálló szomszédos falu volt, melyet csak a XV. század közepén nyelt el a terjeszkedő város. Körösszeg városias település, oppidum volt, ügyeit bíró és esküdtek intézték. (1443: Dl. 13749.) Tiszta magyar lakosság élt falai között. Várában Szent Otilia tiszteletére szentelt kápolna és Szent Mihály arkangyalról nevezett domonkos kolostor volt. (1424: Lukcsics, I. R. 723. — 1510: Csáky, II. 536. l. — Bunyitay, II. 434. l. — Harsányi A.: A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen, 1938. 88. és k. l.) A hozzátartozó uradalom a Sebeskörös mindkét partján terült el és a megye sík részének legnagyobb világi birtokteste volt. Eredetileg sokkal kisebb területen feküdt (12 falu), de ez is elegendő volt ahhoz, hogy az érdekkörébe eső falvakat felszívja. Így esett áldozatul a környező kisebb nemescsaládok birtokainak tekintélyes része. Magvát azok a községek alkották, melyeket a várszervezet bomlása után a király adott a Barsa nemzetségnek. Megszervezését főbb vonásaiban a Barsák végezték el a XIII. század végén, amit I. Károly, miután a lázadó Kopasz nádor körösmenti elkobzott birtokait egy szervezetbe fogta össze, tovább fejlesztett. (1318: Károlyi, I. 47. l. — 1401: Csáky, I. 217. l. — 1411: Csáky, I. 282. l.) Korábban idetartoztak a Barsák feketekörösmelléki birtokai is, ezek azonban előbb magánkézre kerültek. (1341: Bölöni. — 1390: Bánffy, I. 430. l.) A birtok törzsét Zsigmond király 1390-ben Losonci István macsói bánnak, 1396-ban pedig a Csákyak őseinek adományozta. (Bánffy, I. 434. l. — Csáky, I. 183.) Végleges igazgatási szervezetét a Csákyak alatt nyerte el azáltal, hogy a délebbre fekvő községeket Cséfa központtal külön egységbe foglalták. Cséfa azonban alárendelt viszonyban maradt Körösszeggel és ezek a falvak továbbra is a körösszegi vár tartozékai voltak. Az uradalomhoz a XV. század végén a következő birtokok tartoztak: Árpád, Apáti, Besenyő, Berek- és Nagyböszörmény, Bélsok, Boldogasszonyteleke, Cséfa, Darvas, Ész, Félegyháza, Kis (Magyar) Homorog, Inánd, Károly, Körösszeg, Körmösd, Kenéz, Köröspeterd, Komádi, Ménes, Meggyes, Orosztelek, Pankota, Tamási, Ó-, Újtóti, Tölgykerék, Szentkaterinaasszonyfalva, Toboly, Vásári, Vásárhely. (1421: Csáky, I. 311. l. — 1489: Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) Csak az 1421. évi osztálylevélben szerepelnek Oncz és Szentiván (id. okl.). Az egész uradalom jobbágysága magyar volt. — SzN: 1443. (Dl. 13749.) M: Thakacz, Thukus; N: Hensel; B: Jano. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) B: Litteratus Andreas, Thooth. — 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Bakos, Chengeri, Chotha, Desy, Dyak, Helye, Kys, Mihok, Soos, 2 Zabo, Thegzes, Thengeles, Wak, 3 Warga, Weres, Wermes; B: Faber, Sutor, Thot. — 1496. (Csáky, I. 485. l.) M: Nagh, Zabo, Zewch, Theglas, Wyncze. — 1509. (Vay, a 1/12—14.) M: Hewlgye, 2 Lowaz, — 1526. előtt. (Múz. törzs. XVI. sz. é. n. töredék.) M: Bako, Farkas, Kyrinyey, Kyss, Lowaz, 2 Myhok, Nyri, Ewr, Ezwet, Pethew, Sypos, Thelkez, Theglas, 3 Wzo; B: 2 Thoth, Weznymer. — 1588. (Dec., gab.) M: Bachy, Bekeony, Czattha, Eghry, Hagma, 2 Klara, 2 Kys, Körös, Lakathos, Maior, Makray, 2 Mezaros, Nieregyartho, Noky, Seres, Suba, Vargha, Vekony; B: Bagdan, Thot, Thörök. — FN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Machkaswca platea, Zenthkatherina vicus; B: vicus claustris.

348. **Körtvélyes.** 1335. Keurthweles. A Czibakok céckei ura-

dalmához tartozó vlach falvak között említik először. (1335: Bölöni.) Alapítása tehát a XIV. század elejére tehető. Neve a Czi-bakok erdőháti vlach birtokain érvényesült erős magyar hatást mutatja. Az egész középkorban fennállott a Fancsika környéki hegyekben. (1555: Bölöni.) Vele együtt említenek 1335. és 1341-ben bizonyos Churchastheluke nevű vlach telepet, mely azonban még csirájában elpusztult. (id. okl. — Anjou, IV. 78. l.)

349. **Köszvényes.** 1588. Kozwynies. (Cuşuiş) 1588-ban említik először. (Dec.) A magyar falunév, melyből a román is származik, nem téveszthet meg a község eredetét illetőleg. A környezet és lakóinak neve alapján román településnek tartjuk. Rieny közelében, a Feketekörös balpartján lévő hegyek lábánál áll. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bonya Moya, Gwrkwchy; B: Marko, Peterdas.

350. **Köteles.** 1335. Kwtheles, 1440. Ketheles, 1465. Kewtheles. Szabolcs és Bihar megye középkori határán feküdt. Az egri püspökséghez való tartozása mutatja, hogy Szabolcs megyében alakult ki, de miután gazdái Pércset megszerezték és oda kötözték át, a XIV. században Köteles is átkerült Biharba. (1335: Károlyi, I. 112. l. — 1347: Anjou, V. 107. l.) Horttal együtt a Pércsi család legrégebbi birtoka lehetett (1440: Dl. 13573. — Szabolcs vm. 21. l. — Debr. v. lvt. ogy. 131.) Hozzávetőlegesen a XIII. század második felében alakulhatott ki. Ma pusztá Szovát mellett Hajdú megyében. Szent György tiszteletére épült templom volt benne. (1347: Anjou, V. 107. l.) Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1440. (Szabolcs vm. 21. l.) M: Waswari. — 1525. (Dl. 8291.) M: Ersek, Mathe, 2 Sapy, Zeuch; B: Kunyon. — FN: 1407. (Toldalagi lvt.) M: Kesel vallis (75000 térkép: Kösély ér.), Keselzeghalma collis, Hozywthelekhalma monticulus, Arokusteleke vallis; B: Cornyohalma collis (L. Mikepércset 1441. a.)

351. **Kővág.** 1421. Kewagh. (Chioag.) A Csákyak 1421-i osztálylevele említi először az adorjáni uradalom almásmenti vlach falvai között. (Csáky, I. 311. l.) Magyar neve, melyből a román is származik, valamint a XV. század végéről ismeretes jobbágynevek arra mutatnak, hogy alapjait az Almás völgyébe feljáró magyar pásztorok vetették meg, akiknek utódai akkor is ott éltek tovább, amikor a XIV—XV. század fordulóján idegen, valószínűleg román pásztorokat hoztak közéjük. Még a XVII. század elején is a lakosok jelentős részét tették ki. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. én. 57.) M: Dyak, Marthon, Wak. — 1496. (Csáky, I. 489. l.) B: Wayda. — 1625. (Csáky, II. 639. l.) M: Czionka, Jeövevini, Kele, Kelemen, 2 Zalkas; B: Goran, 2 Kozta; B: Bara, Marcus, Vajda, Teörök.

352., 353. **Kövesd.** 1283. Kuesd, Kuest, 1409. Kewesd, 1599. Alsó-, Felsőkövesd. (Cuiejd.) Elsőízben 1283-ban említik. (Wenzel, XI. 382. l.) Akkor a Rátold nemzetség tulajdonában volt. A XIII. század elején települhetett a Sebeskörös völgyéből, s bár hegyek között, nagy erdőségben feküdt, első lakói nem lehettek románok, mert Szent Márton tiszteletére emelt katolikus templom volt benne. (1336: L. o. lt. 46. — Fejér, VIII/4. 194. l.) Osztozott a Rátoldok iteni falvainak a sorsában. (L. Pusztajlakot) A Telegdiekkel, Csákyakkal és Sólyomkő uraival folytatott viszályokban sokat szenvedett s a pusztítások pótlására húzódott be lassan a környék románsága. A fennmaradt jobbágynevek arról tanúskodnak, hogy bár már 1435-ben vlach-birtoknak nevezik, még a XVI. század vé-

gén is a lakosság nagyobbik része magyar volt. (Esterh. R. 44. F. 47.) — SzN: 1434. (L. o. lt. 24.) M: 2 Biro, Farkas, Keues, Thegzes; R: Badol; B: Niger, Thoth, Thomas, Petrus, Johannes. — 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) Sz: Lythwa. — 1599. (Dica.) M: 2 Feier, Gal, Mogos, 2 Thamas, Torsa, Veoreos; R: Verpecz; B: 2 Alba, Korczja, Moises, Molduaj, 2 Ostobor, Peserczos.

354. **Középes.** 1406. Kwzep, 1472. Kezepes. (Cuzăp.) A Sólyomkőhöz tartozó vlach falvak között említik először. (1406: Esterh. R. 44. B. 7.) Alapítása minden jel szerint a Berettyó középszolnokmegyei szakaszán korán megtelepült magyarságnak tulajdonítandó. Széplak irányából indult ki egy magyar népesedési hullám, mely Várvizet és Baromlakot létrehozta. Csupán így magyarázható meg, hogy 1438-ig a középszolnokmegyei Bozzásiaknak is volt itt birtokuk, melyet akkor szereztek meg Sólyomkő urai, a Kusalyi Jakcsok. (Dl. 27868.) Az 1599. évi névsorban a lakosok nagyobbik része magyar nevű és a bizonytalanokat is annak lehet venni. — SzN: 1466. (Bánffy, II. 76. l.) M: Margyhas. — 1599. (Dica.) M: 2 Fodor, Coloz, 4 Syket; B: 4 Byz, Kozma, Ruska.

355. **Krajnikfalva.** 1508. Cranykfalwa. (Josani.) A Sebeskörös balpartján, a folyó áttörésétől nem messze áll. Először a Telegdi család birtokairól kiadott 1508. évi királyi új adománylevelé említi. (Dl. 21842.) Első telepesei és lakói is románok lehettek. Birtinyhez tartozott.

356. **Krajova.** 1344. Keralmezei, 1429. Kyralmezeye. (Bélikirálymező, Craiova.) 1344-ben tűnik fel. (H. O., III. 149. l.) Akkor még lakatlan hely (locus). 1349-ben Demeter váradi püspök bizonyos Királymezőről keltezi egyik oklevelét. (Bunyitay, I. 192. l.) 1429-ben vadászti Farkas Illés zarándi birtokai között Maróti János macsói bán kapta meg. (Dl. 12086.) Első telepesei a zarándi síkság magyar jobbágysai közül kerülhettek ki, s csak a török pusztítások hatása alatt románosodott el. Erre mutat magyarból fordított román neve is. (Kniezsa.)

357. **Krancsesd.** 1508. Kraynikfalwa. (Karáncsfalva, Crâncești.) 1508-ban tűnik fel a Telegdiek Csékéhez tartozó falvai között. (Dl. 21842.) A régi, magyaros képzésű név az itteni erős magyar hatásnak tulajdonítható, de első megülőit a krajnikok, vajdák alatt élő román pásztorokban kell látnunk. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Lesy; R: Kraynik.

358. **Kreszulya.** 1588. Krezwlje, 1600. Krezulia. (Kereszély, Creșuia.) Forrásainkban 1588-tól kezdve szerepel. (Dec.) A falunév és a jobbágynevek bizonyossága szerint első telepesei és lakói románok voltak. A burdai krajnik alá tartozott (1600. i. h. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Anch, 3 Dragho; B: Zyma. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 5 Drago (Dragoi is!), Dragal, Dragul, 5 Hancz (Hant is!), 5 Illies, 4 Laiko (Leokeo is!), 7 Nagomer; B: 3 Meses (Gyurko, Juan, Petrus), Sima.

359. **Kristyór.** 1588. Chiscior. (Biharkristyór, Cristior.) A Feketekörös forrásvidékére települt falut 1588-ban említik először. (Dec.) Neve román épűgy, mint lakosaié is az. (Kniezsa.) Már fekvése kizárja, hogy más településre, mint románra gondolhassunk. — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Nemes; R: Farkwch, Hach, Ztaneh.

360. **Kumanyesd.** 1599. Komanfalva. (Kománfalva, Cumănești.)

Az 1599. évi adóösszeírásnál régebbi, reávonatkozó forrást nem ismerünk. (Dica.) Lakói a magyar falunév ellenére is valószínűleg románok voltak. Bélhez vagy Bogozhoz tartozott.

361. **Kútfő.** 1338. Kutfeu, 1364. Kuthfew. A Gutkeledék birtokában tűnik fel 1338-ban. (Zichy, I. 530. l.) Akkori felosztásából látszik, hogy nem régi falu s valószínűleg Diószeg kirajzó népfeltelepülése ülte meg a XIII. század utolsó negyedében. Diószeg végénél, az Ér tulsó partján állott. Az 1291-ben feltűnő Diószeghídvége elnevezés a későbbi Kútfő kialakulási időszakára mutat. (Jakubovich, 299. l.) Az Ér hídjánál lévő vám lehetett az oka, hogy az új település éppen ott jött létre. (1338: id. okl. — 1520: Dl. 23348.) Erdős határa Kóly, Vajda és Szentimre felé terjedt. (1338: id. okl. — 1415: L. o. lt. Metal. Bihar. 9.) 1489-ben találkozunk vele utoljára. (Bunyitay jegyz. Keglevich lvt.) A XV. század végére Diószeg elnyelte és magába olvasztotta a torkában fekvő kis falut.

362. **Kügy.** 1213. Quid, 1421. Kyd, 1448. Kywd. A Paptamási közelében lévő Kügy pusztája helyén állott és nevét attól az Olivér fia Quidtól vette, aki 1213-ban Fegyverneken és Nyüveden is birtokos. (VárReg. 19.) Tulajdonosai a Nyüvedi Farkasok, akik hihetőleg ettől a Kügy comestől származtak. Az adorjáni uradalom terjeszkedésével 1416-ban vétel útján, 1448-ban pedig adományképpen nagyrészt a Csákyak szerezték meg. (1416: L. o. lt. 51. — 1421: Csáky, I. 314. — 1448: Csáky, I. 390. l.) Megmaradt negyedén a kihalt Farkas család nőági rokonai, a Tordaiak, Gyarakiak, Kisvásári Mezők osztozkodtak. (Csáky, I. 441. l. — Vay, 1104.) A földrajzi és jobbágynevek bizonyítják, hogy lakossága magyar volt, de miként Nyüveden, úgy itt is a XV. században török elől menekült délszlávokkal kell számolnunk. (1481.) Ezek azonban még a falu elpusztulása előtt magyarokká lettek. (1588.) — SzN: 1474. (Vay, 1270.) M: Forgo, Galos. — 1481. (Dl. 18502.) Sz: Drasan; B: Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: Borbas, Czell, Fasi, 2 Koszma, Pecze, Uy; B: 3 Igdo (Iddo is!), Ola. — FN: 1478. (Vay, 1296.) M: Fyathal-erdew silva permissionalis, Illew pratum.

363. **Lakattya.** 1580. Lakottia. A XVI. század végi dézsmajegyzékekben találkozunk vele először. Neve határozott nyelvi jelleget nem árul el. (Kniezsa. A jobbágynevek kevert lakosságról tanúskodnak. A török háborúk alatt elnéptelenedett és Petegd határába olvadt. (Fényes, IV. 126. l.) Széplak tartozéka volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) E: Lupsa; Sz: Wraso; B: Mathe. — 1587. (Dec., mal.) M: Torsa; Sz: Wrasto; B: Matte. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Kovacz; Sz: Urazo.

364. **Lapos.** 1483. Lopus. Elsőízben 1483-ban hallunk róla egy idevaló nemes nevében, megtelepülése azonban legalább egy századdal korábban mehetett végbe. (Akad. XV. dob.) A Sárrét vizei közé épült kisnemesi falu volt, de azért főként jobbágyok éltek benne. A XVII. században elpusztult. Helyét Okánytól délre, a megye határán egy dülönév mutatja. Lakossága színmagyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Byro, Ihoz, 2 Kyraly, 2 Zur; B: Vitalius. — 1598. (Dec., gab.) M: Ihoss, Kyraly, Szabo, Zyll; B: 3 Vitarisz.

365. **Latabár.** 1291. Latabar. 1221-ben egy Latibar nevű vitéz ügyét is feljegyezték a váradi tüzesvaspróba-lajstromba. (VárReg. 318.) Nem lehetetlen, hogy a kétségtelenül várbirtokon keletke-

zett falu nevét ettől a katonától vette. A királyi ispánság bomlásakor a Geregye nemzetség kapta adományul, de 1277 körül, lázadása leverése után, IV. László kárpótlásul az elszenvedett károkért a váradi egyháznak adta. (Stat. 41. l.) Ettől kezdve birtokosai a váradi püspökök voltak, bár a káptalan is jogot formált hozzá. (Stat. 41. l. — 1291: Jakubovich, 300. l.) Csak a török háborúk alatt néptelenedett el. A Csatárról Szalárdra vezető út jobb oldalán állott Tóttelek közelében. (Bunyitay, III. 258. l.) Neve magyar személynév. Lakossága még a XVI. század végén is teljesen magyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bako, 3 Balogh, Boytthos, Borsos, Bölcz, Cziakany, Czer, Czioka, Dereczkey, 3 Farkas, Ferenczi, Katthona, 2 Kazas, Kelemen, Kys, 2 Konia, Koniary, Kouacz, Mester, Mezaros, Miko, 2 Nagi, Orsik, Patthok, Sandor, Sebestien, Uargha, Ueres, Uegh, Uincze; B: 2 Buttka, Szuboly.

366. **Láz.** 1255. Laz, 1291. Laaz. (Vámosláz, Chislaz.) 1255-ben említik először. (Wenzel, VII. 413. l.) Akkor a sólyomkői uradalmat megalapozó Geregye nembeli Pál comes rokonának, Barnabásnak itteni részét cserébe megszerezte. Mindvégig megmaradt ebben az uradalomban. Neve szláv eredetű szó, amely azonban erdei tisztás, kaszáló jelentéssel a magyarban is korán használatossá vált. (Oklsz.) Megtelepülése a XII—XIII. század fordulójára tehető. Lakói alapításától kezdve magyarok voltak, amit korán feltűnő katolikus egyháza és az bizonyít, hogy állandóan a Sólyomkőhöz tartozó magyar községek között sorolták fel. (1291: Jakubovich, 300. l. 1406. Esterh. R. 44. B. 7., C. 15., E. 28., F. 47.) A XVI. század végén még mindig magyarok lakták, de a hegyvidékkel egy szervezetben élve, akkor már két román nevű jobbágyot is találunk köztük s a bizonytalanok fele is ezek számát gyarapítaná. — SzN: 1599. (Dica.) M: 2 Balassi, Balaz, Betegh, 3 Deobreoczeonj, Foris, Hajdu, Hirado, Illies, Kyralj, Kis, Koros, Mezej, 3 Veoreos; B: Costa, Mosul; B: Lazar, Mainczjas, Tamba, Tott.

367. **Lázur.** 1588. Lazur. (Belényesirtás, Lazuri.) Az 1588. évi báránytizedszedők emlékeztek meg róla először. (Dec.) A falu és a lakosok román neve határozottan mutatja, hogy kezdettől fogva románnak tekintendő. A Feketekörös balpartján, Belényestől délre fekszik. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bwch, 2 Kwkurbita, Stephanicza, Tiph.

368. **Lázur.** 1552. Lazwr. (Aszóirtás, Sohodol-Lazuri.) A püspökség Bihar hegységen levő erdőibe telepítő remetei vajdák emberei ülték meg a XV. század közepe után. 1445-ben még nem volt meg. (Teleki, E. XVI. F. I. 2.) Az 1552. évi adóösszeírás említi először. (Dica). Megtelepülése tehát e két időpont között történt. Neve és a település körülményei mutatják, hogy kezdettől fogva román község volt, bár néhány magyar család is elvetődött ide, hihetőleg Magyarremetéről. — SzN: 1589. (Teleki, E. XVI. F. I. 21.) M: Andras, Gal; R: Imbro, Kirligh, Köcz; B: Lya, Neuak, Rossay.

369. **Lehecsény.** 1588. Lehechien. (Leheceni.) A Feketekörös völgyének lezáródásánál, Vaskóhtól délre fekszik. Először az 1588. évi dézsmajegyzék említi. A község és a lakosok nevéből az első megszállók románságára következtetünk. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bogye, Wanchia.

370. **Lelesd.** 1588. Lalesth, 1600. Leleztyen. (Leiesti.) Létezésé-

ről 1588-ban hallunk először. Neve román, lakosai is azok voltak. A bizonytalan nevűek is román nemzetiségűek lehettek. Belényestől délre, a Petrószkörös völgyében áll. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Donch, Magh; B: Hwz, — 1600. (U. C. 17/6.) R: Bar, Kucz, Magh Melus; B: Georgius Tuiadar, Marko.

371. **Les.** 1291. Lesuy, 1319. Leseny, 1489. Lees. (Váradles, Leş.) A XIII. század végén már egyházashely, tehát jóval korábban települt meg. (1291: Jakubovich, 358. l.) Valószínűleg a központi hatalom telepítette ide igen korán katonai célból. A királyi uradalom felbomlása után nemesi birtokká lett, hihetőleg egykori conditio-narius lakói kezén, és nem került a környékhez hasonlóan a váradi egyház tulajdonába. 1319-ben bizonyos Gothard fia János birtoka, (Dl. 1967.) Mindvégig a magát innen nevező családé volt, amely szerencsés rokoni kapcsolatai folytán birtoka kicsinysége ellenére is inkább számítható a tekintélyes közép-, mint a kisnemesekhez. (1382: Dl. 6920. — 1402: EME. törzs. — 1418: Dl. 10708. — 1418: L. o. lt. prot. parv. f. 4. a. — 1489: Dl. 19520. 1499: Dl. 20810.) Lakói magyarok voltak. — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: Deak, Egied.

372. **Léta, Nagy-.** 1291. Leta, 1397. Nogletha. Neve írásos emlékeinkben 1291-ben vetődik fel először, de még ezután is egy teljes századon át létezésén kívül alig tudunk róla valamit. (Jakubovich, 359. l. — 1330: Anjou, II. 463. l.) 1397-ben Kokaddal együtt tűnik fel újra, mint a Pécz nembeli Marcali Miklós temesi ispán birtoka. (Wesselényi lvt.) A két szomszédos falu ettől kezdve mindig együtt szerepel a forrásokban, és mivel tudjuk, hogy a Marcaliak Kokadhoz való jogukat bíróság előtt bizonyították be, valószínű, hogy Létának is hasonló volt az eredete és ugyanúgy jutottak hozzá. (L. Kokadot.) Korábban talán ez is az Aba nemzetségé volt. 1452-ben Hunyadi János szerezte meg zálogképpen. (Dl. 14588.) 1493-ban a Zólyomiak kezére került egykori Marcali részt a Báthoryak perben megnyerték. (Dl. 8291.) Népes voltát bizonyítja, hogy 1552-ben a Báthoryaknak 88 portájuk volt benne. (Dica.) A névsortöredékek igazolják a lakosság magyarságát — SzN: 1300. (HO., VII. 320. l.) M: Dominicus f. Apey; B: Matheus villicus, Martinus faber, Michael, Iwanka mercator, Emericus, Olyuant. — 1356. (Anjou, VI. 417. l.) B: Rufus. — 1373. (Dl. 6127.) M: de Bychor. — 1469. (L. o. lt. 18.) B: Faber, Racz. — 1498. (Dl. 8291.) M: Baranyay, Vas. — 1574. (Dec., rest.) M: Bako, Byro, Fabian, Kys. — 1575. (Dec. rest.) M: Anthall, Baghossy, Ferthe, 2 Pangor. — FN: 1463. (Dl. 15870.) M: Kersoroshegh terra arabilis. — 1499. (L. o. lt. Metal. Bihar. 11.) M: Harmas Hathar tres metaa

Léta l. Kozmafalva.

373. **Libánpatak.** 1552. Lybanpathak, 1580. Libanpataka. A Remete (Rossia) patak és a Feketekörös találkozásánál, Belényesúj-lak közelében állott. Először az 1552. évi adórovók említik. (Dica.) Neve magyar, két ismert lakójáé szintén az s így lehetséges, hogy a település csírája magyar volt. Valószínű azonban, hogy korán elrománosodott. Az újkorban Petrány-Valányba (Pontoskő) olvadt. (Györffy: Délbihar, táblázat) — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: 2 Fodor.

374. **Lok.** 1435. Lwkh, 1472. Alsó-, Felsewlok. (Élesdlok, Luncsoara.) A sólyomkői uradalom 1406. évi adományozásakor még nem említik. (Esterh. R. 44. B. 7.) 1435-ben tűnik fel a várhoz tartozó vlach falvak között magán viselve a kialakulóban lévő

települések széttördeltségét. (Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i.) E két időpont között ülték meg a hegyeket benépesítő románok. (1472: Esterh. R. 44. E. 28.)

375. **Lok.** 1360. Lwk, 1393. Look. A Telegdiek 1336-ban megszerezték a Rátold nemzetség biharmegyei birtokait (L o. lt. 46.) 1360-ban a cserelevélben szereplő községeken kívül bizonyos Lwk birtokon is osztozkodtak. (Temes vm. 95. l.) A fenti két időpont között kellett tehát keletkeznie és megülni románok lehetnek. Az oklevélből az is jól látszik, hogy a település még egészen kezdeti állapotban volt. Hat évvel későbbben is még mindig házakon és nem utcákon osztozkodtak. (1366: Wesselényi lvt. — Dl. 322.) A Lok név egy falunál nagyobb területet jelölt és valójában magábfoglalta a gyepesmenti kis román településcsírákat, mint az ekkor említett Tatamér és Maxim kenészségét. 1393-ban már hat vlach faluból állott. (Putnoki, F. 10. No. 27. — Fejér, X/3. 137. l.) Minél jobban haladt előre a vidék benépesedése, az egyes falvak annál gyakrabban lépnek elénk külön néven, míg végül a XV. század első felében Lok mint falunév eltűnik és Lakság alakban a belőle kivált, most már önálló életet élő községek közös jelölésére szolgál. (1409: Dl. 9578. — 1415: Putnoki, F. 13. No. 2. — 1446: Kölcsey lvt. — 1490: Esterh. R. 44. E. 44.) A nagyhatárú, több falura szakadt Lok benépesítői főként románok lehetnek, de a falunevek bizonyossága szerint ez a terület is erős magyar hatás alatt állott. A gyepesmenti erdőségek vlachokkal való betelepítése csak 1366 után öltött nagyobb méreteket (Wesselényi lvt) Neve a régi bihari nyelvhasználatban vizes, lapályos erdőséget jelentett. (Fényes, IV. 114. l.) A közös eredetre mutat a Gyepes mellett több kilométer hosszúságban elnyúló falusor, amely nem újkori rendezés eredménye, hanem így volt a krónikaíró Szalárdi János idejében is. (Siralmas magyar krónikája. Pest, 1853. 119. l.)

376. **Lóré.** 1406. Lorew. (Remetelórév, Loräu.) A Jád és Sebeskörös találkozásánál áll. 1406-ban említik először a Sólyomkőhöz tartozó vlach falvak között. (Esterh. R. 44. B. 7.) A falunév és egyetlen ismert lakójának neve alapján keletkezésénél magyar közreműködést kell feltételeznünk, bár a nagy hegyek közt fekvő község lakosainak többsége már a XV. században, minden valószínűség szerint, román volt. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M: Santha.

Lovastelek l. Pósa.

377. **Lökösháza.** 1463. Lewkeshaza, 1496. Lewkewshaza. A XV. század derekán tűnik fel a méhkeréki Sági, mezőgyáni Andacsi és Jánosdi kishemes familiák kezén. (Dl. 29293. — 1496: Dl. 20498.) A nemesek mellett jelentősszámú jobbágy is élt benne. A török háborúk viharai úgy elseperték, hogy ma már helyét sem tudjuk megállapítani. A Sebeskörös jobbpartján, Szentjános és a szintén elpusztult Panasz között állhatott — SzN: 1568. (Dec., rest.) M: Alakos, Kis, Nagi; B: Cheh. — 1598. (Dec., gab.) M: Kiralj, Koszws, Nagj, Tisza, Toty; B: Czioanos, 2 Török.

378., 379. **Lugos.** 1291. Lugas, 1406. Lugasd, Olahlugas. (Alsó-, Felsőlugos, Lugaşul-de-Jos, Lugaşul-de-Sus.) A váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzéke említi először. (1291: Jakubovich, 300. l.) Magyar alapítását vitathatatlaná teszi korán feltűnő katolikus egyháza. (1291: id. h.) Zsigmond király 1406-i és 1457-i

adománylevele az uradalomban említ egy Oláhlugas nevű vlach községet is, melyet bizonyára a mai Felsőlugossal azonosíthatunk. (Esterh. R. 44. B. 7., C. 15. 1466. é. á. i.) Ugyanakkor Lugasdot, a mi Alsólugost, továbbra is a magyar községek között sorolja fel. — SzN: Oláhlugas. 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Drag; B: Parvus.

380. **Lunka.** 1588. Lonka. (Biharlónka, Lunca.) 1588 előtti időből reávonatkozó levéltári adatot nem ismerünk. A falunév és keveretlen román lakossága útbaigazít, hogy első telepesei milyen nemzetiségűek voltak. A bizonytalan nevűek is románok lehettek. A burgyesti krajnikságba tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Gaya, 2 Mos; B: Horgha. — 1600. (U. C. 17/6.) E: Boken, Bota, Foc, Gale, Gramat, Hercen, Krezte, 2 Mos, Sztancz, Todika, Vlad; B: Bolda, Bere, 4 Horga, Koto, Kodo, Koozo, 4 Poka (Bard, Gion!).

381. **Lüki.** 1422. Lyky, 1454. Liky. (Iteu.) Zsigmond király 1422. évi adománylevele említi a Csákyaknak ajándékozott vlach falvak között. (Csáky, I. 314. l.) A XIV. század második felében Margitta határában keletkezett, de vlach jellege dacára még sokáig jelentősszámú magyarság élt benne. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Memzarus, Santha; B: Wayda. — 1599. (Dica.) M: Balogh, Phwleop, 2 Kis, Sakallos; Sz: Bobicz, Miholcz.

382. **Macsola.** 1552. Mochyola, 1580. Maliczán, 1600. Maczola, Elsőízben az 1552. évi adórovók említik. (Dica.) Neve szláv eredetű, de a magyarban is használatos szó. (Oklsz.) Lakóinak keveretlen románsága azonban kétségtelenné teszi, hogy első telepesei a belényesvidéki románságból kerültek ki. Az újkorban Malicsánfalva néven beolvadt Robogányba. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Druza. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Merczia, Petrela, 2 Ztraua.

383. **Madarász.** 1291. Madaraz. (Madaras.) A kisnemesi vidék közepében megőrizte jobbágytartó jellegét. Neve mutatja, hogy első lakói a királyi várszervezetbe tartozó vadászok voltak s így eredete is a királyság első két századában keresendő. Régiségét bizonyítja, hogy a XIII. század végén már egyházashely volt. (1291: Jakubovich, 358. l.) A XV. századi adatok fényénél néhány jómódú család kezén lévő jobbágyközségnek látszik. Birtokosait nem fűzték rokoni szálak a kisnemességhez, kivéve az egykor gazdag Vásáriakat, hanem inkább az előkelőbb familiák felé voltak kapcsolataik. (1472: Bölöni. — 1483, 1493: Bölöni.) A Telegdiekkel rokonságba kerülve, a hegyvidéken is birtokokhoz jutottak, de Madarász lakosságában a románsággal való keveredésnek ennek ellenére sem találjuk semmi nyomát. (1469: Bölöni. — 1471: Dl. 322.) 1482-ben az erdélyi Macskásiak szereztek itt birtokot, de mellettük a Tordaiaknak és Vásáriaknak is volt benne részük. (Dl. 29011. — 1518: Bölöni.) Egységes magyar jobbágyság élt benne. — SzN: 1495. (L. o. lt. 16.) M: Fachar. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Bachy, Bartha, Fekethe, 3 Fodor, Gaal, Moreh, Safar, 2 Zeoke, Teke; B: Poliak. — 1588. (Dec., gab.) Új nevek. M: Bana, 2 Botos, Erdelj, Haidu, Nagipal, Vörös; B: Ola.

384. **Magura.** 1600. Magoran. (Biharmagura.) A Petrószkörös völgyét lezáró hegyekbe települt. Forrásaink elsőízben 1600-ban emlékeznek meg róla. Neve román, lakossága szintén az volt. —

SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: Beleste, 8 Czoma, Karacson; B: Hordobagy, Hondobagj, 5 Mikola.

385., 386., 387. **Malomszeg.** 1291. Molunzeg, 1350. Apamolna. A megye több ilyen nevű települését az adatok hiányossága és szűkszavúsága miatt alig tudjuk egymástól szétválasztani. A XIII. századi püspöki tizedjegyzék Diószeg környékén említ egy Malomszeget. (1291: Jakubovich, 222. l.) 1349-ben a Nadányiak hasonló nevű berettyómenti birtokáról hallunk. (Múz. törzs. 1360. é. á. i. 38.) Ugyanez 1350-ben Apamalma néven tűnik fel. (Bölöni.) Várad közelében a Sebeskörös partján is volt egy Malomszeg (1340: Fejér, VIII/7. 329. l.), melynek a káptalan volt a gazdája. (Stat. 35. l.) Helyüket nem sikerült pontosan megállapítanunk, aminek az is lehet az oka, hogy csak települési-csirák voltak, melyek korán elpusztultak. — SzN: 1340. (Fejér, VIII/7. 329. l.) M: Johannes f. Egethew.

388. **Marcelháza.** 1291. villa filiorum Marcelli, 1341. Marcihaza, 1470. Marcellháza, (Marciháza, Martház.) Nevét a XIII. század első felében élt birtokosától kapta, akitől mint közös őstől való származás tudata még két évszázad múlva is élt az itteni rokon családokban. (1412: Dl. 9880.) Már feltűnésekor az egyházhelyek között sorolták fel. (1291: Jakubovich, 358. l.) A kisnemesi vidék magját alkotó falucsoporthoz tartozott. Birtokosait rokoni kapcsolatok fűzték a geszti és komádi nemesekhez. (1412. id. okl.) A nagyszámú nemesség mellett jobbágyok is éltek a faluban. Mindkét réteg magyar volt. — NN: 1341. (Bölöni.) M: de Marcihaza. — 1412. (Dl. 9880.) M: Kantor. — 1454. (L. o. lt. 35.) M: Sarkady. — 1494. (Vay, 1416.) M: Hwzar.— 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Bay, Jo, Thanka. — 1502. (L. o. lt. 20.) M: Ban. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Josa, 2 Kegie, 2 Simandj, Zabo, Szylaghy, Vargha; B: Horuath, Olah, Paldich, Racz, Vaida. — 1598. (Dec., gab.) M: 3 Kegie, Nagj, Zylagj. — FN: 1412. (Dl. 9880.) M: Panazyhid pons, Korhan stagnum (75000 térkép: Korhány), Monyaros terrae arabiles.

389. **Margitta.** 1216. Margneta, 1332. Marguita, 1334. Margytha, 1422. Margithafalwa. (Märghita.) A Berettyó, Bisztra és a Hosszúaszópatak völgyének egybenyílásánál megtelepült község természetes központja volt ennek a vidéknek. Elsőízben egy 1216-i feljegyzés említi, de keletkezése sokkal korábbi időre tehető. (Vár-Reg. 158.) Minthogy az erdélyi egyházmegyéhez tartozott, Bihar határain kívül kellett kialakulnia. (Pápai tj. 141. l.— 1430: Csáky, I. 352. l.) 1334-ben Lack erdélyi vajdáé. (Ujh. Dl. 38149.) Lehetséges, hogy csak Lack kapta a királytól, de az sem hihetetlen, hogy a család régi birtoka, mert a szomszédos vidéken több faluja volt. 1370-ben Lackfi Miklós megerősítette a község Nagy Lajostól kapott vásártartási jogát s ezzel megindult kiemelkedése a többi falu közül. (Fejér, IX/4. 222. l.) A Lackfiak a XIV. század végi hűtlenségi perekben veszíthették el és a király 1422-ben Kéc magyar, Akor, Dizsér, Lüki, Szunyogd vlach falvakkal együtt a Csákyaknak adományozta. (Csáky, 314. l.) 1467-ben a tiszántúli, adó miatti lázongás leverésekor, ellenszegülése miatt a falut felégették. (Csáky, I. 438. l.) A Csákyak, akik az itt birtokló Becskyekkel egy törzsből szármáztak, céltudatos munkával megszerezték a szomszédos középszolnoki, krasznamegyei birtokok közül Monostorosábrányt, Molnos- (Vedres) Ábrányt, Genyétét, Kispacalt és a vlach

Dédát. Eredetileg Margitta és e falvak, Monostorosábrány kivételével, mind Középszolnok, illetve Kraszna megyébe tartoztak, de egy részük birtokosaik gondoskodása révén már a XV. század elején átkerült Biharba. (Csáky, I. 314. l.) 1429-ben Zsigmond király a Becskeyek Margittához, tartozó birtokait Biharból és Krasznából áthelyezte Középszolnok megyébe. (Becskey lvt.) A Csákyaknak volt az érdekük, hogy e falvak Biharba kerüljenek, ahol birtokaik zöme feküdt. Ez a végleges áthelyezés 1454 után vált lehetőséggé, amikor a Csákyak szatmári és középszolnoki jószágait elcserélték a Becskeyek itteni részeivel. (Wesselényi lvt. — Csáky, I. 399. l.) Ezzel teljesen kialakult a margittai uradalom, mely ezt a vidéket több századon át egységes gazdasági szervezetbe foglalta. Az Érmellék felé eső öt magyar és a Berettyó jobbparti hegyekben megtelepült hat vlach faluból állott. A régi megülési magyar községek lakossága, melyek közül Margitta már egészen városias jellegű volt, többszörösen felülmulta a hegyi birtokok népét, s ebben az arányban rejlik a magyar települési területhez közelebb fekvő vlach községekben felismerhető erős magyar hatás, mely nem egy esetben több volt pusztá kultúrhatásnál. (L. Szunyogdot.) A napjainkig megmaradt utcanévek az első telepesektől a mai magyar lakosságig vezető töretlen egyenesre világítanak rá. A Felsőábrány felé elterülő dombokról származó szláv pataknév (Mylethwa) hihetőleg a románság ottani jelenlétére vonatkozatható. Szent Margit tiszteletére épült templomától nyerte a nevét. (1358: Bossányi, II. CXXIII.) Határába olvadhatott a Berettyó melletti, valószínűleg a tatárjáráskor elpusztult Roff. (1270: Tört. Tár., 1889. 526. l. — 1352: u. o. 542. l. — 1445: L. o. lt. 22.) — SzN: 1216. (VárReg. 158.) B: Vulchius. — 1409. (Becskey lvt.) M: Pap, Posa, Sechen; B: Sartor. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Mathee, Terhes. — 1445. (L. o. lt. 22.) M: Balog, 2 Berwey, 2 Blasy, Boros, 2 Bewr, Chazar, Chokmay, Chonka, 2 Fazakas, Gombas, Hymesy, Keehy, Kothy, Koach, Kosma, Ewrdegh, 3 Ewthwes, Pethy, Saary, 2 Zabow, Zeel, 2 Zewch, Warga; B: Baderag, Cheh, Faber, Cleber, Magnus, 2 Pergeny, Michel f. Blasy. — 1458. (L. olt 27.) M: Betheg, 2 Fazakas, Gaspar, Gombos, Kerekes, Lowaz, Perny; B: 2 Aurifaber, Litteratus, Marcus et Michael filii Blasii. — 1463. (Kállay, XV. B. III. 926.) M: 2 Adoni, 2 Bervey, Chokmay, Ewrdegh, 2 Theremi. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Alch, 2 Baxa, Boros, Chonka, Fazakas, Gombas, Iees, Yosa, Kowach, Mathe, Molnar, Moroch, Peechy, 2 Solyomy, Synes, Zyvos; B: Faber, Carnifex, Magnus, Pergelyn, Parvus, Sutor, Thoth, 2 Verney. — 1496. (Csáky, I. 487. l.) M: Baxa, Derechkey, Fekethe, Hymesy, Kantor, 2 Nagh, Nemes, Somoghy, Zabo. — 1569. (Dec., bor.) M: Adan, Alch, Angial, Bakos, 5 Baksa, Balog, Barta, Benche, Berechky, 5 Boros, Bott, 2 Borwey, Buday, Cheke, 2 Elek, Erös, 3 Fabyan, 3 Farkas, 3 Galos, 3 Hymesy, Illyas, Jacab, Josa, Karsa, Kassaj, Kathy, Kelemen, Kerezthjen, 2 Kechy, Kys, 4 Kowach, 3 Kun, 2 Lakathos, Maior, Magyary, Makray, 2 Mathe, 2 Meszaros, 2 Molnar, 6 Nagy, Nagyistvan, Pap, Pal, Palfy, 2 Pechy, Posa, Santha, 4 Somogj, 2 Sos, 6 Zabo, Zarka, 2 Zantho, Zekzardy, Zel, 3 Zylagy, Zondy, 2 Talas, Töser, 8 Warga, Weg, 3 Sigmond; R: Sorban; B: Birkoroz, Bukoroz, 2 Chioriar, Cheh, Eleber, 5 Faber, 2 Gorgian, 4 Horwath, 3 Litteratus, 3 Ola, 3 Perger, Tott. — FN:

1425. (Csáky, I. 337. l.) Sz: Mylethwa fluvius. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Kerthweles ucza vicus (1569-ben és ma is), Pethrywcha vicus (1569-ben és ma is), Zalaczwta, Paczalwtza vici. — 1569. (Dec., bor.) Új utcanevek. M: Kys platea, (ma is), Fazakas platea (ma is), Saros platea (ma is).

390. **Marja, Kis-**. 1291. Maria, 1322. Omaria, 1490. Kys Maria. Az Ákos nemzetség többi falvaitól a Berettyó választotta el, s aligha ő telepítette, mert a tatárjárás után a birtok másik felén kialakult Új- vagy Nagymarja már a XIII. század végén a Hontpázmányoké volt. (1291: Jakubovich, 222., 299. l. — V. ö. 36. l.) A XIII. század végén említik először, de minthogy nevét Szűz Máriáról elnevezett templomától kapta, akkor már hosszabb fejlődést feltételező fokon állott. (1291: id. h.) Birtokosai az Ákos nembeli Ómarjaiak, másképpen Kismarjaiak voltak. (1351: Anjou, V. 502. l. — 1342: Anjou, IV. 226. l. — Kállay U.: Az Ó-Marjayak nemzetsége. Turul, 1904. 39. és k. l.) A szomszédos Kaszával, Vasaddal és Gyapollyal állott szorosabb kapcsolatban. (1490: Bánffy, II. 290. l. — 1520: Dl. 26315.) Később a Czibakok által telepített Újmarja mellett háttérbe szorult, de a török pusztítás után mint hajdúközség tovább élt, míg Nagymarja elnéptelenedett. Magyarok lakták. (L. Nagymarját is!) — SzN: 1497. (Vay, 1442.) M: Balog; B: Korzowagh.

391. **Marja, Nagy-**. 1291. Maria nova, 1335. Vymaria, 1426. Naghmaria. Az Ér és Berettyó összefolyásánál lévő mocsarak közé települt a XIII. század második felében, Kismarja határába. (V. ö. 36. l.) Birtokosai a Hontpázmány nemzetség Czibak és Battyáni ágának tagjai voltak. (1335: Bölöni. — 1365: Bölöni. — 1403: Bánffy, II. rokonsági, iktári Bethlen, R. VI. F. 215. No. 1. — 1464: Dl. 15969. — 1495: Dl. 20291., 26315.) A XIII. század végén már egyházashely volt s később Ómarját túl is szárnyalta. (1291: Jakubovich, 299. l.) A török harcokban végleg elnéptelenedett. Ma pusztja Kismarjától délre. Magyar lakosságát egészen elpusztulásig keveretlenül megőrizte. — SzN: 1341. (Bánffy, II. rok., iktári Bethlen, R. VI. F. 87. No. 100.) M: Chak; B: Magnus. — 1588. (Dec., gab.) M: Bagoši, 2 Balogh, Baniasz, Borda, Boregetheő, Daika, Darj, Deak, Dienes, Dobi, Dombi, Ember, Feieruarj, 3 Fekete, Fodor, 2 Geöber, Gutta, Kardos, Karoll, 2 Kiss, 3 Kouach, Laszar, 4 Nagi, 2 Nemes, Patak, Pap, Penszes, Saigo, Sinka, Siterj, Szabo, Szabadkaj, Szakai, 2 Thepej, Thurj, 4 Varga, Vegh, 2 Viragh; B: Horuath, 3 Mago, 2 Matko, 2 Olah, 3 Toth, Teöreök, Vitarius. — FN: 1335. (Bölöni.) M: Thursukhyda pons. — 1426. (Bánffy, II., rok, iktári Bethlen, R. VI. F. 87. No. 10.) M: Zygeththew locus, Ketheofewen, B: Fernye lacus; B—M: Fernyefok alveus seu vena eiusdem lacus, Fernyезег angulus. — 1490. (Dl. 29584.) M: Kereknad, Monyoros silvae.

392. **Maróc**. 1336. Marouch, 1342. Moroch. 1336-ból való az első reávonatkozó adatunk. (Anjou, III. 286. l.) Pelbárthida szomszéd-ságában, az Ér mellett állott. Az oklevélből kétségtelenül kitűnik, hogy lakott hely volt. Neve korai szláv településre mutat. (Kniezsa, 414. l.) 1350-ben még említenek egy idevaló nemest, de azután többé nem találkozunk vele, hacsak nem ennek a falunak az emlékét őrzi nevében az 1474-ben Nyüveden lakó Marochay nemes familia. (1342: Anjou, IV. 226. l. — 1350: Bölöni. — 1474:

Vay, 1269.) Pocsaj közelében kellett állania, hogy az Érrel és Pelbárthidával határos lehessen.

Marótlaka l. Olaszi.

393. **Mácsa.** 1273. Macha. 1273-ban a váradi egyház tatárjárás előtti birtokai között sorolják fel. (Zim.—Wer., I. 122. l.) Megtelepülését tehát legalább a XII—XIII. század fordulójára kell tennünk. Feltűnésekor egyenlő részben a püspök és káptalan birtoka, később csak a püspökségé. A XVI. század végétől minden Váradot ostromló sereg emésztette. Lakossága szétszéledt. Emlékét Váradtól délnyugatra több tanya, puszta és határnév őrzi. Pusztulásával a színmagyar településeket érte veszteség. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Agiaras, Baczy, Balogh, Bendő, 2 Czikos, Darabos, Erdelly, 2 Ersek, Giaraky, Helyes, Jeney, Kadar, 3 Kys, 2 Koncz, Konya, Keörthweles, 2 Lapathos, Melegh, Meszaros, Molnar, 3 Nagy, Nagyfalwy, Pap, Paall, Saithos, Szilaghy, Vargha; B: Botha, 7 Olah, 3 Thott, Thörök, Vaida, 3 Vesztimer. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Balogh, Ersek, Kanassy, Kys, Kovacz, Melegh, Molnar, 3 Nagy, Pal, Paph, Uargha; B: Kranczy, Mossit, Olah, Theöreök, 2 Uiztemer.

394. **Máriamagdolna.** 1332. Villa Mariae Magdalena, 1353. Mariamagdalena, 1519. Maryamagdolna. Fancsika és Olaszi között állott. (1353: Ujh. Dl. 38164.) Nevével 1332—37 között a pápai tizedszedők lajstromában többször találkozunk. (Pápai tj. 43. l.) Akkor tehát egyházhelység volt. Nem lehetetlen, hogy korai megülési hely, mely azonban a tatárjáráskor annyira elpusztult, hogy sikertelen újratelepítési próbálkozások után végleg lakatlanul maradt. Olaszi határában alakulhatott ki, birtokosai is ennek urai voltak. (1354: Károlyi, I. 224. l.) 1441-ben még possessio a neve, de 1446-ban már határozottan pusztának mondják. (1441: Bölöni. — Csáky, I. 381. l.) Forrásaink 1519-ben említik utoljára. (Ujh. Dl. 38461.)

395. **Mártonteleke.** 1320. Mortunteleke alio nomine Botkemene, 1406. Marthontheleke. A Becsegergely nemzetség Feketekörös melletti jószágaihoz tartozott. Eredeti nevét megtelepítőjétől, attól a Both comestől vette, akinek birtokait a Becsegergely nembeliek 1258 előtt örökölték. (Karácsonyi: Nemzetségek, I. 222. l.) Both comes a XIII. század elején élt. (1234: VárReg. 378.) Megtartása sok nehézségbe ütközött. Már feltűnésekor a szomszédos Bajon birtokos Zóvárd nembeliek kezén találjuk. (1320: Zichy, I. 180. l.) Ezek még a XIII. század derekán rátették a kezüket, mert a falunak új nevet adó Márton, aki talán a tatárjárás után újratelepítette, 1283-ban már nem élt. (Wenzel, IX. 363. l.) 1377-ben az Izsáki család megvásárolta a felét s ettől kezdve az Ernye fiak minden tiltakozása ellenére kezében tartotta. (Justh, K. I.-6. — 1406: Simonyi lvt. 69. — Justh, K. I.-8., 13., 14., 19. — 1504: Dl. 21267.) Birtokosai voltak még hosszabb-rövidebb ideig a Bagdiak és Mezőgyániak (id. okl.). A XVII. századi pusztításokban elnéptelenedett. Baj és Ant között, a Feketekörös közelében állott. Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1583. (Dec., rest.) M: 2 Gyulay.

396. **Mátéháza.** 1501. Mathehaza. Elsőízben 1496-ban említik, amikor Mezőgyáni Andacsi Máté birtoka volt. (Dl. 20498.) Keletkezése írásbeli adatok hiányában is a XIII—XIV. század fordulójára tehető. 1501-ben a kisnemes Homroky család is birtokos

benne. (Vay, 1476/1—2.) Valószínűleg még a török pusztítások előtt elnéptelenedett Iklód szomszédságában állott. (U. C. 17/9.) — NN. 1501. (id. okl.) M: Homroky.

397. **Megyer.** 1214. Mager, 1323. Meger, 1372. Megyer. Micske és Szentandrás közelében a Sebeskörös balpartján állott Nevét először 1214-ben említik, de törzsnévnek falunévként való használatából következően, keletkezését a X—XI. század fordulójára kell tennünk. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i.) Boleszló váci püspök 1214 előtt bizonyos Péter feleségétől és fiától vásárolta és a leleszi premontrei prépostságnak adta. Már akkor sem lehetett sűrűn lakott, mert az oklevél paediumnak mondja, később is többször elnéptelenedett de újra betelepítették. (1355: Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 81.) A szomszédok állandóan háborgatták a távolélő prépost népeit (1359: Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 93., 168.) Legtöbbet a hatalmas Czibakok szomszédsága ártott, akik egy részét elfoglalták, de a szentandrásai nemesek is megszerezték belőle egy darabot. (1370: Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 208., 233., 239.) Ezért a konvent már 1355-ben megkísérelte elcserélni a váradi egyházzal, de végérvényesen csak 1387-ben sikerült megegyezniük, bár a tényleges birtokos már 1374 óta a váradi örkanonok volt. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 81., 348. — Stat 58. l.) Ettől kezdve állandóan a káptalan tulajdonában maradt, de úgy látszik nem teljesen, mert a Czibakoknak sikerült korábbi foglalásukat elismertetni. (1403: Bánffy, II. rok., iktári Bethlen, R. VI., F. 215. No. 1. — 1456: Károlyi, II. 309. l. — 1464: Ernst, 3048.) A Várad körül vívott harcokban megsemmisült. Lakossága mindig magyar volt — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Georpi, Halaz, Madaraz, 2 Nagy, Pothy. — 1598. (Dec., gab.) M: Fazakas, Georphy, Halasz, Kochys, 2 Nagy, Poty, Vargha, Veghseo; B: Olah, Potor.

398. **Megyer.** 1220. Megyer. Nevének első írásos említése 1220-ból való, de mivel törzsnév lett falunévvé, a X. század végén vagy legkésőbb a következő elején megtelepült. (VárReg. 260.) Királyi adományból igen korán egyháziak birtokába került. A váradi kiskáptalan tulajdona volt (1552: Dica.) Ma Pappmegyer puszta Purta mellett Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1591. (Dec., rest.) M: Sebestien. Weöreös; B: Cheh, Horvath.

399. **Meggyes.** 1220. Medies. Elsőízben a Várad Regesztrum egyik 1220-ban feljegyzett jogesetében találkozunk vele. (No. 240.) Keletkezése tehát az előbbi századra tehető. Ugyanazt az utat tette meg, mint a többi kisnemesfalú. A XV. század végén egy időre a Csákyoknak sikerült itt is megvetniük a lábukat, de a kisnemesség hamarosan kiszorította őket a faluból. (1489: Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) 1552-ben már csupa egyportás familiáé. (Dica.) Lakossága, mely a vízjárásos területet kihasználva halászattal is foglalkozott, vegyesen kisnemes és jobbágy volt. A török időben elpusztult Mostanában kezd újraépülni mint Sarkadkeresztúr része. Magyarok lakták. — SzN: 1220. (VárReg. 240.) M: Agard. — 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Byro, Borsos; B: Bornis, Magnus. — 1588. (Dec., gab.) M: Abraham, 2 Keza, Layos. — 1598. (Dec., gab.) M: Abran, 3 Keza.

400. **Meggyes.** 1329. Medyes, 1341. Medies. 1329-ben tűnik fel. (Bunyitay, II. 67. l. és III. 388. l. jegyz.) 1341-től kezdve határozott adataink vannak arra, hogy a váradi székeskáptalan birtoka.

(Anjou, IV. 91. l. — Stat. 35., 48. l.) Királyi alapítású falu. Még a török pusztítás előtt felszívódott valamelyik szomszédjába. Várads közvetlen közelében, Ősi mellett állott. Első telepeseinek és lakóinak magyarságában adatok hiányában sem kételkedhetünk.

401. **Merág.** 1588. Mirragh. (Mérág, Mierag.) A Feketekörös balpartját szegélyező hegyekbe települt. Forrásainkban 1588-ban tűnik fel. A falunév és néhány ismeretes lakójának a neve nem mutat határozott nyelvi jelleget, de aligha tévedünk, mikor, a környék viszonyai alapján, román településnek tartjuk. — SzN: 1588. (Dec., bár.) B: Bwrz, Mirragh.

402. **Meziád.** 1552. Mezgedh. (Mézged, Meziad.) Először 1552-ben említik. (Dica.) Neve magyar, de a környék népi viszonyainak alapján kezdettől fogva románoktól lakott helynek tartjuk. Belényestől északra a Biharhegység aljában fekvő szétszórt falu. — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: Boyth; B: Hyz, 2 Kap.

403. **Mezőfalva.** 1291. Villa Nicolai de Mezeu, 1421. Mezewfalwa. 1202 körül, Régen határának megjárásakor még nem említik, azonban az oklevélből világosan látszik, hogy területe a bihari várhoz tartozott. (Szentpétery, 65.) A XIII. század végén tűnik fel, amikor bizonyos Miklós a gazdája. (1291: Jakubovich, 300. l) Majdnem bizonyos, hogy e család várjobbágy eredetű. 1342 után csere útján az adorjáni uradalom része lett. (Anjou, IV. 226. — Csáky, I. 314. l.) 1421-ben már a Csákyak osztoztak rajta. (Csáky, I. 311. l — 1482: Esterh. R. 47. U. 8.) Határába olvadt be Szigeti pusztja, melyet szintén a Csákyak szereztek meg a Nyüvedi Farkasoktól. (1291: Jakubovich, 223. l — 1422: L. olt. Stat. C. 210. — 1448: Dl. 14161.) A XVI. század első felében Mezőfalva is elnéptelenedett. Ma pusztja Bihar közelében. A település magyarságát az oklevelek kiemelik, de lakóinak nevei is igazolják. (Csáky, I. 311. l.) — SzN: 1478. (Vay, 1296.) M: Eles, Gore, 2 Kerekes; B: Basytho, 3 Thoth. — 1486. (Esterh. R. 47. C. 20.) M: Bosy, Bogaach, Bosoldi, Kerekes, Sebesthyen. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Pasthor; B: Thot. — FN: 1422. (id. okl.) M: Zygethy praedium. (75000 térkép: Szigeti rét.)

Mezőtelek l. Hodos, Jakó-.

404. **Méhelő.** 1355. Mehleu, 1493. Mehlew, 1552. Mehelew. (Miheleu.) 1355-ben tűnik fel mint a püspökség méhészkedésre használt birtoka. (Anjou, VI. 359. l.) 1493-ban Bálint püspök újadományképpen Lukács karánci vajdának adja, minthogy annak elődei már János (1383—95) és Lukács (1397—1406) püspökök óta bírták. (Dl. 20352.) Megtelepülése a Domokos püspök alatti nagyméretű népesítési akcióval függhetett össze s a XIV. század második felére teendő. Csirája kétségtelenül valamilyen magyar erdei szállás volt.

405. **Méhes.** 1347. Meches, 1319-ben Pósa határainak megjárásakor tűnik fel. (Dl. 1967.) A dombok aljába, erdők közé települt kis falut a váradi egyház szomszédos síkföldi községeinek jobbágysága ülte meg a XIII—XIV. század fordulóján. Eleinte a káptalan és püspökség közös birtoka, később csak a káptalané. (1374: Stat 34. l. — 1552: Dica.) Lakossága még a XVI. század végén is keveretlenül magyar. A Váradért vívott harcokban elpusztult. Emlékét a Gyapjútól északra fekvő Nagy- és Kisméhes tanya őrzi. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Borsos, Ferenczj, Jeremias,

Jeöueuenj, Kis, Letaj, 3 Nagj, Nistai, Olaios, Zabo, 3 Zilagi; B: Olaz, Török.

406. **Méhes.** 1421. Mehes, 1552. Meyhes. Elsőízben a Csáky család 1421-i osztályán szerepel. (Csáky, I. 311. l.) Korábban sohasem sorolták fel a körösszegi uradalom falvai között s így azt gondolhatnók, hogy a Csákyak telepítették. (1391: Bánffy, I. 434. l. — Csáky, I. 185. l.) Ismerve azonban a Csákyak 1396—1421 közötti nagyméretű birtokszerzéseit, az sem elképzelhetetlen, hogy a korábban is fennálló községet a terjeszkedő uradalom csak elnyelte. Jelentéktelen kis falu volt Berekböszörmény és Körmösd között, s első telepesei az itteni nagy erdőségben méhészkedő magyarok voltak. (1496: Csáky, I. 485. l.) A XVII. században elpusztult — SzN: 1582. (Dec., bár.) M: Nagy, Nesthay, Szilagy.

407. **Méhkerék.** 1359. Mehkerek. Meglehetősen későn tűnik fel, de kialakulása legalább is a XIII. század második felébe helyezendő. (1359: Akad. VI. dob.) Neve mutatja, hogy erdőben keletkezett irtásfalú volt. Tényleg 1364-ben a telkeknek kijelölt földet minden oldalról erdő vette körül. (Akad. VI. dob.) Lakói egymással és különösen Ősi, Geszt családjaival rokonságban álló kisnemesek, akik már a XIV. század derekán meglehetősen szerény körülmények között éltek. (Id. okl. és 1412: Akad. X. dob.) Nemességük helyi jellegű lehetett. (1386: Akad., VIII. dob.) A XIV. században az Iráz és Csökmő környékén nagyobb birtokokkal rendelkező Aynard fia Jánosnak is volt itt része. (1364: Akad., VI. dob. — 1370: Csáky, I. 129. l.) A lakosság zömét kitevő nemesség mellett élő vékony jobbágyréteg is magyar volt. — NN: 1364. (Akad., VI. dob.) M: de Mehkerek. — 1501. (Vay, 1476/1—2.) M: Charnay, Megyery, Myke; B: Bogdan. — 1523. (Múz. törzs. 35.) M: Fekethe. — 1525. (Múz. törzs. 8.) M: Saapi. — SzN: 1588. Dec., gab.) M: Dorong, Duul, Petke. — FN: 1412. (Akad., X. dob.) M: Kowasthethew locus.

408., 409. **Mézes.** 1580. Mezess, 1588. Alsó-, Felseomizes, 1600. Alsó-, Felseo Meszes. (Alsó-, Felsőmézes, Mizieş.) Forrásaink mindkét községet 1588-tól kezdve emlegetik, de Mézes néven már 1580-ban is előfordult (Dec.) A Belényes szomszédságában álló falu talán valami magyar méhésztanyára települt. A feketekörösvölgyi magyarság közelsége folytán ez igen könnyen elképzelhető. A mai község első telepeseinek azonban már románoknak kellett lenniük. — SzN: Alsómézes. 1580. (Dec., mal.) M: 2 Nemes; R: Bya, Mayra; B: Dola, Herd. — 1588. (Dec., bár.) M: 2 Nemes; R: Bethe, Drago, Magh, Sarba; B: 2 Dors, Gwrkeo. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Biro, Nemes; R: Bete, Czebre, 2 Czoka, Dragozan, 2 Kreczia, Krezte, Lázár, 2 Magh, Petriko, Sarba, Szer, 2 Szerbul; B: Dos, Guirka, Martin. — Felsőmézes. 1588. (Dec., bár.) R: Dan; B: Dyenes. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Balas; R: 4 Dan, 2 Gaura, 5 Kende, Kopcza, 2 Petra, Vayda; B: 3 Dienes, 3 Hered.

410. **Micske.** 1255. Mikche, 1370. Mykeche, 1470. Mychke, 1471. Myske. (Mişca.) Nevét forrásainkban először 1255-ben találjuk meg, amikor Geregye nembeli Barnabás itteni részét cserébe adja rokonának Écs fia Pálnak. (Wenzel, VII. 413. l.) A dunántúli nemzetség tulajdonába királyi adományból kerülhetett, miután kivált a vár-birtokok közül. Később a sólyomkői uradalomnak lett egyik igen fontos része. Amikor a XIV. században a hegyvidék benépesítése már előrehaladt a nagy terület berettyóvölgyi részeinek igazga-

tása Micskéről történt. Az itteni officiális a sólyomkői várnaggyal együtt vezette az uradalom ügyeit. (1370: Esterh. R. 47. W. 7.) Kopasz nádor lázadása után a koronára szállott vissza és csak Zsigmond király adományozta el újból 1389-ben Kaplai János Szörényi bánnak. (Esterh. R. 44. A. 1.) Ezekben a zavaros időkben gyorsan változtak a gazdái. 1406-ban Szántói Jakab erdélyi vajda kapta meg. (Esterh. R. 44. B. 7., 12.) 1456-ban Vitéz János váradi püspök volt a földesura, majd az ő halála után 1472-ben a Drágffyak nyerték el a sólyomkői uradalommal együtt. (Esterh. R. 44. C. 15. és E. 28.) 1470-ben Vitéz János Nagymihályi Andrásnak adta, de az érsek halála után ismét visszakerült a sólyomkői uradalomba. (Esterh. R. 44. D. 20., 22.) A már városias telep Mátyás királytól vásárlást nyert (Bánffy, I. 604. l. — Esterh. R. 44. D. 19.) Később amikor a Drágffyak birtoklása után megszűnt a sólyomkői uradalom egysége, a bisztramenti részek Micske központtal külön birtoktestet alakítottak. Kezdetlen magyar jobbágyság élt benne. — SzN: 1419. (Ujh. Dl. 38241.) M: Chath, Tytews; B: Faber. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) B: Parvus. — 1599. (Dica.) M: Andras, Antal, Balogh, Bara, Fabian, Katj, Keresj, Kis, 2 Lazio, Mathe, 2 Nagj, 3 Nylas, Peteor, Sypos, 2 Szabo, Zel, Zylagj, Sondj; B: Bona, Dan, 3 Tott.

411. **Micske.** 1214. Mycusa, 1291. Mykse, 1355. Myxe, 1381. Myske, 1459. Michke. Nevével először a leleszi prépostság 1214-ben kelt birtokösszeírásában találkozunk. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i.) Felét Boleszláv váci püspök Folkus fia Kádártól vásárolta meg, felét pedig rokona Ottmár bírta, A püspök az általa bírt részt a leleszi prépostságnak adta, a hűtlenségbe esett Ottmárét pedig II. Endre adományozta ugyancsak annak. Népes, régi megülő hely. 1355-ben 32 jobbágyháztartás volt benne. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 81.) A szomszédok kihasználták a tulajdonosok távollétét és állandóan pusztították. (1377: Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 93. 286., 294., 322.) Hiába vette a falut védelmébe a váradi püspök, a pusztítás csak akkor szűnt meg, amikor 1387-ben csere útján a váradi káptalan lett a birtokosa. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 102., 339., 348.) Pályin és Szentjánoson kívül itt is gyakran tartották a nádori és megyei gyűléseket. A falut megülő lakosság magyar voltát a korai földrajzi nevek kitűnően megvilágítják. A bizonytalan nevek is a XIV. századi átíró tollán torzulhattak el. A középkori névsorok bizonyítják a lakosság állandóságát, az 1599. évi dézsmajegyzék pedig közvetlenül az elpusztulás előtt ad képet elegyítetlen magyar néperől. — SzN: 1459. (L. o. lt. 29.) M: 2 Angyal, Bekes, Olay, Parlag, Tholdi; B: Coplar (Yplar?), Wolahus. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Bajaan, Egyewd, Farkas. — 1599. (Dec., bor.) M: Balogh, Borssy, Czicza, 2 Choma, Eghey, Fejeruarj, Ferenczy, Fudi, Ihoss, Kakas, 2 Kothy, 2 Kowacz, 4 Kozma, Martha, Marthon, Molnar, Soos, Vas, 2 Vasuarj, Vegh, Vize; B: Thoth. — 1599. (Dec., gab.) Új nevek: M: Almassi, Egyed, Mezaros, Taarh, Tolvaj. — FN: 1214. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. 1334. é. á. i.) M: Sceleu Holmy. (Holuty?), Kewes Ozow, Scebin Rethe irrigua, Folcusteluke locus, Jozes patak vagy mocsár, Cyle arbor, Hatar Holmi monticulus, Kuthus rivulus (75000 térkép: Kutas patak), Kercus, Tylie locus, Guthar holma vadus Crisii, Chencud molendina; B: Kalenda Wyze, Regne Thuy, Chemma molendinum.

412. **Mihályfalva.** 1270. Michal, 1291. Nogmihal, 1434. Nagmyhalfalua. (Érmihályfalva, Valea-lui-Mihai.) 1270-ben tűnik fel, amikor Geregye nembeli Onnus, Turul comes özvegye a Nyulak szigetén levő zárdába lépve többek között Mihály nevű, a Nyírségen, Szalacs közelében lévő praediumát unokájának és annak férjének, Káta nembeli Ponith fia Ábrahámnak adja. (Fejér, V/1. 84. l. — Tört. Tár. 1889. 526. l. — V. ö. 47. l.) A praedium elnevezés dacára is első említésekor a falu már állott, legfeljebb a tatárjárás folytán következhetett be bizonyos elnéptelenedés, mert a század utolsó negyedében már egyházashely, melynek tizede magasan kiemelkedik a megye összes többi községe közül. (1291: Jakubovich, 222. l. — 1284: Fejér, V/3. 262. l. — Bunyitay, III. 270. l.) 1312-ben I. Károly a faluban vámot engedélyezett, mely az erre vezető erdélyi sókereskedelmi út miatt jelentős lett. (Sztáray, I. 40. l.) Vásártartási joga is volt. (1459: L. o. lt. 70.) 1327-ben a Turulok három részre osztották és az oklevélből világosan látszik, hogy ez volt a legnagyobb falujuk. (Dl. 28896.) 1352-ben vérdíjként teljesen a nemzetség egyik ágáé lett, a határában 1327 óta kialakult Gerewshaza és a később odakerült Tárnokteleke pusztákkal együtt. (Dl. 29469.) A XV. században az akkor már egész sereg pusztával rendelkező, nagyhatárú községben az Uporiak, Álmosdi Csirék, Madarásziak, Macskásiak, Esztáriak szereztek részeket. (1355: Anjou, VT. 310. l. — 1430: Kölcsey lvt. — 1434: L. o. lt. 33. — 1440: L. o. lt. 7. — 1482: Dl. 29011., 18706). Vízjárások közül kiemelkedő helyekre települt és a házsorokat megmagszakította a mocsár. (DL 28896.) Szent György vértanú tiszteletére emelt, gazdagon ellátott templom volt benne. (Sztáray, I. 40. l. — Dl. 28896.) Állandóan magyarok lakták. — SzN: 1327. (Dl. 28896.) M: Johannes f. Sykwsd; B: Paulus f. Gyurk, Paulus f. Hadriani, Pontha. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Kowach, Weres. — 1463. (Kállay, XV. B. III. 926.) M: Kis. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Chomor, Chywrkeod, 2 Daras, Ember, 2 Foris, Joo, Kerekes, Mayor, Nagipossa, Nemes, 2 Eotves, Panzell, Posa, Zabo, Zy, Terebessi; B; 3 Tooth. — FN: 1329. (Dl. 2532.) M: Fyuzeg fluvius, Mohus fluvius seu piscina (75000 térkép: Mohos folyás). Berch monticulus, Zoruasryuthe (vagy Zoruadruche) locus, Dedaoltara terra (1355: Deda. 7500 térkép: Dédai rét). — 1434. (L. o. lt. 33.) M: Nebanch praedium. — 1455. (L. o. lt. 33.) M: Labanch praedium.

413. **Mikola.** 1332. Mikula, 1417. Mykolatheleke. A XIV. századi pápai tizedjegyzék említi először. (Pápai tj. 55. l.) Minthogy akkor már egyházashely, kialakulását jóval korábbra kell tennünk. 1417-ben hallunk róla újból, amikor Zsigmond király a Zólyomiaknak adományozza. (Bunyitay jegyz. Keglevich lvt. I. tok, 1/9.) Székelyhíd és Kőbölkút között állhatott. (Bunyitay, III. 268. l.) Eredete az érmelléki szegényebb nemesközségekével lehetett egy, tehát a királyi ispánság vagy onnan kiemelkedett népek alapíthatták. (1486: Becsky lvt.)

414. **Mindszent.** 1291. Mendscent, 1464. Mendzenth. A XIII. század végén említik először. (1291: Jakubovich, 359. l.) Nevét egyháza védszentjétől vette, tehát mint templomoshely feltűnése előtt jóval kialakult. A királyi uradalom alapíthatta és annak felbomlása után szegényebb nemeseké lett. A szentjobbi apátság birtokainak szemszédtségében is sikerült függetlenségét megőriz-

nie. (1449: L. o. lt. Metal. Bihar, 1., 2., 3. — 1464: Esterh. R. 47. C. 17.) Az innen nevezett kisenemeseken kívül a Kőbölkütiaknak is volt részük benne. Kőbölkúttól délre a dombok között feküdt. Lakossága magyar volt — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Ach, Erdeli.

415. **Mindszent.** 1439. Mendzenth. Első említése a XIV. századi pápai tizedjegyzékben maradt ránk, de egészen bizonyos, hogy sokkal korábbi megülését. (Pápai tj. 68. l.) Feltűnésétől kezdve mindvégig a Hontpázmány nemzetségből származó Palotai Czibak családé volt. (1335: Bölöni. — 1439: Múz. törzs. 9. — 1495: Dl. 20291. — 1511: Bölöni.) Az 1341. évi osztálylevél adatai segítségével megrajzolhatjuk a település elhelyezkedését a tájban. (Bánffy, II. rok., iktári Bethlen, R. VI., F. 87. No. 100.) A Sebeskörös ágaitól szétválasztott szigeteken fekvő falu egyes részeit hidak kötötték össze. Nevét temploma patrocíniumától kapta. Szentjános közelében állott. Egészen elpusztulásáig magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1341. (Bánffy lvt. id.h.) M: Buke; B: Molendrharius, Laurentius f. Sauli. — 1588. (Dec., gab.) M: Dienes, Ispan, Korhan, Vegh; B: 2 Olah. — 1598. (Dec., gab.) M: 2 Geonge, Ihasz, Kyss, Molnar, 2 Nagy; B: Albo, Olah.

416. **Mocsirla.** 1552. Mochyola. (Bélmocsolya, Mocirla.) Nevét minden valószínűség szerint az 1429-ben Sámolykeszi határában említett Mochola pataktól nyerte. (Dl. 12086.) A falu akkor még nem állott fenn. Neve szláv eredetű magyar szó és mocsaras helyet jelent. (Oklsz.) Minthogy azonban nevét a magyaroktól korábban elkeresztelt pataktól nyerte, belőle nem következtethetünk bizonyosan az első telepesek magyarságára.

417. **Mocsmolna.** 1552. Moczmona, 1588. Moczmolna. Első említése az 1552. évi adóösszeírásban maradt reánk, de feltételezhetjük, hogy korábbi megülését. (Dica.) A váradi püspökség szomszédos falvainak jobbágysága hozta létre. A XVII. században elnéptelenedett és Hegyközpályi határába olvadt be. Bihar és Hegyközpályi között, a Kösmő patak partján állott. Elegyítetlenül magyar jobbágyság lakta. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Beczey, Biro, Caspar, Halasz, Juhos, Keczes, Kwn, Moricz, Nagj, Tallas, Torok; B: Ola.

418. **Mogy.** 1291. Mogh, Moch. A Turul nemzetség népei ülték meg a XIII. század folyamán. Nevét attól a Mogtól vehette, akinek unokái a következő század közepén e vidéken birtokosok voltak. (1352: Dl. 29469.) 1291-ben már egyházáról is hallunk, első lakói tehát magyarok voltak. (Jakubovich, 300., 358. l.) Várvíz és Baromlak közelében, a Bisztra felső völgyében állhatott. 1320-ban I. Károly védelmébe vette, hogy benépesedését elősegítse. (Bölöni. Extr. litt.) 1435-ben a sólyomkői uradalom falvai között találjuk, 1438-ban pedig Bozzási György is átengedi itteni részét a Kusalyi Jakcsoknak, Sólyomkő akkori tulajdonosainak. (Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i. — Dl. 27868.) Leszakadva a Turul-falvak magyar tömbjéről, még a XV. század második felében elmerült a sólyomkői uradalom román tengerében, s nevet változtatva, új vlach településnek alkothatta alapját.

419. **Mogyorós.** 1599. Mogioros. Forrásaink először csak a XVI—XVII. század fordulóján említik. (1599: Dica.) Györffy szerint Bélegregybe olvadt. (Délbihar, táblázat.) Lehetséges azonban,

hogy az 1515-ben Barakony vidékén előforduló Monyoróssal azonos. (Csánki, I. 740. 1.)

420. **Monostor.** 1347. Monustur, 1375. Zaladmonustura. A régi bihar-szabolcsi határon fekvő községet először az 1332—37. évi pápai tizedjegyzék említi, de a Gutkeled nemzetség Apaj-alágának temetkezési helyéül szolgáló monostora és temploma, valamint a többi ágak birtokigénye alapján XIII. század előtti megüledésű helynek tartjuk. (Pápai tj. 44. l. — Bunyitay, II. 429. l.) A tatárjáráskor elpusztult. 1367-ben Lajos király elrendelte, hogy az ideköltöző jobbágyokat senki se tartsa vissza. (Vay, 414.) Így a birtok, melyet Apaj fia István gyermektelen halála után a Debreceni család szerzett meg, újra benépesült. 1375-ben már 23 jobbágy és három malom volt benne, de valószínűleg nem a régi helyén épült fel, mert kőegyháza akkor kinn a határban egy mezőn omladozott. (Vay, 487/1—8.) Birtokosai a Bacskaiak, Berencsiek, Parlagiak és Anarcsi Thegzesek voltak, ami szintén mutatja, hogy a falut, bár állandóan Biharhoz számították, erős szálak fűzték Szabolcs megyéhez. (1393: L. o. lt. 23. — 1416: L. o. lt. 19. — 1424: Vay, 950.) A török harcokban elpusztult, de emlékét őrzi a Debrecentől északra fekvő Monostori erdő. — SzN: 1347. (Vay, 283.) M: Orrus. — 1417. (L. o. lt. 88.) M: Kalmar, Kwpa. — FN: 1375. (Vay, 487/1—8.) M: Erechtwen silva. — 1488. (Vay, 1375/1—3.) M: Harasth silva et rubeta.

421. **Morcháza.** 1552. Morshaza. Első reánkmaradt említése az 1552. évi adóösszeírásban található. (Dica.) Minden okunk megvan azonban annak a feltételezésére, hogy a 13 portát számláló falu jóval korábban keletkezett. A váradi püspök szomszédos községeinek népfesleget hozta létre. A XVII. századi harcokban elnéptelenedett. Bihar és Püspöki között feküdt. Lakossága színmagyar jobbágyokból állott. — SzN: 1580. (Dec., bort búzáért.) M: Fazekas, Gaall, Jeney, Kochis, Keresy, Molnar, 3 Nagy, Olaios, Posgay, Zeoke; B: 2 Olah, Tatar. — 1588. (Dec., gab.) M: Bakody, 2 Balogh, Kys, Koczys, Nagj, Nagjpall, Torniay.

422. **Nadántelek.** 1400. Nadastelek, 1421. Nadantelek, 1461. Ladanthele, 1534. Ladanthelek. (Nădar.) 1400-ban tűnik fel, amikor a Putnokiak panaszt emelnek a Csákyak ellen, hogy elfoglalták az ő Nádastelek nevű földjüket. (Putnoki, F. 11. No. 2.) Ez a terület hihetőleg csak akkor kezdett népesedni, s ez adhatott a szomszédok között viszályra alkalmat. 1421-ben a Csákyak osztották rajta mint adorjáni uradalmukhoz tartozó birtokon. (Csáky, I. 311. l.) Ekkor a kifejezetten magyar községek között sorolták fel, első telepeseit tehát az adorjáni uradalom magyar jobbágyaiban kell látnunk. A terület eredetileg Putnoki birtok lehetett s itt települtek meg az adorjáni jobbágyok. Így magyarázható ugyanis, hogy mind a két uradalom igényt emelt rá. Először ténylegesen a Csákyak bírták, a Putnokiak csak a XV. század második felében nyerték vissza. (1461: Bánffy, II. 42. l. — 1490: Dl. 19622, — 1534: Csáky, CCC/f. 24. No. 2.)

423. **Nagyér.** 1291. Noger, 1338. Nogheer, 1422. Nager. Nevével a XIII. század végén találkozunk először. (1291: Jakubovich, 222. l.) Akkor már egyházashely, alapítása tehát legalább félszázaddal korábbi időpontra tehető. 1338-ban a Gutkeled nemzetség Dorogalága osztott rajta. (Zichy, I. 530. l.) A diószegi uradalom falvai

között állandóan szerepel, de nincs olyan adatunk, melynek segítségével fekvését pontosan meghatározhatnánk. (1364: Dl. 6174. — 1489: Bunyitay jegyz. Keglevich lvt.) A XIII. századi püspöki tizedjegyzék felsorolása alapján Diószeg környékén, az Ér mellett állhatott. (Jakubovich, 222. l.) A Zólyomiak kezére került egykori Gutkeled birtokok XVI. századi felsorolásaiban már nem találjuk meg. Rejtélyes eltűnése aligha erőszakos beavatkozás következménye, inkább gondolható, hogy a természetes fejlődés útján beolvadt valamelyik szomszéd község határába. Lakóinak magyarságáról a néhány ismeretes jobbágnév tesz bizonyosságot. — SzN: 1422. (L. o. lt. 75.) M: 2 Gubas; B: Adalbertus, 4 Magnus.

424. **Nagyfalu.** 1338. Nogfolu. Első említése tulajdonosának, a Toldiak egyik ősének a nevében maradt ránk. (1338: Dl. 26555.) A középkorban állandóan ennek a családnak volt a birtoka és az egyik ága innen is nevezte magát. (1552: Dica.) A XVII. századi háborúk s a Toldiakat ért sok csapás következtében elpusztult, Erdélybe menekült gazdái pedig nem tudták újra benépesíteni. Helyét Karácsonyi János határozta meg. (A Toldyak nagyfalusi kastélya. Évkönyv, 1913.) Rojt és Oláhszentmiklós között állott azon a helyen, ahol a mai térképek kastélyuknak romjait régi sáncokként jelzik. Színmagyar jobbágyság lakta. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Desew; B: Magnus. — 1588. (Dec., gab.) M: Barokon, Budoso, Chiaky, Czira, Damian, Farkas, Giany, Kys, 2 Kochis, Kowacz, Kwn, 3 Nagy, Saigho, 2 Sipos, Szabo, Szekelly, 2 Vrwos, Vargha, 2 Zeke; B: 2 Thott.

425. **Nagypatak.** 1392. Nagypatak. (Nagyfeketepatak, Valea-Neagră-de-Criș.) Zsigmond király 1392-ben Sólyomkő urának, Kaplai János országbírónak adta az örökös nélkül elhunyt Komorzowan fia Péter vajda birtokai között. (Esterh. R. 44. A. 3. 1394. é. á. i.) Minden okunk megvan annak a feltételezésére, hogy a Báród szomszédságában álló Nagypatak első megülői magyarok lehettek. Erre mutat a magyar falunév is. 1406-ban a sólyomkői uradalom vlach birtokai között kapták a Lackfiak. (Esterh. R. 44. B. 7.) A XV. században a Venter és más román család kezére kerülve, része lett annak román kisnemesi közösségnek, melyből Mohács után a báródsági kerület kialakult. (1465: Dl. 36885.)

426. **Nánhegyesel.** 1508. Felsewhydassel. (Nánhegyes, Hidișel.) A Topa patak völgyének összeszűkülésénél fekszik. 1508-ban említik először a Telegdi familia csékei uradalmába tartozó falvak között. (Dl. 21842.) Bár régi neve magyaros képzésű, első telepesei románok lehettek.

Negyvenszil l. Jankafalva.

427. **Németi.** 1410. Nempthy, 1437. Nemiti. Két esetben említik a szentjánosi monostor birtokai között. (1410: Bunyitay, II. 382. l. — Dl. 13053.) XIII. század előtt keletkezett királyi telepítésű falu. A várispánság bomlása után a Hontpázmányok kapták meg, akik monostoruk eltartására rendelték. Birtokosai a Czibakok, Pázmányok, Esztáriak és a szentjánosi apát voltak. (Turul, 1927., 17. l.) Az eredetileg német település korán elmagyarosodott. Még a XV. században elnéptelenedett és beolvadt valamelyik szomszédos Hontpázmány-faluba. Bors és Szentjános között állott. — FN: 1410. (Bunyitay, II. 382. l.) M: Chykuserwegy locus; Sz—M: Dombrohegy monticulus.

428. **Nyárló.** 1214. Nyr Mezew, 1431. Nyarlo. (Mierläu.) Legrégibb nyomait a leleszi prépostság 1214-ből keltezett birtokösszeírása őrizte meg. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i. — V. ö: 123.) Ha az oklevélben rögzített állapot nem is 1214-re, de mindenesetre még az átírás előtti korra (1334.) jellemző. Az egyik birtok határleírásában szereplő Nyírmezőn akkor még legfeljebb pásztor-tanyák lehettek. A területnek azonban már volt neve, tehát a hegyek közé felnyomuló magyar pásztorok előtt nem volt ismeretlen. Még 1431-ben is a váradi püspök kenézei két Nyárló nevű legelőért pereskedtek. (Teleki, E. XX. f. II. No. 11. 1436. é. á. i.) Állandó település tehát csak ezután jött létre rajta s a kenézek szerepléséből következően, itt már a románság közreműködésével is számolni kell. — SzN: 1431. (id. ki.) R: Makzy, Ztan, Ztoyan Zewres dictus, Wanča.

429. **Nyárszeg.** 1337. Narzeg, 1374. Nyarzeg. (Miersig.) Kialakulása legkésőbbben a XIII. század második felében befejeződött, mert a pápai tizedszedés utolsó esztendejében 1337-ben már temploma is feltűnik. (Pápai tj. 87. l.) Ez egyben lakóinak magyarságát bizonyítja. Első telepesei a váradi püspökség síkföldi szomszédos községeinek jobbágysai voltak. 1374-ben a káptalan és püspök közös birtoka, később egyedül a káptalané. (Stat. 34. L — Bunyitay, I. 226. l.) A XVI. század legvégén megszaporodó „Olah” nevű jobbágysai mutatják a románság beszivárgását, de a többség még töretlenül magyar, — SzN: 1568. (Dec., rest.) M: Fodor, Keri, Nagi, Vardai; B: Kisolah, Olah. — 1583. (Dec., mal.) M: 2 Balogh, 3 Fodor, Karanchj, Kery, 2 Kys, Lucacz, Panka, Rüh, 3 Zabo, Zilagi, Zyp; B: Hanko, 9 Olah, Panta, Zaz, Teorek.

430. **Nyermegy.** 1580. Nyrmeogh. (Nermegy, Nermiş.) 1580-ban említik először. Neve magyar és ebből származik a román elnevezés is. Román település volt. Bél vidékéhez számították. — SzN: 1580: (Dec., mal.) M: Kerekes; B: Vittus Tonich.

431. **Nyégerfalva.** 1422. Negerfalwa. (Kisnyégerfalva, Negru.) A feketekörösvölgyi magyarság legfiatalabb települése. Neve a román negru (fekete) szóval kapcsolatos és mutatja, hogy kialakulásakor a környéken már voltak románok, akik a magyar-román néphatáron megtelepült községet saját nyelvükön nevezték el. Okleveles emlékeinkben meglehetősen későn tűnik fel, — 1422-ben említik a belényesvidéki magyar falvak között — de neve ettől kezdve állandóan a fentebbi alakban fordul elő. (Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16.) Lehetséges, hogy egykor Feketefalva volt a neve, mert a községen keresztül folyó patakot ma is Feketepataknak hívják, de erről okleveles adatunk nincsen. Első telepeseinek magyarságához kétség sem férhet, mert az oklevelek hangsúlyozzák, hogy magyar jobbágysai lakták és a többi magyar faluval élt egy szervezetben. (1491: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 17.) Egyházilag Tárkány filiája volt. (Györffy, 515. l.)

432. **Nyék.** 1265. Neek, 1438. Nyek. 1265-ben István ifjabbkirály a Gutkeled nembeli Kozmának adta Nyék bihari várföldet, mely a tatár pusztítás óta lakatlanul állt. (Ernst, 2834. — Fejér, VI/2. 390. l.) Az Ér mellett, Hérek és Egyed között terült el. (1307: Múz. törzs. 3. — Dl. 1706.) Csak a XIV. század közepe táján alakulhatott itt ki újból valamilyen település, mely azonban nem volt életképes. (1358: Anjou, VII. 71. l.) Nevével 1438-ban találko-

zunk utoljára. (Dl. 13152.) Bizonyára beolvadt valamelyik szomszédos falu határába. Törzsnévből alkotott neve mutatja, hogy az első itteni település a X—XI. század fordulóján kialakult.

433. **Nyék.** 1214. Nec, 1401. Nyeek, 1492. Nyek. Az elpusztult falu helyén a Sarkadkeresztúrtól északnyugatra fekvő Nyék major áll. Törzsnévből eredő neve alapján kialakulását a X század végére, vagy a következő század elejére tehetjük. (Kniezsa, 371. l.) Jobbmódú rokon családok birtoka volt. (1412: Esterh. R. 33. b. A. 1. & NB. — 1507: Dl. 26670.) A XV. század végén a Csegődiek, Pártásiak és a herpai kisnemesek szereztek benne birtokot és határa részekre szakadozva beolvadt az új gazdák szomszédos falvaiba. (1492: Mérey, F. I. No. 67.) 1523-ból már okleveles adatunk van arról, hogy pusztá. (Múz. törzs. 26., 35.) Magyarok lakták. — NN: 1401. (Dessewffy lvt., margonyai.) M: de Nyeek, Hegedes, Tizay. — SzN: 1214. (VárReg. 109.) M: Catha; B: Bartholomeus, Butha, Tecu. — 1492. (Mérey, F. I. No. 67.) B: Parvus.

434., 435. **Nyésta.** 1291. Nesta, 1333. Neusta, 1398. Nagnista, 1417. Nystha, Eghazasnystha, 1552. Neestha. Korai település, bár nevével forrásainkban csak a XIII. század vége óta találkozunk. (1291: Jakubovich, 301. l.) Eredetileg várbirtok volt Jobbmódú gazdáit rokoni szálak fűzték a környező és a déli kisnemességhez, de a Zóvárd nembeli Izsákai családhoz is. (1333: Anjou, III. 38. l. — 1398: Esterh. R. 33. a. K. 450.) A XIV. század elején a falu felének ura, egyházának patronusa a Barsa nemzetség Nadányi-ága. (1326: Bihar vm. lvt.) 1417-ben a Nyéstai és Petlendi családnak volt itt birtoka, de mellettük még több kisnemes familiának is volt jussa hozzá. (Dl. 10570. — 1415: Ernst, 4078. — 1520: Bölöni. — 1531: Baranyi. Várad.) Terjeszkedő lakossága a XIV. században létrehozta Kisnyéstát. A XVII. században többször elpusztult s népe végül Komádiba költözött át. Szent Gellért tiszteletére emelt templom volt benne. (1326: Bihar vm. lvt.). — NN: 1415. (Ernst, 4078.) M: de Nestha. — 1520. (Bölöni.) M: Nagh. — 1531. (Baranyi. Várad.) M: Harangy. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Balint Bara, Czipde, Dyak, 2 Fodor, Gellen, Istuan, Kery, Kyspal, Kustos, Kunuiz, Kouer, Somogj, Sos, Zabo, 2 Zeczy; B: Boczitt, 3 Olah, 2 Toth. — FN: 1398. (Esterh. R. 33. a. K. 450.) M: Eer fluvius. — 1417. (Dl. 10570.) M: Horgaser alveus, Kezeper alveus, Myhalere alveus.

436. **Nyimoed.** 1552. Vajdafalva. (Nyimesd, Nimăești.) A Belényestől északra fekvő falu fennállásáról elsőnek az 1552. évi adólajstrom tudósít. (Dica.) Népi viszonyaira adataink nem maradtak, de a környék ismerete alapján magyar neve ellenére is román településnek kell tartanunk. Régi neve még a XIX. század elején is használatos volt. (Fényes, IV. 138. l.)

437. **Nyires.** 1492. Nyres. A Telegdiek kezén tűnik fel. (1492: Bölöni.) Gyapjú körüli birtokukhoz tartozó erdei pásztortanya lehetett, melyet később románok szálltak meg. 1580-ban két bizonytalannak vett lakója valószínűleg magyar volt, az 1598-i török dúlás után azonban teljesen elrománosodott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Lupsa, Rumany; B: Maryas, Papp. — 1600. (U. C. 36/34.) R: Borar, Daczan, 2 Garocz, Mihalicz, Onicus.

438. **Nyüved.** 1208. Neueg, 1213. Neuegy, 1291. Niueg, 1444. Naghneuegh, 1448. Nywegh. (Niuved.) Forrásaink névszerint először

1208-ban említik, de fennállásától már Régen 1202 körüli határjárólevele értesít. (VárReg. 3. — Szentpétery 65.) 1213-ban Olivér comes fia Kügyé volt. (VárReg. 19.) A XIII. század végén bizonyos Rénold fia Jánosé, akitől a falut bíró Nyüvedi Farkas család származott, melyet szoros kapcsolatok fűztek a déli kisnemesi vidékhez. (1291: Jakubovich, 222., 298. l. — Vay, 1088., 1104.) A Gutkeled és a Csáky-birtoktest közé beszorult kis falut majdnem teljesen elnyelte az adorjáni uradalom. (1421: Csáky, I. 314., 390. l.) A megmaradt 27 jobbágytelekből álló rész a kihalt Farkas család nőági leszármazóié: a Tordaiaké, Gyarakiaké és Kisvásári Mezőké lett. (Csáky, I. 441. l. — Vay, 1104, 1270.) Neve magyar eredetű, lakosságának is legnagyobb része magyar nevek alatt élt. A XV. század végén feltűnő Tót, Rác nevek viselői török elől menekülő délszlávok, a XVI. századi lakók közti bizonytalanok talán még ezek utódai vagy pedig beszivárgó románok lehetnek. — SzN: 1208. (VárReg. 3.) B: Buhus, Cupes, Peta. — 1470. (Vay, 1238/1—2.) M: Warga; B: Toth. — 1472. (Vay, 1249.) M: Gyerthyas, Thompa; B: Racz, Thoth. — 1588. (Dec., gab.) M: Cherepes, 2 Felföldj, Iuan, Kalmar, Sise, Szenies, Varga; B: 2 Bura, Horan, Olah.

439. **Okány.** 1220. Vcam, 1249. Wkan, 1458. Okan. Először egy 1220-ból származó feljegyzés említi. (VárReg. 235.) Alapítása tehát a XIII. század előtti időre tehető. A királyi megye bomlásakor a szomszédos Zsadánnyal együtt Geregye nembeli Pál országbíró szerezte meg. (1249: Wenzel, VII. 283. l.) A Geregyék lázadásainak leverése után, a XIII. század utolsó negyedében kerülhetett a magát innen nevező, a Sárreuten tekintélyes birtokokkal rendelkező család tulajdonába. 1458-ban egy részét a Hencidai Bacsók vásárolták meg. (Dl. 15261.) A következő század elején Werbőczy, a Tordaiak és Bethlenfalvi Thurzók is birtokosok itten. (1507: Dl. 21755. — 1508: Akad. XVIII. dob.) Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1220. (VárReg. 235.) B: Mourich. — 1458. (Dl. 15261.) M: Karachan. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Balassi, Buza, Damian, Dekany, Hegedoss, Jofeoldy, Kapus, Motoz, 3 Nagy, 3 Varro; B: Chylnik. — 1598. (Dec., gab.) M: Bangha, Blassy, 2 Byro, Busza, 2 Damyan, Dely, Kapass, Kowaczy, Motosz, 2 Nagy, Pacha, Zabo, 2 Varro; B: Cheynikh, 2 Olah, Török.

440. **Olaszi.** 1291. Engolozy, 1392. Olazy. (Érolaszi, Olosig.) Nevével először a XIII. század végén találkozunk. (1291: Jakubovich, 222, 299. l.) A falunév a királyi birtokra szálló első telepesek nemzetiségére mutat és keletkezését feltevésszerűleg a XII. századra tesszük. Újból 1325-ben említik, amikor gazdájának Chyne fia Péternek az itteni vám miatt viszálya volt Székelyhid uraival. (Anjou, II. 217. l.) Chyne ága 1354-ben kihalt és birtokai, melyhez Máriamagdolna, Falkamar és Marótlaka tartoztak, unokaöccseire, Beke fiaira, a Kerekiekre és a Csák nembeli Darahi Csák fiaira szállottak. (Károlyi, I. 224. l.) 1392-ben Zsigmond király János váradi püspöknek adományozta, de az Olasziak később is birtokosok maradtak benne. (L. o. lt. Stat. V. 32. — 1429: L. o. lt. 45. — Dl. 38461.) 1446-ban a testvérgyilkosságba esett Olaszi János részét a Csákyak kapták meg. (Csáky, I. 381. l.) Határába olvadt be az 1354-ben említett Falkamar és Marótlaka is. Falkamar puszta nevével 1417-ben még találkozunk, amikor Zsigmond király a Zólyomiaknak adományozza. (Bunyitay jegyz. Keglevich lvt.) Ne-

véből Olaszi alapítóinak nemzetiségére is következtethetünk. (V. ö. 54. l.) — SzN: 1569. (Dec., mal.) M: Byro, Der, 2 Dienes, Farkas, Genge, Gombos, 3 Kadar, Nagj, Soetet, 2 Zalok, Tylkey (1570: Fwlkey), Tywadar, Torda, 5 Warga, Weg; B: Beyre, Darnay, Faber, Ghertholj. — 1570. (Dec., gab.) Új nevek. M: Sos, Zenthjogi, Zwch; B: Bados, Teorek. — 1599. (Dec., bor.) Új nevek. M: Chenghi, Derny, Egied, Kemery, Ragaldi, Renghi, Zekely, Zilagy, Vizeorleo; B: Olah. — FN: 1354. (Károlyi, I. 224. l.) M: Marotlaka; N: Falkamar (1417: Folkmar).

441. **Oláhtelek.** 1283. Olahteluk. A Pusztáújlaktól északra eső hegyvidéken elterülő Rátold nemzetségi birtoktest harmadik legrégebb faluja: már 1283-ban említik. (Wenzel, XI. 382. l. — 1324: Akad. III. dob.) A megye legelső oklevelesen igazolható román települése volt. Ma már a helyét sem ismerjük, csak az oklevelek felsorolása alapján tesszük a Kövesd és Újlak közti erdőbe. Faluvá formálása, új lakosokkal való feltöltése, a Telegdiek 1360. és 1366. évi osztálylevelének bizonyossága szerint, még a XIV. század közepén is javában folyt. (Temes vm. 95. l. — 1366: Wesselényi lvt. — Dl. 322.) Sorsa azonos volt a Rátold nemből származó Putnoki familia pusztáújlaki uradalmának többi falvaiéval. (L. Pusztáújlakot.) Még a XVI. század folyamán elpusztult vagy nevet változtatott.

442. **Olcsa.** 1552. Olchya. (Olcea.) A béli hegyvidék északi lejtőjére települt. Először 1552-ben említik. (Dica.) A szláv eredetű falunév alapján első lakóit románoknak tartjuk. A XVI. század végéről ismeretes lakói nevük után ítélve épúgy lehettek szlávok, mint románok, de itt hihetőleg az utóbbiakra kell gondolnunk. (Kniezsa.) A magyar falvak közelségével magyarázható, hogy néhány magyar nevű család is élt benne, sőt a bizonytalannak vett Katha és Illies is azok lehettek. Rogoz tartozéka volt, de néha a színmagyar Kétköröshöz disztrikusba számították. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: 2 Magyar; R: Gabrillas, Groza; Sz: Kozar; B: Herna, Mikolo, Totth. — 1587. (Dec., mal.) R: Groza, Kenez; Sz: Kohar; B: Mada. — 1599. (Dec., gab.) M: 2 Foris; Sz: Kohar; B: Tiудар. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Barna; Sz: Kohar; B: Broncz, 2 Ganellas, Her, Illies, Katha, Markacz, Mikolo, Tibolo, Thurk.

443. **Oly.** 1473. Oly. Neve csak 1473-ban tűnik fel, de keletkezése legalább a XIV—XV. század fordulójára tehető. (Justh, B. V.—5.) A Feketekörös melletti mocsárerdőségbe települt. Birtokosai a Toldiak, Nadabiak, Dóczyiak, Kőtegyáni Köték voltak. (1478: Dl. 18042.) Már a XVI. század elejére elnéptelenedett. 1506-ban Mezőgyáni Máté királyi személynöki protonotárius pusztája. (Dl. 36349.) Emlékét több tanya és határrész őrzi Méhkeréktől nyugatra.

444. **Orod.** 1322. Orod, 1434. Orod, 1552. Orrodh. Helyét a Zsákától nyugatra lévő Orosi pusztája jelöli. A Zóvárd nemzetség szerepi monostora körül kialakult uradalom egyik igen korai megülésétől faluja. (1322: Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29.) 1436-n már a tekintélyesebb birtokai közé tartozott: 17 jobbágytelek jutott belőle az egyik osztályosatyafinak. (Dl. 12850.) 1472-ben a Bajomiak szereztek meg. (Dl. 17344.) Jelentőségét vámjának köszönhette. (1520: Dl. 23348.) Magyarok lakták. — SzN: 1452. (Bunyitay, III. 496. l. jegyz.) M: Bodo.

445. **Orosi.** 1291. Wrusy, 1398. Orozy, 1463. Oros, 1520. Orosy,

1552. Orrossy. Első említésekor katolikus egyházáról is hallunk, lakói tehát akkor már nem lehettek pravoszlávok. (1291: Jakubovich, 378. l.) Királyaink által még a XIII. század előtt idetelepített oroszok alapították, de, amint nevének magyar szóvá torzulása is mutatja, az első telepesek korán beolvadtak a környező magyarságba. Valószínűleg Gyapjúval együtt került királyi adományból a Telegdiék tulajdonába. (1398: Dl. 8307.) A XVII. századi harcokban elnéptelenedett. Helyét a Gyapjú melletti Kisoroszi puszta jelöli. Lakossága elpusztulása előtt már teljesen magyar volt. — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: Bykachj, Mykle, Nagy, 2 Sipos, Teglas, Tipej; R: Kozta, Popa, — 1588. (Dec., bár.) M: Angh, Czery, Fwtas, Peteo, 2 Roithy; B: Tab, Thott — FN: 1520. (Dl. 23348.) M: Solmospathaka rivulus.

446. **Oroszi.** 1220. Vruz, 1279. Vrws, 1282. Vrusi, 1476. Orozy. Nevét eltorzított formában az Okány és Mezőgyán közötti Orosi puszta örzi. Lakói 1221-ben a bihari várjobbágyokkal együtt azzal vádolták az idevaló Bocion fia Györgyöt és Gylianust, hogy azok bizonyos, őket és a gyantéi várnépeket illető földet elfoglaltak. (VárReg. 317.) Végül bebizonyosodott, hogy a vitás terület Bocion fiainak öröklött birtoka volt és nem várföld. A falu társadalma tehát akkor már két részre tagozódott. (VárReg. 51., 274.) 1279-ben IV. László a hűtlen Kanyi Tamástól elvette és a Barsa nemzetségnek adományozta. (Wenzel, XII. 250. l.) A Barsák 1284-ben híveiket Dést és Dénest jutalmazták vele. (Wenzel, XII. 427.) 1343-ban Becsei Imre fia Tötös vásárolta meg, de 1348-ban már a Toldiak egyik ősének, Csukának a két fia perelt miatta Tatamér fehérvári préposttal. (Zichy, II. 53. l. — 1348: Bölöni.) A Toldiak és Gerlai Ábrámfiak birtoka maradt (1476: Bölöni. — 1485: Dl. 36422.) Első lakói a XIII. század előtt a Kissárrétbe telepített szláv népszigethez tartoztak, de a színmagyar környezetben gyorsan elmagyarosodtak. A XVII. századi pusztítások már teljesen magyar községet semmisítettek meg. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Anghy, Barson, Chere, 2 Farkas, 2 Futas, Kezay, Kys, 2 Kuny, Mester, 2 Pethe, Roythy, Thoby; B: 2 Thoth, Thörök.

447. **Orosztelek.** 1421. Orozthelek, 1489. Heroztelek. A Csákyak 1421-i osztálylevele említi a körösszegi uradalomban. (Csáky, I. 311. l.) Neve 1396-ban, az uradalom eladományozásakor, még nem szerepelt. (Csáky, I. 185. l.) Ennek ellenére lehet korábbi szláv falu, de hihetőbb, hogy itt is XV. századi szláv településsel állunk szemben, ami a megyének ezen a részén nem lenne egyedülálló jelenség. (L. Tótfalut) Kis község volt, mert negyedrészt a XV. század végén egy pusztatelek alkotta. (1489: Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) Akkorára lakói beolvadtak, neve már nem jelölt a magyartól eltérő nemzetiségű közösséget és ezért torzulhatott az értelmét veszített helynév az összeíró tollán Hérosztelekre. (1489: id. okl.) Később már nevével sem találkozunk. Körösszegapáti határába olvadt.

448. **Orosztelek.** 1291. Vruzteluk. A váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzékében szerepel, lakói tehát akkor már nem lehettek a görögkeleti egyház tagjai. (1291: Jakubovich, 300. l.) Lehetséges, hogy a halicsi hadjáratokban résztvevő Geregye nembeli Pál telepített ide orosz foglyokat. (Wenzel, VII. 282—3. l.) Lakói sólymászok voltak, mint ahogy a közeli Sonkolyos határá-

ban a Telegdieknek is volt sólyomtenyészetük. (1389: Esterh. R. 44. A. 1.) Utoljára 1389-ben hallunk róla, de már akkor lakatlan lehetett (id. okl.). Nevét a román betelepülők átvették és Sonkolyostól északra Orosztelek tanya, Valea Orostelecului patak ma is őrzi emlékét.

449. **Ottomány.** 1283. Athoman, 1396. Olthman. (Otomani.) Neve német eredetű puszta személynévből alakult, tehát a XIII. század előtt kellett megtelepülnie. 1283-ban hallunk róla először, amikor Buna fia Butmer az őseitől örökölt krasznamegyei birtokot Márkus bán fiainak eladta. (Wenzel, IV. 261. 1.) 1396-ban Albisi Zólyomi Dávid új adományt nyert rá, s ettől kezdve a család birtokolta a székelyhidi uradalom részeként. (Múz. törzs. 16.) Lehetőség, hogy Szalacshoz hasonlóan németek alapították, de erre a falunéven kívül semmi adatunk sincsen és a XV. századi lakók nevei teljesen magyarnak mutatják. Eredetileg a szatmár—bihari határon elterülő királynői uradalom része lehetett, s annak felbomlása után a XIV. században szerezték meg a Zólyomiak. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Balog, Isaak, Kerekes; B: Anthoni. — 1478. (Dl. 38364.) M: Adony, Agoston, Bacos, 2 Balog, Belye, Chany, Chykmay, Chokmay, Damokos, 2 Diac, Edseg, 2 Gechee, Karazon, Couach, Lewk, Wruendi, 2 Pachali, 3 Paztor, Petry, Sipos, Zabo, Zaruadi, Zekeres, Zilagi, Zewles, Tinos, Vida, Varlo; B: Bartalius, Faber, Hench, 2 Magnus. — 1599. (Dica.) M: 2 Acz, Ancz, Ambruz, Bakos, Barna, 2 Barta, Berta, 2 Borbelj, Boros, Damakos, Deobreoczeonj, 2 Enekeos, 3 Erseok, Farkas, Gal, 2 Gombos, Huszar, Istok, 2 Karason, Kadar, Kakatj, Kapas, 3 Kerekes, Kyralj, 3 Kolj, 2 Kouacz, 2 Keoteo, Major, Maro, Marton, Mazzagh, 7 Nagj, Orban, Eordeogh, Eoruendj, 4 Paczalj, Parj, 3 Syko, 2 Zabo, Seogedj, 2 Zylagj, Seoleos, Zwcz, Terge, Twzes, Vadasj, Warga, 2 Variu, Warro, Vasadj, Wida; B: Bohos, Feria, Litteratus Gregorius, 4 Olah, 3 Sefer, Sera, 6 Tott.

450. **Ökörkerék.** 1426. Vkerkerek, 1429. Ekerkerek. 1426-ban tűnik fel az Ugriak birtokai között, de csak a fele volt az övéké. (Bölöni. 1429: u. o.) 1466-ban a Keményiek pereskedtek itteni jussukért. (Akad., XV. dob.) Ma már helyét sem ismerjük. Ugra környékén kellett állania.

451., 452. **Ökrös.** 1344. Vkrus, 1587. Magyar-, Olaheökreös. (Ucuriş.) 1344-ben a Csanakeszi és Kalocsa közti határviszály egyik tárgya. (H. O., III. 149. 1.) A peresedésre az adhatott alkalmat, hogy az addig lakatlan terület népesedni kezdett. A határjáraskor kiderült, hogy a vitás Ökrös föld Kalocsa határán belül fekszik. Nevét a mellette elfolyó pataktól nyerte s így még nem feltétlenül kellene belőle magyar településre következtetnünk; a XVI. században azonban Magyar- és Oláhökröst különböztettek meg és a két falu népe között valóban nagy eltérés volt, tehát első lakosainak magyaroknak kellett lenniök. Melléje a XV. században vagy még későbbben románokat telepítettek le zárt tömbben. A két népelem közül a magyar volt az erősebb, mert azonkívül, hogy saját, falurésze összetételét szinte keveretlenül megőrizte, szomszédjánál is éreztette a hatását. Az erőknek ezt a megoszlását az 1598. évi nagy török pusztítás egyszeriben megváltoztatta. 1600-ban a lakosság már majdnem teljesen román és a régi magyar családok közül egyet sem találunk meg. — SzN:

Magyarökrös. 1580. (Dec., mal.) M: 2 Baniáz, Chiapos, Gaall, 2 Miklos, Nagimiklos, Zeep; R: Nystür; B: Pamil, Theoreok. — 1587. (Dec., mal.) M: 2 Chapos, Kismiklos, Thorkos; R: 2 Niztor; B: Marko. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Abraham, Baratt, Chaniaphos; R: Jona, Kopczia, 2 Mihoza, Nistor, Riztor, Szana, Tlayk, Tripan, Turkas, Uancza, Uiltal; B: Bon, Chile, 3 Markos, Perhel, Türöhöz. — Oláhökrös. 1580. (Dec., mal.) B: Paskuly. — 1587. (Dec., mal.) M: Bakos, Ihos. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Bakos, 2 Juhaz; R: Fanor, Mihocz, Petrika, Szabo Blaikul; B: Kozas.

453. **Örvénd.** 1282. Vluend, 1389. Wruend, 1478. Eorwind. (Urivind.) 1282-ben említik először. (Knauz, II. 159. l.) Akkor még nem lehetett régi település. A XIV. század második felében királyi adománnyal a Telegdiék szerezték meg. (1398: Dl. 322.) 1389-ben a Telegdiék azt állították, hogy Örvénd határában van az a hat vlach birtok, melyet a Putnokiak elfoglalva tartanak. (Bölöni.) Ezekkel a településekkel később nem találkozunk, Örvénd földrajzi és személynevei kizárják a román-magyar együttélés lehetőségét. Hihetőbb, hogy a vitás vlach birtokok az akkor népesedő Lakságon állottak. Magyar lakosságát végig megőrizte. Határában állott a csak 1282-ben említett Gepolteluke puszta. (Knauz, n. 159. l.) — SzN: 1461. (L. o. It. 41.) M: Andrassy, Ayos, Herpa, Kyrál, Zakach, Wgray. — 1469. (Dl. 29297.) M: Chako, Marthon. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Baltha, Zabo, Zakach. — FN: 1282. (Knauz, II. 159. l.) M: Vluendkeres aqua, Gepolteluke locus. — 1389. (Bölöni.) M: Lak; B: Bazvarahaza, Ladahaza, Zakalusdragmushaza, Mirizlohaza, Zomayonhaza vlach birtokok. — 1478. (Dl. 322.) M: Galambodfeye terra, Thelkesdfeye cacumen montis, aliter Karosaberky, Bikfa arbor; Sz—M: Dernautha terra. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Nagyzeoleo vinea, Altalhegh promontorium, Telkesd heghe promontorium, Folthpataka, Hwgyopataka, Aghegye promontorium, Veres wtha.

454. **Örvényes.** 1487. Erwenyes, 1580. Keozeperweness. (Belényesörvényes, Urvis.) Az 1374-i káptalani statutumok még nem említik a széplaki kerület falvai között. (Stat. 37. l.) Ezután és 1487 előtt települt meg. (Bölöni.) Felbukkanásakor az idevaló nemes vajdák birtoka, akik fontos szerepet játszhattak a hegyvidék benépesítésében. Nem csupán a legelőkelőbb bihari vajda-familiákkal, hanem magyar kisnemesi családokkal is rokonságban állottak. (1510, 1544: Bölöni.) Bár a Feketekörös szorosában álló község erős magyar hatásnak volt kitéve — ezt mutatja magyarból átvett román neve is — kezdettől fogva románok lakhatták. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Kachule, Keocheole, Kenez, 2 Petrilla; B: 4 Doma, Panthus. — 1587. (Dec., mal.) M: Pyntes; R: Fawor, 2 Kochola; B: Domacho, Pantus, Zyde. — 1600. (U. C. 36/34.) R: Fanor, Kocholia, 2 Kocziolajja, 2 Kozta, Laik, Laztyn, Plastin, Petrila, Pitula; B: 4 Doma, Kaba, 2 Panthos, Panetos, Sido.

455. **Örvényes.** 1599. Eorvenyes. (Bélörvényes, Urviş-Beliu.) Az 1599. évi adóösszeírásban tűnik fel. (Dica.) Neve bizonyítja, hogy ez a terület is a magyar kultúrtaíjhoz tartozott, első telepesei azonban hihetőleg románok voltak.

456. **Örvényes.** 1336. Wrwenusligethe, 1360. Ewrwenes. Először 1336-ban említik a Rátold nemzetség által a Telegdiék őseinek cserébe adott falvak között. (L. o. It. 46.) Az oklevél szerint határa

nem volt elválasztva Oláhtelekétől. 1324-ben a Rátold nem tagjai között kitört viszálykor csak Újlakot, Kövesdet és Oláhtelket emlegetik. (Akad., III. dob.) Keletkezése tehát 1324—36 közé teendő. Első lakóit románoknak tartjuk, bár a XIV. században elpusztult községből csak egy magyar pataknev maradt reánk. Sorsa a pusztatójlaki uradalom községeivel volt egy. — FN: 1360 (Temes vm. 95. l.) M: Wrvenespataka rivulus.

457. **Ős.** 1417. Ews. Nevével először 1417-ben találkozunk, de eredete visszanyúlik a XIII. század kisnemesi települései közé. (Dl. 10570.) Gazdái a Komádiban is birtokos, a kisnemesség jobb módú rétegeivel összeházasodott Ősiek voltak. (1421: Dl. 11049.) A szomszédos körösszegi uradalom vonzását sikerült semlegesíteniök, úgyhogy még 1552-ben is az övéké volt. (Dica.) A török—magyar harcokban semmisült meg. Komádi, Egyházasnyésta és Kenéz között állott. (1417. id. okl.) Magyarok lakták. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Tharnok.

458. **Ősi.** 1336. Eusi, 1406. Ewsy. 1336-ban az egyházashelyek között említik, keletkezése tehát legalább az előző század végére teendő. (Pápai tj. 84. l.) Később szoros kapcsolatba került a sólyomkői uradalom hegyeiben tanyázó románsággal s 1406-ban már a vár vlach községei között sorolták fel. (Esterh. R. 44. B. 7.) A magyar falunév, katolikus egyháza a bizonyítékaink, hogy első megülői nem lehettek pravoszláv románok. A XV. században azonban már a románok lehettek többségben. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Jobaghstan, Sthan.

459., 460. **Ősi.** 1261. Ewsy, 1341. Ewsy alio nomine Teluky, 1552. Egyházas Ewsy, Chyrewsy. A Várad közvetlen közelében, a Hévjó és Sebeskörös közt állott Ősi nevű községek közös területen, valószínűleg a Káta nemzetség birtokán alakultak ki. 1261-ben ugyanis e nemzetség osztatlannak hagyott törzsbirtoka. (Zichy, I. 11., 55. l. — 1333: Debr. v. lvt. ogy. 7.) 1341-ben a régi birtokosokon kívül már a váradhegyfoki premontreieknek, Demeter későbbi váradi püspöknek, 1374-ben pedig a káptalannak is volt benne része. (Anjou, II. 91., 172. l. — Stat. 35. l.) A birtokosok szerint többféle szakadt részek végül két faluban egyesültek. Egyházasősi lett a káptalané, Csireősi pedig a püspökségé és a premontreieké. (1552: Dica.) Mellettük azonban a Borsiaknak, Pocsajiaknak, Álmosdi Csiréknek is volt jussuk hozzájuk. (1410: Károlyi, I. 560. l. — 1427: Dl. 1189. — Dl. 18621., 18706.) A népes színmagyar községek Várad ostromakor elpusztultak. — SzN: 1578. (Dec., gab.) M: Alpari, Fodor, Illies, Irmay, Istwanphi, Kalmar, Marczall, Poka, Sipos, Zabo, Veöreös. — 1588. (Dec., gab.) M: Alparine rita, Bagdy, Baraniay, Berthe, Borbeli, Boros, Damian, Erdely, Ersek, Farkas, 2 Fodor, Phulop, 2 Gheory, Gheorfi, Hamos, Hegedos, Ihaz, Irmay, 2 Istuanfi, Kalmar, Kis, 2 Pethe, Poka, 2 Sippos, 2 Somogy, Zabo, Zeless, 4 Theoke, Vargha, Veoreos; B: Ghazo, 2 Olah, Thörök, 2 Zompoly. — FN: 1341. (Anjou, IV. 91. l.) M: Hoyov fluvius.

461. **Ősi, Pata-**. 1214. Euse, 1291. Evsy, 1552. Pathaeossy. A Kölesér partján, vízjárásos, erdős területen települt meg a XIII. század előtti időben. Fennállására első bizonyítékunk 1214-ből maradt. (VárReg, 86.) Eredetileg annak a XII—XIII. század fordulóján élt Patának volt a birtoka, akinek a fiairól a Váradi Regesztrum többször említést tesz. (No. 68., 101.) 1291-ben már a váradi püspöké és

mindvégig azé is maradt. (Jakubovich, 358. l. — 1552: Dica.) A török pusztítások következtében a XVII. században elnéptelenedett. Emlékét a Tulkától délnyugatra fekvő Ősi-Pata puszta őrizte meg. Népes magyar jobbágyfalu volt — SzN: 1214. (VárReg. 86.) B: Gyuna. — 1586. (Dec., rest.) M: Chyukas, Pazthor, Saros, Sike; B: Teöreök. — 1588. (Dec., gab.) Új nevek: M: Dekan, Farago, Gal, Janosi, Kantor, Mattias, Narzögi, Pelbart, Pap, 2 Szarka, Szeöke, Szili, 4 Vegh.

462. **Ősi, Sarkad-.** 1220. Euse, 1359. Ewsy, 1552. Sarkadewssy, Preposthewssy. Első rávonatkozó adatunk 1220-ból való, amikor bizonyos Demeter praediuma, lakói pedig — legalább is részben — királyi várnépek. (VárReg. 240.) Megtelepítését tehát a XIII. század előtt a várispánság végezte el. Később a Méhkeréken is birtokos kisnemeseké, akik bizonyos, XIII. század közepén élt Léire vitték vissza a jussukat. (1359: Akad., VI. dob. — 1364., 1386: Akad. VI., VIII. dob. — 1506: Dl. 36349.) Határából vált ki az 1552-ben szereplő Prépostösi, a váradhegyfoki premontreiek birtoka. (Dica.) A XVII. századi harcokban mindkettő elnéptelenedett. Helyüket a Sarkadtól délre fekvő Kis- és Nagyösi puszta mutatja. Magyarok lakták. — SzN: 1220. (VárReg.) B: Nuca, Petrus, Urbanus, Vd. — 1588. (Dec., gab.) M: Fazakas, Kowach, Thorda.

463. **Pac.** 1352. Poch, 1411. Pach, 1461. Paatz. 1332—37 között említik először, s minthogy akkor már egyházashely, legalább is a XIII. század közepén kellett keletkeznie. (Pápai tj. 64. l.) Szepes és Mikepércs között, erdős, homokbuckás terepen állott. (1352: Anjou, V. 552. l. — 1411: Múz. törzs. 17.) Talán még a királyi uradalom, de lehet, hogy csak a Szepesiek telepítették. Sorsa a török háborúban történt elpusztulásáig szorosan összeforrott a Szepesi familia birtokaiéval. (1423: L. o. lt. 62. — 1452: Debr. v. lvt. 152. — 1461: Dl. 30849. — 1478: Múz. törzs. 42.) Lakossága magyar volt. — SzN: 1423. (L. o. lt. 8.) M: Furo. — 1494. (L. o. lt. 8.) M: Kwthos, Ewr, Paczy, Warga. — FN: 1494. (id. okl.) M: Aswan silva.

464. **Palota.** 1279. Deerspalataya castrum, 1335. Palatha, 1388. Derspalata. Minden jel szerint a Hontpázmány nemzetség alapította és neve talán kapcsolatba hozható azzal a palatiummal, melyet 1214-ben a szomszédos Micskén említenek. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. 1334. é. á. i. „... quarta pars in Mycusa cum palatio...” — L. Szentpétery 295.) 1279-ben a Geregye nemzetség birtoka, de minthogy erőszakkal szerezte meg, bukása után a Hontpázmányok visszakapták. (Wenzel, XII. 250. l.) Ettől kezdve végig e nemzetségből származó családok, elsősorban a magukat innen nevező Palotai Czibakok bírták. (1335: Bölöni. — 1356: Ujh. Dl. 38168. — 1388: Ujh. Dl. 38201. — 1343: Zichy, II. 53. l. — Komáromy c. Századok, 1893. 875. l.) A török harcokban elpusztult. A mai Ópalota puszta helyén állott. Lakossága magyar volt. — SzN: 1341. (Bánffy, II. rok., iktári Bethlen, VI. R., F. 87. No. 100.) M: Zeke. — 1598. (Dec., gab.) M: Farkass, Futoth; Somogy; B: Olah.

465. **Panasz, Mező-.** 1236. Ponoz, 1335. Mezevpanasz. Nevével először 1236-ban találkozunk, amikor a király az idevaló Istvánt az elfoglalt várföldek visszaszerzésére kiküldi. (Kubinyi, I. 13. l.) Tehát a XIII. század előtt települt meg. Benépesítői hihetőleg ennek az Istvánnak a családtagjai voltak, akik pedig — mivel 1342-n a Sartyivánvecse nembeliek osztoztak e falun — hihetőleg ehhez

a nemzetséghez tartoztak. (Anjou, IV. 232. l.) Tudjuk, hogy a szomszédos Atyás is eredetileg ezeké volt 1458-ban a Panaszi család tagjai azt állították, hogy az őseik a falut a királytól kapták cserébe. (Múz. törzs. 43.) Későbbi gazdái, a Panasziak nem származtak a megtelepítőktől. A szomszédos kisenemes falvaktól eltérő népi viszonyai határozottan mutatják, hogy eredete is különböző volt azokétól. Mindvégig népes magyar jobbágyközség maradt. A XVII. század viharai elseperték, s ma csak egy határrész őrzi emlékét Gesztől délkeletre. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Anthy, Bagozy, Both, Bothos, Gal, Harsani, 2 Kowacz, Mayor, Mezaros, Össi, Pezerey, Pok, Swtho, 2 Szabo, Szechen, Thalás, Thöke; B: Chinkas, Olah. — 1598. (Dec., gab.) M: 2 Anghy, Anthj, 3 Bagdj, Botkay, Botos, Both, Budaj, Delkj, Farkas, Fekete, Gaal, Gabor, Guzy, Geobor, Imre, Kys, Kozma, 3 Kouach, 2 Maior, Mezaros, Nagj, Nagy-hazj Janos, Eossj, Suteo, 2 Zabo, Zeplakj, Talas, 2 Thiuadar; B: Bayna, Chole, 2 Olah.

466. **Panasz.** 1214. Ponoz, 1336. Ponaz, 1368. Panaz. Először egy 1214-ben kelt feljegyzésben találkozunk a névvel. (VárReg. 111.) A Hontpázmány nemzetség szentjánosi monostora körül kialakult uradalomhoz tartozott és a birtokok felosztása után a Pázmány-ág lakóhelye lett. (1368: Eszterg. prim. lvt. T. 24. — 1465: Dl. 1967.) Ebből a családból származott Pázmány Péter is. A XV. századtól kezdve állandóan együtt szerepelt Töttelekkel, melyet később magába olvasztott; a Várad körül dúló harcokban azonban ő is elnéptelenedett. A Sebeskörös partján, Köröstarjával átellenben, a mai Cserepes pusztá helyén feküdt. (Karácsonyi c. 1903/9. Évkönyv, 21. és k. l.) Teljesen magyar lakossággal lépett át a pusztulását hozó XVII. századba. — SzN: 1214. (VárReg. 111.) M: Kereu. — 1598. (Dec., gab.) M: Barla, Bertalan, Ghwtj, Poczj, Timrar!, 2 Thoro, Vörös; B: Thot. — 1599. (Dec., gab.) Új nevek. M: Balogh, Barbely, Fanczall, Isoo, Kolczy, Keorheon, Koczis.

467. **Pankota.** 1391. Mezewpankata, 1396. Pancotha, 1520. Wewlghpankotha. Neve X—XI. századi szláv átvételre vall, bár fennállításáról szóló első okleveles adatunk csak 1391-ből való, amikor Zsigmond király a körösszegi uradalomban a Losonci Bánfiaknak, majd pedig a Csákyaknak adományozza. (Kniezsa. — Bánffy, I. 434. l. — 1396: Csáky, I. 185. l.) Állandóan megmaradt ebben az uradalomban, melynek magyar jobbágyságára Cséffánál mutattunk rá. (1520: L. o. lt. 27.) A török időben elpusztult. Helyét a Gyapjútól északra elterülő Pankota pusztá jelöli. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Zabo.

468. **Pantosest.** 1580. Panthosfalwa, 1600. Pantos est. 1580-ban említik először. (Dec) Régi nevén a feketekörösvölgyi magyarság hatása látszik. Korán feltűnő román elnevezése és a lakói között nemzetiségi tekintetben mutatkozó egység vlach megülésre vall. A hercesdi krajnikságba tartozott. Tatárfalva és Cigányesd között a Fekete- és Petrószkörös összefolyásánál állott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Baxane rta. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Gaje, Krezte, 2 Meroch, 2 Pante.

469. **Papfalva.** 1435. Papfalwa. (Popesti.) A sólyomkői uradalom falvait felsoroló 1406. évi adománylevel nem említi, nevével csak 1435-ben találkozunk a várhoz tartozó vlach községek között. (Esterh. R. 44. B. 7. és F. 47. 1457. é. á. i.) E két időpont kö-

zött keletkezett és telepesei románok lehettek. Neve a biztramenti magyar hatást bizonyítja. Lakosai között 1599-ben találunk ugyan néhány magyar nevűt is, de a többség román volt. Ők tarthatnak igényt a bizonytalanokra is. — SzN: 1599. (Dica.) M: Czyko, Fodor, Molnar, Toser; R: Balaban, Barban, 4 Bogdan, Fistan, Mocze, Muze, Opuika, Sturicz, Stonka; B: 2 Bata, 2 Dalas, Daius, Marcus, 2 Pap, Stad, Toncz.

470. **Papi.** 1483. Papy. Csak a XV. század végétől maradtak róla adatok, de keletkezése, a település általános menetéből ítélve, a XIII. század második felére tehető. (1483: Bölöni.) Kisnemesi birtoknak látszik. A Vásári, Csegödi, Mezőgyaraki Finta, Szakál, Kisgeszti Sándor és Osvát családok birtoka, de 1552-ben már a Toldiaknak és Begécsieknek is volt benne részük. (1484: Bölöni. — 1552: Dica.) Nemes és jobbágy lakói egyaránt magyarok voltak. Okány környékén állhatott. — SzN: 1484. (Bölöni.) M: Chomor, Nagy.

471. **Papmező.** 1492. Papmezeye, 1508. Papmezew. (Kis-, Nagypapmező, Pomezău, Câmpani.) 1492-ben tűnik fel a Telegdiak birtokában. (Bölöni.) Bunyitay bizonyos épületmaradványokban románkori templomának romjait véli felismerni, valószínűbb azonban, hogy azok az itteni várkastéllyal hozhatók kapcsolatba. (Bunyitay, III. 377. l.) A település semmiesetre sem lehet a XIV. századnál korábbi. A csékei uradalom déli részeit innen igazgatták. — SzN: 1492. (Bölöni.) M: Ispan; B: Georgius.

472. **Pata.** 1291. Pata. Első kétségtelenül csak reá vonatkozható adatunk 1291-ből való. (Jakubovich, 222. l.) 1280-ban a Gutkeled nembeliek visszaváltottak egy Petha nevű elzálogosított birtokot. (Zichy, I. 45. l.) Valószínű, hogy ez az adat is erre vonatkozható. Neve régi magyar személynév, tehát a XIII. század előtt kellett megtelepülnie. A Gutkeledek bihari ágának kihalása után a Zólyomiak kapták meg. 1391-ben Zsigmond király már nekik engedélyezett itt hetivásárt. (Századok, 1889. 121. l. Jelentések.) Nem lehetett nagyon kis hely, mert egyházát a püspöki és pápai tizedjegyzékek említik. (Jakubovich, 222. l. — Pápai tj. 54. l.) 1489-ben még felsorolták a Zólyomiak birtokai között, de azután többé nem hallunk róla. (Bunyitay, III. 282. l.) Hihetőleg Székelyhídba olvadt. Egy 1397-i oklevél szerint Egyed és Kiskereki között, az Ér mellett feküdt. (Csánki, I. 619. l.)

473. **Pata.** 1291. Patafaya, 1396. Patha. Nevét attól a XII—XIII. század fordulóján élt Patától nyerte, akire a Váradi Regesztrum több adatot őrizett meg. (No. 68., 101.) Megtelepülése tehát a mondott időre esik, amit a pusztaság személynévnek falunévként való használata is bizonyít. A Kölesér melletti nagy erdőségben épült. Első neve utal a környék jellegére. (1291: Jakubovich, 358. l.) Valószínűleg a szomszédos Ósivel egyidőben még a XIII. század második felében, de mindenesetre 1374 előtt egyházi birtok lett. (Stat. 36., 58. l. — 1396: Csáky, I. 181. l. — 1508: Dl. 21858.) A püspökség kezén a déli részek egyik legnépesebb községévé fejlődött. 1552-ben az adóösszeírók ötven portát találtak benne, míg Szalontán csak tizenhárom. (Dica.) A XVII. századi harcokban elpusztult és a török elől menekülő lakóit Szalonta fogadta be. Helyét a Szalonta és Tulka közt lévő Nagypatai pusztaság mutatja. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bölczy, Burian, Czire, Czima, 3 Cziwkös, 2 Dalmj, Fekete, Galos, Gombos,

2 Georfj, Jarphas, 4 Joo, 2 Kallo, Kettős, 2 Kouaczj, Lukaczj, Matias, 4 Panthj, Sike, 3 Szabo, Szekeolj, Szöczj, Tapazto, 2 Varga; B: Horuath, 2 Ola, Toth.

Patak I. Feketepatak, Nagypatak.

474. **Pánt.** 1438. Panth. Forrásainkban elsőízben 1438-ban találkozzunk vele, de kétségtelenül sokkal korábbi megülésű. (Eszterg. prím. lvt. T. 51.) A magát innen nevező Pánti család törzsbirtoka, mellette azonban a rokon kisnemes Komádiaknak, Vémerieknek is volt jussuk hozzá. (1458: Múz. törzs. 43.) Gazdái, akik familiárisi szolgálatot is vállalták, a szomszédos Marcelházán szintén birtokosok voltak. (1438. id. okl.) A XVI. század végén már erősen közeledett a kuriális színvonalhoz, amikor a török megsemmisítette. Ma pusztá Geszt és Marciháza között. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Nagh.

475. **Pályi, Hegyköz-**. 1291. Pauli, Fulpauli, 1334. Felpaly. (Paleu.) Először a püspökség XIII. századi tizedjegyzéke említi, de legalább félszázaddal előbb kialakult a váradi egyház birtokán. (1291: Jakubovich, 300., 358. l.) Földesura végig a káptalan. (Stat. 36. l.) Itt volt a megye nemességének egyik gyülesezőhelye. (1334: Ujh. Dl. 38148. — 1338: Dl. 26555.) A névsortöredékek egyöntetű bizonyossága magyarságát vitathatatlaná teszi. — SzN: 1459. (L. o. lt. 29.) M: Chatari, Fekethe, Kozma, 2 Paly; B: Judex. — 1406. (L. o. lt. 7.) M: Chakany.

476. **Pályi, Hosszú-**. 1220. Pauli, 1322. Moyspaulia, 1404. Howzypali. Monostorpályival közös területen korán kialakult, de a két rész különválása csak a XIII. század végén következett be. (1291: Jakubovich, 222., 298. l.) Az Ákos nembeli Ernye fiainak hűtlensége miatt a király Debreceni Dózsának adományozta, aki leánygyed fejében egyik részét már 1322-ben visszaadta Erdő fia Miklósnak. (Anjou, II. 45. l.) A birtokában maradt területet 1359-ben elcserélte Péter fia Jakab debreceni jussáért. (Debr. Koll. Kvtár. R. 781. 5.) Ez a rész kerülhetett később az Olnodi Czudarok, majd a Rozgonyiak kezébe. (1487: Dl. 19166.) Az Álmosdi Csirék és Pocsajiak birtoka, de mellettük a leányági rokonoknak is voltak benne részeik. (1474: Múz. törzs. 25. — 1482: Dl. 18621, 18706. — 1435: Kállay, XV. R. III. 113., 884. — 1479: Dl. 30220. — 1517: L. o. lt. Stat. A. No. 2.) A névsortöredékek és földrajzi nevek egyaránt magyaroknak mutatják. Szent Katalin tiszteletére emelt fa fiatornyos kőtemplom volt benne. (1433: Évkönyv. 1901/a 30. l. — 1482: Dl. 18706. „...ecclesia lapidea cum pinnaculo ligneo in medio existenti...”) — SzN: 1220. (VárReg. 242.) M: Gyoma; B: Aegyidius. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Mico, Pici. — 1524. (Mándy lvt.) M: Kys, Mezarws. — 1567. (Dec., rest) M: Somoghi, Zene; B: Olah. — 1572. (Dec., rest.) M: Agoston, Jossa. — 1582. (Dec., bár. rest.) M: Bodo, Majgjar, Marta, Nagj, Somogj, Zilagj. — FN: 1404. (Dl. 30308.) M: Fewdwar monticulus, Lazloharazthya silva.

477. **Pályi, Monostoros-**. 1219. Pauli de Nyr, 1291. Nyrpaul, 1322. Ernefyastephanpaulia, 1415. Monostorospaly. Az Ákos nemzetség biharmegyei birtokainak magva, mely körül később az Álmosdi Csirék és Pocsajiak falvai kialakultak. Itt állott a monostoruk is. Minthogy az Ákosok határőri feladattal korán átkerültek Szilágyba, a nyírségi központ az új közös temetkezőhellyel, Ákossal szemben háttérbe szorult. Neve a XIII. század óta szere-

ADATTÁR.

pel forrásainkban. (VárReg. 206. — 1291: Jakubovich, 359. l.) Kéttornyú monostortemplomának patrociniuma Keresztelő Szent János volt. (1322: Anjou, II. 45. l. — 1482: Dl. 18706...” monasterium lapideum cum duabus turribus lapideis ab ante constructis...”)
A birtoklástörténetre l. Hosszúpályit. A ránkmaradt néhány jobbágynévvel nem érzékeltethető kellőképpen a lakóinak magyarsága. Annál erősebb bizonyítékot szolgáltatnak erre a földrajzi nevek. — SzN: 1219. (VárReg.) B: Mathias. — 1222. (VárReg. 344.) M: Pous. — 1359. (Koll. Kvtár. R. 781. 6.) M: Konary, Marchus; B: Petrus f. Mathe. — 1435. (L. o. lt. 13.) M: Teke. — 1463. (L. o. lt. 23.) B: Thoth. — 1517. (L. o. lt. Stat. A. 2.) B: Oroz. — 1600. (Dec., gab.) M: Halo, Kerekes, Neste. — FN: 1415. (Károlyi, II. 18. l.) M: Kysbagos utha via, Varaskerezthrethe pratum (1416: Debr. v. lvt ogy. 80. más! Vasa Kereszti monticulus), Chekerakothyaya pratum, Choporthakwtha pratum (Mikepércsnél is), Berch monticulus, Bakochlyka locus (Mikepércsnél is!), Sykereswth via herbosa (Mikepércsnél is!)

478. **Pelbárthid.** 1216. Vodozt, 1277. Privarthyda, vei Wodosa, 1280. Wodozt alio nomine Preuarthyda, 1291. Priuardhyda. (Parhida.) Régebbi neve mutatja, hogy első lakói királyi vadászok voltak. Ez csak akkor ment feledésbe, amikor új tulajdonosa a Gutkeled nembeli Privárd comes a Berettyón hidat építtetett és arra vámszedési jogot nyert (1238: Zichy, I. 2. l. — 1297: H. O., VII. 558. l. — 1323: Anjou, II. 94. l.) Mikor Privárd örökös nélkül meghalt, a község a nemzetség egyedmonostori ágából származó Kozma comesé lett (1277: Dl. 990. — 1310: Anjou, I. 215. l.) A tőle eredő Pelbárthidi család férfi ága a XIV. század végén kihalt de I. Lajos király az utolsó sarj leányát fiúsította, s így a birtokok annak férjére, a temesmegyei Oszlári Majsfy Pálra szállottak. (1365: Zichy, III. 278. l. — 1388: Dl. 7365. — 1438: Dl. 13152. — 1457: Múz. törzs. 46. — L. o. lt. Bercs. F. 8. No. 43. — Wertner M. c. Turul, 1908. 64. és k. l.) A XVI. század elején a Thurzók és Bakócz érsek szereztek itt birtokot. (1508: Dl. 21865. — 1519: Dl. 21097.) — Közéleben több olyan település állott, melyek nem fejlődtek faluvá, hanem beolvadtak Pelbárthidába. 1277-ben említik Fövényszórót melyet Privárd comes szerzett. (Dl. 990.) Nyüved felé, a Berettyó mellett terülhetett el. Itt állott a Privárd építette híd és e körül alakulhatott ki valami település. (1290: Múz. törzs. XII. 24. — 1318: Kállay, XV. R. II. No. 403.) Neve utoljára 1342-ben fordul elő. (Múz. törzs. 26.) — Szintén a Berettyó mellett, de Marja felé állhatott Pósatövisé és Zolátülése. Az utóbbi keletkezése a XIII. század első felére tehető, mert a névadó Zoulat 1216 körül élt. (VárReg. 155.) — A XIII. századi földrajzi nevektől a jobbágyneveken át töretlen vonal vezet a község újkori magyarságáig. — SzN: 1216. VárReg. 154.) M: Cheka, Schecheni, Scendu, Us; Sz: Sthanus; B: Bedur, Pascha, Petrus, Leustachius, Paulus, Rodus. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Zalay. — 1588. (Dec., gab.) M: Barrabas, Bothos, Buda, Deak, Kadar, Kertesz, Kocza, 2 Kun, Molnar, Nagi, Panchel; B: Draguna Ambrus, Olah, Rach, 2 Raio. — FN: 1277. (Dl. 990.) M: Fuenzorw possessio (1318: Feenzara, 1342: Fuenzorw.), Zolathylusy possessio (1318: Zalachyulese.), Posathwyse possessio (1313: Posathuise.) — 1290. (Múz. törzs. XII. 24.) M: Feketeerem piscina. — 1313. (Kállay, XV. R. II. 403.) M: Kerthweles insula. — 1322. (Koll. Kvtár. R. 781. 2.) M: Tumpafuka pratum.

Peleuka I. Derecske.

479. 480. **Pestes.** 1406. Barathapestese, Kelemenkenezpesthese, 1470. Felsewpesthes, 1552. Alsó-, Felseopesthes. (Sólyomköpestes, Peștiș.) Az Élesdről Sólyomkő felé vezető út mellé települt. 1406-ban említik először a vár vlach tartozéki között. (Esterh. R. 44. B. 7. és E. 26.) Már ekkor két ilyen nevű településről hallunk s ez az egykori különállás ma is meglátszik a falu képén. Román település volt.

481. **Peszere.** 1220. Pescera, 1400. Pezer, 1429. Pezere. Ma puszta Ugra közelében. Első említése 1220-ból való, keletkezése tehát a XIII. század előtti időre teendő. (VárReg. 235.) Összefüggő adataink csak a XV. századtól kezdve vannak róla. Akkor a Szakáliak, Büdiak, Toldiak és Kisgyarakaiak birtoka. (1400: Akad., IX. dob. — 1426: Akad., XIII. dob. — 1429: Eszterg. prim. lvt. T. 48. — 1485: Dl. 36422.) E családokat szorosán összefűző rokoni kapcsolatokból valószínű, hogy a törzsbirtokuk szomszédságában fekvő község Tótival együtt került a királyi uradalomból tulajdonába. A XVII. században rázúdult török pusztítások néptelenítették el. Neve szláv eredetű. (Kniezsa.) A névsorok vegyítetlenül magyar lakosságról tanúskodnak. — SzN: 1220. (VárReg. 235.) M: Hollus. — 1520. (Dl. 29639.) M: Chyre, 2 Harsany, Ispan, 2 Molnar, Nagh, 3 Zantho; B: Litteratus Johannes, Toth. — 1588. (Dec., gab.) M: Bagdy, Balassi, 2 Nagy, Papp, Pocz, Zabo, 2 Zantho, Vad; B: Kolppy. — 1588. (Dec., bár.) Új nevek. M: Biro, Deres, 2 Ersek, Laszar, Nilas. Weoreos; B: Olah, Rhemecz.

482. **Petegd.** 1374. Peteghd. (Petid.) Először a váradi káptalan statutumai említik a széplaki kerület magyar falvai között. (1374: Stat. 37. 1.) Ismerve a Feketekörös völgyének korai megszállását, keletkezését legalább a XIII. század végére kell tenünk. Telepesei az akkor még Barsa nemzetség tulajdonában lévő uradalom magyar jobbágyai voltak. Népességének állandóságát lakóinak XVI. századi névsora és katolikus egyháza bizonyítja. (Bunyitay: Oláhok. 25. 1.) Környezetétől eltérőleg a színmagyar Kétköröshöz disztriktusba tartozott. (Dec.) Neve magyar eredetű. (Kniezsa.) — SzN: 1599. (Dec., gab.) M: Barta, Boda, Buda, Budaj, Chiak, Josa, Kisbuda, Kopaz, Nagj, Polgar, Vekas; B: Totth, Zwnggh.

483. **Peterd, Körös-.** 1426. Peterd, 1510. Kerespetherd. A középkorban virágzó község emlékét az Ugrától északra fekvő hasonló nevű puszta őrzi. A XV. századot megelőző időből csak az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékben maradt róla említés, de keletkezése a puszta személynévből alakult neve alapján nyugodtan tehető a XII. század végére. (Pápai tj. 56. 1.) 1426-ban a Peterdi János fia Márton magvaszakadtával koronára szállott részt a Csákyak kapták adományul. (Csáky, I. 340. 1.) Ezt a körösszegi uradalomhoz csatolták, a község egyébként megmaradt a régi birtokosok és a velük rokon Kecsetiek, Szilágyiak, Vayak kezén. (1489: Csáky, I. 467. 1. — 1485: Dl. 28330. — 1510: Mérey, F. I. 96. — Csáky, I. 490. 1.) A XVII. században néptelenedett el. Keveretlenül magyar jobbágyfalv volt benne. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Dobos, Eezy, Harangy, Jacobfy, Zeremy, Thothy, Was; B: Herman. — 1496. (Csáky, I. 484. 1.) M: Dobus, Ezy, Monyoros. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: 3 Choka, 2 Dobos, 2 Eleek, Haygatho,

3 Haranghy, Kowach, 3 Molnar, Monyoros, 3 Orsolya, 3 Ewssy, Pasthor, 2 Petherdy, Sas, Zerdekcs, 3 Thakaro; B: 4 Litteratus (Gregorius, Johannes, Petrus, Mathias). — 1509. (Vay, a 1/12—14.) M: Boohyth, Boldys, 2 Dobos, Elek, Haygatho, 2 Haranghy, 2 Kardo, Kys, Molnar, Monyoros, 2 Ewzy, 3 Petherdy, 2 Sas, 2 Thakaro; B: Olah. — 1526 előtt (Múz. törzs., XVI. sz. é. n. töredék.) M: Abran, Alch, 2 Choka, Chwry, Elek, Mezaros, Nogh, 3 Nyilas, 2 Seremy, Zele, Thakaro. — 1526. (Mérey, F. I. 119.) M: 2 Chwth, 3 Ezy, Estvan, 6 Fekethe, 2 Fyas, Iso, Kerekes, Kegyes, 2 Kys, 3 Nagh, Pastor, Pechy, Thar; B: Faber, Kulin, 3 Thoth, 2 Therek. — 1588. (Dec., gab.) M: Balogh, Bako, Bartha, Bereczk, 2 Biro, Borbelly, Dobos, Gaz, Hegedes, Hegelly, Kardo, 2 Kerekes, Kocziordj, Kun, Nagy, Nadasj, Eör, Sarkanj, Simon, Zabo, Vas, Vegh, 2 Vekony; B: Hora, Olah, Sera, Thot. — FN: 1497. (Dl. 10008.) M: Nyaras silva. — 1509. (Vay, id. okl.) M: Farkaswar silva. — 1526. (Mérey, F. I. 119.) M: Gathzegn terra; B: Chorthyan terra.

484. **Peterd, Mező-**. 1291. Peturd, 1382. Feghuernepeterd, Mezewpetherd. A XIII. század végén tűnik fel, de legalább másfélszázaddal korábban keletkezhetett (1291: Jakubovich, 301.) Multjának egyetlen megszólaltatható középkori emléke az 1382-ből való határjárólevele. (Dl. 30725.) A Fegyvernekpeterd név mutatja, hogy lakói egykor a várszervezet katonáskodó népeleméhez tartoztak. (V. ö. U. C. 14/4.) Ezekből származhattak a szegényebb nemesek színvonalán mozgó Peterdiek. (1516: Dl. 10008.) A határjáráskor említett helynevek első telepeseinek magyarságát bizonyítják. A XVI. századi jobbágynevek mutatják, hogy lakossága nemzetiségében nem történt változás. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bako, Bartha, Bereczk, 2 Biro, Gaz, Kocziordj, Kun, Nagy; B: Hora, Thot. — FN: 1382. (Dl. 30725.) M: Thekerewer fluvius, Zomaiomhid pons, Ewlwes fluvius (Wlues is. — 75000 térkép: Ölyvösér), Wymolomthew rivulus, Baghlyas fluvius (75000 térkép: Baglyos), Zenthianusvtha via, Naghalom monticulus, Peturdi-ferthew stagnum, Zanthowth via, Naghwth via publica.

485. **Petlend**. 1291. villa Petri fratris Gok, 1322. terra Petri fratris Gyok, 1327. Pethlend. Neve ebben a formában csak 1327-ben tűnik fel, de a falu már jóval előbb megvolt. (Zichy, I. 295. l.) 1284-ben a Toldiak ősei bizonyos Csehi nevű lakatlan földjüket átengedték Orbán fiainak Gyoknak és Péternek, akik valószínűleg rokonaik voltak. (Wenzel, XII. 421. l.) Az új birtokosok a kapott területen a század végére megtelepítették Gyakházát és Petlendet. 1291-ben már említik Gyok testvérének, Péternek a faluját. (Jakubovich, 301. l.) 1322-ben Homorog szomszédságában újra hallunk róla. (Anjou, II. 25. l.) Alapítója helyi jellegű nemes lehetett, de utódai jobb familiákkal összeházasodva végleges helyüket a jómódú középbirtokosság sorában találták meg. (1349: L. o. lt. 23. — 1351: Anjou, V. 424. l.) Az 1419 körüli, rövid ideig tartó Csáky birtoklást leszámítva állandóan az egy törzsből származó Petlendi és Gyakházi, valamint a rokon Nyéstei, Ósi, Tordai családok tulajdonában maradt. (1382: Dl. 6953. — 1394: Bölöni. — 1410: Dl. 9678. — 1421: Dl. 11049. — 1478: Vay, 1364. — 1419: Dl. 10796.) Hihetőleg a XV. század végén, amikor a Gyakháziak is ide költöztek át, magába olvasztotta Gyakházát. Keveretlen magyár jobbágyság lakta. A XVII. századi háborúk alatt elnéptele-

nedett és ma puszta Magyarhomorog közelében. — SzN: 1382, (Dl. 6953.) B: Rufus, Johannes f. Mauricii. — 1393. (Dl. 7866.) M: Ag, Fodor. — 1444. (Vay, 1102.) M: Bako, Fekethe, Philethlen, Huzo, Kinizy, Lukachy, 2 Madaras, 2 Nyerges, Okanj, Ormus, Scekeres, Vgraj; B: Carnifex, Litteratus, 4 Magnus, 4 Nemeth, 2 Thoth, Villicns. — 1588. (Dec., gab.) M: Balogh, Bagolly, Belfenjer, 2 Bosoldy, Bus, 2 Chikos, Cziutth, Dalmj, Dyak, 2 Farago, Kesero, Kirally, Nagj, Saytos, Zabo, Zeoke, Zemes, Thar, Vekony; B: 2 Baricza, 2 Benczik, Olah, Rach. — FN: 1351. (Anjou, V. 424. 1.) M: Gergurgata clausura, Zylar rivulus, Vassaner rivulus. — 1382. (Dl. 6953.) M: Wyzmosaas alveus. — 1393. (Dl. 7866.) M: Fodorkurthwel arbor piri, Kyskurthuel arbor piri.

486. **Petrányvalány.** 1552. Ponthuskew. (Pontoskő, Petrani.) Belényesújlak szomszédságában áll. Először az 1552. évi adóösszeírás említi. (Dica.) Régi neve és a Remete (Rossia) patak mentén egykor érvényesült erős magyar népi hatások ismeretében nem hihetetlen, hogy csiráit a feketekörösvölgyi magyarság vetette el. Elrománosodása azonban korán végbemehetett. Az újkorban Libánpatakkaal egyesült.

487. **Petrász.** 1587. Petroz. (Vasaskőfalva, Petroasa.) Először az 1587. évi dézsmajegyzékek említik. Kezdetől fogva román település volt. A burdai krajniksághoz tartozott. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: 6 Dobra, 3 Duma, 4 Durusa, 7 Hozzu (Paskul, Mika, Zanzul is!), 6 Kozta, 3 Pecha (Peoch is!), Tulxa; B: 10 Thoma.

488. **Petri, Gálos-**. 1291. villa Petri in Nyr, villa uxoris Galus, 1321. Galuspetury. (Galos-Petreu.) Az eredetileg Szatmár megyéhez tartozó községet Zsigmond király Telegdi János kérésére 1412-ben helyezte át Biharba. (Wesselényi lvt. — 1364: Zichy, IV. 632. és V. 418. 1.) Neve a XIII. század végén tűnik fel, de eredete legalább a tatárjárás előttre tehető és hihetőleg a Kereki család alapítása. (1291: Jakubovich, 299. 1.) 1321-ben Kereki Pósa az itt levő részét átadta Telegdi Csanád váradi prépostnak, később esztergomi érseknek, miután Csanád nővére fiának, bizonyos Mihály fia Istvánnak magvaszakadtával a királytól már megszerezte a községet. (1321: Wesselényi lvt.) A Telegdiek 1342-ben Egyházaskereki Mihály fiainak birtokát, 1364-ben pedig Kun János részét szerezték meg. (Zichy, II. 11. és IV. 631. k. 1. és V. 418. 1.) Végig a Telegdiek és a velük rokon családok bírták. (1472: Dl. 322. — 1483: Bölöni. — 1480: L. o. lt. 28.) „Gálos” melléknevét a XIII. század végén élt birtokosától kapta. Csak magyarok lakták. Hozzá tartozott a Vasad és Körtvélyes közötti, még Csanád érsek idején keletkezett, Szion puszta. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Keneres, Nag. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Genchy, Kaggya, 2 Kovach, Malva, 2 Nagy, Zabo; B: Pornod. — 1599. (Dica.) M: Bantj, Beke, 2 Byro, Deak, 2 Embeor, Faczyar, Fanczjar, Futas, Geuasi, Imreh, Kalmanj, Kantor, Karassay, Kyralj, 3 Kouacz, Malua, 2 Mihal, Niak, 2 Orban, 3 Pap, Penzeos, 3 Somogj, Syuos. 2 Sobas, Seoke, Tysaj, Vegh, 2 Zeold; B: Balajko, Wajda. — FN: 1492. és 1498. (L. o. lt. Stat T. 23. és 133.) B: Zihay (Zuhon) praedium (75000 térképen: Szion, Szion hát Gálospetritől északra.) — 1496. (L. o. lt. 27.) M: Fyzeek pratum (l. Mihályfalvánál is!), Wyzeszegh alio nomine Wyzzeg pratum; B: Welenfew stagnum. — 1561. (id. okl.) M: Kawassy-Reesz portio.

489. **Petri, Molnos-**. 1215. Petri, 1270. Petury, 1332. Malnospetri, 1535. Molnaspetry. (Monospetri, Petreu.) A. XIII. század elején Közép-Szolnok megyéhez tartozott. (VárReg. 128.) Később is az erdélyi püspökség része. (Pápai tj. 141. l.) Nevével a Várad Ke-gesztrumban 1215-ben, majd újból 1219-ben találkozunk. (No. 128., 216.) Puszta személynévből alakult neve alapján megtelepülése a XIII. század előtti időre teendő. 1270 körül már a Gutkeled nem-zetség egyedi monostorának volt a birtoka. (H. O., VII. 124. l.) A monostor falvainak felosztása után a Jankafalvi-ág kezére ke-rült, a XIV—XV. század fordulóján — e családok kihalása után — pedig a Zólyomiaké és a leányági leszármazottaké lett. (1358: Anjou, VII. 71. l. — 1438: Dl. 13152.) Töretlen magyarságán a Zó-lyomiak XVI. századi telepítései tettek némi változtatást. 1554 kö-rül románokat kezdtek betelepíteni a faluba és 1599-ben külön vlach községrésről hallunk, melynek lakossága majdnem annyi, mint a magyaré. (1554. és 1599: Dica.) — SzN: 1215. (VárReg. 128.) M: Varou. — 1219. (VárReg. 216.) M: Choma, Fugod; B: Aegidius. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: 2 Boros, Dombi, Jacobfya. — 1588. (Dec., gab.) M: Barrabas, Bencze, 2 Berkecz, 4 Boros, 2 Chaz, Chioholy, Farkas, Futoth, Gall, Gergely, 2 Gogos, Illies, 2 Katho, 2 Maior, 2 Matthe, Meszes, Nagi, Orgoan, Rhaj, Szeöke, Thwteös, 3 Varga; R: Sorban; B: 2 Bornia, Olah. — 1599. (Dica.) Ungari. M: Balogh, Barrabas, Berkecz, Berkes, Boldis, Borbas, 2 Boros, 2 Czyas, Farkas, Futott, 2 Gaspar, Gogos, Illis, 3 Major, Mathe, 2 Mezes, Molnar, 4 Nagj, Orgouan, Paczjalj, Pal, Rohodj, Rosas, 2 Sos, Twteos, Varga; R: Sorban; B: 2 Bornj. — Valachi. M: Barta, Byro, Eresten, 2 Falos, Fiuska, 2 Kis, 2 Zilagj, 2 Tegze, Vegh; R: Czjarno, Czjpornis, Karaculj, Radalj; B: Damian, 2 Phwleop, Horuat, Kisda, Kolomanj, Kozma, Marka, 2 Pasko, Pastor, Rosolj, Thiудар, Zaho.

490. **Petrilény**. 1588. PetriLen. (Petrelény, PetriLeni.) 1588-ban hallunk róla először. (Dec.) Neve és lakossága román, tehát első telepesei is azok lehettek. Zavojénnel olvadt össze. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Magho, Petrico Huz, Zarhazim Iwan.

491. **Péntekülése**. 1301. Pentukjvlese, 1370. Penthekylese. 1301-ben tűnik fel bizonyos Erdős fia Péter tulajdonában. (Zichy, I. 101. l.) 1370-ben a szomszédos Iráz urai, Szár Miklós és rokonai osztoztak rajta, de 1398-ban már nem találjuk a Szár János hűt-lensége folytán koronára szállott és később Maróti Jánosnak ado-mányozott birtokok között. (Csáky, I. 129. l. — Dl. 8301.) A XIII. század második felében keletkezett és alig másfélszázév múlva be-fejezte életét. Komádi, Iráz és Kót között állott.

492., 493. **Pércs, Mike-**. 1270. Peerch, 1347. Eghaziatlan Perch, Eghazas Perch, 1415. Mykeperch, 1423. Bodoperch, 1435. Kysperch, Nagperch. Nevével 1270-ben találkozunk először, amikor V. István király az Uhud fia János magvaszakadtával koronára szállott Per-cset a szomszéd birtokosnak, Szemere fia Csépánnak adományozta. (Wenzel, III. 274. l. és IV. 239. l.) Uhudról tudjuk, hogy 1220-ban Mika bihari ispán udvarbírája volt, Szemere pedig 1234-ben a kö-zeli Józsan birtokolt. (VárReg. 278, 379.) A Csépántól származó Pércsi család rokoni kapcsolatai, birtokviszonyai alapján várjob-bágy eredetűnek látszik. (1335: Károlyi, I. 112. l. — 1415: Múz. törzs. 17. — Történetének több helyen hibás összeállítását l. Makay D.:

A mikepércsi Pércsy család. Turul, 1887. 125. és k. l.) A birtokukon élő gazdák gondoskodásának tulajdonítható, hogy 1347-i osztozkodásukkor a falu már két, az erdők miatt többé-kevésbé önálló részre tagolódott. (Anjou, V. 107. l.) Ugyanakkor kijelölték a még benépesítendő utcarészeket. 1378-ban a Szepesiek elpusztították, mégis 1413-ban csak egyik részében is 24 jobbágytelek volt. (1378: Múz. törzs. 34. — 1413: L. o. lt. 50.) A XV. század közepén egyik része Upori László és Szobi Péter kezére került, melyben aztán egymást váltogatták a Csekei, Ruszkai Dobó és a velük rokon családok. (1465: Dl. 16198., 16914., 18525. — 1500: Szabolcs vm. 60., 64. l. — 1510: Dl. 22039., 22093., 22111., 8291.) Másik felében a Pércsiek maradtak a birtokosok. Szent Péter tiszteletére emelt templom volt benne. (1347: Anjou, V. 107. l.) Tipikus példája volt a Nyírség erdővel borított homokbuckái közti településeknek. A reánkmaradt hátranevek élesen megvilágítják a falu életét. A községet erdő vette körül, mely mindjárt a házak mögött kezdődött. (1347. id. okl.) Hátrára nagyrészt is erdő borította s csak a távolabb lévő, valószínűleg irtott területen, pusztákon és „kertek”-ben folyt a gazdálkodás. (1400: Szabolcs vm. 13. l.) A XV. században a művelés alá vett puszták száma egyre növekedett. (L. a földrajzi neveket.) Keveretlen magyar jobbágyság élt benne. — SzN: 1415. (Múz. törzs. 17.) M: Budy; B: Litteratus. — 1423. (L. o. lt. 71.) B: Gordan. — 1432. (L. o. lt. 8.) B: Magnus. — 1441. (L. o. lt. 2.) Biro, Chako, Hwzo; B: Cheh, Magnus. — 1472. (L. o. lt. 2.) M: Czako, Kowach. — 1473. (Dl. 17514.) M: 2 Baga, 4 Banky, Byro, Chonpo, Czwdar, Deak, Erdes, Fekethew, Gerchen, 2 Haygatho, Hegy, 6 Isten, 2 Kathana, Kowach, Madar, Marthon, 2 Paly, 2 Perchy, Zabo; B: Arnolth, Magnus, 5 Parvus, Swpan, Stephanus f. Nicolai. — 1525. (Dl. 24102.) M: Deak, Haygatho, Hethey, 2 Zalay. — FN: 1347. (Anjou, V. 107. l.) M: Humukhegh monticulus, Humukhegvtha via, Rophaymutha via, Humuk hortus, Munyro silva. — 1400. (Szabolcs vm. 13. l.) M: Bonch terrae arabiles, Zelesreth pratum, Gwmerw, Hwzywberch monticulus, Ludastow alveus seu piscina, Rakattyabokor rubus, Mykustelek (1411: Mykech praedium, 1440: Mykes), Loranddele plaga, Sykeresuta via (L. Bánknál is 1433. a.), Tuteus reth pratum (L. Bánknál is 1433. a.), Mykusfolyasa locus, Wervelgberch monticulus. — 1415. (Károlyi, II. 18. l.) M: Choporthakwtha pratum (1440: L. o. lt. 10. terra.) — 1435. (Múz. törzs. 31.) M: Hozywegh mons, Nagthow, Kornyowtha, Thekeres aliomodo Tharsakhalma locus. — 1440. (Szabolcs vm. 16. l.) M: praedia ad Perch pertinentia: Kornitheleke, Chygas, Babolchlyka (1415: Bakochlyka locus.) — 1441. (Dl. 30803.) M: Kwrnywhalma terra, Chygas terra, Bakoczlyka terra, Mykestheleke praedium. — 1525. (Dl. 24102.) M: Nyaras silva, Zenegethew silva, Arpadzallasa silva, Kewthelesy Erdew silva, Chorda Nyom via (L. Bánknál is 1373. a.), Mykes wth, Bagosy wth, Waradywth viae, Zenegethew Thyzthaya via herbosa.

494. **Pércs, Vámos-**. 1291. Belperch, 1338. Perch, 1520. Vamosperch. A XIII. század végén említik először, de esetleg még a királyi ispánság népei alapították a század elején. (1291: Jakubovich, 222, l.) Belpércs elnevezés arra mutat, hogy irtáson alakult ki. A Gutkeled nemzetség egyedmonostori ágának volt a birtoka. 1338-ban hallunk először vámjáról, melytől későbbi melléknevet nyerte. (Zichy, I. 530. l. — 1520: Dl. 23348.) Régi birtokosainak ki-

halta után legnagyobb része a Zólyomiak kezére került. (1438: Dl. 13152. — 1489: Bunyitay jegyz. Keglevich lvt.) Bővebb névsorok hiányában is határozottan állíthatjuk, hogy lakói magyarok voltak. — SzN: 1480. (Esterh. R. 47. K. 41.) M: Sos, Zabo.

495. **Péterháza.** 1290. terra Petri et Pauli, 1355. Peterhaza. 1290-ben Vásári kelet felől való szomszédja bizonyos Bagdi Péter és Pál földje. (H. O., VIII, 291. l.) Tehát a bagdi nemesek alapították a XIII. század második felében. 1355-ben már a váradi püspöké és végig azé is maradt (Anjou, VI. 359. l. — 1552: Dica.) Eredete kétségtelenül azonos volt a kismemesi falvakéval, s csak a nagybirtok keretei közé kerülve ment át más fejlődésen. A XVI. századra a környék egyik legnépesebb települése lett, melynek színmagyar jobbágysága messze felülmulta a szomszédos kismemes falvak népességét. Szalonta közelében állott. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Balogh, Batizj, Böröczki, Budaj, Cziapo, Czuna, Daika, Farkas, Feier, 2 Fekete, Ihaz, 3 Illiesi, Kati, Kelemen, Kezi, Kozoros, Köröztös, Kouacz, Maior, Meggies, 2 Molnar, Moricz, 4 Nagj, Nierögiarto, Roiti, Sas, Sos, Sörös, Zabo, 2 Zanto, Zegeđj, 2 Zeucz, 3 Varga, 2 Vasari, Vincze; B: Czieh, 4 Olah, Toth.

496. **Piski.** 1329. Pyspuki, 1406. Pysky, 1426. Eghazaspysky, 1552. Pewsky. Először 1329-ben említik az Ugray család falvai között, de neve mutatja, hogy mint püspöki birtok korábban kialakult. Már feltűnésekor csak fele volt az Ugrayaké, másik részén a Toldi—Szakáli—Büdi atyafiság osztozott. (1329: Bölöni. — 1429: Eszterg. prím. T. 48. — 1448: Vay, 1225/1—2.) A XV. században az Ugrayakkal rokonságba kerülve, a Vásáriak is birtokosok lettek benne és ezzel megerősödtek a falut a déli kismemességhez fűző szálak. (1406: Bölöni.) A XVII. századi háborúk pusztították el. Magyar lakosságú volt. Templomának patriciniuma Szűz Mária volt (1406: Bölöni.) SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Czikay, Fodor, Keresery.

497. **Piskolt.** 1329. Piskolch, 1458. Piskolth. (Piscolt) A megye határán fekvő község okleveleinkben csak a XIV. század elején tűnik fel, de a környező királyi és várjobbágy-falvakból arra következtethetünk, hogy még a szatmári ispánság emberei népesítették be. A királyi uradalom bomlása után a szentjobbi apátság szerezte meg, de nem teljesen, mert nemeseknek is volt benne részük. (1481: L. o. lt. 14.) Csak a XIV—XV. század fordulóján kerülhetett át Szatmárból a szentjobbi apát kérésére Biharba. (1369: Károlyi, I. 312. l. — 1458: L. o. lt. 27.) Városias jellegű vámszedőhely volt. (1480: Esterh. R. 44. E. 39. — 1481: L. o. lt. 14.) A jobbágynevek a XV. század közepétől egészen a török pusztításig egyedüli nemzetiségének a magyart tüntetik fel. — SzN: 1458. (L. o. lt. 27.) M: Almas, 3 Bartha, 3 Bene, 2 Berthok, 4 Byro, Bondy, Boros, Bwzas, Chap, Czyher, 3 Chowa, Chouaz, 2 Chontaz, Dara, Dyznos, Feny, Gembecz, Gwth, Yes, Cantor Egidy, Cantor Zeld, Kerh, 2 Koncz, Kompaz, Korlath, Kozma, 3 Letay, Lewre, Maczy, 2 Modis, Ezthwer, Pasthor, 2 Paly, 2 Rosas, 2 Saffar, Sas, 3 Zabo, 3 Thar, Thawaz, Thompos, Wak, Walko, Warro, Was; B: Faber, Fes, Kyke, Litteratus Jacobus, 6 Magnus, Olah, Parvus, 3 Radych, Racz, Seng, 5 Sutor, Therek, Martinus f. Blasii, Thomas f. Martini, Blasius f. Andreae, Grallus f. Cosmae, Johannes f. Martini, Gaspar et Blasius filii Johannis, Andreas f. Marci, Petrus f. Andreae, Anthonius f.

Georgii. — 1459. (L. o. lt. 30.) M: Bakos, 2 Biro, Chawa; B: Rompaz. — 1469. (L. o. lt. 18.) M: Bakos, Bene, Biro, Bolchy, 4 Geombecz, 2 Iyes, Kara, Korody, Kowach, Ezthwer, Sypus, Zeles, Zeweh, 3 Thar, Themer, Tompos; B: 2 Faber, Litteratus Antonius, Magnus, 2 Pincz, 2 Radich, Rompaz. — 1599. (Dica.) M. Adonj, 2 Adorian, Arpa, Arpas, 4 Balassi, Byro, Borbelj, Bodonj, Bogar, 2 Budaj, Ciah, Cjke, Daud, Deomien, Dobos, 2 Dora, Drabant, Fabian, Farkas, 4 Phwleop, 2 Gal, 2 Guba, Hajdu, Illes, Kato, Katona, Kenieres, Kerekes, 3 Kerekj, 5 Kouacz, 4 Korlatt, Keonczie, Clara, Kyralj, Koros, Lazlo, 2 Major, Mesaros, Nagj, Nagjembeor, Nagjiacab, Nagianos, 3 Neomeos, 3 Paczal, Panczel, 4 Petri, 2 Zabo, 2 Zentiobj, Zylagj, Thomor, Varga, 2 Veoreos, 5 Vincze; B: Czinka, Gago, Kegre, Litteratus Martinus, Lengiel, Modor, Sisku, 3 Thott. — FN: 1369. (Károlyi, I. 312. 1.) M: Kusmewd fluvius; B: Gaudenheg mons.

498. **Pocsaj.** 1291. Puchey, 1415. Pacha, 1425. Pache, 1435. Pachay, 1479. Pochay. Az Ákos nembeli Salamon kezén tűnik fel a XIII. század végén. (1291: Jakubovich, 222., 298., 358. 1.) Kaszávai és Vasaddal egy területen alakult ki, de mivel azok a Bebek ágéi lettek, sorsuk később szétvált. Az alapítóktól származó Pocsajiak és Álmosdi Csirék birtoka. (1482: Dl. 18621., 18706. — 1415: L. o. lt. 26.) Az utolsó Pocsajit a parasztlázadáskor megölték, s birtokait a Bajomiak szerezték meg. (1517: Múz. törzs. 50. — Dl. 29631.) Várkastély volt benne. (1425: Dl. 29234.) Neve szláv eredetű, s mivel szomszédságában korai szláv nyomok figyelhetők meg (Maróc!), lehetséges, hogy magvát valami szláv település alkotta. (Kniezsa.) A későbbi jobbágynévsorok már egyöntetűen magyarnak mutatják. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Bakos, Chako, Veres; B: Luoas Bricci. — 1454. (L. o. lt. 56.) M: 2 Byrge, Gyuro, 2 Erpaly, Mod, 2 Nywegy, Seres, Soldus, Thyba; B: Faber, Kwka, Parvus, Sutor, Walachus. — 1517. (L. o. lt. Stat. A. 2.) M: Thwba. — 1524. (Mándy lvt.) M: Bwda, Felfewldy, Lewrynczy, Thwry. — 1567. (Dec., rest.) M: Chete, Erdeos. — 1587. (Dec., rest.) M: Foris, Kis, Papa. — 1582. (Dec., bár. rest.) M: Hwzar, Zekernes, Tar, Varga; B: 2 Ola. — Földrajzi neveket l. Marjánál.

499. **Pocsavelesd.** 1600. Poczaveleste. (Pócsafalva, Pocioveliste.) 1600-ban tűnik fel a belényesvidéki falvak között Keletkezésétől fogva románok lakták. Neve román, a jobbágyok is egytől-egyig azok lehettek. — SzN: 1600. (U. O. 17/6.) B: 3 Balnit, 2 Bunta, Juan Demeter, Gygia Kiraly, Pasa, Popa, Sime, Tiban Demjen, 3 Wasa; Sz: Georgy Istoko.

500. **Pojána.** 1600. Poiam. (Biharmező, Poiana.) A belényesi uradalom 1600. évi összeírása említi először. A falunév és a szintén román jobbágynevek nem hagynak kétséget aziránt, hogy első telepesei is románok voltak. Rézbányához tartozott. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: Barb, 11 Bar, 2 Kozta, 4 Krecz, 2 Musa, 2 Negera, Nika, Pucza, Serban, 2 Theodor, Veza; B: Kabola.

501., 502. **Pojen.** 1587. Alsó-, Felseopöen, 1600. Alsó-, Felseopöyn. (Alsó-, Felsőpojény, Poenii-de-Jos, Poenii-de-Sus.) Mind a két belényeskörnyéki falut az 1587. évi dézsmajegyzék említi először. A falunév és a szinte teljes egészében román nevek alatt élő lakosság rámutat az első megszállók nemzetiségére. A bizonytalanok is többnyire románoknak tekinthetők. — SzN: Alsópojen. 1600. (U. G. 17/6.) R: Arab Lupas, Bugi, 10 David, 4 Gaura, Kok

2 Kozta, 2 Magh, Niercza, 2 Pakata, 3 Simon, 2 Tripon; Sz: 2 Pazkota; B: Tiro, Zomon. — Felsőpojen. 1600. (U. 0. 17/6.) B: Balata, 6 Bonta. 2 Dan, 3 Forra, Gania, 2 Gas, Janskor Luka, 2 Karacson, 2 Kor, Pael, Sandra Marko, Skapa, 2 Vank; B: Almi, 2 Bobus, 3 Czibak, Horat Janosko, Miklos, Troko, 2 Zeriba.

503. **Poklostelek.** 1213. Puklusteluc, 1291. Puklustelec. (Poclusa.) Nevét 1213-ban említik először, eredete azonban legalább a XII. század első felére tehető. (VárReg. 53.) A bihari ispánság népei ülték meg, de már a XIII. század első négyedében a Geregye nemzetség tulajdonába került. (1255: Wenzel, VII. 413. l.) A népes, vámmal rendelkező magyar falu a kialakuló sólyomkői uradalom része lett. (1406: Esterh. R. 44. B. 7.) 1403-ban a Zólyomiak kapták meg s ezzel sorsa részben elvált Sólyomkőétől. (Vécsey, F. II. No. 102.) Vámjának és erdőinek negyedrészt később a Csákyak szerezték meg, de a szentjobbi apátságnak is volt itt birtoka. (1422: Becsly lvt. — 1480: Esterh. R. 44. E. 37., 39. — 1489: Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) Magyarok lakták. — SzN: 1213. (VárReg. 53.) B: Buciuur, Isou, Leka. — 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) M: Derekas. — 1479. (Esterh. R. 44. E. 36.) M: Wamos.

504. **Poklusa.** 1587. Poklossa. (Havaspoklos, Poclusa-de-Beliu.) Először a XVI. századi dézsmajegyzékek említik Karaszó tartozékai között. Neve nyelvileg bizonytalan, de inkább román, mint magyar (Kniezsa). Román település lehetett. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Barath; B: Barbolia.

505. **Pokola.** 1580. Pakaliest, 1588. Pakalafalwa. (Biharpoklos, Pocola.) 1580-ban említik először. Kezdetől fogva románok lakhatták. Idők folyamán a középkori Alsósolymost felszívta. Belényes közelében a Remete (Rossia) patak mellett áll. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Opris Pakely. — 1588. (Dec., bár.) B: Oppris Gauril, Oppris Pakala.

506. **Pósa.** 1319. Pousa. (Váradpósa, Pausa.) 1319-ben említik először, amikor I. Károly a koronára szállott falut a Hontpázmány nembeli Gergely fia Istvánnak adományozta. (Dl. 1967.) Pusztá személynévnek falunévként való használata és korán feltűnő katolikus egyháza alapján keletkezését a XII—XIII. század fordulójára tesszük. (Pápai tj. 46. l.) Az említett eladományozástól kezdve állandóan a Hontpázmány nemből származó Panaszi Pázmány családé maradt. (1382: Dl. 6920. — 1552: Dica.) Hozzá tartozott a legfeljebb településcsirának tekinthető Lovastelek, mely már korábban is a nemzetségé volt. (1319: Dl. 1967.) A XV. században végleg elpusztult. (1489: Dl. 19520.) Ide számíthatjuk még a csak 1319-ben említett Kopaszt is (id. okl.). A mellékelt névsor már mutatja a magyar alaprétegben feltűnő román jövevényeket. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Kowacz, 2 Kullago, Crancy, Molnar, Nagy, Nierges, Santha, Zakalos; B: Büny, 2 Ignat, Nistor; B: Zara. — 1598. (Dec., gab.) M: 2 Karancy, Keolleok, Kowacz, Madasz, Neste, Nyergess, Posa, Tokoss; B: Bün, Igna, Nistor; B: Marcus, Totth. — FN: 1319. (Dl. 1967.) M: Lomalthelek terra, Sum terra. — 1382. (Dl. 6920.) M: Gemulchyn arbor, Louastelek, Sumay locus.

507. **Pósalaka.** 1291. Pousalaka. (Posalaca.) A XIII. század derekán települt meg a Csanád nemzetség körösvölgyi birtokán. Első említése a váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzékében

található, akkor tehát már teljesen kialakult. (1291: Jakubovich, 300. l.) Birtokosai mindvégig a Csanád nembeli Telegdiék voltak. (1552: Dica.) Neve és a jobbágynévsorok vegyítetlen magyar lakoságról tanúskodnak. A bizonytalan nevek viselői is hihetőleg magyarok voltak. — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Demeter, Fodor, Gergely, Kerekes, Layos, Warga; B: Thwroch. — 1599. (Dec., gab.) M: Balnaky, Barrabas, 2 Bereczk, Biro, Ferencz, Gacha, Gergel, Ihas, 2 Lais, 4 Louaz, Simon, Zeles; B: 2 Olah, Türoch.

Pósatövisé l. Pelbárthíd.

508. **Posga.** 1508. Posga. 1508-ban említik először a Telegdiék Csékéhez tartozó falvai között. (Dl. 21842.) Szláv eredetű neve román települést jelölhetett. (Kniezsa.) Györffy szerint Cseszora-Cseszvárába olvadt, ahol a katonai térkép valóban feltüntet egy Bosga nevű patakot. (Délbihar, táblázat.)

509. **Preszáka.** 1580. Giapiupataka. (Gyepüpataka, Prisaca.) A széplaki kerülethez tartozott. Régi magyar neve, melyből a nyelvileg szláv román elnevezés is ered, arra mutat, hogy a Feketekörösre nyíló patak völgybe a magyarok a románságot megelőzőleg benyomultak. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Leochie; Sz: Strawa; B: Horgha, Cristak.

510. **Püspöki.** 1273. Pyspuky. (Biharpüspöki, Episcopia-Bihorului.) Már a tatárjárás előtt a váradi püspökség és káptalan birtoka. (1273: Zim.-Wer., I. 122. l.) Földesura később egyedül csak a püspökség. (1552: Dica.) Megalapítását okleveles adatok hiányában is a bihari püspökség felállítása utáni időre (XI. sz.) kell tennünk. Kiterjedt szőlőshegyein a síkföldi lakosság is igyekezett birtokot szerezni. (1387: Dl. 7235. — 1342: Dl. 3480. — 1402: EME. törzs. — 1417: Dl. 10558.) Városias jellegű színmagyar település volt. — SzN: 1387. (Dl. 7235.) M: Feyer. — 1417. (Dl. 10558.) M: Aggyay, Fewzew, Kermes. — 1422. (Dl. 11218.) M: Besenew. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Barath, Bocszi, Boltthos, Bornemisza, Cziapo, Deak, Ferenczi, Fodor, Gelertth, Haratzth, Isa, Istuanfi, 3 Kys, Koniary, Mark, Meszaros, Myskey, Molnar, 2 Nagi, Pap, Paly, Seby, Szalay, 2 Szarasz, Szegeny, Szel, Szeremy, Swcz, Torday; B: Horuatth, Litteratus Valentinus, Ola, Totth, Uaida. — 1599. (Dec., bor.) Új nevek. M: Adam, Bechey, Biro, Boncz, Borbeli, Budi, Challay, Chatha, Chiurj, Chorba, Deres, Erdeli, Fazakas, Feltothy, Giongiossi, Ihos, Istenes, Kardos, Karsay, Kecskes, Kerekgiartha, Lenczes, Makai, Moricz, Peczek, Pether, Piross, Sarkeozy, Zabo, Zeky, Zebedi, Theleky, Vad, Varro; B: Racz, Thörök, Vellan.

511., 512. **Radvány.** 1291. Rodoan, 1341. Radawan, 1508. Kysradwan, Noghradwan. A XIII. század végén már egyházashely, alapítása tehát jóval korábbra tehető. (1291: Jakubovich, 358. l.) A következő században nemesi birtok, de később az egyik része a váradi püspökség tulajdonába került. (1341: Bölöni.) Fejlődésében ez a kettéválás szakadást idézett elő. A régi birtokosok kezén maradt Kisradvány erősen közeledett a kismemesközségek felé, Nagyradvány pedig jobbágyfalu maradt. Nem különböztek azonban nemzetiségi tekintetben, mert úgy a nemesek, mint a jobbágyok egyaránt magyarok voltak. A XVII. századi háborús időkben mind a két falu elpusztult. Emléküket néhány határrész és tanya őrzi

Cséfa és Geszt között. — Kisradványi nemesek. 1496. (L. o. lt. 27.) M: Bagday. — 1503. (Dl. 26663.) M: Bay, Erdely, Kocos, Myklossy, Wardy, B: Polyak, Thewrek. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: Ispan. — Nagyradványi jobbágyok. 1508. (Des Écherolles.) M: Agyas, 2 Alch, 3 Bako, 3 Bochor, Bochkay, 4 Czewek, 3. Czomor, Dyzno, Fekethe, Fodor, Kardo, Kovach, Mezaros, Sypos, 2 Zabo, 2 Zewk, Thany; B: 2 Parvus. — 1581. (Dec., bár.) M: 2 Chukas, Damian, Lessy, 3 Leorinczy, Nagi, Zabo; B: Moreny, 2 Theoreok.

513., 514. **Ravaszkik.** 1483. Rawazlyk. Zaránd területéből vált ki a XV. század második felében. 1483-ban említik először. (Bölöni.) 1570-ben még szerepelt a Telegdiek birtokai közt, de helye ma már ismeretlen. (Dl. 322.) Kigyik és Zaránd között feketett. Neve rókalyukat jelent és kedvelt helynév magyar vidékeken is. (Oklsz.) Telepesei ennek ellenére vlach pásztorok lehettek, mert az ú. n. Oláhvidékéhez tartozott.

515. **Rasztoka.** 1587. Reztoka, 1600. Rasztoka. 1587-ben említik először. Tipikusan délszláv nevéből román telepeseinek balkáni származására következtethetünk. (Kniezsa.) Románok lakták. Az újkorban Petrászba olvadt. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: Varga; R: 3 Faras (Pante, Toader!), 2 Gogota, Mihocza, Mos; Sz: 2 Bogato; B: Belles.

516. **Rábé.** 1215. Rabay, 1399. Rabe, 1410. Raba. (Nagyrábé.) Békés megye történetírójának kellett volna vele foglalkozni, mert a XIII. századtól kezdve — a XV. század néhány évét leszámítva — a középkorban állandóan odatartozott. (1410: Múz. törzs. 8.) 1215-ben említik először, amikor Opoy fia János a Bajomban lakó várnépekkel kiegyezik a Sárrét nádasainak, szigeteinek, halászóhelyeinek közös használatát illetőleg. (VárReg. 148., 199.) Megtelepülése jóval a feltűnése előtti időre teendő. Birtokosai a talán serviens eredetű Rábéi család tagjai, akiket szoros kapocs fűzött Földes uraihoz. (1399: Dl. 8406. — 1422: Dl. 11241. — 1412: Múz. törzs. 3. — 1415: Múz. törzs. 15. — 1421: Múz. törzs. 7.) Az Okányi családnak is volt itt kisebb része, melyet a Hencidai Bacsók, Tordaiak, végül pedig Werbőczy bírtak. (1458: Dl. 15261. — 1507: Dl. 21755.) Lakosainak magyarsága közelebbi adatok hiányában sem lehet vitás.

Rácfalu l. Egyed.

517. **Recselény.** 1600. Recheeleny. Belényeskörnyéki ma már ismeretlen fekvésű román település volt. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) B: 2 Iga, 4 Keonbuz.

518., 519. **Remete.** 1422. Remethe, 1445. Magyar-, Olahremethe, 1552. Magyar-, Wanchya Remethe (Magyarremete, Remetea). A belényeskörnyéki magyar falvakat felsoroló 1422-i oklevél említi először, de temploma közelebb segít települése idejének meghatározásához. (Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16.) A templomhajó még románstílusú, tornya és szentélye azonban már gótikus. A közelmúltban többek között Szent Istvánt, Szent Imrét és Szent Lászlót ábrázoló falfestmények kerültek elő benne, melyeknek keletkezése a XIV. század elejére tehető. (Némethy Gy.: A biharremetei falfestmények. Arch. Ért. 1928. 234. l.) A templomnak tehát a XIV. század eleje előtt kellett épülnie, a falut pedig az egykor itt húzódó gyepű védelmére rendelt magyarok legkésőbb a XIII. század első felében megalapították. Az említett falképe-

ken kívül azonban találtak még egy ezektől teljesen eltérő, bizánciízü képsorozatot, mely érdekesen kapcsolódik a falu XV. századi sorsához. 1445-ben néhai Bocz János fia László vajda új-adományt nyert többek között Magyar- és Oláhremetére. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 2. — Karácsonyi: Két adat. Tiszántúl c. napilap, XVI. (1910.) évi 33. II. 2.) Boch belényesi vajda 1423-ban a pápától bűnbocsánatot nyert. (Lukcsios, I. 635. B.) Minthogy a remetei vajdák ettől a Bochtól származtatták magukat, hihető, hogy a magyar falu mellett keletkezett román ikerközséget ő alapította. (1495: Teleki, E. XVI. F. I. 5.) Boch katolizált és a bizánciízü képek valamelyik utódjának neofita buzgóságát hirdetik. A nyugati egyházba való áttérés magával hozta a vajdák gyors és teljes elmagyarosodását, amit a XVI. századból reánkmaradt magyar nyelvű családi irataiknál is jobban bizonyít, hogy reformátusok lettek és hitükért készek voltak üldöztetést is szenvedni. (Teleki, E. XVI. F. I. 13., 24., 15.) A román ikerközség a környékből nyert állandó utánpótlás ellenére sem változtatta meg a régebbi rész népi viszonyait. A remetei vajdaságba a következő helységek tartoztak: Bokorfalva, Dsósánfalva, Rossia, Solymos, Lazur. — SzN: 1537. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 7.) M: Alch. — 1555. (Iványi, R. 545.) M: Csap, Foris, Molnar, Thamas. — 1588. (Dec., bár.) M: Chioppoh, Elek, Gaz, Kowaczy, Mattias, Thamas, Twrsa; R: Bredina; B: Synke, Thott. — FN: 1589. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 24.) M: Forys zölöje, Rakos; R—M: Braya Patakya.

520. **Remete.** 1318. Remethe. Először 1318-ban említik azok közt a falvak között, melyeket a várjobbágy Hodosi Jakó család ősei Ivánka váradi püspök testvéreinek eladtak. (Bunyitay jegyz. Váradi kápt. lvt.) Tehát még a XIII. században keletkezett és valószínűleg a királyi ispánság telepítése volt. 1506-ban a Kötegyáni Kötéknek, Mezőgyáni Máté protonotáriusnak és a Vémerieknek a faluja. (Dl. 36349.) Kisnemesi birtok volt, de a lakosság nagy része végig jobbágy maradt. A XVII. században elpusztult. Sarkadtól délre a Feketekörös mellett állott. Magyarok lakták. — NN: 1421. (Csáky, I. 286. 1.) M: Kuche. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bay, Ban, 2 Cheke, Katha, Lazar, 3 Nagh, Thar, Varga, Zintha; B: 3 Thoth.

521. **Régen.** 1202. Regnen, 1313. Regun. Az aradi egyház birtokainak 1202 körül készült összeírása említi először. (Szentpétery, 65.) Ebben összezavarva benne van III. Béla 1177-i oklevele is, s így lehetséges, hogy a Régenre vonatkozó részek 1177-ből valók. Az oklevélből látszik, hogy eredetileg várföld volt Újból csak 1313-ban hallunk róla, amikor gazdája, a Vásáriban is birtokos Ajkai Péter comes a szomszédok tiltakozása ellenére Imre váradi püspöknek akarja cserébe adni. (Múz. törzs. 10.) A tiltakozásoknak nem lehetett foganatjuk, mert mikor a XVI. században ismét van rá adatunk, már püspökségi birtok. (1552: Dica.) Ma puszta Nagyszántótól északkeletre. Neve magyar eredetű, tehát első telepesei magyarok lehettek. Lakóit az idézett összeírás foglalkozás szerint felsorolja, de mivel csak másolatban maradt ránk, a nevek alakja nem, megbízható. A minősíthető nevek magyarok. Nem lehet vitás, hogy a mélyen benn a magyar települési területen fekvő falu lakossága valóban állandóan magyar volt. Ezt bizonyítják a XV. századi névsorok. — SzN: 1202 körül. (Szentpétery, 65.) No-

mina vinitorum. M: Beques, Bulsu, Forcosu, Fortost, Cocudi, Monus, Samudi, Sentu, Teca, Tenca, Rauosti, Vros, Vthadi, Wassa; B: Moc, 2 Peter, Peca, 3 Paul, Bunalci, Carthin, Tecusa, Rada, Zacheus, Zachu, And, Busor, Otmar, Lotiba, 2 Kessa, Seca, Votos, Stephan, Capan, Nuqucz, Petur. — Nomina aratorum. B: Nicolaus, Paul. — Nomina jobagionum. M: Bolosu, Forcossi, Kasudi, Senta; B: Dersi, Fiza, Petur, Petus, Borsa, Nepedi, Sanctus, Solassi, Cosma, Ihoa(n), Obridi, Leta, Karachin, Saul, Chessuga, Mossa, Fichur, Petessa, Veca, Queissi, Tecu. — 1588. (Dec., gab.) M: Fekete, Kaszdagh, Karoly, 2 Kys, Koniary, Mogioro, Nagj, 2 Patthok, Szius, Szody, 2 Uago; B: Maylatth, Matricz, 2 Ola, Verbo. — 1599, (Dec., gab.) M: 3 Kazdag, Kis, Nagy, 2 Patok, Szyos, Seödj, Vago, Varga; B: Majlatt, Matriczy, Olah, Verbo.

Répáskeszi l. Keszi.

522. **Rév.** 1332. Rev. (Vad.) Első határozott említése az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékekben maradt ránk, de a birtinyi vámmal kapcsolatban 1256-ban és 1284-ben szereplő „portus Crisy” kifejezésnek többet kellett jelentenie egyszerű révnél s e település csírát láthatjuk benne. (Wenzel, VII. 474. 1. és IX. 400. 1. — Pápai tj. 49. 1.) A sólyomkői uradalommal került a Geregye nemzetség, majd Kopasz nádor, végül ennek lázadása után ismét a király kezére. A királyi birtoklás alatt nagyot fejlődött. Zsigmond király 1405-ben Rév „villa seu oppidum”-ot felmentette a sólyomkői várnagy és az erdélyi vajda bíraskodása alól és szabad városai sorába emelte, Buda kiváltságait adva neki. (Esterh. R. 44. D. 17.) A privilégium értelmében a királynak évi száz forinttal és descensusal tartozik, iparosai ajándékot adnak. Bírákat egy évre maguk a lakosok választják s azok ítélnék ügyeikben. Ha ítéletükkel valaki nincs megelégedve, Buda városához, onnan a tárnokmesterhez, egészen kivételes esetben pedig magához a királyhoz fellebbezhet. Rév lakói azonban ezeket az előnyöket aligha élvezték, mert a király már a következő évben a Lackfiaknak adományozta őket. (Esterh. R. 44. B. 7.) Később megint a király tulajdonában találjuk, de 1420-ban Zsigmond cserébe adta a Lackfiaknak, s ezzel végleg a sólyomkői uradalom része lett. (Zichy, VI. 634. 1. — Esterh. R. 44. D. 18. és W. 11.) 1484-ben az uradalom Fugyin levő vámját is ide helyezték át (Esterh. R. 44. D. 23.) Az oklevelek állandóan a Sólyomkőhöz tartozó magyar falvak között sorolják fel, katolikus egyházáról a XIV. század eleje óta hallunk, semmi okunk sem lehet tehát lakóinak magyarságát kétségbevonni. — SzN: 1478. (Esterh. R. 44. E. 34.) B: Magnus.

523. **Révelő.** 1360. Kwesdrew, 1552. Rewelew. A Telegdi familia 1360. évi osztályán szerepel bizonyos Kövesdrév birtok, mely a későbbi Révelővel tekinthető egynek. (Temes vm. 95. 1. — Dl. 322.) Megtelepülése ebben az időben történhetett. Mindvégig a Telegdiek tulajdonában maradt, de később a báródi Venter család is jogot formált hozzá. (1483: Bölöni.) Neve és egyetlen ismeretes lakója után ítélve a magyar Rév kirajzása lehetett. A XVI. század közepén Birtiny mellett még fennállott. Valószínűleg Rév balparti részével azonos. — SzN: 1478. (Esterh. R. 44. E. 34.) M: Chatho.

524. **Rézbánya.** 1600. Kis Bania. (Baița.) A váradi püspökség birtokain folyó bányászat központja. Első reávonatkozó levéltári

adatunk 1600-ból való. (U. O. 17/6.) Az itteni bányászatra már a XIII. század óta vannak adataink, de mivel ezek általánosságokban mozognak, Rézbányáról nem is emlékezhetnek meg. (Knauz, II. 165. l.) Magyar neve és a tiszta román környezettől élesen elütő népi viszonyai kétségtelenné teszik, hogy megülői magyarok, illetve nem románok voltak. Kérdés azonban, hogy a XVII. század elején itt élő magyarok mennyiben tekinthetők az első telepesek leszármazottainak. (V. ö. 176. l.) Lakói együtt dolgozva a bányákhoz és hámorokhoz rendelt románokkal, keveredtek velük, de a többség még 1600-ban is magyar nevű. A bizonytalan nevűek nagyrésze szintén a magyarok számát növelné. A bányához beosztott falvak a következők voltak: Alsó-, Felsőkipány, Segestély, Fonáca, Pojána. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: 4 Ambrus, 2 Balasko, Baniaz, 2 Benkö, Bene, Czik, Has, Istuan, Kasa, Kowacz, 2 Palko, Veoreos; E: 6 Nan, 2 Saragh, Seban, Toder, Varsal; B: Bolka, Buga, Cheh, Demeter, 2 Philep, Fetka, 2 Lukacz, Maczdo, Totth, Vngor; N: Heusel. — FN: 1501. (Kereszturi, I. 261. l.) M: Dombaya.

525. **Rieny.** 1588. Ryeen, 1600. Rhen. (Rény, Rieni.) 1588-ban tűnik fel. Neve román. Bár lakói között sok bizonytalan nevűt találunk, román volta nem lehet vitás. A hercesedi krajnikságba tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Magwl Keölch, Plée, Wolch. — 1600. (U. O. 17/6.) M: Rouaz; R: Ignocza, Otrinka, 2 Pleh, Plewz, Sustan, 2 Volcz; B: Balus, Bath, Blagus, Giurka, 2 Koch, Mogos, Torkor, Torkos, Zeme.

526. **Rikosd.** 1552. Rekasdh, 1561. Riskod. (Butani.) A Sebeskörös völgyének lezáródásánál elterülő Telegdi-birtoktest egyik legkésőbb kialakult faluja. 1508-ban még nem említik a család birtokai között s először 1552-ben jegyezték fel a nevét. (Dl. 21842. — Dica) E két időpont között kellett megtelepülnie, de még 1561-ben is nagyon kezdeti állapotban volt. (Bunyitay: Adatok.)

527., 528. **Robogánylázur.** 1552. Rebeghefalwa et Lazur. (Robogány, Răbăgani.) A Hollódi patak völgyében áll. Először az 1552. évi adóösszeírás említi (Dica.) A névadásban megnyilvánuló magyar hatás ellenére is román településnek tartjuk.

Roff l. Margitta.

529. **Rogoz.** 1552. Bogoz. (Bélrogoz, Rogoz-Beliu.) 1552-ben említik először, de minthogy az egész környéknek gazdasági központja, jóval korábbi megtelepülésének tarthatjuk. (Dica.) Népi viszonyait nem ismerjük, csak szláv nevéből gondoljuk, hogy első lakói románok voltak. A következő falvak tartoztak hozzá: Herna, Magyar-, Oláhökrös, Sijád, Sipot, Talmács, Krajova s néha Kalocsa és Olcsa is.

530. **Rogos.** 1332. Rogos. A pápai tizedjegyzékek említik a bihari főesperesi kerületben, de helyét nem tudjuk meghatározni. (Pápai tj. 42. l.)

531. **Rojt.** 1291. Ruyd, 1332. Ruhd, 1374. Royth. (Roit) A XIII. század végén már templomoshely, amiből korábbi megtelepülése is következik. (1291: Jakubovich, 358. l.) A váradi káptalan 1374. évi birtokösszeírásában és Zsigmond király 1406-i megerősítő oklevelében egyaránt szerepel. (Stat. 34. l. — Bunyitay, I. 226. l. jegyz.) Földesura végig a káptalan volt. Lakóinak magyarságát katolikus egyháza és a falunév bizonyítja.

532. **Rontó.** 1552. Rontho. (Rontău.) Reávonatkozó középkori adatot nem ismerünk, de a Hévjó völgyének korai betelepüléséből következik, hogy a meleg források közvetlen közelében lévő terület sem maradhatott sokáig lakatlanul. Első említése az 1552. évi adóösszeírásban maradt ránk, amikor a váradi káptalan birtoka. (Dica.) A falunév és az 1598-i névsor alapján keletkezését nyugodtan tehetjük olyan időre (XIII. sz.), amikor még e vidék egyedüli nemzetisége a magyar volt. A bizonytalan nevűek is hihetőleg magyarok voltak. — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Berke, Buda, Ferenczy, Forro, Hytuan, Kyss, Kerekess, Kochys, Mellyess, Mester, 3 Molnar, Moriczy, Sandor, Seress, Zylaghy, Zeoczy, Szeolessy, Takaczj; R: Opris, 4 Sorban; B: Bogdan, Damyan, Lazar, Totth, Torok.

533. **Rossia.** 1445. Rossa. (Biharrósa, Roşia.) 1445-ben említik először, amikor Remetei Bocz János fia László újadományt nyer rá. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 2.) Bocz vajda a XV. század elején élt, tehát megtelepítését erre az időre kell tennünk, mert a remetei vajdák birtokaikhoz való jogukat később mindig Boczra vitték vissza. (1495: Teleki, E. XVI. F. I. No. 5., 10.) Megülői, mint a falunév és a jobbágynevek egybehangzóan bizonyítják, románok voltak. — SzN: 1589. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 21.) M: Hodos, Ilka, Köthö; R: Duma, Dobran, Kirila, Korbh, Malichya, Zimul; B: Kabo, Kozma, Mark, 2 Tathar, Turbullya.

534. **Rotarest.** 1508. Kerekesfalwa. (Kerekesfalva, Rotăreşti.) Okleveles forrásaink első ízben 1508-ban említik a Telegdiek csékei uradalmához tartozó falvak között. (Dl. 21842.) Régi neve, melyet a románok csak lefordítottak, bizonyítja a Topa és Hollódi patak völgyében másutt is megfigyelhető erős magyar hatást.

535. **Rózsafalva.** 1583. Rwsafalva. (Fonău.) Középkori oklevelekben nem fordul elő. Lakói között 1583-ban három magyar nevűt találunk és a bizonytalanok egyrésze is hihetőleg magyarnak tekinthető. A románok túlsúlyrajutása már az 1598. évi nagy pusztítás utáni első összeírásban jól megfigyelhető. Hosszúaszó közelében állott. Karánd tartozéka volt — SzN: 1583. (Dec., mal.) M: Fekete, Seres, Thar; E: 2 Boha, Fanchikan; B: Janko, 6 Kenez, 2 Markus, 2 Panthos, 2 Pap, Thot. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Eggiod, 2 Fekethe, Gall; R: 2 Fanczikan, Gurban, Janos Lupso, Jonnicza, 3 Kanczia, Thath; B: Czigan, Janko, 2 Kencz, Kuzthos, Tharo.

536. **Rövid.** 1374. Rywid, 1552. Rewydh. A váradi káptalan XIV. századi birtokösszeírásában találkozunk vele először. (1374: Stat. 35. l.) Zsigmond király 1406-i megerősítő levele is a régi birtokok között említi. (Bunyitay, I. 226. l. jegyz.) Megtelepülése tehát közvetlen adatok hiányában is jóval korábbi időpontra (XIII. sz.) tehető. A török háborúban elpusztult. Ugra, Rojt és Szentmiklós között állott (Karácsonyi: A Toldyak nagyfalusi kastélya. Évkönyv, 1913. 33. l.) Lakossága magyar volt. — SzN: 1572. (Dec.) M: Nemes, Roithi.

537. **Salamon.** 1214. Solomun, 1291. villa Zudus, 1342. Salamon. 1214-ben Pata fia Jacou megvásárolta a Zóvárd nembeli Eustachius fia Bodun comestől Solomon nevű földjének harmadát. (VárReg. 68.) A vett birtokon erdő és valami település is volt. Névadó birtokosa legalább a XII. század közepén élt, tehát a település gyökerei is addig nyúltak vissza. 1291-ben az egyházasfalvak között

sorolták fel s gazdája akkor Kopasz nádor adorjáni várnagya Zodus mester. (Jakubovich, 299. l. — 1306: Anjou, I. 107. l.) Ennek a conditionarius eredetű családnak a kezéből Rupuli Tamás fiához, majd pedig 1403-ban Tapsoni Jánoshoz került. (1342: Anjou, IV. 226. l. — 1403: Temes vm. 334. l. — 1381: Esterh. R. 33. b. A. 2. 1414. é. á. i.) Ekkor említik utoljára. Helyét nem ismerjük, csak annyit sejtünk, hogy az Érmelléken állott. — SzN: 1214. (VárReg. 68.) B: Bucha, Crachinus.

538. **Sarkad.** 1226. Surcud, 1333. Sarkad. Valószínűleg azonos a Várad Regesztrumban említett Surcuddal. (1226: VárReg. 355.) Első határozott emléke 1333-ból maradt reánk. (Pápai tj. 75. l.) Akkor már egyházashely, tehát jóval korábbi megülését. A XV. században a zarándmegyei Miskei, Székudvari Keczer és a bihari Kötegyáni Köte, Mezögyáni családok birtoka. (1453: Dl. 14719. — 1509: Dl. 37853.) A Bihar, Zaránd, Békés megye határán, mocsarak, erdők között fekvő községet kapcsolatai tulajdonképpen a délebbi részekhez csatolták. A névsorok állandó magyar jobbágyságról tanúskodnak. — SzN: 1509. (Dl. 37853.) M: 2 Bago, Bwchy, 2 Bwsa, Halaz, Hegedes, Kasa, Kyrál, Korso, 2 Ludas, 4 Markffy, 2 Nagh, Olayos, Pewcz, Santha, Zabo, 3 Zeles, 2 Zewch, Wchy, 2 Warga, Wary, 2 Zy; B: Gorsa, Olaah, Pellifex, Senila, 5 Thoth. — 1588. (Dec., gab.) M: Ban, Deczie, Deche, Janos, Kys, Megiery, Mezaros, 3 Szabo, Szantho, Thörös, Uargha, Uary; B: Olah, Pyko, 2 Thoth.

539. **Sas.** 1213. Sos, 1410. Saas. (Mezősas.) Első említése 1213-ból való. (VárReg. 51.) Lakói akkor a várszervezet „szent király szabadjai” (liberi Sancti Regis) elnevezésű előkelőbb rétegéhez tartoztak. Ezekből származhattak későbbi birtokosai, a Sásiak. (1410: Csáky, I. 270. l.) Első lakói tehát a királyi uradalom népei voltak. Neve Sásnak hangozhatott, ami inkább illett a Sárrét nádasai között fekvő falura, mint a mai elnevezés. Csőszteleken is birtokos gazdái kezéből csak 1500 körül kezdett átcsúszni az Ártándiak tulajdonába, (Dl. 2680.) Teljesen magyar jobbágylakossággal lépett át az újkorba. — SzN: 1497. (Vay, 1442/1—3.) M: Megyeri; B: Magnus. — 1588. (Dec., gab.) M: Balogh, Bede, Cziörök, Illyesi, 2 Nagy, Palfi, Pal, Zabo; B: Olah. — 1591. (Dec., rest.) M: Czecz, Ferenczi, Illiesi, 2 Kowach, Megieri, 2 Nesthai.

540. **Sálhida.** 1213. Silu, Salu, 1291. Saulhyda. A XIII. század első éveiben tűnik fel és akkor bizonyos Vid comes özvegyéé; kialakulása tehát a XIII. század előtt befejeződött. (VárReg. 57., 58., 166.) A századvégi zavarokban a Geregyék foglalták el. (1291: Jakubovich, 298. l.) Később az Okányiak birtoka, akikről 1458-ban a Hencidai Bacsók vásárolták meg. (Dl. 15264., 21755.) A következő század erején elnéptelenedett és beolvadt Hencida határába. (1514: Teleki, E. XX. F. III. No. 29.) Lakóinak magyarságában bővebb adatok hiányában sincs okunk kételkedni. — SzN: 1213. (VárReg. 57., 58.) M: Kesa; B: Deraga, Cunsudu.

541. **Sályi.** 1291. Sauli. (Biharsályi, Şauaieu.) Első ízben a XIII. század végén említik, de a puszta személynévnek falunévként való használata, valamint a környék átlagából messze kimagaslóan gazdag egyháza figyelmeztetnek, hogy megtelepülését jóval korábbra kell tennünk. (1291: Jakubovich, 358. l.) Földesura a váradai káptalan volt. (1319: Dl. 1967. — 1374: Stat. 34. l.) Magyar lakosságát keveretlenül őrizte meg. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M:

Balogh, Barabas, Chiazar, Fodor, Igaz, 2 Kardos, 2 Kelemen, Kys, Kjspal, Lazlo, 2 Madaraz, 3 Mikloss, 2 Nagy, Saythos, 5 Zabo, Zekely, Vargha; Sz: Thorczin; B: Thoth. — 1598. (Dec., gab.) Új nevek. M: Dalmy, Deress, Feyess, Josa, Kerekgyartha, 2 Peter. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Madaraz, Miklos, 4 Szabo.

542., 543. **Sámson.** 1291. Samsun, 1338. Twrsampson, 1347. Zalouchsamson, 1437. Zalogsamson. (Hajdúsámson.) A XIII. század végén találkozunk vele először. (1291: Jakubovich, 222. l.) Eredetileg a Gutkeled nemzetségé volt s leánynegyedként kaphatták meg egyrészt a Hontpázmányok. A korábban egységes területen nem sokkal feltűnése után már két önálló települést találunk: Szalóksámson, mely a Hontpázmány nembeli Battyáni családé és Tursámson, mely felerészben a Gutkeledék egyedmonostori ágáé, felerészben pedig Debreceni Dózsa fiainak a birtoka. (1338: Zichy, I. 530. l. — 1347: Anjou, V. 22., 46. l. — Zichy, II. 229. l. — Dl. 3894.) A nevet adó Szalók a XIII. század második felében élt, így a róla nevezett rész kialakulása erre az időre teendő. A másik rész, melyet régebben Tursámsonnak neveztek, valamivel korábbi lehetett. A Debreceni család és a Gutkeled nembeli birtokosok kihalála után egyik része a debreceni dominiumban maradt, a másik pedig vámjával együtt a Zólyomiak székelyhídi uradalmába került. (1459: L. o. lt. 38. — 1477: Dl. 17907., 19003.) Szalóksámson a XV. század elejére elnéptelenedett, s tulajdonosai, a Tétiek, 1438-ban György rác despotának, Debrecen akkori urának adták el. (Debr. v. lvt. ogy. 122., 123.) Talán ezt a pusztát nevezték később temploma patrocíniumáról Szenterzsébetnek. (1445: Dl. 37602.) Szalóksámsonban Szent Erzsébet, Tursámsonban pedig Szent Adalbert tiszteletére emelt templom állott. (1438: Debr. v. lvt. ogy. 122. — 1347: Anjou, V. 46. l.) Lakossága magyar volt. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Biro, Fekete. — 1469. (Debr. v. lvt. ogy. 122.) M: Fodor, Gyerkes; B: Balko. — 1481. (L. o. lt. l.) M: Fekethe; B: Zipp. — 1501. (Teleki, E. XX. F. III. No. 5.) M: Becze. — 1564. (Forgach lvt.) M: Bede, Biro, Boytor, Chorgay, 4 Kys, Maior, Zigiarto, Vray; B: Greny, Lagocza. — FN: 1347. (Anjou, V. 46. l.) M: Ark fossatum, Berch, Mihalrekezy stagnum, Domb. — 1469. (Debr. v. lvt. ogy. 236.) M: Darastelek predium.

544. **Sánci.** 1255. Sancusy, 1291. Santusy, 1403. Samsy, 1435. Sanchy, 1552. Zanchy. A Geregye nemzetség tagjai közötti birtokcserénél tűnik fel 1255-ben. (Wenzel, VII. 413. l. — Dl. 416.) 1291-ben az egyházashelyek között szerepel. (Jakubovich, 300. l.) Állandóan a sólyomkői uradalomhoz tartozott. Bár neve a régi lejegyzések alapján nem árul el határozott nyelvi eredetet, magyar településnek kell tartanunk, aminthogy az oklevelek is következetesen kiemelik magyar voltát. (1406: Esterh. R. 44. B. 7. — 1457: Esterh. R. 44. C. 15. 1466. é. á. i.) Lakosai már a XVI. század közepétől kezdve többször elhagyták, de birtokosai még a török kiűzése után is újrapépesítették. (1676: Bánffy, I. F. 39. No. 82.) Ma pusztja Szentlázár közelében, a Margittára vezető út mellett, — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) B: Blasius Belos.

545. **Sáp.** 1525. Saap. A Sarkad körüli sűrűn betelepült vidéken keletkezett minden bizonnyal azokkal a falvakkal egyidőben. Létezéséről csak királyi kiküldötteként szereplő nemes lakóinak nevéből tudunk. Kisnemesek birtoka lehetett, de mellettük vé-

kony jobbágyréteg is élt benne. (1525: Múz. törzs. 8. — 1552: Dica.) Áldozatul esett a XVII. századi pusztításoknak. Méhkeréktől északkeletre több határrész őrzi a nevét. Magyarok lakták. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Bakos, Balogh, Chery, 2 Morsi; Sz: Jaxyth.

546. **Sáránd.** 1219. Sarang, 1411. Sarangh, Bakosarangya, 1464. Sarand. Első említése 1219-ből maradt ránk. (VárReg. 185.) Valószínű, hogy az Ákos nemzetség a birtokai közé ékelődő falut már kialakultán kapta meg a királytól, de nem teljes egészében, mert később kismemes családok is birtokosok benne. Ez lehet két önálló részre való szakadásának is a magyarázata. Egyik legrégebb ismert birtokosa bizonyos Ernye volt, aki a XIII. század végén élhetett és talán azonos az Ákos nembeli Ernyével. (1335: Szabolcs vm. — 1342: Anjou, IV. 226. l.) 1350-ben Bakó fia János egyezkedik a Pocsajiakkal, Álmosdi Csirékkal és Ómarjaiakkal. (Anjou, V. 502. l. — Karácsonyi: Nemzetségek, I. 98. l.) A XV. század elején már nagyon feldarabolódott (1411: L. o. lt. Metal. 4.) Miután Ernye hűtlenségbe esett, leszármazottjának a részét is a kismemesek kapták meg; birtokosai a Bárány, Bakó, Nagymihályi, Kerekegyházi Török családok lettek. (1411: id. okl. — Dl. 16073., 22675. — 1467: L. o. lt. Stat. T. No. 61. — 1475: L. o. lt. prot parv. f. 44 b.) Az Ákosok kiszorulása után a Mikepércs körüli közép-birtokos falvakhoz lett hasonló. Lakossága magyar volt. — SzN: 1219. (VárReg. 185.) M: Miklous, Teka; B: Bibies, Eguch, Nemek, Rubuzo. — XV. sz. (L. o. lt. Bercs. F. 12. No. 8.) M: 2 Baga, 2 Banky, Byro, Czwdar, Erdews, Fekete, 2 Haygatho, Hegy, 2 Kathona, 2 Paly, Perchy; B: Aladar, Arnolth, Magnus, 5 Parvus. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Chiani, Kyss, Vr; B: 2 Tooth.

547. **Sárfő.** 1270. Sarfeu, 1435. Sarfew. Feltűnésekor az egyedi monostor birtoka és egyházashely. (1270: H. O., VII. 124. l. — 1291: Jakubovich, 222. l.) A Gutkeledék telepíthették a XIII. század elején. A monostor birtokaiért folyó kíméletlen harcban elpusztult, mert 1364-ben lakatlannak mondják. (Dl. 6174.) A diószegi uradalmat adományul nyerő Zólyomiak népesítették be újra. (1435: L. o. lt. 31.) Ettől kezdve ismét lakott helység, míg csak a török háborúk végleg el nem seprik a föld színéről. A Zólyomiak mellett a kihalt Gutkeled nembeli családok leányági leszármazottjai is bírták. (1438: Dl. 13152.) Helyét ma is őrzi a Nagyléta és Egyed közti Sárfű puszta. Lakossága magyar volt, bár az 1435-i névsorban szereplő több Toth és Slavus nevű jobbágy alighanem délszláv menekültnek tekinthető. (L. Egyedet is!) Beolvadásuk hamar végbemehetett. — SzN: 1435. (L. o. lt. 31.) M: Bodo, Kyrál; B: 2 Carpentarius, Magnus, Rasa, 2 Slavus, 5 Thoth, Theolomar. — 1492. (L. o. lt. 22.) B: Racz. — 1469. (L. o. lt. 18.) M: Thar. — 1543. (L. o. lt. 6.) M: Halaz, Kereztes. — 1588. (Dec., rest.) M: Baratth, Korlath, Vargha.

548. **Sárszeg.** 1490. Sarzeg, 1534. Zarzeg. (Šársig.) A pusztai-újlaki uradalom legészakibb, már a Berettyó völgyében fekvő faluja. Okleveles emlékeinkben 1490-ben tűnik fel. (Dl. 19622.) A délfelől folyó telepítés következtében a Gyepes völgyének alsó szakasza meglehetősen későn népesedett be. Adatok hiányában is nehezen képzelhető azonban el, hogy az uradalom legtermékenyebb, berettyómenti sík része teljesen lakatlan lett volna s eze-

ket a bizonytalan határokat a hatalmas, nagybirtokos szomszédok tiszteletben tartották volna. Hihetőbb, hogy északi határa biztosítására a XIV. század óta ott állott Sárszeg. Lakossága még a XVI. század végén is keveretlenül magyar volt. (1495: Putnoki, F. 24. No. 22. — 1534: Csáky lvt. CCC/F. 24. No. 2.) — SzN: 1599. (Dica.) M: 3 Fekethe, Sarka.

549. **Sástelek.** 1406. Sasthelek. (Sacalaşău.) 1406-ban tűnik fel a sólyomkői uradalom vlach falvai között. (Esterh. R. 44. B. 7.) Sorsa a XV. században egyidőre különvált az uradalométól, mert az Ippiek szerezték meg, de 1470-ben ismét Sólyomkő része lett. (Esterh. R. 44. E. 27.) Pusztán kulturális hatás feltételezésével csak a falunév magyarázható meg, de nem a többségében magyar nevű lakosság eredete. A Gyepes völgyéhez hasonlóan itt is erős magyar-román keveredéssel kell számolnunk. — SzN: 1599. (Dica.) M: 2 Balaz, Czontos, Embeor; R: Pasul; B: Ballos, Domsa.

550. **Sebes.** 1552. Nagyhsebes. (Körössebes.) 1552-ben említik először. (Dica.) Neve magyar, de ebből az első lakók nemzetiségére nem következtethetünk, mivel ez a terület a középkorban is csak a magyar kultúrtaajnak volt a része. Román településnek tartjuk. A Petrószkörös partján áll.

551. **Segestély.** 1600. Segistell. (Kisszegyesd, Sighistel.) Először 1600-ban említik a belényesi uradalom rézbányáihoz tartozó falvak között Neve román. (Knieszsa.) Lakosai közül sokat bizonytalannak kellett venni, mert nevük után szlávok és románok is lehettek. A faluban határozottan délszláv nevűeket találunk, de véleményünk szerint a település román, legfeljebb erősebb volt benne a belényeskörnyéki románságnál megfigyelhető szláv keveredés. A német nevű családok hihetőleg a bányauzemmel kapcsolatban kerültek ide. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: 4 Bodor (Nika, Ztanko, Joan, Abraham), Jouite, Lupe, 3 Toder; Sz: Begis, Korka, Petro, Soika; B: Barbora, Marina, 4 Mogoras, 3 Progia, 3 Thoma; N: 3 Hanos (Hannes is!).

552. **Segyest.** 1580. Seges, 1588. Nagysegesdh, 1600. Segesd. (Szegyesd, Seghiste.) Első említése 1580-ból maradt ránk. (Dec.) Neve román, lakossága is színrománnak tekinthető. Néhány magyar nevű család élt ugyan közte, de a település kétségtelenül román eredetű. A hercesedi krajnikságra tartozott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Thorkos; R: Laza; B: Karazo, Wid Blasius. — 1588. (Dec., bár.) R: Bayko, Nica, Morar; B: Thoth. — 1600. (U. C. 17/6.) M: 2 Antal, Barna, Falka; R: Baiko, Bocha, Diursor, 2 Dercza, Drogosa, Kozta, 2 Lal, Laze, Lwpas, Magh, 2 Mihocza, Mora, 2 Nazta, Nigreta, 3 Poka (batkók!), Petris, Sztanis, Tet; B: Bathok, Fodonga, Haika, Sido, 3 Thoma, Ungor.

553. **Selind.** 1281. Serend, 1312. Serind, 1339. Selend, 1416. Selind. (Érselind, Silindru.) Először 1281-ben, Barátpüspöki határjárásakor említik. (Wenzel, IV. 234. l.) 1339-ben az erdélyi püspök azért panaszkodik, hogy szomszédai az ő Barátpüspöki birtokára egy Selend nevű falut telepítettek. (Fejér, VIII/4. 378. l.) Láttuk, hogy Selind már sokkal korábban megvolt, itt legfeljebb arról lehetett szó, hogy Barátpüspöki egy részét elfoglalták. Várbirtoknak tartjuk, mely a XIII. század második felében került az ezen a vidéken gyökértelen Csák nemzetség kezére. (1312: Csáky, I. 37. l.) A nemzetség messze eső birtokához nem is ragaszkodott sokáig és

1374—1416 között eladta a váradi káptalannak. (1416: L. o. lt. Metal. Bihar. 8.) Nem lett teljesen egyházi birtok, mert a Báthoryaknak is volt benne részük. (1494: L. o. lt. 6. — 1481: Becsky lvt.) Színmagyar jobbágyság lakta, — SzN: 1494. (L. o. lt. 6.) M: Kathona; B: Mondarlo, 2 Parvus, Peler. — 1570. (Dec., gab.) M: Ban, Cziontos, 2 Cziün, Daika, 3 Deak, Dombaj, Georgh, Heolgies, 2 Kaskas, 2 Kathona, Kazdag, Kis, Koczis, Konth, Lenczies, Mezaros, 4 Nagh, 4 Nirj, 2 Orban, 2 Piroska, 2 Porkolab, Simon, Soliom, 2 Torda, Twros; B: Spek, Tanka, 3 Toth, Teorek.

554. **Semjén.** 1332. Symian, Vysemian, 1520. Semyen. (Érsemjén, Şimian.) 1332-ben említik először, de a puszta személynévből eredő falunév, és akkori gazdag egyházi javadalma alapján keletkezését a XIII. század előttre kell tennünk. (Pápai tj. 42. l.) Első lakóit a bihari királyi ispánság népeinek tartjuk, mert a Turul nemzetség birtokaitól körülvevett falu különállását csak így érthetjük meg. A XV. században a Zólyomi familia birtoka lett. (1449: L. o. lt. 33. — 1520: Dl. 23348.) Vámszedőhely volt (1520: id. okl.). Az egykori Csázló községet magábaolvasztotta. Magyar település. — SzN: 1526. (Bánffy, II. rokon., iktári Bethlen, VI. R., F. 145. No. 3.) M: Balogh, Beker, 2 Elekes. — FN: 1526. (id. okl.) Sz: Chazlo fluvius.

555. **Serges.** 1438. Serges, 1470. Serkes. (Şerghiş.) 1256-ban a Csanád és Geregye nemzetség perében említenek bizonyos Derges patakot, mely a későbbi falu névadójának tekinthető. (Wenzel, VII. 474. l.) Itt kezdődött ugyanis a birtokokat elválasztó határ, s valóban később is ettől keletre a Hontpázmány nem birtoka terült el. 1438-ban hallunk először Serges vlach birtokról. (Bölöni.) Az idézett 1256. évi oklevél határnevei világosan mutatják, hogy ezt a vidéket a magyarok akkor már birtokukba vették, hiszen szőlőt termesztettek rajta. Serges is ilyen magyarságtól átítatott helyen jött létre, s a vlach elnevezés ebben az esetben is inkább hegyipásztor-telepet, mint román nemzetiségű községet takar. Lakói 1438-ban legnagyobbbrészt pásztorok voltak (id. okl.). Nem véletlen, hogy az 1580. évi dézsmáláskor szereplő egyetlen lakója is magyar nevű. Mindvégig a Czibakok céckei uradalmához tartozott. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Jobbagy.

556. **Séptely.** 1208. Siptul, 1346. Septul, 1372. Batizseptele, 1379. Sal Septele. A szomszédos Zomlinnal alkotott egy birtokot és hihetőleg a királyi uradalom felbomlásakor került conditionarius-nemes gazdáik kezére. Első említése 1208-ból maradt ránk, de eredete a legkorábbi települési rétegbe nyúlt vissza. (VárReg. 2.) A szaporodó rokon családok között hamar osztódni kezdett, s az egyes részek gazdáikról megkülönböztető nevet kaptak. Salséptely attól a Saultól nyerte nevét, aki a XIII. század második felében élt. (Dl. 7204.) Az 1372-ben feltűnő Batizséptelye szintén a család egyik tagjának a nevét őrzi. (Dl. 28749.) Kétségtelen, hogy a három név alatt egy község, illetve annak részei értendők. 1379-ben a Séptelyi-ág birtokait a Zomliniak szerezték meg. A magyar középkor egyik leghírhedtebb oklevélhamisítójának, Zomlini Gábor deáknak, a kivégzése után előbb a Pacaliak és a kápolnai pálosok, végül pedig a váradi püspökség tették rá a kezüket. (Dl. 6635., 6636., 12754., 15170., — 1449: L. o. lt. 40.) A XVII. században elnéptelenedett. Emlékét Biharkeresztes és Bojt között egy halom őrzi.

A földrajzi nevek az első telepések, a jobbágynevek pedig a későbbi lakosság magyarsága mellett tanúskodnak. — SzN: 1208. (VárReg. 2.) B: Simon. — 1588. (Dec., gab.) M: Baiardj, Balogh, Boda, Dombj, Elekes, Jani, Kis, Konkolios, Kotj, Kouacz, 2 Nagy, 2 Piros, Somogi, Zwke, 2 Thuros, Wid, Vince. — FN: 1372. (Dl. 28749.) M: Tynouteleke terra, Wlves fluvius (75000 térkép: Ölyvös), Monyorouser rivulus, Lureu locus. — 1457. (Dl. 15170.) M: Andocz Berek Szigete (Andazkerekzygethe is!).

557. **Siád.** 1344. Sayath, 1580. Syatth. (Sajád, Şiad.) 1344-ben tűnik fel mint megtelepülés alatt álló terület. (H. O., III. 149. 1.) Nevéből és Ökrös meg Kalocsa szomszédságából gondoljuk, hogy első lakói között magyarok is voltak, jellegét azonban a románok szabták meg, akik igen korán egyedüli lakosai lettek. Rogoz tartozéka volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Pipa; B: 2 Danchio. — 1600. (U. C. 17/6.) K: Myhocza, Szilone, Vidhayon!

558. **Simonkerék.** 1407. Symonkereke. Bár neve csak 1407-ben tűnik fel, mégis a XIII. század második felében kellett keletkeznie. (Zichy, V. 515. 1.) Szomszédjaihoz hasonlóan az egyre fogyó jobbágyság mellett tekintélyes számú nemes élt benne. Neve mutatja, hogy irtáson keletkezett. Még a XVIII. század második felében is hatalmas mocsártölgyes vette körül. (I. kat. felv.) Sem ezek az erdők, sem a környező nehezen járható mocsarak nem mentették meg a török martalócok pusztításától. Emlékét Méhkeréktől északkeletre két tanya örzi. Lakossága magyar volt. — NN: 1523. (Múz. törzs. 35.) M: Chethe. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bakos, Nagi.

559. **Sipót.** 1580. Sypolth. Az 1580. évi dézsmajegyzék emlékezik meg róla először. Neve nyelvileg közömbös, de első telepesei és lakói románok lehettek. 1598-ban a jobbágyok neve ugyan szláv, de alig lehet vitás, hogy román nemzetiség keresendő alatta. Rogoz tartozéka volt. Helyét a Bogy és Bélrogoz közötti Sipotul határrész mutatja. — SzN: 1600. (U. O. 36/34.) R: Bancz, Baniz, Greza, Ilerj, 2 Nisther, Stancz, Unia.

560. **Siter.** 1291. Suhtur, 1421. Sether, 1489. Seyther. (Şişterea.) Elsőízben a XIII. század végén említik, de a környék betelepülését ismerve biztosra vehetjük, hogy a bihari vár terjeszkedő népei egy századdal előbb megülték. (1291: Jakubovich, 300. 1.) A mondott század második felében a kialakuló adorjáni uradalom része lett, s ettől kezdve osztozott annak sorsában. Nemzetiségét akkor is megtartotta, amikor a XIV. században az adorjáni és sólyomkői uradalom hegyes részeire megindult a vlachok tervszerű betelepítése. Életerejére jellemző, hogy e század fordulóján a hegyekbe felnyúló határában létrehozta Siter völgyet és Férgeságot. — SzN: 1457. (L. o. lt. 22.) M: Chazar, Perendi; B: Miser. — 1475. (L. o. lt. 19.) M: Bagamery, Buda, Kerezthwry, Mezaros, Rwgo, Sandor, Sorbay, Was; B: Tot. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Abran, Bacho, Bako, Barla, Chatho, 2 Demeter, Hanga, Kosa, Madaraz, Miko, Sarkan; B: Magnus, Thora. — 1496. (Csáky, I. 489. 1.) M: Madaras. — 1599. (Dec., gab.) M: 2 Bako, Benedek, Butka, Bitang, Czokos, 3 Karatson, Kantor, 2 Koczy, Mad, Mayor, 2 Miko, 2 Nagy, Pap, 2 Panyt, Zell; B: 3 Miser.

561. **Siter völgy.** 1489. Seytherwelg. (Şuşuroj.) Eredete azokra a pásztorszállásokra megy vissza, melyekről 1372-ben az adorjáni

várhoz és Battyánhoz tartozó erdők miatt kitört viszály alkalmával hallunk. (Wesselényi lvt.) A perre éppen az erdők népesedése adhatott okot. A magyar határneveken kívül érdekes adatunk van arra, hogy a XIV. század utolsó negyedében az adorjáni uradalom népei alapították. Ma a község mellett találunk egy „Ritul Surdului” nevű határrészt, melyet kapcsolatba hozhatunk az 1372. évi viszálynál szereplő „Petrus et Andreas de Surdula” adorjáni várnagyokkal. Nem valószínű ugyanis, hogy a név a „surd” (süket) szóból eredne. 1412-ben, az oklevél átírásának idején már nem ők voltak a várnagyok, tehát a falunak a közbeeső időben kellett megtelepülnie, hogy emléküket a lakosság megőrizhesse. A románság fokozatos és lassú beszivárgására mutat, hogy e helynevet átvették. Nem véletlen, hogy a XV. század vége óta határozottan vlachnak mondott község lakossága még 1625-ben is többségében magyar nevű volt s a közte levő Hajas család bizonyíthatólag a középkorban is ott élt. A siteri magyarság településének tartjuk még a XV. század végén feltűnő Férgeşágot, ahol akkor szintén egy Hajas nevű familia élt. Nevét a Kösmő völgyében Sitervölgy és Hegyközújlak között egy dűlőnév őrzi. — SzN: 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) R: Brathol. — 1496. (Csáky, II. 489.) M: Hayas. — 1625. (Csáky, II. 639. l.) M: 2 Beteges, 5 Hajas, Kis, 3 Rusa, Szeöke, 2 Talpas; R: Jeiveven Opris, Minzia; B: Berinka, Boldas, Lazar, Panka, 4 Thivadar; Sz: Muzil. — FN: 1372. (Wesselényi lvt.) M: Holloswlg terra, Suprunuszyl arbor, Kuzurus locus, Luwheg locus. — 1496. (Csáky, I. 489. l.) M: Fergesag possessio.

562., 563. **Solymos.** 1213. Solumus, 1422. A1-, Felsolmos. 1213-ban említik először, kialakulása tehát a XIII. század előtt befejeződött. (VárReg. 24.) Első lakói az egykor itt húzódó gyepe magyar őrei lehettek. (1294: Wenzel, X. 153. l.) Katolikus egyházát 1332—37 között többször említik, lakói tehát nem lehettek románok. (Pápai tj. 59. l.) 1422-ben ikerközségéről is hallunk és mindkettőt a püspökség magyar falvai között sorolják fel. (Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16.) 1445-ben már a remetei vajdák kaptak rá új adományt. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 2.) Ennek ellenére továbbra is megmaradt a belényesvidéki magyar falvak közösségében. (1491: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 17.) A remetei vajdák többi birtokával szorosabb kapcsolatba kerülve, könnyebbé vált a románság beszivárgása. Ez a keveredés jól látszik a mellékelt névsorokban, mert a bizonytalan nevek alatt, legalább is részben, románok rejtőzhetnek. Felsolymos a mai Solymossal, Alsolymos pedig Pokolával (Biharpoklos) azonos. — SzN: 1213. (VárReg. 24.) B: Dema. — Alsolymos. 1588. (Dec., mal.) M: Holos, Leökös; B: Olah. — Felsolymos. 1588. (Dec., mal.) M: Geörgy, Nagy, Santha; B: Chioworagh. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Egied, Fazokas, 2 Kis, Mezaros, 5 Nagy, 2 Santa, Simon; B: Diznj, Drabant, Czontorogh, Geonbe, 2 Olah, Vayda.

564. **Solymos.** 1219. Solmus, 1499. Solymos. 1219-ben hallunk róla először, megtelepülése tehát a XIII. század előtt történt. (VárReg. 187.) Jómódú családok birtoka volt, akiket egyaránt fűzött rokonság a kisenemességhez és a nemzetiségi települési területen élő familiákhoz. (1496: L. o. lt. Metal. Bihar. No. 6. — 1499: Dl. 56658.) Szűk határa azonban azt mutatja, hogy eredete valószínű-

leg a nemesfalvakéval volt egy. A Solymosiakat a kisnemességhez való hasonulástól máshol szerzett birtokaik megóvták s falujuk végig jobbágyközség maradt. A XVII. században elnéptelenedett. Helyét a Cséfától délre, Inánd közelében levő Solymos határrész jelöli. A magyar jobbágyság idegenekkel nem keveredve élt a faluban. — NN: 1485. (Dl. 36422.) M: Bagdy, Byhari. — SzN: 1219. (VárReg. 187.) M: Cheka, Leseu. — 1588. (Dec., gab.) M: Barath, Biro, Cziapo, 3 Fanczika, Jora, 2 Kis, Nilas, Pap; B: Ola, Toth.

565. **Sólyom.** 1487. Solyond, Sylyond, 1600. Soliomd. (Şoimi.) 1374-ben még nem sorolták fel a széplaki kerület falvai között. (Stat. 37. l.) Első említése 1487-ből maradt ránk, települése tehát e két időpont közé teendő. (Bölöni.) Magyar kultúrtalajon alakult ki, de a középkorból és a XVI. századból ismeretes jobbágynevek egyöntetű román lakosságról tanúskodnak. Gazdái a befolyásos örvényesi nemes vajdák voltak. A széplaki kerülethez tartozott. — SzN: 1487. (Bölöni.) R: Brathwl, Drakwlya, Handro, Magaskenez, Roman. — 1587. (Dec., mal.) M: 2 Teorpe; R: Leka, Lupey; B: 2 Chidre, Peche. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Terpe; R: Barbas, 2 Braya, Chiore, Chora, 2 Igna, 2 Kiril, Kereste, 2 Leka, Zink; B: 2 Chidre, Gecz, Pecze, Zuka.

566. **Sólyomkő.** 1306. Solumkeu. Élesdtől északra, erdős hegyek között még ma is állanak a várnak romjai, mely egészen a XVIII. századig a Kézalját összefogó gazdasági szervezet központja volt. A hozzátartozó uradalom a XIII. században ideszármazott dunántúli Geregye nemzetség birtokszerzéseinek az eredménye. (Karácsonyi: Sólyomkő első urai. Évkönyv, 1896/97. — Reiszig E.: A Geregye nemzetség. Turul, 1900. 52., 117. és k. l.) Különösen Écs fia Pál comes törekedett a tatárjárás után a Berettyó és Sebeskörös völgyében minél több királyi birtokot megszerezni, hogy így a két folyó közti, akkor még lakatlan és a völgyben fekvő községek határához tartozó nagy erdőségekre is rátehesse a kezét. (1249: Wenzel, VII. 283. l. — 1255: Wenzel, VII. 413. l.) Törekvését siker koronázta és a Berettyó felsőfolyása és a Sebeskörös völgye közti egész területet mint tulajdonát csatolhatta a XIII. század második felében felépített sólyomkői várhoz. Fiainak lázadása után Kopasz nádor kapta meg, ennek hűtlenségével pedig 1318-ban a koronára szállott. (1306: Anjou, I. 107. l. — 1320: Anjou, I. 580. l.) A XIV. század végéig tartó királyi birtoklás alatt megindult az erdőségeknek vlach pásztorokkal való benépesítése. (1357: Anjou, VI. 620. l. — 1392: Esterh. R. 44. A. 3. 1394. é. á. i.) Eddig az uradalom erőforrásai a két folyó völgyében fekvő magyar falvak voltak. A XIV. század végén Kaplai János és Dezső kapták meg, de a zavaros közállapotoknak megfelelően gyorsan cserélte gazdáit (1389: Esterh. R. 44. A. 1. — 1390: u. o. A. 5.) 1406-ban már Szántai Lack unokái, Miklós és Dávid bírták, akiktől 1413 után a király elvette és felerészét 1435-ben Kusalyi Jakcs Lászlónak és Losonci Bánffy Istvánnak zálogosította el. (Esterh. R. 44. B. 7. — 1413: L. o. lt. 7. — 1435: Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i.) 1456-ban Vitéz János váradi püspök nyert rá királyi adományt, de hosszas pereskedés után akkor vehette volna birtokába, amikor már kegyvesztett lett. (1456: Esterh. R. 44. C. 15. 1466. é. á. i. — 1458: Bánffy, II. 4., 140. l. — 1464: Akad. XV. dob.)

Vitéz halála után Mátyás király a Drágffyoknak adományozta, akik egészen a XVII. századig birtokolták. (1472: Esterh. R. 44. E. 28., 29., 32.) A XV. században több család lévén a birtokosa, kisebb központok kezdtek kialakulni, melyek az újkorban az uradalom bomlásakor egy-egy új birtoktest magvai lettek. (Micske, Papfalva, Élesd.) A dominium jellegét eleinte kétségtelenül a síkföldi magyar falvak népe adta meg. A XIV—XV. században a hegyvidék is benépesedett, s a sok román pásztortanya új képet adott a tájnak. A telepek nevének gyakori változása mutatja az új népesség hullámzását, állandó lakóhely hiányát. Még a XVI. század végén is, amikor pedig már a román települések megkötődtek, a vlachnak nevezett falvakban jelentős számú magyarság élt. Az uradalomhoz tartozó községek jegyzéke megtalálható a feldolgozás megfelelő helyén (140. l.) levő táblázatban, itt csak azokat a településeket soroljuk fel, melyek középkori forrásokban szerepelnek, de ma már nincsenek meg és helyüket sem ismerjük. Magyarok: Honthpataka, Ikerteleke, Deers, Almateleke penes aquam Zadalazow, Anduchpathaka, Zaldubachtheleke. Vlach birtokok: Fykendya, Dragotafalva, Wlwesistfanfalwa, Kazdagtyuadarfalua, Werusianusfalua, Kurthadragfalwa, Janusfalwa, Tothlazlohaza, Illyeslaka, Felsewlaka, Chyrlefalwa. (1406: Esterh. R. 44. B. 7.) Az alábbiak mind vlach birtokok voltak: Echenlaka, Bachfalwa, Zenthlazlofalwa, Felsewfalwa, Benkefalwa, Hencz. (1435: Esterh. R. 44. F. 47. 1457. é. á. i.) Floralaka, Petherpapfalva, Boczfalva. (1470: Esterh. R. 44. E. 26.) Borozfalwa. (1472: Esterh. R. 44. E. 28.) — SzN: 1434. (L. o. lt. 24.) Jobagiones in districtu Solyomkw residentes. M: Beke, Chtvka, Fogas, Madaras, 3 Veres; R: Regerile; B: Benbek, 2 Forma, Parvus, Thoth, Iwan, Petrus, Dionisius f. Thomae.

567. **Som.** 1319. Sum, 1552. Som. A leleszi konvent 1214. évi birtokösszeírása említ a Hévjó körüli erdőkben egy patakot, mely e későbbi településnek névadója lett. (Jvári t. lvt. Lel. rész. 1334. é. á. i.) 1319-ben I. Károly király Pósa tartozékaként a Hontpázmány nembeli Gergely fia Istvánnak adományozta. (Dl. 1967.) Betelepülése akkor még nagyon kezdeti állapotban volt, s a XIV. század végén is alig lehetett több lakott pusztánál. (1382: Dl. 6920.) A néhány jobbágytól lakott kis irtástelep mindvégig megmaradt a Hontpázmány nembeli Panaszi Pázmány familia tulajdonában. (1552: Dica.) Helyét pontosan nem ismerjük. Pósa és Somogy közelében állhatott. — FN: 1214. (id. okl.) M: Summes aga.

568., 569., 570. **Somogy.** 1319. Sumogy, 1552. Somogyh, Somogy, Apacza Somogyh. 1319-ben a koronára szállott Pósa tartozékaként a Hontpázmány nembeli Gergely fia István kapta meg. (Dl. 1967.) Az oklevélből kiérzik, hogy eléggé értéktelen, valószínűleg akkor lakatlan terület volt. 1342-ben Báthory András püspök Somogy nevű legeltetésre alkalmas, szerzett birtokát a rajta lévő rombadült templommal együtt a váradi klarisszáknak adományozta. (Bunyitay, II. 489. l. jegyz.) Tehát korai megülésű, már a XIII. sz. első felében egyházashely volt, de a tatárjárásban elpusztult és újraneépítése csak későn kezdődött meg. Úgy látszik, hogy a püspök nem teljes itteni részét engedte át az apácának, mert 1552-ben három Somogyot találunk, s közülök egy a püspökségé, egy az apácáké, egy pedig a Hontpázmány nembeli Panaszi

Pázmányoké. (Dica.) Mind a három egy birtokon alakult ki s a Pósa, Sályi, Apáti közti erdőekben állott. A korábban Somogy-Uzsópának hívott Váraduzsópával semmi kapcsolatuk nem mutatható ki. Hihetőbb, hogy a Lestől északnyugatra lévő Somogyház tanya őrzi valamelyik emléket

571. **Sonkolyos.** 1422. Sonkolyos. (Belényessonkolyos, Suncuis.) A XIII—XIV. század fordulóján hívta életre a püspökség feketekörösvölgyi magyar jobbágysága. Erre mutat az is, hogy egyházilag Újlak filiája volt. (Györffy, 525. 1.) Neve magyar és a méhészkedéssel kapcsolatos. (Oklsz.) A többi belényesvidéki magyar faluval élt egy szervezetben. (1422: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16.) A mellékelt névsorban aránylag sok a román nevű. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy e feljegyzés csak a báránydézsmával tartozók nevét őrizte meg, akik között pedig a legtöbb lehetett a pásztorkodó román beköltöző. A község népi összetételéről csak akkor kaphatnánk igaz képet, ha a földműveléssel foglalkozók nevét is ismernénk. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Gaal, Mester, Miklos, Pall; R: Malay, Triffa; B: 2 Panthos.

572. **Sonkolyos.** 1257. Sunkulus. (Vársonkolyos, Şuncuius.) 1257-ben említik először s keletkezése sem tehető sokkal korábbra, sőt hihető, hogy az akkori határsurlódások éppen a kialakulóban lévő Sonkolyos miatt törtek ki. (Wenzel, VII. 458. 1.) Neve magyar és a méhészkedéssel áll kapcsolatban. (Oklsz.) Első lakóinak magyarságát a sólyomkői uradalom és a Telegdi birtok között 1264-ben meghúzott határ elnevezései vitathatatlaná teszik. (Wenzel, VIII. 120. 1.) — FN: 1264. (id. okl.) M: Vamusveniy, Noguem, Vamus Nogvemy, Felku, Jofamezew; B: Suos Daganafey locus, quidam vocant Solumosfey et quidam Sarus Draganyan (75000 térkép: Peatra Soimului.)

573. **Sorbánfalva.** Az 1599. évi adóösszeírás említi először. (Dica.) 1600-ban lakói között több magyar nevet találunk. Úgy látszik, hogy nagyobb részében Székelytelek magyarsága népesítette be, bár a falunév a románság közreműködését mutatja, Székelytelek határába olvadt, (Györffy: Délbihar, táblázat.) A karáncsi vajdasághoz tartozott. — SzN: 1600. (U. O. 36/34.) M: 3 Benne, Gergelj, 2 Hozzu, 2 Kery, Kovacz, 5 Mattias, Meleg, 2 Szabo; Sz: Mladin; B: Babas, Chynik, Garon, Kraczonj, 2 Laczko, Thoma.

574. **Sust** 1588. Közepsusdh, 1600. Svsd. (Sud, Şuştiu.) Forrásainkban először 1588-ban merül fel. (Dec.) Sínromán település volt. A vas- és rézhámoroknál foglalkoztatott községekhez tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Sandra. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 9 Berille (Berillo, Berle is!), Bogdanicza, Borcza, Brendussa, 3 Chara, Czipo, 2 Douan, 2 Kerli, 4 Klepecze, Laza, 2 Lwpas, 2 Moga, 2 Niztor, Zele, Teklas; B: 3 Bolos, Gyuirgj, Petrus, Stok.

575. **Süvegd.** 1307. Syvegd, 1388. Syuegd, 1353. Suuegd. Osl nembeli Keserői András birtokaként tűnik fel 1307-ben. (Dl. 31063.) E dunántúli nemzetség a XIII. század harmincas éveiben szerezte meg, amikor egyik tagja, Benedek, váradi püspök volt. Keserői András Teletlen Péternek és Pálnak adta el, s mikor azok örökös nélkül haltak meg, 1340 körül a király Báthory Lászlónak és Nadányi Miklósnak adományozta. (Dl. 29131., 29129., 29424.) 1357-ben a fele, valószínűleg a Nadányinak adott rész, a váradi püspök kezén volt. (Anjou, VI. 581. 1.) Később az egész falu föl-

desura a püspökség lett. (Dl. 17638.) Ma puszta Hodos közelében. Magyarok lakták. Szent György tiszteletére épült templom volt benne. (Dl. 31063.) — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Eke, Kiseke, Nagieke, Reuesz, Szilagi, Szeöreös. — FN: 1307. (Dl. 31063.) M: Eer lacus, Kueguetew, Lapaz vallis, Beercb monticulus.

576. **Szabolcs.** 1256. Zabolch, 1366. Zabouch. (Mezőszabolcs, Săbolciu.) 1256-ban a Csanád és Geregye nemzetség határviszályánál említik először, a század végén pedig az egyházashelyek között sorolják fel. (Wenzel, VII. 458. 1. — 1291: Jakubovich, 300. 1.) Mint általában a puszta személynevet falunévként használó települések, a XIII. század előtt keletkezett. Benépesítői annak a nemzetségnek a tagjai lehettek, amelytől a Csanádok a sebeskörös-völgyi birtokaikat kapták. A Telegdiék és Putnokiak hosszas pereskedése alatt sokat szenvedett. Például 1393-ban Putnoki János román jobbágysági ötven lakosát mérszárolták le. (Putnoki, F. 10. No. 25.) A pusztítások vágta réseket azonban a Telegdiék szomszédos falvainak jobbágysága hamarosan kitölthette, mert a XVI. század végén is teljesen magyar. Hegyek közé felnyúló határában alakult ki Szakadát és a csak 1466-ban szereplő Zemlendombja. — SzN: 1366. (Wesselényi lvt.) B: Parvus. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Byro, Jancho, Layos, Pohos, Sebestyen, Warga. — 1599. (Dec., bor.) M: Agoston, Balogh, Bernath, 2 Biro, 3 Dienes, Janchio, Kakuchy, 3 Kowach, Keorosy, 2 Kis, 3 Lais, 2 Okos, Rewh, 2 Simon, Zabolchy, Zadory; B: Sargoly. — FN: 1466. (Dl. 322.) M: Zakadath praedium; Sz—M: Zemlendombya possessio. — 1561. (id. h.) M: Chenger fenetum.

577. **Szakadát.** 1466. Zakadath, 1508. Alsó-, Felsewzakadath. (Mezőszakadát, Săcadate.) 1257-ben Jenő és Szabolcs határjárásakor említenek bizonyos Szakadát mezőt. (Wenzel, VII. 474. 1.) Meglehetősen későn népesedett be, mert 1466-ban még mindig csak Szabolcs határai között fekvő praedium volt, melyet éppen abban az időben kezdtek megülni Szabolcs lakói. (Dl. 322.) A Szabolccsal határos, Körös felől eső részen már volt valamilyen kezdetleges település. 1508-ra nem csak ez a falu alakult ki, hanem egy újabb községről, Felsőszakadátról is hallunk. (Dl. 21842.) Neve magyar, lakosai — legalábbis Alsószakadáté — szintén magyarok lehettek. (Oklsz.)

578. **Szakács.** 1580. Szekass. (Felsőszakács, Șecaciu.) A Bélhez tartozó falvak között tűnik fel 1580-ban. (Dec.) Neve szláv, de ettől első lakói még lehettek románok. (Kniezsa.) Pásztorkodó lakosai között több magyar nevet találunk, ami Kecskéskér és Királymező közelségével magyarázható meg. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Tholway; B: 3 Dobrull. — 1588. (Dec., bár.) M: Reoth, Tilway, Temleo; B: Papp.

579., 580. **Szakál.** 1284. Zakal, 1552 Felseozakal, Egyhazaszakal. (Körösszakál.) A Toldiak őseinek kezén tűnik fel 1284-ben. (Wenzel, XII. 421. — 1322: Anjou, II. 25. 1.) A Toldiak állandóan birtokosok benne, de zöme a velük egy törzsből származó Büdi és Szakáli familiáé. (1400: Akad. IX. dob. — 1461: Akad. XV. dob. — 1485: Dl. 36422.) Véleményünk szerint ez volt a Toldiak egyik legrégebbi birtoka. Alapítása korai időben történt, mert a XIII. század végén már tekintélyes egyházközség. (1291: Jakubovich, 301. 1.) A köröszei uradalom kellős közepében feküdt, de a nagybirtok terjesz-

kedésétől megmentették azok az erős kapcsok, melyek a kisnemesi vidékhez, elsősorban Görbedhez, Fancsikához, Piskihez és Kisgyarakhoz fűzték. (1353: Bölöni. — 1429: Eszterg. prim. lvt. T. 48. — 1448: Vay, 1125/1—2.) Határában a XVI. század elején új település létesült, de ezt a rászakadó háborús idők elseperték. Lakói vegyítetlenül magyarok voltak. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Boros, Fyas, 3 Fodor, 2 Hathj, 2 Jacab, Kinisj, 3 Nagj, Roytbj, Sebestjen, Zabo, Zanto; B: Kardo, Makyan.

581. **Szalacs.** 1215. Zolos, 1217. Saloch, Zolacha, Scolasche, 1232. Zolocha, 1291. Zoloch, 1337. Zalach. (Sălacea.) Nevével 1215-ben találkozunk először, amikor egyik polgárát azzal vádolták, hogy a szolnoki vár jobbágya, de ő bebizonyította, hogy szalacsi szabad német. (VárReg. 127.) Neve a szlávban sólerakodóhelyet jelent és a sókereskedelemben játszott szerepéről szóló adatok megvilágítják azokat az erőket, melyek a többi település közül kiemelték. (Kniezsa.) II. Endre 1217-ben híveinek az itteni sókamara jövedelméből 600 márka ezüstöt rendelt évjáradéknak, később pedig a bakonybéli monostornak évi 30 márkát. (Szentpétery. 329—31., 484.) Ezek a számok bizonyítják az erdélyi sótváros kamara gazdasági jelentőségét. A falunév valószínűvé teszi, hogy a hihetőleg XII. században beköltöző németek találtak itt valami települést, mely, legalább is részben, már magyar lehetett. Későbbi mellételepülésükre mutat, hogy két plébánia volt benne, s az egyik a falu felével együtt Középszolnok megyébe tartozott. (Bunyitay, III. 300. l. — Évkönyv, 1901/02. 27. l.) Királyaink még 1236 előtt Szatmáréval azonos kiváltságokkal látták el, s az önkormányzat gyakorlására adataink is maradtak. (1261: Wenzel, VIII. 9. és III. 6. — L. Szentpétery c. Századok, 1921. 82. l. — 1337: Koll. Kvtár. R. 920. 42, 3. — 1359: Károlyi, I. 242. l. — 1360: Kállay, XIV. No. 1286.) Igazi várossá való fejlődésének útja egyszeribe lezárult, amikor Mária királynő 1396-ban Gerebenchi Zemere bán özvegyének és fiainak adta cserébe. (L. o. lt. Metal. Bihar. No. 12.) Az új birtokosok azonban néhány év alatt mind meghaltak és Zsigmond király 1407-ben a felesége emlékére Váradon tett nagy misealapítvány céljaira átadta a káptalannak. (Bunyitay, III. 303. l.) A magánföldesúri joghatóság alatt a városnak bizonyos különállást biztosító önkormányzat megszűnt, s így gyorsult a németiség felszívódása. Csak meggyorsult és befejeződött, mert 1359. évi bíráinak és 12 esküdtjének a nevei bizonyítják, hogy a lakosság többsége már akkor is magyar volt. (Károlyi, I. 242. l.) A németiség sorait hihetőleg a tatárjárás ritkította meg annyira, hogy nem tudott többé eredményesen elzárkózni a színmagyar környéktől. Sókamarája, vámja, kereskedői és széles iparosrétege továbbra is a vidék legnagyobb településévé tették. Lakossága a XVI. század végén már teljesen magyar, s az egykori idegenek nyomát a Tótutca és néhány XIV. századi földrajzi név mutatta. Egyik templomának Szent György, másiknak Szűz Mária volt a patrociniuma. (1433: Évkönyv, 1901/02. 27. l. — Lukcsics, II. R. 208.) — SzN: 1215. (VárReg.) B: Pousa f. Pauli. — 1359. (Károlyi, I. 242. l.) M: Andreas f. Bench, Bornou, Gal-Zegen, Nyerges, Blasius f. Petyh, Blasius f. Wechy, Petrus f. Thyvan; B: 2 Bochor, Stephanus f. Thomae, Johannes et Gregorius f. Thomae, Petrus f. Hernye, Dominicus f. Jacobi. — 1408. (L. o. lt. 23.) M: Kazdag; B: Sutor. —

1436. (Kállay, XV. R. III 235.) M: Badolo, Vilas. — 1467. (L. o. lt. 34.) M: 2 Blasy, Boros, Polgar. — 1492. (L. o. lt. 25.) M: Kalmar, Zalachy. — 1501. (L. o. lt. 43.) M: Kagya, Kereztel, Lwkachy. — 1501. (L. o. lt. Beres. F. 14. No. 5.) M: Zabo. — 1569. (Dec., bor.) M: Alcz, 3 Azalos, Alberth, 5 Bako, 2 Balo, Balassy, 2 Balog, Balyaky, Bard, 3 Bartha, 6 Baratt, Batya, Barbelj, 5 Baratho, Barla, Barson, Bathory, Birs, Byro, Bodo, Boros, 2 Boytos, Bodonos, Bwdj, 3 Bws, Bod, 3 Bordas, Cjatho, Chjzar, Cekez, Demyen, 2 Dobo, 2 Eros, Farkas, Fazakas, 2 Fekethe, Feny, 4 Fodor, Forys, Fewthos, 3 Gal, Gaspar, 2 Gyrothy, Georg, 2 Gywrko, 2 Haydw, Hegedeos, Hegedeol, Hölgy, 2 Kadj, 3 Kalmar, Kanisa, 2 Kanthor, Kanchal, 3 Katho, 2 Kadas, 3 Kagja, Karachion, Kardos, Kaprosy, 3 Kationa, Kerekgyartho, Kerestel, Kerek, Kelfaj, 9 Kys, Kysbaljnth, 2 Kyralj, 2 Konya, Kozoros, 3 Kowacz, Konth, Kulchiar, Kun, Lako, 2 Leka, Leky, Lowas, Mark, Martha, Martho, Madaraz, Mester, Mese, 2 Mezeo, Molnar, 9 Nagy, Nagyisthwan, 2 Orban, Oswald, Eordeog, Pap, 2 Pachalj, Peel, Pethe, 5 Petry, Rostas 2 Sander, 2 Symon, Synay, 2 Sypos, 3 Sos, Sohomnay, 4 Somogj, Seoteth, 7 Zabo, 2 Zakolj, Zantho, Szakmary, 2 Zep, Zeremy, Szegedi, 2 Zilagy, 4 Zekelj, 4 Zeoke, 5 Zeocz, 2 Tar, Toldj, 2 Twzös, Wadaz, 7 Warga, Was, 3 Veres, Werreos, Wedj, Wjrag, 2 Wjnche; B: Bwna, 2 Barasso, Bwchka, Barycha, 4 Faber, 3 Litteratus (Blasius, Michael, Stephanus), 6 Modva, 5 Ola, Patchor, Badich, 6 Soldar, 3 Sico, Tott, 2 Török. — FN: 1397. (L. o. lt. Metal. Bihar. No. 12.) M: Fyzekwld (Fyzezwd, Fazegivld is!) vallis, Chookaszueg locus, Berch, Kwzberch; N: Hercygh terra: N—M: Hentzkuthafew fons; B: Venykewldfew locus. — 1569. (Dec., bor.) M: Pyahz vcza platea, Zenth Pal platea. Tegla platea, Tott platea. — 1359. (Károlyi, I. 242. 1.) M: Pagun silva.

582. **Szalárd.** 1291. Zalard. (Sälard.) Első ízben 1291-ben említik. (Jakubovich, 298. 1.) Királyi várbirtokon alakulhatott ki a XIII. század előtt. A mondott század végén a Geregye, majd a Barsa nemzetség nyerte adományul és az adorjáni uradalom része lett. (Fejér, V/3. 259. 1.) Ettől kezdve sorsa elválaszthatatlanul összeforrott azével. (1395: Csáky, I. 172., 217. 1.) Már a XV. században az uradalom legjelentősebb helysége, Szűz Máriának szentelt ferences kolostor, sókamara, vásár volt benne és bizonyos önkormányzattal is rendelkezett. (1421: Csáky, I. 311. 1. — 1387: Dl. 7283.) Korán túlszárnyalta Adorjánt és az uradalom tulajdonképpeni gazdasági központja lett. Színmagyar jobbágyság lakta. — SzN: 1420. (L. o. lt. 26.) M: Bacho; B: Sartor. — 1436. (Kállay, XV. B. III. 235.) M: Hewesi. — 1446. (Csáky, I. 380. 1.) M: Kalmar; B: Fabri. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Anda, Chiko, Fodor, Horgas, 2 Kerewsi, Kerekes, Kowach, Loranthne, Sebesthyen, Zabo, Zanizlo, 2 Weres; B: Litteratus Nicolaus, Magnus, Thooth. — 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Balog, Chanakos, Fabian, Farkas, Gal, Halaz, Kys, Marghytay, Peechy, 2 Zenthe, Vrban, Weg; B: Carnifex, Corrigiator, Litteratus Andreas, Pellifex, Sartor. — 1496. (Csáky, I. 487. 1.) M: Barath, Farkas, Kalmar, Nagh, Warga, Weg, Weres. — 1588. (Dec., gab.) M: Bagi, Batizj, Biro, Borbely, 2 Chaplar, 2 Choma, Dios, Farkas, Felfeöldj, Gelieth, Halas, Ihos, Iffiu, Jako, Iso, 3 July, Kiss, 3 Kouach, Madarasz, Meszaros, 2 Molnar, 4 Nagi, Paxi, Sipos, 2 Somogy, Soos,

Suba, 3 Szabo, 2 Szeöcz, Teöser, 5 Varga, 2 Vass, Vegh, 6 Veress, Vesz; B: Allepszem!, Bana, Horuath, 2 Olah, Priribek, Totha, Toan, 2 Toth. — FN: 1489. (id. okl.) M: Eghazwczaya vicus.

583. **Szalonta.** 1332. Zalanta. (Nagyszalonta, Salonta.) Első írásbeli említését a XIV. századi pápai tizedjegyzékben találjuk, minthogy azonban neve hihetőleg még a X. században szláv személynévből (Suleta) alakult, keletkezése is erre az időre tehető. (Pápai tj. 59. l. — Kniezsa.) Birtokosának a XIV. század elején magva szakadt és I. Károly Lemenchei István fia Bertalannak adományozta, akinek a halála után veje, Vásári Miklós fia Tamás örökölte. Tőle szerezte meg a század utolsó évtizedében a Toldi familia, (1398: Dl. 28125.) 1433 körül rövid időre idegen kézre került, de egyébként állandóan e családé és a vele közeli rokon Nadabiaké volt. (1473: Justh, B. V—5. — Dl. 30169.) A középkori Szalonta beszorulva a déli részek két legnépesebb telepe, Kölesér és Pata közé, jelentéktelen kis falu volt. A XVII. századi török pusztításnak kellett jönni, hogy két hatalmas szomszédja romjain felemelkedhessék a délbihari magyarság legnagyobb településévé, legerősebb bástyájává. Lakossága azonban már akkor is magyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Balogh, Chiuth, Imreh, Kaba, Kertez, Nagh, Panazy, Szekeres, Thenkey, Vargha; B: Cheh, Thoth.

584. **Száka.** 1333. Zaka. 1333-ban hallunk róla először, de egészen világosan látszik, hogy a Várad falai alatt fekvő, mindenfelől egyházi birtokoktól körülvevett kismemesi falunak legkésőbb a XIII. század második felében, mielőtt az itteni utolsó királyi birtokok is a váradi püspökség kezére kerültek volna, meg kellett települnie. (Teleki, I. 45. l. — 1400: Akad. IX. dob.) Magukat innen nevező birtokosai a XV. század elején közeledtek a kismemesi életszínvonalhoz, de rokonságba kerülve a gajomiakkal, falujuk sorsa egészen más irányt vett. (1340: Bunyitay, II. 488., 491. l. — 1414: Dl. 10210., 10373.) 1449-ben Bajomi György elcserélte a püspökség Derecskén lévő részeivel. (Dl. 22491. — 1497: Múz. törzs. 47.) Ez az oklevél határozottan megmondja, hogy Várad közelében állott s így nem azonosítható a Sárrétben fekvő Zsákával. A váradi vár ostromaiban teljesen elpusztult, néhány határrész őrzi emlékét Peceszlős mellett. Lakossága magyar volt. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Gabor, Thonia.

585. **Száka.** 1588. Zaka, 1600. Szaka. (Saca.) Először az 1588. évi dézsmajegyzék említi. Belényesvidéki román település. Népeisége keveretlenül román volt. — SzN: 1580. (Dec., bár.) R: Gligan Druk, Petrico. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Gagia, 3 Glegan, 5 Kozta, Krecza, Kreczon, Lupsa Nikor, 3 Markus, Mera, 2 Vaida; Sz: Cerno; B: Bene.

586. **Száldobágy.** 1226. Scaldubag, 1236. Zaldubag. (Hegyköz-száldobágy, Săldăbagiu-de-Munte.) 1226-ban említik először. (Vár-Reg. 351.) Nehezen megközelíthető helyre, erdők közé települt és Kérhez hasonlóan katonai szempontok játszhattak közre megalapításánál. Jenő 1236. évi határjárásából úgy látszik, hogy akkor még várnépek lakták. (Kubinyi, I. 13. l.) A XIV. században már a váradi püspök birtoka és lakói főként szőlőtermesztéssel foglalkoztak. (Stat. 52., 56. l.) A XVI. század végén is keveretlenül magyar, bár a hegyvidéki román hatásoknak erősen kitett területen állott. Neve magyar és hársfával benőtt helyet jelent. (Oklsz. —

Ethnogr. 1901. 141. és k. 1.) — SzN: 1226. (VárReg. 351.) M: Vsi. — 1371. (Dl. 5960.) M: Folyar; B: Sclavus. — 1580. (Dec., gab.) M: Alpar, Balasdeak, 2 Bykes, 2 Boros, Doczy, Fodor, Fwsws, Imreh, Layoss, 2 Nagy, Paly, Zebeny, Zekeli, Zadory; B: Horwath, Litteratus Paulus, Olah, Pettko. — 1599. (Dec., bor.) Új nevek. M: Chia-tary, Kouacz, Sogor, Zilagy, Varga; B: Rach, Thot.

587. **Száldobágy.** 1406. Zaldobagh. (Szoldobágy, Săldăbagiul-de-Barcău.) Bályok határában 1337 és 1404 között ülhatték meg a Szénás család berettyóvölgyi magyar falvainak jobbágyai. (1337: Wesselényi lvt. — 1404: Múz. törzs. 2.) Az eredeti magyar település mellé a Rézből már korán románok is húzódhattak le, mert csak így magyarázható meg, hogy 1406-ban a sólyomkői uradalom is igényt tartott rá. (Esterh. R. 44. B. 7.) Ugyanekkor említenek egy Száldobágy vlach birtokot és Száldobágytelek nevű magyar települést. Nem dönthetjük el, hogy ez a két falu azonos volt-e a Szénások Száldobágyával. Valószínű, hogy különböző szomszédos falvakról van szó, mert a Szénások birtokában és a sólyomkői uradalomban is találunk egy-egy ilyen nevű községet. (1457: Esterh. R. 44. C. 15. — 1488: Dl. 19404., 24987. — 1519: EME. törzs. — 1488: L. o. lt. Stat V. No. 141.)

588. **Száldobágy.** 1341. Zoldobag. A Vásári család birtokai között tűnik fel 1341-ben. (Bölöni.) Erdőgyarak és Bátor között a Kerekto nevű dűlőben állhatott. Nevét, mely hársfás helyet jelent, egy pataktól kapta. Még 1347-ben is magán viselte a kezdeti állapotban lévő települések jegyeit. (Bölöni.) 1459-ben hallunk róla utoljára, de már akkor pusztá. Magyarok lakták. — SzN: 1347. (Bölöni.) M: Hugod, Pechee; B: filii Marci, filii Tyba. — FN: 1347. (Bölöni.) M: Zaldubagh fluvius, Kerektoere alveus.

Száldobágyszelistye, I. Szelistye.

589. **Szántó, Nagy-.** 1219. Zantou, 1489. Naghzanto, 1513. Molnos Zantho. (Santăul-Mare.) A szomszédos Kisszántóval közös területen alakult ki még a XIII. század előtt (1219: VárReg. 233.) Okleveles adat hiányában is nagyon valószínű, hogy a királyi uradalom központjának közvetlen közelében fekvő birtok benépesítését az ispánság végezte el és ennek felbomlása után jutott a tatárjárás óta itt szereplő Ördög család kezére. 1379-ben a király a Borsiaknak és a Zomliniaknak adományozta. (Múz. törzs. 7. — 1392, 1409: EME. törzs.) Új gazdái részben a kápolnai pálosoknak adták. (1398: Dl. 8310. — 1420: Dl. 10959.) A XV. század végén Pártássi birtok, végül pedig az Ártándiak szerezték meg. (1465: Dl. 30879., 19523. — 1500: Dl. 2680., 22382.) Lakossága magyar volt. — NN: 1459. (L. o. lt. 29.) M: Dersy, Feldesi. — SzN: 1219. (VárReg. 233.) M: Agard, Unuca; B: Paulus. — 1459. (L. o. lt. 34.) M: Thwry, Werres. — 1598. (Dec., gab.) M: 2 Ihasz, 2 Czialiy. — FN: 1410. (Dl. 9703.) M: Corwlos pratum. — 1420. (Dl. 10959.) M: Palsolnaghzygethe pratum. — 1459. (L. o. lt. 29.) M: Kerektho silva, Keweches terra. — 1461. (L. o. lt. 7.) M: Kereythew insula.

590. **Szántó, Kis-.** 1291. villa Petri filij Vrdug, 1355. Zanthow, 1398. Wrdugzantho, 1489. Kyszanto. (Santăul-Mic.) Fennállásáról határozott adatunk csak 1291-ből maradt, de bizonyosra vehető, hogy Nagyszántó népfeltelege már a század derekán megülte. (Jakubovich, 301. 1.) A XV. század végén, az Ördögök kihalása után a Pozsega megyéből ideszakadt Pártássi Imre szerezte meg, később pe-

dig az Ártándiak szomszédos uradalma szívta fel. (1489: Dl. 19523. — 1513: Dl. 22382., 26154.) Magyar jobbágyok lakták. (L. Nagyszántót is. Mindkét község részletes történetét l. Évkönyv, 1903/09. 37. és k. l.) — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Balogh, Kania, Kerek, Koczis, Maro, Molnar, Nagy, Pethe, Rabatos, Sipos; B: Batraszj. — 1599. (Dec., gab.) Új nevek: M: Alfeoldi, Paczy; B: 2 Thoth.

591. **Szászfalva.** 1508. Zazhaza, 1552. Zazfalwa, (Măgești.) A Telegdi család Birtiny körüli birtokán alakult ki. Először az 1508. évi nova donatio említi. (Dl. 21842.) 1561-ben lakosai között a magyar falunévnek megfelelően találunk magyar nevéket is, de a többség szláv és bizonytalan nevű román. — SzN: 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Balas, Madar; Sz: Horlla, Strhasa; B: Barlatyn, Boyda, Myg, Pap, Porga.

592. **Szeben.** 1333. Zeben, Sceben. 1333-ban tűnik fel először, de hihetőleg szláv neve és birtokosainak társadalmi helyzete meggyőzően mutatja, hogy igen korai megülése és eredetileg királyi birtok volt. (Anjou, III. 54. l. — L. 1214: Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. 1334. é. á. i.: Scebin Rethe irrigua!) Gazdája a XIV. század elején a Báthoryak nemes serviense, kinek szerény anyagi viszonyait jól megvilágítja egy váradi polgárral folytatott pere. (Anjou, III. 54., 55.) Már akkor a váradhegyfoki konvent is birtokos volt benne, tehát feltehető, hogy a várszervezet bomlásakor került egyházi, illetve conditionarius-nemes gazdái kezére. (1335: (Anjou, III. 130. l.) Szebeni László 1335-ben patrónusainak, a Báthoryaknak adta cserébe, akik 1340-ben a váradi klarissza-zárdának ajándékozták. (Fejér, VIII/4. 352. l.) Ettől kezdve a középkor végéig az apácák bírták. (1350: Anjou, V. 399., 480. l.) Ma puszta Kisszántó határában. A reánkmaradt földrajzi nevek egyöntetű bizonyossága alapján lakóit magyaroknak kell tartanunk. — FN: 1335. (Anjou, III. 130. l.) M: Bothkuta (1342-n is), Vrbanus (1342-n: Vrbanus theleke), Zylas insula, Wewzws fluvius. — 1342. (Dl. 3533.) M: Thekestho, Likashalom, Rauaslik, Nuzowelg, Zahalom, Vizesweg, Hydegher, Burkwth, Kerew.

593. **Szelistye.** 1588. Zelesthe, 1600. Szeliste. (Belényes-Szelistye, Săliște-de-Beiuș.) 1588-ban tűnik fel a belényesvidéki falvak között. (Dec.) Neve román, tehát első lakói is románok voltak. — SzN: 1588. (Dec., bár.) M: Ordas; B: Drwchie. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Gaztel, Guztel, Goztel, Geztel, Roska, Thipon.

594. **Szelistye.** 1588. Zelesthe, 1600. Szeljste. (Vaskóh-Szelistye, Săliște-de-Vaşcău.) Reávonatkozó 1588 előtti levéltári adatot nem ismerünk. Neve román, a lakosság többségéé is az. (Kniezsa.) A bizonytalan nevek hihetőleg a románság számát növelnék. Román település. A burgyesti krajnik alá tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Duma, Fawor Petrisor. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Buza; R: Burasa, 2 Doma, Droch, Demjén Ignat, Lupse, 2 Petriso, Sthef, 2 Vodech; B: 2 Balogh (Baloch is!), 2 Bebek, 2 Buda, Cholomok, Giurka, Hede, Heda, Male, 2 Stephanus; Sz: Plesech.

595., 596., 597. **Szelistye.** 1599. Alsó-, Felseo Zaldobagy, Zelisthie. (Szaldobágyszelistye, Săldăbagiu.) Széplak tartozékai között említik első ízben 1599-ben. (Dica.) A mai falu három önálló részből egyesült: a magyar nevű Alsó-, és Felsőszaldobagyból és a román Szelistyéből.

598. **Szelistye, Papmező-.** 1583. Felseozeleste. (Săliste-Pomezău.)

Az 1580. évi dézsmajegyzékek említik először. (Dec.) Neve szláv eredetű román szó, s a jobbágynevek is azt mutatják, hogy első telepesei és lakói románok voltak. (Kniezsa.) A nevek nyelvészetileg ugyan szlávok is lehetnek, de itt hihetőleg románokra kell gondolnunk. Néhány magyar család élt a faluban. Széplak tartozéka volt — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Beres, 3 Lazlo; R: Bolkany, Lupsa; B: Chizre, 2 Lachia, Mathe. — 1583. (Dec., mal.) M: Gabor, Georgj; R: Balkas, Balkan, Dragoy, Jwanis, Kirilla; B: Demeter, 3 Lachika. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Tyburcz; R: Chire Passa, Iwanicz, Kresste, Kriza; B: Beregh, 5 Laczko, 5 Miho.

599. **Szentandrás.** 1291. Sanctus Andreas, 1370. Zenthandras. A XIII. század végén mint egyházashely tűnik fel. (1291: Jakubovich, 358. l.) Régi megtelepülésére mutat, hogy 1372-ben már két részre oszlott. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 233.) A magát innen nevező család tulajdona, mely eredetét bizonyos Ivánka comes fia Imrére, Ivánka váradi püspök apjára vezette vissza. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 239. — Bunyitay, I. 167. l.) Ivánka comes e vidéken birtokos tekintélyes családból származhatott, mert 1214-ben több előkelő nemzetség tagjaival bírótársként szerepelt a gyániak nagy perében. (VárReg. 97.) 1217-ben szintén egy várjobbágy perében a király megbízottja. (VárReg. 165.) Fiai a Sebeskörös mellett, Várad közelében összefüggő birtoktestet akartak kialakítani. (L. Megyer, Toboly, Ősi.) Lakossága a török pusztítás előtt teljesen magyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Angali, Byro, 3 Eghey, Gholmo, Gondolo, Georgideak, 2 Josa, Molnar, Rabotas, 4 Seres, Zabo, Zambo, Zaythi; B: Lucia rta, Olah, Sino, 4 Thoth, Zomppoly. — 1598. (Dec., gab.) M: Byro, Hegedeos, 2 Josa, Nagy, Nyolzy, Rabotass, 4 Seress, Sykoss, Zabo, Tanczoss; B: Syno, Zaytra, Szompoly, 3 Thoth.

600. **Szentdemeter.** 1373. Zenthdemeter. 1373-ban tűnik fel a Herpályhoz tartozó falvak között. (Dl. 24685.) Az uradalom jobbágyszaporulata alapíthatta a XIV. század második felében. A nagy falvak közé szorult kis településcsira már keletkezésekor magábanhordta az elnéptelenedés szükségességét. Nevével 1418-n találkozunk utoljára. (Dl. 10726.) Andaháza és Szentkozma környékén állhatott.

601. **Szentdienes.** 1291. in Sancto Dionisio, 1349. Zendyenes, 1397. Zengyenis, 1433. Zenthdyenes. Ma puszta Berettyószentmártontól délre. Feltűnésekor a Zóvárd nembeli Vécs fia Miklósé, de a Barsa nemzetség korán megszerezte és attól kezdve főként a Nadányiak és Gyarmatiak bírták. (1291: Jakubovich, 299. l. — 1283: Wenzel, IX. 363. l. — 1397: Nadányi lvt. — 1349: Múz. törzs. 1360. é. á. i. 38.) A XII—XIII. század fordulóján keletkezett, de fejlődését valószínűleg a tatárjárás megakasztotta. 1465-ben a Panaszi Pázmányok is jogot formáltak hozzá, 1470-ben pedig a Czibakoknak, Tordaiaknak és Földesieknek volt itt részük. (Dl. 1967. — Dl. 26627. — 1433: Nadányi lvt. — 1470: Bölöni.) Pusztásodása a XV. század második felében megindult és a török háborúk előtt befejeződött. (1470: Dl. 26627.) Magyarok lakhatták. Szent Dienes mártír tiszteletére épült templom volt benne. (1354: Anjou, VI. 220. l. — Dl. 28732.)

Szenterzsébet l. Sámson.

Szentilonaasszonyképe l. Genyéte.

602. **Szentimre.** 1220. de Sancto Henrico, 1459. Zenthemreh. (Hegyközszentimre, Sântimreu.) A Várad Regesztrum egyik 1220-ból való feljegyzése említi az itteni apátot és egyháza kegyurát. (No. 241.) A várad püspökség történetírója a korán megszűnt apátságot bencésnek tartja, s alapítását a szomszédos Szentjobb nyomán az árpádházi szentek kultuszával hozza kapcsolatba. (Bunyitay, II. 378. és k. 1.) A kolostornak és a falunak tehát Imre herceg szenttéavatása (1083.) után kellett keletkeznie. Alapítója előkelő magán személy volt s családja örökölte a patrónusságot. A régi birtokosokat valószínűleg a tatárjárás sodorta el és így került a gazdátlanná vált község a várad püspökség tulajdonába, ahol a középkorban végig megmaradt. (1459: L. o. lt. 35.) Egyedüli nemzetisége a magyar volt. — SzN: 1459. (L. o. lt. 35.) M: Azalos. — 1459. (L. o. lt. 32.) M: Phileph.

603. **Szentjános.** 1229. monasterium S. Joannis Baptistae, 1291. Sanctus Johannes, 1376. Seniuanus, 1410. Zenthyvanus. (Biharszentjános, Sântion.) Első említései az itteni monostorral kapcsolatosak. (VárReg. 364., 377.) A Hontpázmány nemzetség telepítette a XII. század derekán. Bunyitay ugyan a Johanniták birtokának tartja, de ezt a Hontpázmány nembeli családoknak az itteni monostorhoz való joga határozottan megcáfolja. (Bunyitay, II. 380., 418. l. — 1356: Ujh. Dl. 38168. — 1464: Dl. 15969. — Komáromy: A szentjánosi monostor Biharban. Századok, 1893. 875. és k. 1.) Itt volt a megye legnépesebb nemzetségének a kultikus központja. Körülötte tekintélyes uradalom alakult ki, mely a közös birtoklás megszűnte után legnagyobb részben a Czibak, Esztári és Batytyáni familiának jutott. (1403: Bánffy, II., rokons., iktári Bethlen, R. VI., F. 215. No. 1. — 1437: Turul, 1927. 17. l. — DL 13053. — 1456: Károlyi, II. 309. l. — 1464: Dl. 15969.) Határában volt a megyei bírásokodás színhelye. (1496: Dl. 26669.) Csak magyar jobbágyok laktak benne. A következő szomszédos falvak tartoztak hozzá: Gyíres, Megyer, Mindszent, Németi, Palota és Vadász. — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Apros, Balogh, Beros, Bűdj, Chiaholj, Der, Fanczial, Iso, Kelemen, Koczis, Körössy, 3 Kwn, Meszaros, 3 Nagj, Penghő, Rwsa, Sarosy, Soliom, Zabo, Zilagj, Tar, Vargha; B: Olah, Tot. — 1599. (Dec., bor, gab.) Új nevek. M: Byro, Georgy, Georgdeak, Molnar, Zolossi.

604. **Szentjobb.** 1469. Zenthjogh. (Sâniob.) Keletkezése és neve első szent királyunk kultuszával kapcsolatos. Az elbeszélő források variánsaiból annyi egészen bizonyos, hogy Szent László király István szenttéavatása után (1083) a csodatevő jobb őrzésének helyén bencés monostort alapított, melyet gazdagon ellátott birtokokkal. (Bunyitay, II. 317. és k. 1.) Az apátság körül lassan kialakult a barátok szolgálóiból a későbbi falu. Fejlődését az Árpádok szívéhez közel álló monostornak tett kiváltságok segítették elő. (Fejér, VII/1. 161. l.) Már Szent László vásárjogot adott neki. Apátjai várkastélyt építettek benne, mely később a török elleni küzdelemben nagy szerepet játszott. (1475: L. o. lt. 18.) 1490-ben a világi commendatorok alatt elárvult konventbe pálosok költöztek. (Bunyitay, II. 471. és k. 1.) Régi neve ugyanazt jelenti, mint a mai (jog = jobb. Oklsz.). Magyarok laktak. — SzN: 1459. (L. o. lt. 35.) M: Azalos, Balok, 3 Byro, Desew, 2 Philep, Phistes, Kanya, Weg; B: Magnus, Parvus, Thoth, Elias f. Anthonii. — 1459. (L. o. lt. 32.)

M: Byro, Buda, Desew, Lewro, Wasary; B: 2 Thoth. — 1469. (L. o. lt. 18.) M: Somogy. — 1599. (Dica.) M: 2 Balogh, Byro, Czyani, Czegeej nob., Czjontos, Dobos, Fazekas, Fodor, 2 Jegh, July, 2 Kardos, Katho, Kerekj, Kis, 2 Lakatos, Louas, 3 Major, Mesteor, Mesaros, Nagj, Neomeos, 2 Pap, Peteor, 2 Syke, Syka, Sypos, Szabo, Zakacz nob., Zanto nob., Syrma, Tarpaj, 4 Varga, Vincze; B: Mango, 3 Olah, Ore, Poljak, Racz.

Szentkaterinaasszonyfalva l. Körösszeg.

605. **Szentkozmadamján.** 1373. Zentcozmadomyen, 1463. Zenthkozma, 1479. Zenth Damian. A XIV. század végén tűnik fel s még 1425-ben is meglehetősen kezdetleges település benyomását teszi, úgyhogy a tatárjárásnál semmiesetre sem régebbi. (1373: Dl. 24685. — Dl. 11728.) Ezzel szemben alapításáról legenda él, mely a dubniczi krónika egyik Szent Lászlóról szóló elbeszélésének variansa, (Osváth P.: Biharvármegye sárréti járása. 81. és k. l.) E szerint a magyarok és székelyek küzdöttek egymással s a megszorult magyaroknak segítségére jött Szent Kozma. Ennek a csodának az emlékére épült a község a csata színhelyén. XV. századi lakói között több Tótot és bizonytalant találunk. 1425-ben említenek egy új utcát, melyben talán délszláv menekültek telepedtek le. Herpályhoz tartozott és osztozott annak sorsában. — SzN: 1425. (Dl. 11728.) M: Byro, Buday, Debrecheny, Kwn, Saapy, Zenthe; B: Olaz, Parvus. — 1463. (Dl. 15882.) M: Chefy, Fodor, Hathekrew, Mochody, Oros, Sapy, Zabo, Thengeles, Warga, Weres; B: Magnus, Parvus, Abraham f. Dionisii, Abraham f. Stephani, Albert f. Francisci; Sz: Bybrws. — 1479. (Dl. 26640.) M: Barath, Boda, Boldis, 2 Chapo, Erpaly, Farnasy, Kochordy, Kowach, 4 Kwn, Magyar, Olayos, 3 Orros, Sasy, 2 Symandj, Zabo, 2 Thengeles, 2 Theth, 3 Weg, 2 Wyda; B: Blasko, Kenez, 2 Parvus, 7 Thoth; Sz: Gyorycha. — 1478. (Dl. 28336.) M: Abran, 2 Barath, Barsy, 2 Baldis, Boda, 2 Chanko, Chapo, Egyedfy, Erpaly, Erdely, Fylep, Fwrthay, Fysthews, Fodor, Feldesy, Ellyesy, Kysbarath, Kwes, Kencz, 2 Maghyar, Mezarus, Olayos, 2 Orrus, Pazthor, Pethew, Pogan, 2 Sasy, Somoghy, 2 Symandy, Thar, 2 Thengeles, Wegh; B: Blasko parvus, Faber, Magnus, 2 Parvus, Sartor, 5 Toth, Wayda, Vezermar, Nicolaus f. Francisci, Demetrius f. Simonis, Michael f. Eliae; Sz: Georgius Gywricha.

606. **Szentlázár.** 1291. villa Lazar, Sanctus Lazarus, 1406. Zenthlazar. (Sânlazar.) A váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzéke említi először. (1291: Jakubovich, 300., 358., l.) 1255-ben még nem volt, mert különben a Geregye nemzetség birtokcseréjénél szerepelt volna. (Wenzel, VII. 413. l.) Később is állandóan Sólyomkőhöz tartozott, tehát azon a területen kellett kialakulnia az említett két időpont között, melyet Pál comes 1255-ben csere útján megszerzett. Első lakóinak magyarságát katolikus egyházán kívül az is bizonyítja, hogy mindig az uradalom magyar falvai között sorolják fel. (1406: Esterh. R. 44. B. 7., C. 15.) Az 1599. évi névsor világánál még magyar, de már idegen nevéek is élnek benne. — SzN: 1599. (Dica.) M: Byro, Molnar, Nylas; Sz: 2 Czyarno; B: 3 Czyorba, Czyerbe, Thott.

Szentlőrinc l. Derecske.

607. **Szentmárton.** 1213. villa Sancti Martini, 1321. Scentmarton, 1388. Zenthmartonfalua. (Berettyószentmárton.) Bolcsból vált

ki. (Dl. 29041.) Bolcs két temploma közül az egyik Szent Mártonnak volt szentelve és erről nevezték el a falut. Az első itteni település legalább XII. századi és csak a tatárjárásban pusztult el, mert 1219-ben mint önálló község szerepelt. (VárReg. 23.) Még 1323 előtt is lakóitól elhagyott pusztja. (Dl. 37180.) Önálló életet újból csak akkor kezdett, amikor Barsa nembeli Apa fia Miklós feleségül vette Hontpázmány nembeli Ders leányát Erzsébetet és hozományként megkapta Bolcs felét (Dl. 29041.) A XIV. század elején nagy per folyt a két nemzetség között, hogy vajjon két község-e Bolcs és Szentmárton vagy pedig egynek tekintendő. (Dl. 38141., 38143.) Végeredményeképpen Apa fia Miklós megkapta Bolcs felét és ezzel az újranevesedő Szentmárton külön faluvá lett. (1323: Dl. 38143.) A Hontpázmány nembeli családok birtoka maradt, elsősorban a Panaszi Pázmányoké. (1465: Dl. 1967.) Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1477. (L. o. lt. 3.) M: 2 Aratho, 3 Bencze, Borsy, 2 Cheplew, Debrey, 2 Furthay, 2 Haghmas, Kantba, Olayos, Penzwerew, 2 Santha, 2 Thwlkos; B: 3 Litteratus (Albertus, Mathias, Johannes), 2 Magnus, 5 Mathoz, 2 Olah, Parvus, Tath. — 1493. (Dl. 32514.) M: 2 Beedh, 2 Bodoni, Chethee, 2 Debree, Eros, Fazakas, Fodor, 2 Furtha, Gregory, 2 Lowas, Madaraz, Olayws, Palotha, 2 Santha, Soos, Warga, Weres, Velezy; B: Parvus, Theorok, Thot.

608. **Szentmárton.** 1552. Zenthmarthon. (Váradszentmárton, Sânmartin.) Első említése az 1332—37. évekből maradt reánk, de templomának patrociniuma mutatja, hogy azokban a korai időkben települt meg, amikor Szent Márton kultusza divatos volt. (Pápai tj. 48. l.) A Hévjó völgyének korai betelepülését ismerve, nem képzelhető el, hogy a melegforrások közelében levő területek ne lettek volna lakottak. Királyi adományból szállhatott a váradhegyfoki premontreiekre, akik, mindvégig megtartották. (1552: Dica.) Lakossága teljes egészében magyar volt. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Balogh, 2 Bordacz, Chjeke, Farkas, Fodor, 2 Kotha, 2 Mester, 3 Nagy, Pokoly, Sandor, Zabados, Zathmary, Sigmond; B: 2 Thoth. — 1598. (Dec., gab.) M: 2 Bodo, Cheke, Fazakass, Feosteos, 2 Mester, Meszaross, Orban, Sandor, Zabados, Zakmary, Zekely; B: Totth.

609. **Szentmihály.** 1291. Sanctus Mychael, 1329. Scentmihal. A XIII. századi váradi püspöki tizedjegyzékben szerepel először tekintélyes szeretetadománnyal. (1291: Jakubovich, 358. l.) Várad közvetlen közelében a ma már elpusztult Ősi, Kakucs, Iklód és Meggyes mellett állott. (Bunyitay, III. 388. l. jegyz.) Az 1333—37. évi pápai tizedszedéskor papja által fizetett összeg a környék egyik legtekintélyesebb helységének mutatja, nagyobbak, mint Gyula város. (Pápai tj. 58. l.) Később azonban egyáltalában nem hallunk róla. Eltűnését Bunyitay névváltoztatással igyekezett megmagyarázni. (III. 388. l.) A Nagyfaluvál való azonosítása azonban semmiesetre sem fogadható el, mert ma már tudjuk, hogy az Váradtól elég messze nyugatra állott s nem káptalani birtok, hanem a Toldi családé volt.

610. **Szentmiklós.** 1447. Zenthmiklos. (Hegyközszentmiklós, Sânicolaul-de-Munte.) A XIV. század elején említik először, s mint-hogy akkor már egyházashely, alapítása jóval korábbi időpontra teendő. (V. ö. 58. l.) A szentjobbii monostornak adományozott területen alakult ki, hihetőleg már az apátság telepítéseként. Birto-

kosa mindvégig az apátság maradt, (1449: L. o. lt. Metal. Bihar. 1., 2., 3.) Lakossága színmagyarnak vehető. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Buzas, Erdeli, Farcas; B: Harta. — 1599. (Dica.) M: Bako, Balassi, 5 Barta, 3 Boldis, Dienez, 4 Erdeli, 2 Kis, Marj, Nagj, Sos, Vnguari, Varga; B: Olah, Tott, Wajda.

611. **Szentmiklós.** 1552. Zenthmiklos. (Belényesszentmiklós, Sânnicläul-de-Beiuş.) A XIII. századi püspöki tizedjegyzékben a fenesi várba élelmet szállító községek között szerepel egy Szentmiklós is. (1291: Jakubovich, 357. l.) A megye négy ilyen nevű települése közül azért gondolunk erre, mert ez feküdt Feneshez legközelebb és püspökségi birtok volt. Romokban álló románstílusú régi temploma kétségtelenné teszi, hogy jóval a tatárjárás előtt megtelepült. (Bunyitay, III. XIX. tábla.) Határában, a Körös balpartján, Sólyom közelében állítólag pálos-klastrom állott. (Bunyitay, II. 479. és k. l.) Lakóinak magyarságára döntő bizonyíték, hogy a római egyház hívei voltak. (Pápai tj. 87. l.) — SzN: 1599. (Dec., gab.) M: Kadar, Monar, Nagi, Osuald, Vegh.

612. **Szentmiklós.** 1478. Zenthmiklos. (Oláhszentmiklós, Sânnicolaul-Român.) Adataink csak a XV. század második felétől kezdve maradtak róla, de ismerve a vidék településének menetét, feltehetjük, hogy gyökerei legalább is a XIII—XIV. század fordulójáig nyúltak vissza. (1478: Eszterg. prim. lvt. T. 66. — 1485: Dl. 36422.) Földesurai a Toldiak voltak. Magyar jobbágyok lakták.

613. **Szentmiklós.** 1322. Scenthmyklws. 1552. Kys Zenthmyklos. A Zóvárd nemzetség vásárolt birtokai között tűnik fel 1322-ben. (Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29.) A XV. század közepéig Békés megyéhez tartozott, amikor János váradi püspök az időközben kezére került falut Szákáért a Bajomiaknak adta cserébe. (1449: Dl. 22491.) A püspök utódai a cserét perrel támadták meg, de a Bajomiaknak sikerült a Biharba áthelyezett községet végleg megszerezni. (1497: Károlyi, III. 23. l. — 1517: Dl. 22965.) A török időben elpusztult. Emlékét a Bakonszegtől nyugatra elterülő Rétszentmiklós puszta őrzi.

Szentmiklós I. Derecske.

614. **Szentpéterszeg.** 1285. Ecclesia St. Petri vulgariter Scenthpeturzegy, 1311. Scenthpetursceguy, 1405. Zenthpeterzege. 1285-ben tűnik fel a Gyóvad nemzetség Gáborján körüli birtokán, de keletkezése legalább egy századdal korábbra tehető. (Zichy, I. 63. l.) Határozott adatunk van rá, hogy Gáborján határában alakult ki. (1405: Héderváry, I. 126. és 131. l. — Dl. 24501.) Nevét Szent Péter tiszteletére emelt templomától kapta. A XIII. század végén a Geregye, majd a Barsa nemzetség birtoka, 1311-ben pedig a Debrecenieké lett. (Zichy, I. 133. l.) Ezek kihaltával Zsigmond király a rác despotáknak adta, akiktől 1450 körül Hunyadi János szerezte meg. (1411: Zichy, VI. 146. l. — Dl. 14342.) Hunyadi adományából rövid ideig egy firenzei olasz, Odvardo Manini máramarosi kamaraispán bírta, de ennek halála után Szilágyi Erzsébet visszaszította a debreceni uradalomhoz. (Dl. 14342., 15556., 24566.) A despoták félszázados birtoklásának nyomait a személy- és földrajzi nevekben is megfigyelhetjük. Az idekerült délszláv töredék csak új szint jelentett, de a község népi összetételét nem módosította, hanem hamarosan beolvadt a magyar többségbe. — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Perchy. — 1473. (Dl. 28310.) M: Balog,

Bekch, Bencze, Chephay, Feyer, Feleg, Halaz, 2 Hwzar, Kako, Kaspas, 4 Kasa, 2 Mayor, 5 Mezarws, 2 Nemes, Olayos, 2 Palfy, Pazthor, Pechetlen, 3 Posa, Sypos, Somogy, 2 Thewser, 3 Wer, Wyzza; B: Horwath, Magnus, 3 Myttroczy, 2 Olah Parvus, 3 Racz, Thewrek; Sz: Balko. — 1498. (L. o. lt. 48.) M: Czokos. — FN: 1498. (id. okl.) M: Lwdastho pratum. — 1520. (DL 26681.) M: Horgasthow, Ketesrethe, Dyznos Kwthfely, Naghhalom collis, Keskener, Kysgab praedium; Sz: Orsova stagnum.

615. **Szenttelek.** 1435. Zentelek, XVI. sz. Ezentelek, 1552. Zenthtelek. (Biharszentelek, Sântelec.) 1435-ben említik először, mint a váradi káptalan faluját. (Bunyitay, II. 400. l. — Bunyitay jegyz. Lel. prot. parv. 264. f.) Az 1374-i statumokban még nem emlékeznek meg róla, tehát ezután és 1435 előtt keletkezett. Első lakói a káptalan szomszédos falvainak, elsősorban a színmagyar Kérnek kirajzó jobbágysai voltak. A XVI. század végéig magyar maradt és csak 1588-i felégetése után kezdődött a románok beszivárgása. Neve magyar. Katolikus egyháza 1552-ben még fennállott. (Bunyitay: Oláhok. 21. l.) — SzN: 1580. (Dec., búz., bort.) M: Byro, Gedres, 3 Kerekes, Kowach, Miko, Rusa, Zabo, Zilagy, 3 Weres. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Boda, Fözö, 4 Kerekes, Szilagy; R: Groza; B: 3 Botha, Olah, Raacz. — FN: 1526. előtt. (L. o. lt. Bercs. F. 22. No. 3.) B: Kewzeron silva glandinosa.

616. **Szepes.** 1289. Scepes, 1291. Zebus, 1411. Zepes. Elsőízben 1289-ben említik, de életét megvilágító adatok csak a XV. századtól kezdve maradtak ránk, így megtelepülését feltevésszerűleg tesszük a XII—XIII. század fordulójára. (Wenzel, IX. 507. l.) Mikor a XV. században újra szemünk elé kerül, az innen származó Szepesi család tulajdona. (A család tört. I. Turul, 1893. 87., 141., 194. és k. l.) Birtokai eredetileg csak Pac és Ebes voltak, de a XVI. század elejére az egyházi és hivatali pályára lépett családtagok segítségével a megye északi részének tekintélyesebb familiái közé emelkedett. (1423: L. o. lt. 62. — 1452: Debr. v. lvt. ogy. 152. — 1461: Dl. 30849. — 1478: Múz. törzs. 42. — 1518: Debr. v. lvt. ogy. 414.) A fennmaradt jobbágy- és földrajzi nevek élesen rávilágítanak elegyítetlen magyarságára. Neve magyar eredetű. (M. Ny. 1929. 34. és k. l.) A török pusztítás után Debrecen határába olvadt. — SzN: 1408. (L. o. lt. 3.) M: Farkos, Molnar, Pethus, Syr; B: Johannes f. Thomae. — 1408. (Debr. v. lvt. ogy. 61.) M: Feyer, Peghes, Teokes. — 1436. (Kállay, XV. B. III. 235.) M: Sapi; B: Filipi Johannes. — 1469. (Múz. törzs. 8.) M: 2 Dayca, Horty, Thar, Tholdus; B: Magnus. — 1494. (L. o. lt. 8.) M: Alch, Demyen, 2 Chere, 2 Chizar, Eke, Fabian, Fogas, Kowacz, Kewmywes, Lukach, Mate, Nagh, Zabo, Zep-labo, 2 Therle, Warga, Vincze; B: 2 Toth, Warbo. — 1495. (L. o. lt. 40.) M: Ohathy, Zabo; B: 2 Toth. — FN: 1495. (L. o. lt. 40.) M: Zenthkerezth praedium, Thethewsallya pratum (Bánknál is!), Gemerew pratum (Mikepércsnél is.) — 1411. (Múz. törzs. 17.) M: Herbolthalma monticulus, Ganeusgaath terra, Kezepakorhanhalma mons, Portogostow laqueus, Zarvaszeek locus, Keserewperye terra planitiosa.

617. **Szerep.** XII. sz. Zerep, 1219. Scerep, 1322. Scerepmunustura. A honfoglaló magyarok, Anonymus elbeszélése szerint, nem tudtak átkelni az itteni mocsarakon. (28. fej.) Tehát a krónikaíró idejében (XII. század vége) már fennállott s alapjait talán még az itt talált szláv néptöredékek rakták le. Neve ugyanis olyan

szláv személynév, mely a magyarban és bolgártörökben is meglehetett (Melich: Honf. M. 230. és k. l.) Birtokosai a Zóvárd nemzetség tagjai voltak. Itt állott Szent György tiszteletére emelt monostoruk és ez tekinthető sárréti birtokaik középpontjának. (1283: Wenzel, IX. 363. l. — 1323: Múz. törzs. 1338. é. á, i. 29. — 1349: Dl. 4033.) Békés megye területén alakult ki és csak a XV. század végén került Biharba, miután lassan teljesen a Bajomiak kezébe csúszott át. (1434: Dl. 12553. — 1458: Dl. 15291., 15332. — 1504: Dl. 21267., 22965.) Népes magyar jobbágyközseg volt. 1436-ban felerésze 18 telekből állott. (Dl. 12850.) Hátságokon épült, melyeket hidak kötöttek össze. Tartozékai voltak Nyék, Keményegyháza, Porosd és Gathal puszta. (1350: Anjou, V. 366. l. — 1472: Dl. 17344.)

618. **Szék.** 1552. Zeek. (Bélmárkaszék, Sac.) 1552-ben tűnik fel a Bélhez tartozó falvak között. (Dica.) Neve magyar, de lakói — talán még a bizonytalanok is — románok lehetnek. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Ruman. — 1588. (Dec., bár.) B: Bakathos, Markos, Neste, Werchie.

619. **Székelyhíd.** 1278. Zekulhyd. (Săcueni.) Első lakói a központi hatalom által iderendelt székelyek voltak, akiknek itteni szerepléséről még a XIII. század elejéről is vannak adataink. (1213: VárReg. 26., 165. — V. ö. 42. l.) Megtelepülése tehát a X. század végére tehető. A király még a tatárjárás előtt eladományozta, mert IV. László 1278-ban azzal az indokolással ítélte vissza a Gutkelednek, hogy régen is az övék volt és Geregye nembeli Pál csak 1241 óta bitorolta. (Wenzel, IX. 196. l.) Az ítéletnek nem sok foganatja lehetett, mert 1291-ben Barsa nembeli Lóránt vajda bírta, s talán csak Kopasz nádor leverése után (1318.) került vissza jogos tulajdonosaihoz. (1291: Jakubovich, 298. l. — 1325: Fejér, VIII/2. 670. l.) A Gutkeled nemzetség magát innen nevező ágának kihalása után 1402-ben az Albisi Zólyomi család kapta meg. (Bunyitay jegyz. Keglevich lvt. I. 5.) A Zólyomiak alatt indult Székelyhíd gyors fejlődésnek: Diószeg helyett uradalmuk központjává tették meg. Korábban csak vám volt benne, most vásártartási jogot is szereztek neki. (1325: Anjou, II. 217. l. — 1417: H. Oklt., I. 369. l.) 1460-ban megkezdték az Ér szigeteire épült, később anynyira fontos mocsárvár építését. (Bunyitay jegyz. Keglevich lvt. 1/14.) Lakossága állandóan magyar volt A XV. század elejétől fennmaradt nevek nem árulnak el semmi olyan sajátságot, ami a környezettől elválasztaná és esetleg az alapító székelységgel volna kapcsolatba hozható. A falunevekből képzett jobbágynevek a környékről való erős beszivárgásról tanúskodnak. — SzN: 1422. (L. o. lt. 76.) M: Alch, Banhazy, Endredy, Jakochy, Kochordy, Moroch, Onady, Zyluas, Wasas, Vafeyw (Vasfejű?); B: Carnifex, Litteratus Emericus, 2 Magnus, Sartor, 2 Toth, Michael f. Nicolai, Jacobus f. Pauli. — 1429. (L. o. lt. 57.) M: Calmar, Komlos. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: 2 Kagiai. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Kagiai; B: Olaz. — 1480. (Esterh. R. 47. K. 41.) M: Banyay; B: Thoth, Thewrek. — 1492. (L. o. lt. 22.) M: Wamos. — 1493. (Dl. 8291.) M: Agh, Bagamery, Boros, Dyenes, Erdös, Ezthergar, Fodor, Gaspar, Halaz, Emreffy, 2 Kalmar, Kalatha, Kanthor, Marczył, Zabo, Sakman, Zel, Thulos, Wamos, 7 Varga, Vasgyuro, Vazon, Zeke; B: 2 Faber, Horvath, 3 Litteratus (Benedictus, Blasius, Gregorius), 2 Magnus, 2 Thoth. — 1543. (L. o. lt. 6.) M: Agyaras, 2 Bar-

bel, Boros, David, Feketew, Ispan, Kwlchyar, Madoky, Simon, Soos, 3 Zabo, Thorkos, Twbas; B: Litteratus Blasius, Olaz, Peczkew. — 1599. (Dec., bor.) M: 2 Barbeli, Barrabas, Ispan, Lakatos, Zabo, Vamos, Varga; B: Litteratus Stephanus.

620. **Székelytelek.** 1213. villa Scecul, 1291. Zekultekek. (Siti-telec.) Nevével először 1213-ban találkozunk, eredete tehát a XIII. század előtti időben keresendő. (VárReg. 26.) Régebbi neve (Székely) alapján valószínű, hogy még a X. század végén alapították a bihari székelyek. Királyaink korán a váradi egyháznak adták és földesura a középkorban állandóan a káptalan. (1374: Stat. 34. l. — Bunyitay, I. 226. l. jegyz.) A XIII. század végétől szereplő katolikus egyháza bizonyítja, hogy lakói magyarok voltak. (1291: Jakubovich, 358. l.)

621. **Széltarló.** 1406. Zeltarlow. (Marginea.) Első említése a sólyomkői uradalom 1406. évi nova donatiojában maradt ránk. (Esterh. R. 44. B. 7.) Feltűnésétől kezdve következetesen az uradalom vlach falvai között sorolták fel, amiből következik a román-ság jelenléte. Első lakóit azonban a falunév és a későbbi jobbágynevek alapján mégis a földművelő magyarokban és nem a pásztorkodó románokban kell látnunk. 1451-ben idehelyezték át a monostorosábrányi vámot, s annak visszahelyezése után is vámszedőhely maradt. (Bánffy, I. 669. l. — 1472: Esterh. R. 44. E. 28.) 1599-ben a lakosság nagyobbik része még mindig magyar nevű, de már a románság is jelentős benne. — SzN: 1599. (Dica.) M: Barbelj, Czyontos, 3 Doroskolos, 2 Gulacz, Kyry, Sandor, Terhes; R: 4 Gurzo, Illucz, 2 Korna, Kysgorzo, Mihonczia; B: 4 Dieneoz, 2 Lazar.

622. **Széplak.** 1291. Zeplak, 1327. Sceplak. (Berettyószéplak, Suplacul-de-Bărcău.) A XIII. század végén említik először, de megtelepülése sokkal korábban történt és első lakói talán a középszolnoki ispánság népei voltak, minthogy ez az egész vidék egykor annak a része volt. (VárReg. 1. — 1291: Jakubovich, 300. l.) Birtokosai feltűnésétől kezdve a Turul nemzetség tagjai. Itt állott az ú. n. buzgói pálos-kolostoruk, melyet még 1327-ben is osztatlanul hagytak. (Dl. 28896.) 1327-ben I. Károly király védelmébe vette, hogy gazdái benépesítsék, ami talán a tatárjárás pusztításai miatt lehetett szükséges. (Bölöni. Extract. litter.) Az 1327. évi osztálylevél világosan mutatja, hogy Mihályfalva mellett a nemzetség legjelentősebb faluja. (Dl. 28896.) Vám volt benne (u. o.). Magyar jobbágysági hozták létre Baromlakot és talán Várvizet is. Birtokosai később a Borsiak, Bozzásiak, Bályoki Szénások, Nagyfalusi Martonok és Ártándiak voltak. (1373: L. o. lt. Stat. A. No. 29. — 1461: Bánffy, II. 29. l. — 1486: Becsky lvt. — 1416: Ernst, 3359. — 1519: EME. törzs. — 1523: Dl. 29030. — 1438: Dl. 27868.) A mögöttes területek fokozatos elrománosodása ellenére is vegyítetlenül megőrizte magyarságát. Templomának patrocíniuma egy 1327-i adat szerint Szent Tamás vértanú, egy 1429. évi feljegyzés szerint pedig Keresztelő Szent János volt. (Dl. 28896. — Lukcsics, I. R 1106.) — SzN: 1327. (id. okl.) M: Kokas; B: Faber. — 1523. (Dl. 29030.) M: Bana, Fabyan, 3 Forgach, Saary; B: Horwath, Olaz. — 1570. (Dec., mal.) M: Boldis, Cengerj, Ciko, Dienes, Gal, Karval, Kerekes, Kis, Kozma, Luca, Marthon, Mezarus, Mezo, Pap, Pezenj, 4 Som, Zabo, Zeles, 3 Vrban, Was, Vid; B: Zok. — 1599. (Dec., gab.) M: 5 Ba-

gossi, Balogh, 4 Barta, 3 Bereczkj, Egyed, Caspar, Geczeo, Haydu, 2 Husar, Illjes, Imre, 2 Juhaz, Karason, Katona, Kispal, 2 Kozma, 5 Kouaczj, 3 Molnar, Polgar, 3 Sillje, Sabados, 3 Zabo, Tuzes, 2 Vnoka, Varga; B: Czompo, Sepos, Thoth, Thorok, Vayda. — FN: 1327. (Dl. 28896.) M: Balukpataka fluvius.

623. **Széplak.** 1291. Zeplak. (Tenkeszéplak, Suplacul-de-Tinca.) A XIII. század végén találkozunk vele először. (1291: Jakubovich, 358. 1.) Megülői a Barsa nemzetség itteni uradalmának jobbágysai lehettek. 1333-ban a hozzátartozó, akkor még legnagyobb részben lakatlan területtel együtt a váradi egyház örökölte és ettől kezdve birtokosai a káptalan és püspökség voltak. (Stat, 72. 1. — Századok, 1888. 154. 1.) Fejlődését különböző egyházi, vám- és piackiváltságok segítették elő, s ezek következtében a középkor végére városias színezetet nyert. (Stat. 38., 57. 1. — 1503: Arch. dom. C. Várad. XIV. No. 18.) Magyar lakosságával mindvégig élesen elvált a disztriktus többnyire román falvaitól. Temploma Szűz Mária tiszteletére volt szentelve. (Stat. 38. 1.) — Tartozékai a következő községek voltak: Borz, Brátafalva, Belényesörvényes, Dsósánforró, Kisháza, Kisdombrovia, Lakattya, Preszáka, Papmezőszeliste, Száldobágyszeliste, Szókány, Sólyom, Venter és a már elpusztult Machahaza, Lazlauhaza. (1374: Stat. 37. 1. — 1599: Dica.) — SzN: 1487. (Bölöni.) M: Warga. — 1495. (L. o. lt. 16.) M: 2 Kovach; B: Iudex. — 1575. (Dec., rest) M: Balas, Fazakas. — 1580. (Dec., mal.) M: Aratho, Aztall, 2 Marthon; B: 2 Wasko. — 1599. (Dec., gab.) M: Biro, Birtalan, Gall, Kadar, 2 Kouacz; B: 2 Vasko. — 1600. (U. C. 36/34.) Agoston, Bartha, Benne, Berge, Kovacz, Keöteles, Vargha; B: Vasko.

624. **Szigeti.** 1214. Scigueti, 1552. Zygethy. Bélfenyértől keletre a mai Sziget nevű helyen állhatott. Eredetileg a zarándi ispánsághoz tartozott, csak később mint a váradi püspök birtoka került át Biharba. (VárReg. 83., 102.) Első lakói a XIII. század előtt a feketekörösmenti erdőbe behatoló magyarok voltak. Nagyságát és régi voltát bizonyítja, hogy a XIV. század elején a jobb plébániák közé tartozott. (Pápai tj. 67. 1.) Magyar jellege egészen elpusztulásáig megmaradt, bár a XVI. század végén már szláv és román nevű jobbágysokat is találunk benne. — SzN: 1214. (VárReg. 83., 102.) B: Paul, Teca. — 1587. (Dec., mal.) M: Feseteö, Kowach; R: Brucz, Wonya; Sz: Kohar; B: Mad. — 1599. (Dec., gab.) M: 2 Fodor, Kis, Kouacz, Nagi; Sz: Kohar; B: Che. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Kouacz, Paithos; B: Brocz; Sz: Kohar.

Szigeti I. Mezőfalva.

625. **Szil.** 1374. Zylas, 1475. Zyl. Csak 1374-ben tűnik fel a váradi káptalan idegen kézben lévő birtokai között, de megtelepülését legalább is a XIII. század második felére kell tennünk. (Stat. 39. 1.) Vízjárásos helyre, erdők közé épült. Magyar jobbágyság élt benne. A XVII. században elnéptelenedett és helyét a Méhkerék Nagyszalonta közötti Szill-tanyák jelölik. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Balasi, Chefay, Ganthay, Genghe, Geory, Kyraly, 2 Layos, Lovas, Molnar, 2 Nagh, Eöregh; B: 2 Olah, 2 Pwskar, Thoth.

626., 627. **Szitányturburest.** 1508. Zythaanfalwa, Thwrbolya-falwa. (Szitány, Sitani.) Két falu egyesítéséből állott elő. Feltűnésekor mindkettőt külön-külön említik a Telegdiek csékei uradalmához tartozó községek között. (1508: Dl. 21842.) Első lakói ro-

mánok lehettek, bár Turbulyafalva neve alapján magyar hatásra is gondolhatunk. (Oklsz.)

628. **Szód.** 1588. Zoodh. (Săud.) Forrásaink 1588 előtt nem említik. (Dec.) A Petrószkörös mellé települt kis falu neve ugyan magyar s a román elnevezés is ebből ered, de lakói román nevűek. Nyilvánvaló, hogy itt is magyar kulturális hatással állunk szemben, első telepesei azonban románok voltak. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bunta Vlaykul, Mikluchia; B: Bohane rltá.

629. **Szohodol.** 1588. Zohodol. (Vaskohászod, Sohodol.) Először 1588-ban említik. Neve szláv eredetű román szó, tehát telepesei, valamint későbbi lakói, románok voltak. (Kniezsa.) A bizonytalan nevűek is románok lehettek. A vas- és rézhámoroknál dolgozó falvakhoz tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Bode, Mwsa, Wanchia. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Pispek; R: Bogie, Cheptora, Hassa, Mihál, Mihaicz, 2 Musa, Rem, Ztrucz, Ztancz; B: Bara, 3 Deregh, Giurko, Gorota, Maris, Mikle, 3 Perna, Stole.

630. **Szohodol.** 1552. Kyszohoda. (Aszóirtás, Sohodol-Lazuri.) Az 1552. évi adóösszeírás említi először. (Dica.) Román nevéből és környezetéből következtetjük, hogy román település. Belényestől északra, Lázur közelében áll.

631. **Szókány.** 1580. Zeokefalva. (Săucani.) A széplaki kerülethez tartozott. Levéltári adatok csak a XVI. század végétől kezdve maradtak reá. A régi neve és néhány magyarnak látszó családja ellenére román településnek tartjuk. A bizonytalan nevűek is legnagyobb részt románoknak tekintendők. — SzN: 1580. (Dec., ma.) M: Barchi, Magiar; R: Bonas, 3 Nigro, Nonak. — 1583. (Dec., mal.) M: 2 Zeoke; R: 2 Bonas, 2 Bwd, 3 Dan, Negra, 5 Popa, Serban; B: 3 Bark, 2 Gywne, Rsad, Rach; Sz: 2 Nowak.

632. **Szomajom.** 1291. Zumejn, 1552. Zomayon. Neve a XIII. század végén tűnik elénk az egyházashelyek között, eredete tehát sokkal korábbi időben keresendő. (1291: Jakubovich, 301. l.) A Hontpázmány nemzetség, illetve a belőle származó Panaszi Pázmány család birtoka volt, (1382: Dl. 30725. — 1465: Dl. 1967.) Lakóinak magyarságát néhány XVI. századi jobbágynév és a nemzetség környező falvainak nemzetiségi viszonyai igazolják. Ma puszta Mezősas és Mezőpeterd között. — SzN: 1567. (Dec., rest.) M: Marthon. — 1573. (Dec., rest.) M: Gaal, Kertes. — 1582. (Dec., rest.) M: Chyeoderös.

633. **Szombatság.** 1508. Zombathsagh. (Sâmbăta.) Első ízben 1508-ban említik a Telegdi familia Csékéhez tartozó falvai között. (Dl. 21842.) Neve és az a tény, hogy a magyarság a Topa és Hollódi patak völgyébe korán benyomult, kétségtelenné teszi, hogy első lakói magyarok voltak.

634. **Szöcskőd.** 1393. Zegchud, 1430. Zekchwd, Zwkchwd, 1524. Zekchyed, 1552. Zechkedh. Adatok csak 1393-tól kezdve maradtak róla. (Wesselényi lvt.) A Telegdiek akkor szerezték meg Hádi Jakab itteni birtokát. A szomszédos Hát a XIII. század elején a királyi ispánsághoz tartozott és lakói várjobbágyok voltak. (Vár-Reg. 353.) Feltehetjük tehát, hogy a Hádiak másik faluja is hasonló eredetű volt. Egyidőre a Marótiak foglalták el, de 1430-ra a Telegdieknek sikerült visszaperelni. (Dl. 8307.) A leányágon Bánffy kézre jutott részeket 1524-ben Móre Tamás és Ártándi Balázs kapták adományul, de a nagyobbik fele végig a Telegdieké maradt.

(Dl. 10008.) Színmagyar lakossága a XVII. században szóródott szét. Ma pusztá Csökmőtől keletre. Templomának patrocíniuma Szent László király volt. (1430: Dl. 8307.) — SzN: 1583. (Dec., rest.) M: Foris, Zolga; B: Czigan. — 1588. (Dec., gab.) M: Buda, Feyes, Harangj, Kinisy, Kys, Kuczar, Marta, Nagj, Zilasy, Zolga, 2 Vagh; B: Decze, 3 Theoreok.

635., 636. **Szólós.** 1313. Sceuleus, 1291. Zeules, 1374. Zewlews maior, minor, Hydkwzheulews, 1403. Nogzeuleus. (Váradszólós, Seleus.) Első említése 1213-ból maradt ránk. (VárReg. 40.) A királyi ispánság telepítette és jelentőségét vámja adta meg. Az erdélyi főútvonal vámja ugyanis itt volt s nem Váradon, ami szintén a település régisége mellett bizonyít. (Bunyitay, I. 156. l. jegyz., II. 264. l. jegyz.) Lakói szőlőműveléssel foglalkozó királyi udvarnokok voltak. Egyik részét még a tatárjárás előtt megkapta a váradi egyház, 1276-ban pedig teljesen a kezébe került (1273: Zim.—Wer., I. 122. l. — 1276: Fejér, V/2. 333. l.) Az eladományozott udvarnokok részint a püspök nemesei között katonáskodtak, részint pedig az örkanonoknak alárendelve a váradi székesegyházban harangoztak és gyertyát öntöttek. (Bunyitay, III. 427. l.) Megosztottsága következtében a falu is két részre szakadt. Az egyik, melyet 1288-ban IV. László kunjai elpusztítottak, az örkanonoké lett és előbb Kisszólósnek, majd Kusztosfalvának nevezték, a püspök birtokából pedig Nagyszólós nőtt ki. (1291: H. Oklt. I. 124. l. — 1374: Stat. 39. l. — 1552: Dica.) Határában a XIV. században irtások folytak s az újonnan nyert területeket a váradi klarissza-zárda kapta meg. (1340: Fejér, VIII/4. 452. l. — 1344: Fejér, IX/1. 230. l.) Jelentősége, miután vámját Váradra helyezték át nagyon lehamnyatlott s egyszerű kis magyar jobbágyfalu lett. — SzN: 1213. (VárReg. 40.) M: Halalus. — 1288. (Dl. 1594.) M: Beke f. Damiani, Anda, Foth, Guta, Ivanca, Jakap, Zomboth, Zomoro; B: Volker, Othmar, Petrus, Matheus, Petrus Paulus Gregorius filii Zoloch. — 1291. (H. Oklt. I. 124. l.) M: Ivanca, Andreas et Suta filii Damiani; B: Zoloch. — 1580. (Dec., mal.) M: Drabanth, Philep, Kowach, Zabo; B: Ceh. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Biro, Chengery, Deak, Elekes, Katba, Simandj, Sönegh, Uargha; B: 2 Olah, Szaz.

637. **Szpinus.** 1492. Thwys, 1508. Thywys. (Tösfalva, Spinuș-Pomezueu.) Forrásaink 1492-ben említik először. (Bölöni.) A Telegdiek csékei uradalmához tartozott. (1508: Dl. 21842.) Eredeti neve az ezen a környéken másutt is megfigyelhető magyar hatással magyarázható. — SzN: 1492. (Bölöni.) B: Beli.

638. **Sztej.** 1580. Skey, 1588. Skey. (Vaskóhsziclás, Șteiu.) 1580-ban említik először. (Dec.) Neve román és jelentése: szlávok; megfelel tehát a magyar Tótinak. (Kniezsa.) A név magyarázata hasonló lehet Tótiéhoz: a környező románság nevezte így a szlávokkal még a szokottnál is jobban kevert fajtestvéreinek telepét. Lehetséges azonban az is, hogy magvát egy, a románsággal ide sodródott tiszta szláv csoport alkotta. A lakosok román nevűek, de a bizonytalannak vettek között szlávgyanusokat is találunk. (Slaw, Slani.) A hercesdi krajniksághoz tartozott. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Balan, Giwrethe, Zlau. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 2 Bachini, Beb, Doma, Gorete Vezzel, 3 Grosa, Koliebas, 2 Mihich, Murlup Jwpen, 3 Serban; B: 2 Belda, Szlani, Slaw, Thoma, Verete.

639. **Sztrákos.** 1508. Izthrakos; (Isztrákos, Stracoș.) A Telegdi

familia birtokait felsoroló 1508. évi oklevél említi először. (Dl. 21842.) A csékei uradalomhoz tartozott. Neve szláv eredetű, de majdnem bizonyosra vehetjük, hogy megülői és lakói románok voltak.

640. **Szunyogd.** 1374. Zywnywgđ, 1422. Zvnyogđ, 1454. Zwnyogh. (Suiug.) 1374-ben a váradi káptalan erőszakkal elvett birtokai között sorolják fel. (Stat. 39. l.) Valószínű tehát, hogy az 1422-ben már vlachnak mondott község magva valami korábbi magyar település volt. (Csáky, I. 314. l.) Későbbi lakóinak neve kétségtelenné teszi, hogy a berettyómenti magyar falvakhoz közel feküdvén, nem csupán erős magyar kulturális hatásnak volt kitéve, hanem alapításában magyarok is részt vettek; ezek a környező hegyekből állandó utánpótlást nyerő románsággal szemben csak a XVII. század elejére kerültek kisebbségbe. A mellékelt névsor bizonytalanai inkább románok lehettek. A margittai uradalomhoz tartozott. — SzN: 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Magyar, Thalás. — 1496. (Csáky, I. 483 l.) M: 2 Kewer. — 1599. (Dica.) M: Czyerges, Kanczio, Kata, 5 Kis, 5 Keouer, Lecz, Magiar, Zeocz; R: Moga, Romanj; B: Bustiko, Doma, Habra, Pokolja, Thoma.

641. **Szurdok.** 1508. Zwrđok. (Élesd-Szurdok, Surduc.) 1508-ban említik először a Telegdi familia birtokai között. (Dl. 21842.) Neve magyar eredetű. A sebeskörösvölgyi magyar falvak közelsége valószínűvé teszi, hogy megülésénél azok is játszottak valami szerepet. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Papp.

642. **Szuszafalva.** 1472. Swzafalwa. Először 1472-ben említik a sólyomkői uradalom vlach falvai között. (Esterh. R. 44. E. 28.) 1466-ban még nem volt meg, tehát ezután és 1472 előtt kellett keletkeznie. (Esterh. R. 44. C. 15.) Első lakói románok lehettek. A XVIII. század végén Almaszegbe olvadt. — SzN: 1599. (Dica.) M: Gieorke; R: Zuza.

643., 644., 645. **Tagadómeggyes.** 1552. Meggyes, 1580. Thagado, 1599. Kys-, Nagimeggies. (Tägädäu.) A Bél vidékéhez tartozó falvak között tűnik fel 1552-ben, illetve 1580-ban. (Dica. — Dec.) A mai falu Kis-, Nagymeggyes és Tagadó összeolvadásából keletkezett. Lehetséges, hogy területe egykor nem csupán a magyar kultúrtalajnak, hanem a néptalajnak is része volt. A XVI. század végén azonban már a románság lehetett többségben. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Magas; R: Frusta, Thalinka. — 1588. (Dec., bár.) M: Labas; B: Frusa, Pucz.

646. **Talmács.** 1429. Tolmach. A Maróti János macsói bánnak adott zarándi, korábban Vadászi Farkas-birtokok között tűnik fel 1429-ben. (Dl. 12086.) Neve és a környék után ítélve, első lakói magyarok voltak. Ma puszta Barakonytól délre.

647. **Talp.** 1580. Talpfalwa, 1588. Talph, 1600. Talpan. (Talpi.) Először 1580-ban említik. A falunévből csak az következik, hogy az eredetileg is román település magyar kultúrtalajon jött létre. Belényes közelsége folytán ez a hatás teljesen érthető. — SzN: 1580. (Dec., mal.) B: Czipp. — 1588. (Dec., bár.) R: 2 Kalinka, Wreke. — 1600. (U. C. 17/6.) R: 4 Cziupa (Czwpá is!), David, 3 Kaluia, 8 Vreki (Vreke is!).

648. **Tamáshida.** 1241. Pons Thomae, 1341. Tamashyda. (Tamásda.) Rogerius váradi kanonoknak a tatárjárásról írt munkája említi először. (Scriptores, II. 578. l.) Nagy, erősített német város

volt, de a tatárok bevették és lakói közül „akiket megtartani nem akartak”, kardélre hányták. (Scriptores, II. 579. l. — V. ö. 110. l.) A megfogyatkozott németség hamarosan felszívódott a környék magyarságába. Ezt a település magánföldesúri joghatóság alá kerülése is meggyorsíthatta. 1341-ben a Rátótiak igazolták, hogy régtől fogva családi birtokuk volt. (Anjou, IV. 148. l. — 1393: Bunyitay jegyz. Révay lvt.) Kiváltságolt állapotának semmi nyomát nem találjuk, csak oppidum neve maradt meg, bár jelentősége állandóan csökkent. (1412: Csáky, I. 286.) A mellékelt névsorok bizonyítják a németség teljes beolvadását és lakóinak magyarságát. — SzN: 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Bagdi, Forgach, Simon, Thewri. — 1483. (Dl. 18786.) M: Chadan, Chatho, Cheplee, Fabian, Fazakas, Fekethe, Fodor, 2 Hvlghe, Ygaz, Jacabfy, 3 Kerestel, 2 Koncz, Kewer, 2 Markos, 3 Zabo, Zewch, Wary, 3 Warga, Weg; B: Herde, 3 Zaz, 2 Thot, Twlkan. — 1516. (Dl. 37995.) M: Biro, Theleky. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Bakos, Baranj, Cziapo, Deak, Erzenigiarto, 2 Fazekas, Fodor, Gonda, 2 Halaz, 2 Kadar, Kerestelj, 4 Kouacz, Kun, Lada, Lörinczj, Martonka, 2 Molnar, 4 Nagj, Palj, Peterfi, 3 Swle, Sörös, 5 Zabo, 5 Zeucz, Uduarj, Vardj, 11 Varga, Vasa, 2 Vegh, Vekas; B: 2 Bostor, Dollia, 2 Olah.

649. **Tamási.** 1291. Tamasy. (Paptamási, Tamaşeu.) A XIII. század végén említik először. (1291: Jakubovich, 358. l.) Régen 1202 körüli határjáróleveléből úgy látszik, hogy akkor még nem állott fenn és területe várföld volt. (Szentpétery, 65.) Az említett két időpont között (1202—91) alakult tehát ki. A XIV. század hetvenes éveiben már a váradi káptalané és végig meg is maradt ennek a tulajdonában. (1374: Stat. 36. l. — Bunyitay, I. 226. l.) Jobbágysága keveretlenül magyar volt. — SzN: 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Balogh, Faydos. — 1457. (L. o. lt, 22.) M: Both. — 1470. (Vay, 1238/1—2.) M: Bachy, Boros, Chanadi, Damokosy, 4 David, Ferenczy, Fudj, 2 Galos, Gerew, Hodosy, Janosy, Mezarws, Mykow, 3 Sas, Warga; B: 2 Magnus, 2 Tho(th). — 1599. (Dec., bor.) M: Andras, Balogh, 2 Czenadj, Chyer, Fodor, Jo, 2 Kelemen, Keteö, Miko, Peczy, Sas rлта, 2 Seyterj, Seoreos, Sabo, Zeöreös, Vaysay; B: Vayda. — FN: 1374. (Stat. 36. l.) M: Zent Istwanfewlde terra.

650. **Tamási.** 1234. Thomasci, 1291. Tamasy. 1234-ben említik először, amikor a váradelőhegyi konvent kénytelen volt saját pénzén visszaváltani a jószágvesztésre ítélt Tamás comes fia Rafáelnél bérben lévő birtokát. (VárReg. 378.) Gyökerei tehát visszanyúltak a XIII. század előtti időbe. 1291-ben már egyházát is említik. (Jakubovich, 358. l.) Színmagyar lakosságát a Váradot megszálló seregek élték fel és úzték szét a világra. Ma puszta Körösnagyharsánytól keletre. — SzN: 1588. (Dec. gab.) M: Banrewy, Bartha, 4 Biro, 3 Both, Beökeöny, 3 Damian, 2 Deres, Dochy, Ersek, Giany, Hathos, Hegedős, Jooh, 2 Kys, 2 Kouacz, 3 Kwn, Leues, Madarasy, Nagy, 6 Nemes, Nilas, Paly, Somoghy, 4 Szabo, Vghray; B: 3 Olah, Racz, Thathar, Thott, Thörök. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Biro, Deres, Giaraky, Hegedus, Jo, Lazar, Madaraz, Nemes, Ughray; B: Theöreök.

651. **Tancskereke.** 1283. Tanchkereky, 1434. Thanchkereke, 1480. Danckereke. Megalapítója a XIII. század első felében élt Zóvárd nembeli Tancs volt. (1283: Wenzel, IX. 363. l.) A század végén már egyházashely. (1291: Jakubovich, 301. l.) Fejlődését vámjának kö-

szönhette és neve is ezzel kapcsolatos. Birtokosai az említett nemzetségből származó Besenyeiek és Izsákaiak. (1322: Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29. — 1434: Dl. 12553., 12850. — 1480: Csáky, I. 456. l.) Még a török pusztítás előtt elnéptelenedett. Zsáka és Bakonszeg között állhatott a Berettyó valamelyik átkelőhelyénél.

652. **Tarcsa.** 1327. Tharcha. (Értarcsa, Tarcea.) I. Károly 1327-ben Turul nembeli Nagymihályi Lőrinc fia Gergelyt megerősítette a korábban neki adott Tarcsa és Apáti birtokában. (Sztáray, I. 53. l.) Ugyanebben az évben a Gutkeledek is magukénak mondták, 1338-ban pedig a Nagymihályiak Csanád nembeli Csanád esztergomi érsekkel bírták közösen. (1327: Múz. törzs. 12. — 1338: Károlyi, I. 128. l.) 1351-ben hozományképpen Olaszi Marót kapta meg, a század végén pedig a káptalan is igényt emelt rá. (Kállay, XIV. 52. — Stat. 39. l.) Később a Borsi, Félegyházi és Szepesi család között darabolódott fel. (1449: L. o. lt. 45. és Stat. Z. No. 18., Bercs. F. 14. No. 5.) Lakossága keveretlenül magyar volt. — SzN: 1501. (L. o. lt. Bercs. F. 14. No. 5.) M: Kaytar; B: Litteratus Michael. — 1520. (L. o. lt. Stat F. No. 55.) M: Kys. — 1569. (Dec., bor) M: 2 Adan, Agoston, Babos, 3 Bako, 3 Bakonnyas, Bedeo, 3 Byro, 3 Ceke, Chyatho, Cepey, Dekan, Felföldy, 2 Phwlop, Georgfy, Isoh, Isthwan, Jacob, Jog, 5 Jollako, 2 Kalmar, Kerekes, Keres, 2 Kyraly, Kochys, Kozmane rita, Lay, Lenarth, Moh, 3 Nagy, Nemes, 3 Olto many, Roka, Tamasy, Tolway, Torok, 2 Vgray; B: Bayri, 2 Bedereg, Cyoro, 2 Poretos. — FN: 1338. (Károlyi, I. 128. l.) M: Lywkashalm monticulus, Furrowpatakfew rivulus, Erwyze fluvius, Farkashalm monticulus, Sarwarfuk locus, Kuzeper fluvius, Rythkafa arbores, Eer fluvius; B: Chegze fluvius.

653. **Tarcsa, Köte-.** 1407. Kethetharcha. Sziltarcsából vált ki a XIV. század folyamán. (L. ott.) Melléknevét a XIV—XV. század fordulóján élt Gyáni Kethe Miklóstól kapta. (1407: Zichy, V. 515. l.) Teljes kialakulása a XIV. század második felében mehetett végbe. Osztozott Kötegyán sorsában és mindvégig megmaradt magyar jobbágyfalunak. A XVII. században elpusztult és beolvadt Kötegyán határába. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 3 Farkas, Szabo, Thar, Uasary, Uegh; B: 2 Vraczj.

654. **Tarcsa, Szil-.** 1275. Mezeutarcha, 1318. Tarcha, 1552. Zyltarchya. A királyi uradalom népei ülhatték meg a XIII. század előtt. A várszervezet bomlása után V. István egy részét Móricnak és Andrásnak, Lodomér váradi püspök officialisainak adta, másik részét pedig a várjobbágy eredetű Chaz fiai szerezték meg. (1275: Wenzel, IV. 98. l. — 1275: Akad. II. dob.) Az utóbbiak 1318-ban birtokukat Ivánka váradi püspöknek és testvéreinek adták el. (Bunytay jegyz. Váradi kápt. lvt. No. 407. IX.) Ezt szerezhették meg később a szomszédos Kötegyán urai és ide telepítették Kötetarcsát. A birtok másik fele Mező- vagy Sziltarcsa néven külön utakon haladt. Bár első gazdái conditionarius eredetűek voltak, még sem lett kimondottan nemesközséggé, mert jobbmódú családok is birtokosok lettek benne, ami megakadályozta a jobbágyság kiszorítását a faluból. (1341: Bölöni. — 1400: Akad. X. 1406. é. á. i.) A XVII. században elpusztult színmagyar község helyét Méhkeréktől keletre találjuk meg. Neve a régi magyarban tarkát jelentett (Oklsz.) — NN: 1407. (Zichy, V. 515. l.) M: Kenthes, de Mezeutarcha.— SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Attyasi, Barany, Bara-

nyay, 2 Geory, Huzar, Juhaz, Kozorus, Lajos, Molnar, Papp, Petkes.

655. **Tarján.** 1387. Tharyan. (Köröstarján, Tărian.) Első említése 1387-ből való, de törzsnévből képzett neve bizonyítja, hogy a X. század végén vagy a következő század legelején keletkezett. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 347. — Kniezsa 371. l.) A királyi várszervezetben élt, míg a XIII. században valószínűleg várjobbágy eredetű lakóinak tulajdonává nem lett. Bár egyházi és nemzeti birtokok vették körül, önállóságát megőrizte és a kismemesség színvonalán élő gazdái kezén maradt. (1517: Bölöni.) A nemesek mellett állandóan tekintélyes számú jobbágyság is élt benne. Mindkét társadalmi réteg teljesen magyar volt. — NN: 1387. (id. okl.) M: Lege, de Taryan. — 1517. (Bölöni.) M: Nagh. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Byro, Deres, Fekethe, 2 Holgie, Kowacz, Rabotas, Somogy, Zakacz, Zeless, Thara; B: Thoth. — 1598. (Dec., gab.) M: Boross, Deres, Fazakas, Gorsass, 2 Heolgye, Kys, Maytinj, Zabo, Vamoss, Zarandj; B: Nepa.

656. **Tarkaica.** 1588. Tarchanichia. (Tárkányka, Tărcăița.) 1588-nál korábbi időből nincsenek róla adatok. Nevét a Tárkány (ma Tarkaica) pataktól kapta, amely mellé települt. (Györffy, 510. l.) Eredetileg is román település lehetett és a közeli magyar Tárkányhoz népi kapcsolatok sohasem fűzték. — SzN: 1588. (Dec., bár.) Sz: Miklodin.

657. **Tasádfő.** 1508. Thasadfew. (Tășad.) A XV. században települt meg a Telegdiék Zaránd körüli erdőiben. Első említése 1508-ból való. (Dl. 21842.) Megülői a Telegdiék magyar falvaiból való pásztorok lehettek. Ezért találunk lakói között magyarokat. A XVI. század végén azonban már látszott rajta a szomszédos románlakta hegyvidék hatása. — SzN: 1526. előtt. (L. o. lt. Bercs. F. 22. No. 3.) M: Ezthwer. — 1580. (Dec., mal.) M: Barath, Sandor; B: Bista, Gorbo.

658. **Tatamérfalva.** 1580. Thathamérfalva. 1580-ban tűnik fel. A telepítő kenézről nevezték el, de megülői tekintélyesebb részben magyar pásztorok lehettek. A bizonytalan nevek közül is több magyart takarhat. Karánd tartozéka volt. A már szintén eltűnt Rózsafalvába olvadt. (Györffy: Délbihar, táblázat.) — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Bakos, Thamasy; B: Illarys, Papp, Thiwadar. — 1587. (Dec., mal.) M: Cheobreos, Janos, Wariu; B: Gaal, Maros, Serges. — 1600. (U. O. 36/34.) M: Herengh, Uaryak!; R: Popa, Tripo; B: Gall, 4 Maris, Seorges, Szencz.

659. **Tataros.** 1360. Tatarapatak, 1490. Tatharos. (Brusturi.) A Telegdiék 1360. évi osztályán szerepel Lwk birtok „cum loco sessionali Tatarapatak vocato”. (Temes vm. 95. l. — Dl. 322.) Hat esztendő múlva a családtagok elhatározták, hogy erdőikbe, de különösen a Tataraspataka nevűbe, jobbágyokat telepítenek. (1366: Wesselényi lvt. — Dl. 322.) Világos tehát, hogy Tataros megtelepítése a XIV. század közepén, nem sokkal első említése előtt indult meg. Életét a Lak, Lakság gyűjtőnév sokáig elzárta a megfigyelés elől és mint önálló falu, csak 1413-ban lép elénk. (Putnoki, F. 12. No. 30.) A pusztai uradalom sorsában osztozott. (1469: Putnoki, F. 21. No. 16. — 1490: Dl. 19622. — 1495: Putnoki, F. 24. No. 22. — L. Pusztaiuradalmat is!) Neve a gyepesmenti magyar

hatást bizonyítja, megülőt azonban hihetőleg a laksági románokban kell keresnünk.

660. **Tatárfalva.** 1580. Totorfalua, 1588. Tateryan. (Totoreni.) 1588-ban említik először. Bár neve magyar, eredetileg is román település lehetett. A Fekete- és Petrószkörös egyesülésénél áll. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Patran, Pitas, 2 Roska. — 1588. (Dec., bár.) R: Brendwssa, Ignath, Ztancz Mikola, Ztana Zin.

661. **Tárkány.** 1332. Tarkand, 1422. Tarkan. (Köröstárkány, Tárcaia.) Az egykori gyepüvonal legelőretolttabb pontján keletkezett a XI. században. (Kniezsa, 371. l.) Első említése az 1332—34. évi pápai tizedjegyzékben található. (Pápai tj. 66. l.) A feketekörösvölgyi magyar falvakkal élt egy szervezetben s azok kiváltságolt helyzete, egysége is hozzájárulhatott, hogy népi összetételében nem következett be változás. (1422: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16. és 17.) A névsorok bizonytalan nevei hihetőleg magyarokat takarnak. Neve a pogány tarchan méltóságnévből ered. (A név mithikus hátterére l. Alföldi A. c. M. Ny. 1932. 205. és k. l.) — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: 2 Sebessy. — 1597. (Dec., bor.) M: Agoston, Deak, Illes, Kis, Kouacz, Kupas, Laczko (1600: Lazlo), Matias, 3 Mjhalj, Mjkola, 2 Molnar, Orbanj, Pap, 4 Sebestien, 2 Simon, Szabo, 3 Thenkö; R: Nicholan; B: Birtan, 2 Chupon (1600: Zwpon), 2 Ghod (1600: Gad), 3 Olah, Panyo, Rhone, Vayda. — 1600. (U. C. 17/6.) Új nevek: M: Bago, Bernath, Berta, Boldisar, Fazokas, Matias, 2 Peter, Pall, Sipos; R: Petran; B: Badicz, Kerger, Litteratus Demetrius.

662. **Tárnok.** 1335. Tarnuk, 1342. Tavarnuk, 1352. Tharnoktelek. 1335-ben említik először. (Anjou, III. 171. l.) Eredete kétségtelenül a várszervezettel volt kapcsolatos. A királyi tárnokoknak ezen a vidéken való szereplésére több adatunk maradt. (1268: Tört. Tár. 1896. 505. l. — 1291: H. O., VI. 360. l. — 300: H. O., VII. 291. l.) 1355-ben Tárnoki Pous fiainak proscriptioja után a Debreceniek kapták meg. (Anjou, VI. 362. l.) A Nyírségben feküdt és talán azonos azzal a Tárnokteleke nevű, Mihályfalvához tartozó földdel, melyen 1352-ben a Turul nemzetség tagjai osztoztak. (1342: Anjou, IV. 226. l. — DL. 29469.)

663. **Telegd.** 1256. Thelegd. (Mezőtelegd, Tileagd.) A Csanád és Geregye nemzetség közötti határviszály alkalmával 1256-ban említik először, de keletkezése a XI. századra tehető. (Wenzel, VII. 458., 474. l.) Megülői az Erdély felé nyomuló királyi népek lehetnek. Lakóinak magyarságát a korai időből fennmaradt helynevek bizonyítják; a nyelvészetileg minősíthetők mind magyarok, de a bizonytalanok is inkább tekinthetők magyaroknak, mint bármi másnak. Fejlődését az 1312-ben nyert vámszedési jog is elősegítette. (Anjou, I. 263. l. — 1520: DL 23348.) Előkelőbb helyet azonban inkább az biztosított neki, hogy itt volt a Telegdiek rezidenciája. A nagy birtokokkal rendelkező Csanád nembeli család szép gótikus templomot és gazdagon ellátott ferences-kolostort épített benne. (Bunyitay, II. 456. és k. l., III. 428. és k. l. — Sass K: Telegd története. Oradea, 1935. — Makai D. c. Turul, 1895. 64. és kl. l.) Különösen a Szt. Lélek oltár volt jól dotálva. (Egyhtört. eml. a hitűj. kor, I. 182. l.) Lakosai a XVI. században mind magyarok s a bizonytalan nevűek tulajdonképpen a magyarság számára volnának lefoglalandók. — SzN: 1504., (Wesselényi lvt.) M: Fodor, Pap,

Zenthe, Warga; B: Fabry. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Balogh, Banyay, Baranyay alio nomine Somogy, Beres, Dengeo, Dyak, Drabant, Fazekas, Fodor, Gal, Gergely, Gyres, Gyewrgh, Molnar, Nagy, Nylas, Zekeres, Zekel, Warady, Wyzkeozy; B: Borok, Chwth, Chyobath, Phyleg, Litteratus, 2 Racz, 2 Wayda; Sz: Dragy. — 1599. (Dec., bor.) M: Eögiek, 3 Eztergar, Gall, Gergeli, Isakne rita, Kenieres, Sebesthien, Zabo, Zeöch, Thobias, 2 Varga; B: 2 Thoot. — FN: 1256. (Wenzel, VII. 474. 1.) M: Kysmezewd locus, Felsytethey mons, Mogosbolum locus, Vlnozowfey vallis, Zakadath campus, Sasweolgy vallis juncosa, Koppankw aqua (ma Koppány patak), Sumuszigeth campus, Lopuhuszaz locus; B: Derges rivulus, Kegek rivulus. — 1561. (id. okl.) M: Baratok rethe meget kys fyzes insula, Thapaztho Zygeth insula, Wyzkeoz eleo Reth pratum (ma is!), Isthwan pap molna alath való fyzes salicetum.

664. **Telegd, Kis-.** 1341. Kystekud, 1374. Kisthelegd, Kysthelek. Fennállásán kívül alig tudunk róla valamit. A nagybirtokok közé beszorult nemesfalu legalább a XIII. század végén kialakult, első reávonatkozó okleveles adatunk csak 1341-ből való. (Bölöni.) 1374-ben egyik részét már a váradi káptalan birta, másik felében azonban még 1476-ban is kisnemesek élhettek. (Stat. 34. 1. — Vay, 1278.) A káptalan kezére került rész még a középkorban Nyárszeg határába olvadt Emlékét Bikács és Nyárszeg között egyik dülő neve ma is őrzi. — NN: 1476. (Vay, 1278.) M: Pethres.

665. **Telek.** 1588. Telek. (Tielec.) A Belényestől keletre fekvő hegység egyik patak völgyébe települt. Először 1588-ban említik. Nevén és lakosságán magyar hatás figyelhető meg, de megülői s többségükben lakói is románok lehettek. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Mikola, Iwon Trippon, Ztawazne Iwon. — 1600. (U. C. 17/6.) M: Kis, Mate; R: 2 Mase, 3 Tripon; B: 3 Balas (Gauril, Georgy, Pante), 5 Giola, 2 Racz.

666. **Telkesd.** 1552. Thelkesdh. (Tilecus.) A XVI. század első felében települt meg a Telegdhez tartozó erdőségben. 1508-ban még nem állott fenn, mert különben a Telegdiek nova donatit kértek volna rá is, az 1552. évi adóösszeírás azonban már megemlékezik róla. (Dl. 21842. — 1552: Dica.) Neve alapján magyar településnek kell tartanunk, s csak késői benépesedése miatt tételezzük fel a románság jelenlétét.

667. **Telki.** 1291. Teluky, 1366. Theleky, 1493. Thelky. (Mezőtelki, Telechiu.) A XIII. század végén az egyházashelyek között említik, alapítását tehát jóval korábbra kell tennünk. (1291: Jakubovich, 300. 1.) A Csanád nemzetség sebeskörösvölgyi birtokán alakult ki hihetőleg a XIII. század legelején. A Telegdiek 1366. évi nagy osztzkodásakor már népes, több utcából álló nagy falu. (Wesselényi lvt. — Dl. 322.) Megülőinek magyarságát nevén és korán feltűnő katolikus egyházán kívül a XVI. századból ismeretes jobbágynevek is bizonyítják. A minősíthető nevek egytől-egyig magyarok, de a bizonytalanok is valójában magyaroknak volnának veendőik. Végig a Telegdiek uradalmához tartozott. (1493: Wesselényi lvt.) — SzN: 1366. (Wesselényi lvt.) B: Andreas f. Dominici, Barnabas f. Petri, Sebastianus f. Salamonis, Michael f. Petri. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Balog, Banlaky, Chyeppeleo, Demeter, Gergely, 2 Nagy, Pakos, 4 Poson, Santha, 3 Symon, 2 Warga; B: Boya, 2 Gacchaya, Pobo. — 1599. (Dec., gab.) M: Antal, Beres,

Demeter, 2 Fodor, Molnos, Nagj, Simon, Zakacz; B: Borok, Faber, Pocho.

668. **Tenke.** 1349. Tenke. (Tinca.) A váradi püspökség fekete-körösmenti birtokainak egyik központjaként tűnik fel 1349-ben. (Anjou, V. 289. és VI. 359. l.) Bár írásban csak ilyen későn említik, eredete sokkal korábbra (XII. sz.) tehető, minthogy a környék jelentéktelenebb falvai is a XIII. század elején már állottak. Ezt a feltevést támogatja, hogy neve a XIII. század előttre jellemzően puszta személynév. Lakossága még a XVI. századi pusztítások után is egyöntetűen magyar. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Berke, 3 Damakos, Gaall, Hidegh, Illies, Kowach, 2 Nagy, Paall, Rostas; B: Matiz. — 1587. (Dec., mal.) M: 2 Berke, Domokos, Illies, Jacob, Rostas, Zabo, Zywos. — 1588. (Dec., gab.) M: Abraham, Balogh, Balint, Baniás, 4 Berke, Bor, Boros, 3 Dienös, 4 Domokos, Dorottia, Endredj, Fazokas, Gabo, Illies, Karacson, Kouaczj, Madaraz, Mattiasi, Nogiaros, 4 Nagi, 2 Nömös, 7 Pall, 2 Rostas, Sarosi, Sike, 2 Szabo, Szebenj, Varga; B: Buliak, 2 Olah, Olcziaj, Vaida. — 1600. (U. C. 36/34.) M: 2 Berke, Dama, Damakos, Dienes, Illies, Ispan, Karacson, Kys Berke, Madaraz, Mester, Nagy, Uilagtalan.

669. **Terebes.** 1219. Terebus, 1334. Therebes. (Bisztraterebes, Chiribiş.) 1219-ben említik először, de alapjait még valami itt talált szláv néptörődék rakhatta le. (VárReg. 216.) A királyi uradalom bomlása után a Hontpázmányok Újhelyi-ága szerezte meg és birtokolta az egész középkorban. (1334: Ujh. Dl. 38149. — 1414: Ujh. Dl. 38231.) Királyival, Fancsikával emlegetik együtt. 1466 körül és a XVI. század közepén egyideig Középszolnok megyéhez számították. (Ujh. Dl. 38349.) Az 1416. évi névsortörődékben szereplő Radol alapján arra gondolhatunk, hogy a sólyomkői uradalommal határos községben akkor már románok is laktak. Ez azonban csak beszivárgás lehetett, mert a helynévanyagban még nincs nyoma az állandó román lakosságnak. A szláv falunevet a román-ság magyar közvetítéssel vette át. (Kniezsa). — SzN: 1416. (Újh. Dl. 38234.) M: Weres; R: Radol; B: Danch, Kenez, Parvus, Thoth. — FN: 1450. (L. o. lt. 37.) M: Kiralrethe terra, Bolgorekethyeye terra, Gygemolna terra, Kylesewsarkos, Fekethewzoldobzeg terra. (Királyira is vonatkoznak!)

670. **Terje.** 1470. Thereye. (Tria.) Micske vagy Poklostelek határához tartozó erdőkből alakult ki a XV. században. 1466-ban említik először. (Bánffy, II. 76. l.) Megülői és lakói a sólyomkői uradalom románjai voltak. Az 1599-i névsor bizonytalanságai inkább románoknak tekintendők. — SzN: 1466. (id. okl.) R: Vrbanus volahus. — 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Gorban Kenez. — 1599. (Dica.) M: Zabo; R: Bandulj, Cyorba, Gorban, Christa, 2 Magaczja, Mosulj, Moldouanj, Petrula, 2 Tomosen, Vernie; B: 3 Kozma, Marcos, Rutt.

671. **Terpest.** 1508. Therpefalwa. (Törpefalva, Cărpeştii-Mici.) 1508-ban említik először a Telegdiék csékei uradalmában. (Dl. 21842.) Olyan területen települt meg, mely a Hollódi patak völgyébe felnyomuló magyarság hatása alatt állott. Lakossága a XVI. század végén nagyrészt román lehetett. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Boska, Walkany.

672. **Tépe.** 1222. Thepa, 1421. Thepe. 1222-ben említik először, de a királyi ispánság népei legkésőbb a XII. század közepén meg-

ülték. (VárReg. 343—44.) XV. László Rofain bánnak adományozta, aki 1311-ben Debreceni Dózsára hagyta. (Zichy, I. 133. l.) Valószínűleg még a Debreceniek túladtak rajta, mert kihalásuk után 1411-ben a rác despotának adományozott birtokaik között nem találjuk. (Zichy, VI. 146. l.) Ebben az időben bizonyos Polyan fia Mihály birtoka volt, akinek fiúörökös nélküli halála után a király Kovári Pálnak adományozta. (1421: Károlyi, II. 62. l. — Dl. 11085.) Később a XV. században alapított váradi Keresztelő Szent János társaskáptalan és a nagyprépost birtokába került. (Bunyitay, II. 205. l.) Mai magyarságának nyomait visszafelé a XIII. század elejéig tudjuk követni. — SzN: 1222. (VárReg. 343—44.) M: Morodeku; B: Dedus, Stephanus. — 1454. (L. o. lt. 56.) M: Alchy, 3 Biro, Chawa, 2 Chepy, Chonthos, Chwpor, Haygatho, Jacab, Kadar, 2 Mathe, Nagzemw, Erdeghuzo, Pynther, Rado, Regen, Regeny, 2 Seres, 4 Zeles, Zeen, Thepey, 2 Thorday, Vida; B: 3 Faber, 2 Olah, Parvus, Pastor, Sartor, 2 Sutor, Thyro. — 1462. (Bunyitay jegyz. Kállay lvt.) M: 2 Boyti, 2 Botos, Bodor, Boros, Deak, Fekete, Gezti, Kereskes, Körmös, Pesti, Simon, Zalay, Wak. — FN: 1472. (Bunyitay, II. 205. l.) M: Zylhalmathaya terrae arabiles.

673. **Tinód.** 1406. Thynod. (Tinäud.) 1406-ban tűnik fel a sólyomkői vár vlach tartozékai között (Esterh. R. 44. B. 7. — 1466: Bánffy, II. 76. l.) Nevéből gondoljuk, hogy alapításában a szomszédos régi megüledésű Élesd magyar jobbágysága is részt vett. — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Kysde (1466: Kysdre), Rwman.

674. **Toboly.** 1314. Tobul, 1334. Thobul. Neve 1314-ben Marcusi Dees fiainak osztozkodásakor tűnik fel, akiknek e környéken való birtoklásáról 1284 óta vannak adataink. (Wenze, XII. 427. l. — 1314: Zichy, I. 148. l.) Mellettük a Hodosi Jakó család őseinek volt benne részük. (1318: Bunyitay jegyz. Váradi kápt. lvt. No. 407.) 1343-ban Dees unokáinak a részét Becsei Imre fia Tötös vásárolta meg, azonban 1421-ben már az egész falu a Csákyak körösszegi uradalmához tartozott. (Zichy, II. 53. l. — Csáky, I. 311. — Dl. 19261.) Elegyítetlenül magyar lakossága a XVII. században pusztult ki. Gyires környékén a szintén elpusztult Álcsi és Gyarán szomszédóságában a Sebeskörös régi folyása mellett állott (1334: Ujh. Dl. 38148. — Kúriai lvt. Mapp. Orig. No. 84.) Neve a Teobald keresztnévből ered, mely a XIII. század elején-gyakori volt ezen a vidéken. (1214: VárReg. 69., 243. — Pais D. c. M. Ny. 1913. 31. l.) Érdekes, hogy nevét a románság megőrizte s ma Vizesgyánt hívja így. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Almasy, Chiapo, Hegedos, Kolthy, Kwlchiar, Mindszenthy, 3 Mihok, Molnar, Posa, Zeödeör, Veres, Vid; B: Nemeth.

675. **Told.** 1284. Thold. (Pusztatold.) A nagyhírű Toldi család névadó helysége. Forrásaink első ízben 1284-ben említik, de kétségtelenül legalább a XII. században megtelepült. (Wenzel, XII. 421. l. — 1292: Múz. törzs. 12.) A Toldiak különféle ágai (Nagyfalusi, Feketebátori, Szalontai) mellett jussuk volt hozzá a közeli rokon Szakáliaknak, Görbedieknek és Büdieknek. (1353, 1357: Bölöni. — 1400: Akad. IX. dob. — 1460: Akad. XV. dob. — 1552: Dica.) A Toldiak a XV. században szerencsés körülmények folytán jóval rokonaik felé emelkedtek, de eredetük mégis ebben a nem nemzetségi rétegben keresendő. (V. ö. 90. l.) A színmagyar falut a török háborúk megsemmisítették s csak a XVIII. század vége felé kezdett

újra benépesedni. — SzN: 1518. (Bölöni.) M: Banyaz, 2 Chethe, Ela, Fekethe, Fodor, Fohnagh, Gezthy, Hathy, Kathona, 2 Nagh, Syka, Zantho, Zenthmyklosy, Thalasz, Weg; B: Drassay, 2 Olah, Thoth, Thewrek, Wayda. — 1588. (Dec., gab.) M: 3 Balogh, Bodj, Bondor, Botka, 4 Fekethe, 2 Fias, Hegedeos, Irazi, Kasa, 2 Kis, Moricz, 3 Osuath, Somosi, Sos, Zwcz, Tobias, Warga; B: Donj, Kenez, Olah, 2 Thot.

676., 677. **Topa.** 1508. Alsó-, Felsewtopa. (Alsó-, Felsőtopa, Topa-de-Jos, Topa-de-Sus.) A Topa patak felsővölgyében levő két ikerközséget 1508-ban említik először. (Dl. 21842.) A Telegdi család Csékéhez tartozó birtokai voltak. Nevét a magyaroktól elnevezett pataktól vette, de lakossága kezdettől fogva román lehetett.

678. **Topa.** 1406. Thopazhaza, 1470. Thopa. (Köröstopa, Topa-de-Cris.) Sóllyomkő vlach tartozékai között sorolják fel először 1406-ban. (Esterh. R. 44. B. 7.) Megülői és lakói románok lehettek. Később nemes vajdacsaládok birtoka lett, melyek lassan teljesen kiszorították a faluból a jobbágyságot (1478: Esterh. R. 44. E. 34. — 1527: Dl. 27419.) A XVI. században — bár eredete nem volt teljesen azonos — a báródsági nemes kerület része lett — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 34.) B: Scananer, Thot.

679. **Topafalva.** 1580. Thopafalwa. A XVI. századi dézsmajegyzékek emlegetik a Karaszóhoz tartozó falvak között. Helye ma már ismeretlen. Neve magyar, de lakói románok, tehát a magyar kultúrta-raj és a román néptalaj egybeesésénél kellett állania. — SzN: 1580. (Dec., mal.). R: Vankull Bondor. — 1587. (Dec., mal.) R: Vlayk Budor.

680. **Topest.** 1508. Kysthoppa. (Toposd, Topești.) 1508-ban tűnik fel a Telegdiek csékei uradalmában. (Dl. 21842.) Eredeti neve magyar volt és ebből származik a román is. (Kniezsa.) A közeli Magyarcséke hatása alatt álló területen jött létre.

Toplica, I. Keresztyénfalva.

681., 682., 683. **Toplicakaránd.** 1588. Kis-, Nagykarand, 1599. Thoplichian. (Hévvízkaránd, Cărand.) A mai község három középkori települést egyesít magában: Kis-, Nagykarándot és Toplicát. Mindhárom csak a XVI. század végétől kezdve szerepel forrásainkban. (1580: Dec. — 1599: Dica.) Az 1429-ben feltűnő Karudrewé-vel való azonosítás — szerintünk — nem elég meggyőző. (Csánki, I. 734. 1.) A két Karánd neve török eredetű magyar szóból, Toplica pedig szlávól származik. (Kniezsa.) Lakóik — legalább is már a XVI. század végén — románok voltak. A Fehérkörös közelében állottak. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Weres; R: Lupa, Maryak. — 1588. (Dec., bár.) Kiskaránd. R: Barsani, Chywll. — Nagykarand. R: Ignath, Miha, Mwriath, Petrila, 2 Rabja.

684. **Torda.** 1221. Turda, 1403. Torda. (Bihartorda.) Amikor II. Endre 1221-ben a szétszéledt bihari várnépek összegyűjtését elrendelte, a várjobbágyok a tordai monostor három szolgájáról azt állították, hogy szintén a várhoz tartoztak. (VárReg. 315.) A monostor mutatja, hogy birtokosai előkelőbb társadalmi réteghez tartoztak. Nemzetségbeliek azonban nem lehettek, mert a feljegyzés megemlíti a poroszló nemzetségét, de nem szól a patrónus származásáról. Talán serviensek lehettek. Később jómódú köznemesek között találjuk őket de nagyobb birtokokhoz csak a XV. században jutottak, amikor Tordai András királyi protonotarius

jogtudását a családi vagyon növelésére kezdte használni. (1452: Dl. 26613. — 1403: Múz. törzs. 7. — 1411: Dl. 28142, — 1502: Múz. törzs. 20. — 1524: Dl. 23555.) A középkor legnagyobb részében Szabolcs megyéhez tartozott. Adatok híjában is nyugodtan vehetjük magyar lakosságúnak.

685. **Tormafalva.** 1472. Formafalva. 1472-ben tűnik fel a sólyomkői uradalom vlach birtokai között. (Esterh. R. 44. E 28.) Minthogy a korábbi adománylevelek nem sorolják fel, csak néhány évvel azelőtt alakulhatott. (1466—72.) Megülői és lakói román pásztorok lehettek. A XVIII. század végén Almaszegbe olvadt. — SzN: 1599. (Dica.) R: 2 Bodogan, Van; B: Forma, Marta.

Torna l. Boldogfalva.

686. **Tót.** 1316. Toty, 1405. Thoty, 1552. Thooth. (Feketetót, Tăut.) 1316-ban tűnik fel, amikor a Becsegergely nembeliek a lakóitól elhagyott birtokot benépesítés végett rokonaiknak, Onthnak és Lélnek engedték át. (Justh, K. 1—2. 1382. é. á. i.) A királyi ispánság alapíthatta a XIII. század előtt szláv telepésekkel, de eredeti lakossága a tatárjáráskor kipusztult. Újranépesítése sikerrel járt, mert 1355-ben megosztottak a falun. (Anjou, VI. 356. l.) A középkorban állandóan Lél és Ernye leszármazóinak, a Tóti Lélieknek a kezén maradt, csak 1524-ben szerezték meg egyik részét a turóc-megyei Justhok. (1405: Justh, K. I. — 18., 19., 20. — 1410: Justh, K. I.—9. — 1524: Justh, K. I.—24.) Teljesen magyar jobbágylakossággal lépett át az újkorba. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Abrahan, Aczj, Agoston, Aggoth, Ban, Baniás, Barta, Berös, Bikaczj, 4 Bodor, 4 Czier, Deak, Dora, Fazokas, Gal, Geztö, 2 Geonte, Geordeak, Guba, Janosi, Kalman, Kiralj, Kouaczi hazj, Kouaczj, Maior, Marton, 2 Molnar, Nagi, Petör, 3 Sarosi, 2 Szabo, Szennies, Tiудар, Torkos, 2 Varga, 3 Vincze; B: Bejör, Culmanus, 2 Toth.

687. **Tótfalu.** 1413. Tothfalwa. (Felsőtótfalu, Paulești.) Első említése 1413-ból való, amikor a Putnoki familia tiltakozik az ellen, hogy a Csákyak tovább is bitorolják. (Putnoki, F. 12. No. 30.) Hihetőleg a szomszédos Csáky-birtokon is szereplő délszlávok hozták létre nem sokkal korábban. (L. Tótalmást.) Így emelhetek a Csákyak igényt az adorjáni uradalom határán, de már a Putnokiak földjén megtelepült falura. Később zálogképpen igyekeztek megszerezni, végül azonban mégis visszakerült a pusztai uradalomba. (1469: Putnoki, F. 21. No. 16. — 1534: Csáky lvt. CCC/F. 24. No. 2.) Első lakói a török veszedelem elől menekült délszlávok lehettek, de feltehetjük, hogy a környék hatása alatt később a románság került benne túlsúlyra.

688. **Tótfalu.** 1329. Tothteluk, 1349. Thotfalw. 1329-ben említik először. (Dl. 2532.) Mihályfalva határai között alakult ki és birtokosai is annak gazdái voltak. (1352: Dl. 29469.) A XVI. században beolvadt Mihályfalvába. Piskolt felé állott. A színmagyar környezetben gyors felszívódásra ítélt szláv lakóit a XIII. században telepítették ide.

689. **Tótfalu.** 1405. Tothfalu, 1477. Thothfalwa. A gáborjáni monostor közvetlen közelében állott. Neve 1405-ben tűnik fel a kihalt Debreceni család birtokai között. (Héderváry, I. 131. l.) Az oklevél félreérthetetlenül megmondja, hogy akkoriban telepítették. Ez akkor általánosan tudott dolog lehetett, mert ezen az alapon kapták meg a nőági leszármazottak Gáborjával együtt. Kelet-

kezése a török elől Magyarországra menekülő délszlávok beözönlésével függött össze. A XVI. században elnéptelenedett és beolvadt Gáborján határába. (Dl. 17907. — 1472: Múz. törzs. 14.) A mellékelt névsor az idegen telepések gyors elmagyarosodását mutatja. Csak a bizonytalan nevek sejtetik, hogy lakói egykor nem magyarok voltak. — SzN: 1473. (Dl. 28310.) B: Parvus. — 1520. (Dl. 26681.) M: Chapo, 2 Herczeg, 3 Kys; B: Babo, Chwrchyn, 2 Thoth.

Tótfalu, Alsó-, l. Almás, Tót-

690. **Tóti.** 1291. Toty. (Täuteu.) A királyi magángazdaság telepítése. Először a XIII. század végén említik az egyházashelyek között, tehát sokkal előbb keletkezett, (1291: Jakubovich, 300. l.) A tatárjárás után a sólyomkői uradalmat összekovácsoló Geregye nemzetség szerezte meg. Ettől kezdve osztozott Sólyomkő sorsában. Az első szláv megszállók elmagyarosodása már teljesen befejeződött, amikor a Rézről lehömpölygő román hullám idáig érkezett. Szerencsés fekvése azonban megmentette az elrománosodástól: állandóan fenn tudta tartani a kapcsolatot a Berettyó-völgy magyarságával. Mindig az uradalom magyar falvai között sorolták fel. (1406: Esterh. R. 44. B. 7. — 1435: Esterh. R. 44. F. 47. és C. 15.) Lakossága teljesen magyar. — SzN: 1599. (Dica.) M: 3 Barra, 3 Barrabas, 3 Benke, 2 Buzas, Cyllagh, 3 Czyokos, 3 Czjobott, Dombrody, 2 Foris, Kelemeon, 2 Kyralj, Kisuariu, Koczis, 4 Kouacz, Mathe, Mesaros, 2 Nagj, Pap, 2 Somogj, 4 Zabo, Zalay, Sylagj, 2 Toluaj, Thuri, Wariu, Vas; B: 4 Benczjk, Mus, Olah, 2 Oremus, Piul.

691., 692. **Tóti.** 1284. Thothy, 1421. Othoty, Wythoty, 1526. Kystohty, Nogthohty. 1284-ben említik először és akkor már minden jel szerint a Toldiak őseié volt. (Wenzel, XII. 421. l.) 1322-ben a lakóitól elhagyott falut a Toldiak mostohaanyjuknak engedték át hozománya fejében, 1397-ben pedig az új birtokosok magvaszakadtával Zsigmond király a Csákyaknak adományozta. (Anjou, II. 24. és kl. — Csáky, I. 188. l.) Ettől kezdve egészen elpusztulásáig a körösszegi uradalomba tartozott, (1411: Csáky, I. 282., 311. l.) Királyi területen alakult ki a XII. században és első lakói délszlávok voltak, mert temploma az azoknál kedvelt Szent Demeter tiszteletére volt emelve. (1322: Anjou, II. 25. l. — Mályusz c. Századok, 1939. 267. l.) Szláv lakói a tatárjárásban pusztultak el és az 1322 után újratelepített falut már magyarok ülték meg. 1399—1421 között a Csákyak magyar jobbágysai megépítették Újtótit is. Mindkét falut elpusztulása előtt keveretlen magyarság lakta. A Komádi és Ugra között fekvő Kis- és Nagytóti pusztá jelöli helyüket. — SzN: Kistóti. 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Kathana, Thokay, Wayo, Weres; B: 2 Thot, Thewrewk. — 1496. (Csáky, I. 484. l.) M: Alfewldi, Mohachy, Wago. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: Agoston, Mohachy, Was. — 1588. (Dec., gab.) M: Ezy, 2 Hayas, Illyesj, 2 Clemen, 2 Keserö, Kouach, Kozma, Orban, 3 Rabotas, Soliom, 4 Zabo, Zech, Vad, Vas Veres; B: Olah. — Nagytóti. 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Gal, Gewmew, Gewngews, Hiraz, Lazlofy, Loranth, Pal, Zabo. — 1496. (Csáky, I. 484. l.) M: Gewmew, Kelemen. — 1507. (Vay, 1508/1—2.) M: 3 Bhenie, Kerekes, 2 Zeles. — 1526 előtt (Múz. törzs. XVI. sz. é. n. töredék.) M: Chemete, Fekethew, Gwthy, Kyralj, Zeles. — 1588. (Dec., gab.) M: Antal, Chjre, Dalmj, Pacziar, Gellen, Gianj, Kun, Lugasy, Magyar,

Mezaros, Mohach, Nagj, Sas, Somogj, Thurj, Veres; B: Horuatt, Makyan, 2 Olah, 3 Thoth.

693. **Tóttelek.** 1291. Toutteluk. (Hegyköztóttelek, Täutelec.) Először azok között a falvak között említik, melyeket IV. László király 1277 körül a váradi püspökségnek adott a Geregye nemzetség birtokaiból az elszenvedett pusztításokért. (Stat. 41. l. — 1291: Jakubovich, 300. l.) A királyi uradalom telepíthette a XIII. század elején, s onnan került a várszervezet bomlásakor a Geregyék birtokába. Földesurai végig a váradi püspökök voltak. Magyarok lakták. — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Balogh, Bor, Erdely, Somogy, Zabo, 2 Takaro, Vargha; B: Tot.

694. **Tóttelek.** 1465. Thothtelek. Panasz közelében a Sebeskörös mellett állott, ott ahol ma Köröstarjással szemben a Cserepes pusztát találjuk. (Karácsonyi J. c. Évkönyv, 1903/09. 21. és k. l.) A XV. században tűnik fel a Hontpázmány nemből származó Panasz Pázmányok kezén. (1465: Baranyi. Várad. — Dl. 1967. — 1515: Dl. 26676.) A XIV—XV. század fordulóján települhetett meg. Nem fogadható el az a feltevés, hogy a nemzetség hontmegyei birtokáról idetelepített tótok lakták. (Bunyitay, III. 281. l.) Ennek cáfolására vagy igazolására nincsenek adataink, tehát pusztája ötletnél nem tekinthető többnek. A XVI. század elején elnéptelenedett. — FN: 1515. (Dl. 26676.) M: Sebeskeres fluvius. — 1516. (Dl. 26677.) M: Naghkewres fluvius.

695. **Tölgykerék.** 1391. Tulkerek, 1396. Thwlghkereke, 1421. Thelkerek, 1489. Tewelgkerek. 1391-ben tűnik fel a körösszegi várral Losonci Istvánnak adományozott falvak között. (Bánffy, I. 434. l.) E század első felében ülhette meg a körösszegi uradalom magyar jobbágysága. Neve arra mutat, hogy a Sebeskörös melletti nagy mocsártölgyesben keletkezett irtásfalu volt. A XVII. századi pusztító háborúk megsemmisítették. Körösszegapáti és Körösszakál környékén állott és a mai meglehetősen értelmetlen Tókerek név eltorzított formában valószínűleg az ő helyét jelöli. Lakossága a bizonytalan nevek dacára is egészében magyar lehetett. — SzN: 1489. (Múz. törzs., XV. sz. é. n. 57.) M: Daika, Zylagy; B: Magnus, Rach, Tot. — 1496. (Csáky, I. 486. l.) B: Thoth. — 1570. (Dec., resti M: Zalanzi.

696. **Tötös.** 1406. Thythews. (Grosi.) A sólyomkői uradalom vlach falvai között tűnik fel 1406-ban. (Esterh. R. 44. B. 7.) Nevéből, mely a korai magyar településeknél szokásos módon pusztaszemélynév, gondoljuk, hogy keletkezése a váruradalom magyar jobbágyságának terjeszkedésével függ össze. A Sebeskörös jobbpartján, Élesdtől felfelé figyelhettük meg a korai magyar falvakra történt vlach rátelepülést. Itt is hasonló jelenséggel állunk szemben, mert lakóinak többsége a XV. század végén már román lehetett — SzN: 1470. (Esterh. R. 44. E. 26.) R: Kenez, Pasca, Thordan.

697. **Tulka.** 1215. Tulka. (Tulca.) 1215-ben említik először, tehát a XIII. század előtt megtelepült. (VárReg. 129.) Pápai tizede után ítélve a XIV. század elején már népes község lehetett. (Pápai tj. 47. l.) Eredetileg nemeseké volt, akik rokonságban állottak a Feketegyörösön és a Sebeskörös melletti Kenézen birtokos családokkal. (1341: Bölöni. — 1397: Múz. törzs. 23. — 1402: Nadányi lvt.) A középkor végére a nyugat felé terjeszkedő püspökségi nagybirtok felszívta. Neve és XVI. századi lakossága bizonyítja, hogy

keletkezésétől fogva magyarok lakták. — SzN: 1215. (VárReg. 129.) Sz: Zovizlou. — 1588. (Dec., gab.) M: Balinth, Bana, Biro, 2 Bor, Cziukas, 4 Cziwdös, 2 Dekan, Dobos, Elek, Görbedj, Kauasdj, Kerekes, 2 Kerj, 2 Molnar, Nömös, Panthj, Pataj, 2 Seböstien. 2 Szabo, Szakaczj, Szep, 3 Torkos, Vince, 2 Vörös; B: Andro, 3 Harko, Ola, Olcziaj, 3 Eokrösi.

698. **Tulogd.** 1291. Tulukd, 1419. Twlogd. A Gutkeledék diószegi uradalmához tartozott, de hihetőleg még a királyi birtoklás alatt kialakult és csak a XIII. század végén lett a nemzetsége. (1291: Jakubovich, 222. l. — 1296: Wenzel, X. 247. l. — 1338: Zichy, I. 530. l. — 1358: Anjou, VII. 71. l. — 1364: Dl. 6174. — 1419: Dl. 8291.) Gazdáinak kihalta után a Zólyomiak kapták adományul. Így került a székelyhídi uradalomba, ahol a XVII. században bekövetkezett elpusztulásáig megmaradt. A székelyhídi vár alatt, Selind felé feküdt az Ér mocsaraitól körülvéve. (L. o. lt. Metal. Bihar. No. 10. — U.C. 49/1.) Szent Jakab tiszteletére emelt templom volt benne. (1292: Perényi lvt.) Lakossága teljesen magyar volt. — SzN: 1422. (L. o. lt. 76.) M: 2 Alch, Bulch, 2 Halaz, 3 Kazdagh, Koly, Kopo, 2 Leukus, Pechy, Zeuke; B: Magnus. — 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M; Fekete, Zeles. — 1493. (Dl. 8291.) M: Chipe, Emreh, Martha, 3 Zeke, Zekelhydi, Thamassy, Warga; B: Malotha, Olah. — 1498. (L. o. lt. 24.) M: Jo, Kechkes, 2 Martha, Mondoky, Solyom, Somogy, Thury, Zeke; B: Faber, Thopa. — 1543. (L. o. lt. 6.) M: Elekews, Fazakas, 2 Kalamar, Kechkes, Kwny, Zech, Tamassy, Tarda, 2 Warga; B: Kawldy, Olaz. — 1599. (Dica, és dec. bor.) M: Balogh, Bewdeos, Jo, Olajos, Pap, Peczj; B: Czincz, Tott — FN: 1419. (L. o. lt. Metal. Bihar. No. 10.) M: Ludasthohath locus paludosus. (1557: Ludashata terra arabilis.) — 1557. (A hunyadm.-i tört. társ. Évkönyve 1887/88. 119. l.) M: Imolos terrae arabiles, Kyszigeth fenetum, Kaniarethe terra arabilis, Kysthelekhata terra arabilis, Bango azon rethe fenetum; B: vinea in promontorio S. Michaelis Archangeli sita.

699. **Udvari.** 1214. Vduori. (Sárrétudvari.) Nevével a XIII. század elején többször találkozunk, ami korai megülése mellett bizonyít. (VárReg. 93., 239., 286.) 1322-ben a Zóvárd nemzetség ősi birtokai között sorolták fel szemben a vásároltakkal, de neve arra mutat, hogy első lakói királyi népek voltak. (1322: Múz. törzs-1338. é. á. i. 29.) Birtokosai később is e nemzetségből származó Izsákai és Besenyei családok. (1350: Anjou, V. 366. l. — 1434: Dl. 12553.) Sorsa a XV. század közepén elvált a Zóvárdok többi falujától. Nem lett Bajomi birtok, hanem a váradi püspökség szerezte meg s így került át Békésből megyénkbe. (Bunyitay, II. 256. l. jegyz. — 1552: Dica.)

Udvarnokteleke I. Bors.

700., 701., 702. **Ugra.** 1214. Monasterium Vgra, 1325. Ugramonustra, 1406. Monusthorusugra, 1426. Kyswgra, Nagwgra, 1429. Egihazaswgra, 1524. Kyswgra, Naghwgra, Monosthorosugra, 1552-Zenth Janoswghra, Keozephwghra, Monostoroswghra. (Biharugra.) Monostorával együtt tűnik fel 1214-ben, de valószínű, hogy a klostrot építő Ugra nem volt egyben a falu megalapítója is. (VárReg. 97.) A XII. század elején ülhették meg annak a nemzetségnek vagy előkelőbb családnak a népei, melyből a későbbi Ugrayak származtak. (V. ö. 91. l.) Fejlődésképes nagy település, mert

már a XIV. század elején plébániatemplom is volt benne. (1329: Bölöni.) A két templom a XV. században a részek különválására vezetett, sőt a nevekből következőleg, a következő századra az eredeti határokon belül már három község állott. (1524; Bölöni.) A XVI. század közepére a legfiatalabb résznek is külön temploma volt és a telepet annak védszentjéről nevezték el. (1552: Dica.) Ez a gyors fejlődés azáltal vált lehetővé, hogy a XIV. század végére felszívta a népes Iregdet. A XVI. században a leányági rokonok között nagyon felaprózódtak a birtokrészek és állandóan erősebbek lettek a nemes községekhez fűző szálak. (1418, 1426, 1388: Bölöni. — 1466: Akad. XV. dob. — A név magyarozatára l. Pais D. c. M. Ny. 1918. 193. és k. l.) Monostora Szűz Máriának, templomai pedig Szent Jakab és Szent János apostoloknak voltak szentelve. (VárReg. 389. — 1329: Bölöni.) Végig színmagyar jobbágyközség maradt. — SzN: Monostorosugra. 1406. (Bölöni.) B: Molendinator. — 1585. (Dec., bár. rest.) M: Bagdi, Chohaj, Nag, Takaro, Tassi, Wardi. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Bagdy, Beres, Boros, Borsos, Lesy, Nagy, Rancz, Tholuaj, Varady, Vargha; B: 2 Thörök. — Középugra, 1430. (Vay, 1040.) M: Barakony, Boso, Nesteo, Pisky, 2 Zompol; B: Parvus, Rufus, Thoth. — 1517. (Bölöni.) M: Antal, Nagh, Thanchos. — 1588. (Dec., gab.) M: Bagdy, Bako, Fabian, Kalman, Kowacz, Nagy, Zeöcz, Thakaro; B: Olah. — Kisugra. 1588. (Dec., gab.) M: Barath, Geömeö, Gieörfy, Ihaz, Janosdy, 2 Kochis, Mathe, 2 Mehesy, Molnar. Szompolly; B: 2 Sido, 2 Vaida. — FN: 1429. (Bölöni.) M: Pethyen praedium.

703. **Újfalú.** 1291. villa Nicolai bani nova, 1373. Wyfalu. (Berettyóújfalu.) Herpály tartozéka volt és osztozott annak sorsában. Nevével a XIII. század végén találkozunk először, amikor bizonyos Miklós bán birtoka. (1291: Jakubovich, 299. l.) Herpály határában települt meg. Területén szláv leletek kerültek elő, de a mai Újfalúnak ezekkel semmi kapcsolata nem volt, mert a XIII. század első felénél nem régebbi. (Arch. Ért. 1923—26. 138. és k. l.) Színmagyar lakosságával még a különben magyar uradalom többi falvai közül is kiválik. Temploma Szent Miklós tiszteletére lehetett szentelve, mert volt egy ilyen nevű utcája. (1425: Dl. 11728.) — SzN: 1425. (id. okl.) M: Bwlchy, 2 Hodosy, Konya, Kowach, Molnar, Wklelew, Zychke. — 1463. (Dl. 15882.) M: Byro, Draga, Fwrthay, Gyrws, Ews, Sypos, Zech, Zecz, 2 Thorday, Warga, Zeres; B: Johannes f. Emerici. — 1473. (Dl. 28310.) M: 2 Akay, 2 Byro, Fwrthay, Seres, 5 Thorday; B: 2 Faber, Magnus, Michael et Georgius f. Stephani f. Emerici. — 1479. (Dl. 26640.) M: Akay, 6 Byro, 2 Bws, 2 Fysthes, 4 Fwrthay, Kazas, 2 Korlath, Nyakow, Seres, Zabo, Zewles, Warro; B: Thomas gener Thomae Bws. — FN: 1425. (Dl. 11728.) B: Satha fluvius, St. Nicolai vicus.

704. **Újfalú.** 1472. Wyfalwa. (Sebesújfalu, Spurcani.) A sólyomkői uradalom részeinek 1457. évi felsorolásában még nincs benne, csak 1472-ben tűnik fel a vlach falvak között. (Esterh. R. 44. C. 15., E. 28.) Neve a Bisztra völgyében uralkodó magyar hatással magyarozható és megülői főként magyarok lehettek. Még a XVI. század végén is a románsággal körülbelül egyenlő számú magyar jobbágy élt benne. A bizonytalan nevek viselői inkább románok lehettek. — SzN: 1599. (Dica.) M: 2 Balogh, Bokor, Kis, Répas, Sandor, Suldo; R: 2 Bulie, Drusnian, Nistor; B: 3 Bara, Boka, Buda, 2 Heres, Kozma, Lazar, 2 Pap.

705. **Újfalú.** 1489. Wyfalw. Az adorjáni uradalom legkésőbbben megtelepült síkföldi faluja. 1307-ben még nem volt meg. (Dl. 31063.) A Csákyak 1421. évi nagy osztályán szerepel egy Újfalú, melyben részbirtokaik voltak, de egészen bizonyosan nem állapítható meg, hogy azonos-e ezzel a községgel. (Csáky, I. 311. l.) Fennállásáról az 1489 körüli időből van az első biztos adatunk, bár kétségtelenül legalább a XV. század elején megtelepült (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) A török időben elnéptelenedett. Ma pusztá Jákóhodos mellett. Lakossága magyar volt. A XVI. század végén megszorodó bizonytalan nevűek között lehettek az uradalom vlach falvaiból leszivárgó románok is, de ezek hamar beolvadtak a magyar többségbe. — SzN: 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Berkes, Danch, Farkas, Gevgevs. — 1588. (Dec., gab.) M: Bergedj, Dobaj, 2 Esztarj, 2 Ezlagi, Farnadj, Giurka, Heölgie, Jo, Karodi, Koniarj, Meszaros, Pap, Rosa, Somogy, Szakach, Szeöke, Veress; B: Horuath, Karoncha, Olah, Panik, 2 Rodonia, 2 Toth.

Újfalú I. Hosszúaszó.

706. **Újlak.** 1291. Vylak, 1588. Ujlakfalua. (Hegyközújlak, Uileacul-de-Munte.) A XIII. század végén említik először. (1291: Jakubovich, 300. l.) A váradi egyház közeli birtokairól való magyar jobbágyok ülhették meg a XII—XIII. század fordulóján. Földesura végig a káptalan. (Stat. 36., 38. l.) A hegyek között meghúzódó falu népe nagyban hozzájárult, hogy a Berettyó és Sebeskörös völgye közti hegyvidék olyan erős magyar hatás alatt állott. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: 2 Adorian, Balogh, Bakoczi, Baraniay, Barrabas, Barath, 2 Bondor, Boltthos, Borbely, Cziombory, Darabos, 2 Dobogo, 2 Dobos, Farkas, Feier, Filleres, Fodor, Giory, Giomany, Haynal, Hegies, Juhos, 2 Kagiay, Kelemen, Kettekreo, Kiristaly, Kys, Koszma, 4 Kouacz, 6 Kwn, Kurteos, Lenarth, 2 Lorinci, 3 Makody, Mezaros, 2 Nagj, Oruendy, Petry, Sas, 4 Sogor, 2 Szabo, Szantho, Szekely, 2 Szenasi, Tamasi, Vargha, Uariasi, Uaczi, Uegh, Ueres, Uincze, Sigmond; B: Borbas, 2 Ola, Orosz, Szongo, Tanko, 3 Totth, 2 Torok, Ueztony.

707. **Újlak.** 1422. Wylak. (Belényesújlak, Uileacul-de-Beiuş.) A Feketekörös alsó- és felsővölgyét elválasztó szoros szájába települt. A magyarság terjeszkedése hozta létre a XIII. század első felében. Először az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékek említik, tehát telepesei és akkori lakói nem lehettek görögkeleti románok. (Pápai tj. 48. l.) A püspökség feketekörösmenti községeit összefogó kiváltságok is elősegítették magyarsága megőrzését. (1422: Arch. dom. C. Várad. F. XIV. No. 16., 17.) A mellékelt névsorokban szereplő Oláh-ok mutatják a románság beszivárgását, de egyben a magyarok számbeli fölényét is megsejtetik. — SzN: 1580. (Dec., mal.) M: Domby; B: Cheh, Olah. — 1597. (Dec., bor.) M: 4 Banyaz, Benk, Charba, Demyen, 2 Dombj, Phylep, Horgyos, Kerekkes, 2 Lökös, Marton, Pal; B: Boghata, Cheh, 5 Olah.

708. **Újlak, Pusztá.** 1283. Wylak, 1561. Pwztha Wylak. (Uilacul-de-Criş.) Első említése 1283-ból való, amikor a Rátold nemzetség tagjai osztoztak rajta. (Wenzel, XI. 382. l.) Itteni jószáguk legrégebb települése volt és kialakulása még a királyi birtoklás kórára tehető. A várszervezet bomlásának utolsó stádiumában kaphatták meg, amikor a Sebeskörös völgyében lévő falvak már magánkézre kerültek s ezért terjeszkedett Újlak a gyepesmenti hegyeken át

észak felé. Határa egészen Hagymádfalváig nyúlt. A laksági erdők benépesítése ugyanis csak a XIV. században indult meg. (1360: Temes vm. 95. l.) A Telegdiek 1336-ban csere útján megszerezték a birtokaik közé ékelődő területet, de félszázados pereskedés után, melyben Újlakot többször teljesen elpusztították, vissza kellett engedniük a Rátold nembeli Putnokiaknak. (1336: L. o. lt. 46. — 1384: Dl. 7077. — 1385: Putnoki, F. 7. No. 34., F. 8. No. 44. — 1388: Dl. 7370.) A Telegdiek alatt megkezdődött a románok betelepítése az uradalom területére, s a XVI. századra lakosságának nagyrésze vlach lehetett. (1366: Wesselényi lvt. — Dl. 322.) Ennek ellenére Újlak mindvégig vegyítetlenül magyar maradt. Templomának patrocíniuma a Szent Kereszt volt. (1336: L. o. lt. 46. — Fejér, VIII/4. 194. l.) A Putnoki-uradalom teljes benépesése után a következő falvakból állott: Kövesd, Tataros, Hagymádfalva, Nadántelek, Tótfalu, Kövesegyháza, Bogdánfalva, Szovárhegy, Sárszeg és a közben eltűnt Örvényes, Oláhtelek, Lok, Zerdafalva, Alsó-, Felsőzochoth, Debrechenfalva, Homorod, Zarhegalya és Thomathelk pusztából. (1490: Dl. 19622. — 1534: Csáky lvt. CCC/F. 24. No. 2.) — SzN: 1366. (Wesselényi lvt.) M: Bench; B: Litteratus Petrus. — 1561. (Bunyitay: Adatok.) M: Farkas, Ingen. — 1599. (Dec., bor.) M: 2 Bereczky, 4 Bernath, 5 Chiathary, Domonkos, Feörgeő, Caspar, Gergel, Hegedeős, Illies, Ispan, Kawkchy, 2 Kathy, Kochiar, Korom, 13 Keothe, 4 Kowach, 3 Kis, 3 Lais (gab. d.: Laios!), 4 Markos, Nagh, Okos, 2 Poka, Puztha, Saythery, Sebesthien, Seres, Sipos, 11 Soos, 2 Zabo, Zech, Thelegdy, Theompeohsy, Thwry, 2 Vincze, Viraztho: B: 4 Bayzath (gab. d.: Baizer!), Bochio, 2 Olah. — 1599. (Dec., gab.) Új nevek. M: Bainatos, Benkö, Farkas, Kyrál, Martos, Mohacz, Molnar. — Földrajzi neveket l. Örvéndnél.

709. **Újlak.** 1213. Viloc, 1291. Wylak, 1435. Baromlak alio nomine Wylak. 1213-ban tűnik fel mint bizonyos Sámson birtoka, keletkezése tehát a XII. század végére tehető. Hihetőleg a Bolcs környékén elterülő Hontpázmány-birtoktest jobbágysága ülte meg. (VárReg. 38.) Állandóan a Panaszi Pázmány család birtoka maradt. (1465: Baranyi. Várad. — Dl. 1967. — 1382: Dl. 30725.) A török harcokban végleg elpusztult. Ma pusztja Berettyószentmártontól délre. Lakossága magyar volt. — SzN: 1213. (VárReg. 38.) B: Georgius. — 1588. (Dec., gab.) M: Biro, Chie, Kalmar, Kertez, Kis, Kolos, 2 Leta, Muslai, Nagy, 2 Zabo, Warro; B: Bosnjak, Olaz, Turka.

Újlak l. Véd.

710. **Urszád.** 1374. Vyzath, 1580. Vorzad. (Ursad.) A Fekete-körös völgyén felnyomuló magyarság adott neki nevet, de már első említésekor a széplaki kerület vlach falvai között sorolták fel. (1374: Stat. 37. l.) A környék települési viszonyai, nem mondanak annak a feltevésnek ellent, hogy eredetileg volt itt valami magyar településcsira, melyet a XIV. századi román hullám elöntött, s átalakított a saját arcára. Lakossága a XVI. század végén egységesen román. Akkor már Karaszó tartozéka. — SzN: 1580. (Dec., mal.) R: Draguzny, Gallucz, Giurkan, Man, Rayas. — 1587. (Dec., mal.) R: Draguchin, Galucz; B: Zava.

711. **Urzest.** 1600. Vrzest. A belényesi uradalom 1600. évi összeírása említi először. Neve román, lakossága hasonlóképpen az

volt. A bizonytalan nevűek is románok lehettek. A vas- és rézhámoroknál dolgozó falvak közé tartozott. Lonka-Biharlonkába olvadt. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: Balint, 2 Kokos; R: Balki, Balt, Fortun, 2 Grecze, Grendenanj, Hanion, Krez, Mosul Balk, 9 Sandra, Tibarcze; B: 2 Morecz, Sanbus, Tiba.

712. **Úz.** 1376. Ws, 1475. Wzthelek. 1376-ban tűnik fel, amikor Petlendi Mihály fiait itteni részüket tíz évre a Telegdieknek zálogosítják el. (Dl. 6368.) 1475-ben Kórógyi Miklós mint az Örvénddel szomszédos Úztelek birtokosa tanúskodik. (L. o. lt. prot. parv. f. 58.) A nagy uradalmak közötti falucska különállása, kisenemesek itteni birtoklása csak úgy érthető meg, ha feltételezzük, hogy még a királyi ispánságban kialakult, s annak bomlásakor került ezeknek a familiáknak a kezébe. Népi viszonyait nem ismerjük, de neve, akár személynévből ered, akár török néptörödekre mutat, mindenképpen kizárja a románság alapító munkáját.

Úzfalva I. Kékes.

713. **Ürgeteg.** 1335. Urguteg. (Ortiteag.) A Hontpázmány nemzetség céckei uradalmában tűnik fel 1335-ben, mikor a Czibak és Esztári család ősei osztoznak rajta. (Bölöni. — 1341: Anjou, IV. 78. l.) Késői említése dacára már a XIII. század derekán is fennállhatott, mert Cécke tartozékairól 1256-ban hallunk. (Wenzel, VII. 474. l.) Mindvégig megmaradt a fenti familiák birtokában. Nevéből, és mivel az oklevelek a vlach falvaktól mindig megkülönböztetik, következtetjük, hogy kezdettől fogva magyar település volt.

714., 715. **Ürögd.** 1214. Yrug, 1273. Ireg, Irgud, Panchyrgdy, 1319. Irenugd, 1403. Kys Irugd, 1552. Nagyh Iregdh, Kysewrogd. (Kis-, Nagyürögd, Chişirid, Nojorid.) A leleszi prépostság birtokainak 1214-ből keltezett összeírásában fordul elő először. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. 1334. é. a. i.) A meglehetősen zavaros határjárásból nem volna megállapítható, hogy vajjon erről a faluról van-e szó, de egy 1273-i oklevél határozottan megmondja, hogy a prépostságnak volt itt birtoka (Zim.—Wer., I. 122. l.) Akkor már egyenlő részben osztozott rajta a váradi püspökség, a káptalan, a váradhegyfoki konvent és a leleszi prépostság. Ebből jól látszik, hogy eredetileg milyen nagy volt a határa. Az apró telepekből csak kettő fejlődött tovább. 1319-ben az egyik falu a püspökségé, a másik a nagypréposté. (Dl. 1967. — 1374: Stat. 89. l.) 1552-ben már mindkettőt a nagyprépost birtokában találjuk. (Dica.) Első megülőik a falunév bizonyossága szerint kétségtelenül magyarok voltak. XVI. századvégi lakosságukban határozott román nyomokat figyelhetünk meg, de ez a beszivárgás magyar jellegüket nem változtatta meg. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Alberth, Baba, Bako, Balogh, Bertha, Berthalan, Billicz, 2 Chebres, Czipos, Dreskey, 2 Drozlay, Erdelly, Fabyan, Fekethe, Gab, Kathona, 2 Karchios, Kirally, Konia, 2 Kowacz, Kwlchiar, 2 Kwrtha, 2 Magyar, Melegh, Nywll, Orosy, 5 Renes, Seres, Soytho, 3 Szabo, Sze-gen, Szilaghy, Vendegh, Veres; R: Barkwll, Krachion, Moza, 2 Nikon, Nistor, Paskwll; Sz: Szithar, Voina; B: Boghna, Botha, Cheh, Czible, Damian, Doblan, Habwk, Horwatth, Illacz, Korna, 11 Olah, Oroz, Pollyak, Szanizlo, Thoth, Thörök. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Bartha, Bertalan, Buza, Janczio, Kulchar, Rontasz, Szabo; Sz: Uoyna.

716. **Vadassa.** 1552. Wadassa. 1552-ben a váradelőhegyi konvent birtokaként tűnik fel. (Dica.) A XV. század végén keletkezhetett és megülői vegyesen magyarok és románok voltak. Rövid élet után a XVII. századi háborúk elseperték. Helyét Kardó és Betfia között, a Hévjó felsővölgyében lévő Vadász puszta jelöli. Neve magyar, de a lakosság többsége román volt. — SzN: 1588. (Dec., bár. rest.) R: Igha Mladin, Pleich, Sklei; B: Birtha. — 1589. (Dec., rest.) R: Koztha, Raada. — 1590. (Dec., rest.) M: Miske, Vincze. — 1600. (U. C. 36/34.) M: Myczky; R: Blossa, Giurgan, Hora, Karaczony, Plinj; B: Bertha, 2 Buda.

717. **Vadász.** 1214. Wodazov, 1335. Vodaz. Először a leleszi prépostság 1214-ben kelt birtokösszeírása említi. (Jvári t. lvt. Lel. rész. No. 1. 1334. é. á. i.) Kétségtelenül sokkal korábbi település és első lakói a királyi ispánság vadászai lehettek. A várszervezet bukása után a Hontpázmányok kezére került, akik a középkorban végig megtartották. (1335: Bölöni. — 1341: Bánffy, II. rokon., iktári Bethlen, VI. R., F. 87. No. 100.) Színmagyar jobbágyok lakták. A Váradért vívott harcokban elpusztult. A Hévjó (Pece) balpartján a mai Vadász tanya helyén állott. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Bene, Bosoldy, Fazakas, Ghomba, Keserw, Kys, 3 Mezaros, 4 Molnar, Syri, Somogy, Zondy, Zeocz; B: Olah, 2 Thoth. — 1599. (Dec., gab.) Új nevek. M: Chykay, Mester, Por, Törteöly; B: Marasz, Török.

718. **Vajda.** 1285. Waiuada, 1291. Voyada. (Biharvajda, Vaida.) 1285 körül tűnik fel, amikor plébánosa mint a váradi káptalan kiküldötte a Gutkelek perében vizsgálatot tart. (H. O., VII. 199. l.) Tehát tekintélyes, egyházashely lehetett, amiből egyben jóval korábbi kialakulása is következik. 1291-ben már a váradi püspök birtoka s ettől kezdve állandóan az is maradt. (Jakubovich, 299. l. — 1459: L. o. lt. 35.) Első telepesei és lakói a szokatlan falunév ellenére is magyarok voltak. — SzN: 1475. (Dl. 17638.). M: Fwthos. — 1546. (NRA. 522/38.) M: Balog, Byro, Bwthka; B: Thoth.

719. **Valány, Papmező-.** 1508. Alsopathak. (Valani.) Első reávonatkozó okleveles adatunk 1508-ból való. (Dl. 21842.) Ekkor kaptak rá nova donatot a Telegdiek. Csékéhez tartozott. Eredeti magyar neve bizonyítja a Hollódi patak mentén megfigyelhető magyar hatást.

720. **Varozsény.** 1508. Weresfalwa. (Veresfalva, Vărășeni.) Elsőízben 1508-ban sorolják fel a Telegdiek csékei uradalmának falvai között. (Dl. 21842.) Megalapításánál a hegyek közé benyomult magyarságnak is volt szerepe. A régi magyar községnévből származik a román elnevezés. (Kniezsa.)

721. **Varsány.** 1213. Vosian, 1447. Wasan, 1513. Warsan, 1525. Fazokaswarsan. Valószínűleg ez a Varsány szerepel Jánosddal együtt 1213-ban. (VárReg. 41.) A törzsnévből képzett falunevekkel egyidőben keletkezett a Varsány név is, tehát a községnek a X—XI. század fordulóján kellett megtelepülnie. (Kniezsa, 371. l.) A XV. század közepén a várjobbágy eredetű Hodosi Jakó familia birtoka. (1447: Csáky, I. 388. l.) Hihetőleg korábban is ezé volt, mert a környéken való birtoklására maradtak adatok. (L. Remete és Kötetarcsa.) Leányágon szereztek benne részt a Tordaiak, Ságiak, Mezőgyáni Andacsiak, végül pedig Werbőczyé és a Bajomiaké

lett. (1513: Orczy lvt. Act. Num. 1058. — 1515: Károlyi, III. 91. 1. — 1517: Károlyi, III. 105. 1. — 1525: Múz. törzs. 8. — 1496: Dl. 20498.) A XVII. században elnéptelenedett. Helyét a mai Varsányhely puszta jelöli Sarkadkeresztúrtól keletre. A XVI. századi összeírások Zaránd megyében sorolták fel. Színmagyar jobbágyfalu volt — SzN: 1563. (Dec. Zar.) M: Azallos, Basso, 4 Chyatho, Egregy, Ellekes, Fazakas, 2 Gyarffas, Jambor, 5 Kardos, Kenyeres, 2 Kys, Kowach, Mezaros, 4 Nagh, 2 Nyeky, Orban, Palfy, Sos, Zekel, Zeph, Zenmartonj, 2 Twry, Was, Wassary, Weres; B: Cheh, Hamora, Marcho, 3 Olah, 2 Torek.

722. **Vasad.** 1380. Vasad. (Érvasad, Vășad.) Szatmár megyében alakult ki és az ottani királyi uradalomhoz tartozott. 1321-ben tűnik fel, amikor Erzsébet királynő saját királynői birtokaiból Zebun és Vasad szatmármegyei községeket Telegdi Csanádnak adományozta. (Fejér, VIII/2. 298. 1.) Nagyrésze később, talán hagyatékképpen, a váradi káptalan tulajdonába került. A Mikepércsieknek, Szepesieknek, Bajomiaknak és a szentjobbi apátságnak volt benne részük. (1423: L. o. lt. 8. — 1484: L. o. lt. 3. — 1518: Debr. v. lvt. ogy. 414.) Hihetőleg a Telegdiek kérésére helyezték át a XV. században Bihar megyébe. Magyarok lakták. — SzN: 1470. (Dl. 29300.) M: Morthon. — 1502. (Múz. törzs. 20.) M: Nagh, Sos.

723. **Vasad.** 1277. Wosod, 1336. Wasad. Pelbárthida és a mai Kaszapusztá közelében, a Berettyó mellett állott. 1277-ben említik először. (Dl. 990.) Az Ákos nemzetség Bebek—Csetneki ágának volt a birtoka és a XIII. század elején települhetett meg. Később a Bebekekkel rokon Kismarjai családé. (1342: Máriássy, márkusfalvi lvt. No. 32. — Anjou, V. 384. és VI. 62. 1.) Marjával szorosabb kapcsolatba kerülve, visszafejlődött és már a XVI. század elejére elnéptelenedett (1507: Dl. 26668.)

724. **Vasand.** 1333. Vosand. (Oșand.) A Gyepes egyik mellékágának a völgyében a királyi ispánság magyar pásztorai ülték meg. A XIV. század elején egyházashely, tehát magyar és sokkal korábbi megülésű. (Pápai tj. 47. 1.) A várszervezet bomlása után a váradi püspökség kapta meg és állandóan meg is tartotta. (1552: Dica.) Magyarok lakhatták.

725. **Vaskóh.** 1552. Nagyhko, 1600. Kralioua. (Vașcău.) A belényesvidéki bányászat egyik középpontja. Bár 1552-ben említik először, valószínűleg a század elején a Thurzó-bérlettel kapcsolatos fellendülés idején keletkezett. Neve magyar, de 1600-ban már a szláv Kraiovával jelölik. A név megváltozása utal a románok túlsúlyra jutására. A XVII. század elején lakossága majdnem teljesen román. A vas- és rézhámorokhoz beosztott falvak ezek voltak: Boj, Briheny, Foltestzsukány, Kimp, Sust, Szohodol, Urzest Válenyágra, Alsó-, Felsőverzár. — SzN: 1600. (U. 0. 17/6.) M: 2 Czoka, Czonka, 2 Ferencz; R: Buffio, Buh, Drucha, Frenczon, 3 Frissa, Hai, Murt, Zturzo; B: 4 Barra, Gencz, Herka, Lazar, Vidos.

Vaskóhszelistye l. Szelistye.

726. **Válenyágra.** 1600. Walle nigra. (Felsőfeketevölgy, Valea-Mare-de-Codru.) 1600-nál korábbi adatunk nincs róla. Kezdetől fogva románok lakták. Szláv nevű lakói is románok lehettek. A vas- és rézbányáknál foglalkoztatott községekhez tartozott — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) R: 3 Kozta, 9 Kukurbeta, 3 Zir, Zerdan; Sz: Duczj, Dueczin, 6 Dulchin; B: Lazlo Juon, Zwp.

727. **Válenyágra, Alsó-**. 1588. Alsofeketepatak, 1600. Fekete Patak. (Alsófeketevölgy, Valea-Mare-de-Criş.) Az 1588. évi dézsmajégyzéknél korábbi forrásaink nem emlékeznek meg róla. Régi neve a magyar kultúrtalajnak Belényestől délre való kiterjedését mutatja. Telepeseit és lakóit — a bizonytalan vagy szláv nevűeket is — egyaránt románoknak tartjuk. — SzN: 1588. (Dec., bárány.) R: Brede, Vana; Sz: Szwyka; B: Boglia. — 1600. (U. C. 17/6.) R: Boka, 3 Brebe (Breben is), Brenczo, Doika, Kerila, Kerulia, Cophia, Korczin, Miska Opris, Niztor, Simas, 3 Tolia (Tullia is), 2 Tut, Ztancz, 2 Vana; Sz: Ztoike; B: Dolga, 2 Gabrian, Mate, 3 Zomacza.

728. **Váncsod**. 1213. Vansud, 1291. Vanchud, 1332. Joanchud, 1439. Wanchod. 1213-ban említik először, kialakulása tehát a XIII. század előtt befejeződött. (VárReg. 38.) Első ismert birtokosa a Hontpázmány nembeli Szalók comes, azonban már 1337-ben bizonyos Váncsodi Sándor gyermekeinek a kezén találjuk, akiknek Szalóktól való származását kimutatni nem tudjuk. (1291: Jakubovich, 299. l. — 1337: Múz. Várad.) Valószínűbb, hogy Szalók comesnél korábban mások is kaptak a királytól a faluban birtokot. Később nőágon a Bojtiak és Vayak is földesurak lettek benne. (1350: Dl. 26559., 26605., 26614.) Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1213. (VárReg. 38.) B: Andreas, Joannes. — 1497. (Dl. 26656.) M: Byro, Elekes, Gergel, Hanga, Marcus, 2 Peterfy, 2 Petherdy, Thar. — 1501. (Vay, 1470.) M: Alch; B: Magnus, Thopa. — 1509. (Vay, a 1./2—3.) M: 3 Palffy. — 1524. (Vay, a 4./32.) B: Olah. — 1588. Dec., gab.) M: Banyaz, Biro, Cyemeo, Cziollok, Elekes, Feier, Gaspar, Kouacz, Kwuer, Kun, Nagy, 3 Nemes, Peter, Sapi, Sebestyen, 2 Zekely, Twser; B: Bona, 2 Olah, Thot, Vitaris.

729. **Várad.** (Nagyvárad, Oradea-Mare.)

Hagyomány szerint Szent László király a Körös mellett „vadászatván, egy helyre akadt, ahol angyali intésre eltökélte, hogy monostort alapít Szűz Mária tiszteletére és ezt a helyet Váradnak nevezte el”. (Képes Krónika. Kardos T. fordításában.) Ez a monostor lett a későbbi város magva. A környék birtokviszonyait vizsgálva, azt találjuk, hogy Püspöki kivételével minden oldalról idegen, többnyire kimutathatólag királyi alapítású falvak vették körül. Ebből következik, hogy királyi területen alakult ki és hogy nem tervszerű telepítés eredménye, mert különben megfelelő nagyságú földdel látták volna el. (Schünemann K: Die Entstehung des Städtewesens in Südosteuropa (Südosteuropäische Bibliothek. 1.) Breslau, é. n. 50. és k. l., különösen 61. l.) Fejlődését szerencsés fekvésének és a püspökség későbbi idehelyezésének köszönhetette. A királyi birtokok közé beszorulva semmiesetre sem lehetett a völgy szájának legrégibb és legjelentősebb telepe, hiszen az erdélyi út vámját egészen a XIII. század végéig Szőlösön szedték, amiből következik, hogy annál újabb volt. (L. Szőlöst.) Ha Szent László valóban püspöki székhelyet akart volna alapítani, akkor megfelelő területtel látta volna el és határa nem lett volna a környező falvak között a legkisebb. A XII. század elejéig a jobbparti szőlős-hegyek is a király tulajdonában maradtak és itt építette fel II. István az előhegyi premontrei prépostságot. (Bunyitay, II. 389. l.)

Éppen jelentéktelenségéből következik, hogy megülői a szomszédos királyi birtokokról kerülhettek ki. A későbbi állapotból úgy

látszik, hogy a bihari püspökség áthelyezésekor a balparti kialakult részeket a káptalan kapta meg, a hegyek alatt pedig új püspöki város épült. A XIV. század végén ugyanis a székesegyház egész környéke, a vár, a püspöki palota a káptalan területén feküdt és a jövedelmek kétharmada — a püspöki város vámjaié is — őt illette meg. (Stat. 31. és k. l. — 1285: Zim.-Wer., I. 148. l.) Az első telepések magyarságát bizonyítja, hogy a város magvát alkotó negyedek nevei magyarok és az idegenekre mutató Olaszi, Bologna, Padua a perifériákon feküdtek. A püspökség áthelyezése után, a XII. században hozhattak be nagyobb tömegben vallonokat, akiket a Körös jobbpartján külön városban telepítettek le. (V. ö. Auner c. Századok, 1916. 28. és k. l. — E. Németh: Les colonies françaises de Hongrie. Szeged, 1938.) A későbbi mellételepüléssel magyarázható, hogy az olaszok Váradon épúgy tartoztak vámtól fizetni, mint az idegenek. (1285: Zim.-Wer., I. 148. l.) A vallon városról 1184 óta vannak adataink, de azt hisszük, hogy a tatárjárás után itt is a magyarság került túlsúlyra. (Enchiridion. 129. l. — 1215: VárReg. 137.) A püspökök itáliai kapcsolatai révén később is élt időnként egy-egy kis olasz kolónia a városban, de ez a lakosság összességében jelentéktelen volt. (1437: Dl. 13094. — 1438: Lukcsics, II. E. 562. — Balogh J. c. Arch. Ért. 1923—26. 173. és k. l.) Településtörténeti jelentősége csak a Velence névnek lehet, bár nehéz elképzelni, hogy a lagunák városából telepések jöttek volna ide. (1291: Jakubovich, 357. l.) A csupán csak a XIV. század végén szereplő Bologna és Padua mögött nem kell okvetlenül olasz lakosságot feltételezni. (L. pld. az újkori Burgundia, Kandia, Paris stb. neveket!) A mellékelt középkori nevekben nyomát sem találjuk az idegen elemnek, a XVI. századból nyert teljesebb kép szintén keveretlenül magyarnak mutatja az egész várost.

A fejlődés egyes fokait szemlélhetjük az önálló városrészekben, melyek külön települési egységek voltak. Csak 1557-ben egyesültek, közös bírót választva maguknak. (Erd. Orszgy. Eml. II. 81. l.) A városnegyedek bizonyos önkormányzattal rendelkeztek, bíráik és esküdtjeik voltak, de legfőbb hatóságuk végig a püspöki, illetve a káptalani udvarbírótság maradt. (1443: Károlyi, II. 234. l. — 1455: Dl. 14965. — 1461: Dl. 15662., 22672. — Fejér, IX/4. 531. l. — Fejér, X/7. 315. l. — 1389: Zim.—Wer., II. 636. l.) Bár nem voltak olyan nagy kiváltságai, mint a királyi városoknak, Várad kétségtelenül a Tiszántúl szellemi és gazdasági központjának volt tekinthető. Lakói már a XIV. század legelején — éppen a háttár szűk volta miatt — főként iparosok és kereskedők. (1312: Fejér, VIII/7. 103. l.) Később is, amikor a királyi uradalom bomlásával a terjeszkedésre lehetőség nyílt, a kereskedő-városokra jellemző módon csak szőlőműveléssel foglalkoztak. (Schünemann, id. m. 56. l.) Élénk kereskedelmi életére, az erdélyi forgalomban játszott közvetítő szerepére több adatunk maradt. (1477: Debr. v. lvt. ogy. 269. — 1475: L. o. lt. prot. parv. f. 41. b.—43. b. — Bunyitay, II. 290.)

A város régi helyrajzához l. 1600: U. C. 36/34. — Gyalokay: Nagyvárad 1692-ben (Évkönyv, 1903/09.), és Új adatok a régi Várad helyrajzához. (Évkönyv, 1913.) — Zsák: Várad az 1598-ik évi ostrom idején. (Évkönyv, 1901/02.) — A kutatások eddigi eredményeinek a nagyközönség részére készült, sok helyen elszínezett összefoglalása Horváth Jenő: Várad freskó. Nagyvárad története. Budapest, 1940.

SzN: 1215. (VárReg. 137.) B: Laurentius. — 1333. (Anjou, III. 55. — Dl. 3315.) M: Nicolaus f. Bulche. — 1335. (Anjou, III. 163. 1.) B: Nicolaus f. Jakus. — 1318. (L. o. lt. 6.) B: Stephanus f. Zaah, Cyne uxor sua. — 1321. (Fejér, VIII/7. 134. 1.) B: Ainardus de Olazi, Carachinus. — 1340. (Anjou, IV. 8. — Dl. 3480.) M: Johews (1342: Johyws.), Kosa f. Martini; N: Nicolaus f. Sedlini, Petermanus f. Konch; B: Thomas Corrigyan, Pelliperius, Olaaz. — 1342. (Dl. 3480.) M: Sandur, Tharnuk; N: Elizabetha f. Kunch. 1344. (Anjou, IV. 411. 1.) M: Herwlges. — 1344. (Fejér, IX/1. 234. 1.) B: Nigrus et Barbatus sutores. — 1345. (Fejér, IX/1. 313. 1.) B: Faber, Rhedefactor. — 1345. (Anjou, IV. 548. 1.) M: Fogyas. — 1348. (Fejér, IX/1. 614. 1.) M: Somlyo váradi bíró. — 1349. (Anjou, V. 289. 1.) M: Babos. — 1350. (Anjou, V. 351. 1.) B: Bene magnus. — 1373. (Fejér, IX/4. 531.1.) M: Dereske, Debrecen bíró; N: Complar. — 1374. (Stat. 74. 1.) M: Vamos; N: Kunczel; B: Magnus. — 1382. (Károlyi, I. 381. 1.) M: Syveg. — 1386. (Bunyitay, II. 496. 1. — Dl. 7227.) M: de Hydekez, Nyry; B: Faber. — 1389. (Zim.-Wer., II. 638. 1.) M: Jakus f. Stephani Bolug. — 1402. (Dl. 8772.) M: Lesy, Siculus; B: Bwga, Ladislaus presbiter f. Peller (1410: Paller!), Johannes iudex parvus f. Laurentii, Nicolaus f. Abrahe, Ladislaus f. Pauli, Petrus f. Johannis iudex, 2 Sartor, Litteratus, Benedictus f. Ladislai iudex, Emericus f. Andreae. — 1403. (Károlyi, I. 523. 1.) M: Elek, Ramas. — 1405. (Dl. 9061.) B: Litteratus. — 1410. (Fejér, X/5. 100. 1.) M: Bacho; B: Magnus. — 1410. (Károlyi I. 560. 1.) M: Genghe. — 1419. (Fejér, X/6. 250. 1.) M: Kerekighazi iudex. — 1422. (Dl. 11218.) M: Fantherew. — 1432. (Eszterg. prim. lvt, T. 44.) M: Gywlay. — 1430. (Fejér, X/7. 315. 1.) M: Boros, Sarkeuzy iudex. — 1437. (Dl. 13094.) B: Moldvay, Genyth italicus civis. — 1438. (Lukcsics, II. R. 562.) O: Johannes de Sores italicus. — 1443. (Károlyi, II. 233. 1.) B: Byczo. — 1443. (Károlyi, II. 234. 1.) M: Ban, de Zala, 2 Feketew, Kathana, de Zewlews; B: 2 Pellifex. — 1445. (Lukcsics, II. E. 842.) M: Hatus, Nilas; B: Balneator, Arcupertus, Presbiter Michael, Blasius iudex. — 1446. (Dl. 13918.) M: Sandor. — 1455. (Dl. 14961.) M: Biro, Kelesery; B: Raatz iudex. — 1459. (L. o. lt. 33.) M: Kalmar. — 1461. (Dl. 15662.) M: Bolthus iudex, Bwday, Santo; B: Litteratus iudex, Thewrewk dictus Cliens. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) B: Olah. — 1465. (Múz. törzs. 18.) M: Pesthy iudex; B: Toth. — 1470. (Dl. 29297.) M: Zem iudex; B: Litteratus iudex. — 1472. (Bunyitay, II. 205. 1.) M: Zamleny. — 1475. (L. o. lt. prot. parv. f. 41. b. — 43. b.) M: Haty. — 1496. (Dl. 20411.) M: Hegedews, Sas, Zylagh. — 1505. (Dl. 26666.) M: Pesheny. — 1501. (Dl. 21051.) M: Deak; B: Horvath. — 1515. (Dl. 22672.) M: Sali iudex; B: Aurifex, Horvath seu Sido dictus, Thatar. — 1528. (Arch, regn. C. Várad. lad. I.) M: Hydass, Kadar, Kathona, Kewnyes, Nagh, Somogy, Zakay, Warbely iudex. — 1552. (Dica.) *Budáról és Pestről menekült polgárok*. M: Bodo, 2 Bodogh, Fekethe, Haydw, Harmynczados, 2 Kowacyh, Onkorsos, Pesthy Franciscus Litteratus, Pesthy Kadas Simon, Postha Kochys Josa, Paysgyartho, Zabo, Zygyartho, Zeoldh, 2 Zewcyh, Thwry, Wargha; B: Myser, Mozer, Nicolaus litteratus Budensis. — *Nomina fabrorum*. M: 3 Alcyh, Arczwl, Barath, 2 Balogh, Forgacyh, Lanthos, 3 Molnar, Nagyh, Nagylaky, Pokol, Sandor, Sypos, Zabo, Zanygh, Talpygh, Tholdy, Teomleocztartho, Wrwos, Wyncze; B: Jezbyn, Mensepar, Sutor. — *Nomina seriparorum*. M: Borsos, Chy-

aplar, Chyonka, Karachyon, Kowacyh, 2 Lakathgyartho, 7 Mesther, Mezaros, Pesthy, Sarkanthyws, 2 Zabo, Zakacyh, Zenaoztho, Wamos; B: Kaydan, Litteratus, Tooth. — 1599. (Dec. bor.) *Vicus Pentekhely*. M: Allo, Arady, Bako, 2 Balogh, 2 Barbely, Barkay, Baraty, Bechws, Bekeo, Bene, Chiaki, Cheoghy, Czibak, Czipellie, Danch, Deak, Dobos, 2 Fazekas, Fillereos, Phileop, Fozo, Fwsws, Ghombay, Giarmath, Jakoch (1335, 1389!), Kadar, Karlos, 2 Kadas, 3 Kalmar, Kereztién, Kezy, Lakathos, 2 Lakatgiartho, Marcus, Marosi, Massay, Mezaros, Myskey, Moricz, Naday, 5 Nagi, Eotweos, Palfi, Pataky, Pribek, Pattantius, Pysky, Sapi, Symon, Simandy, Somliay, Somogi, 12 Zabo, Zegedy, Zenthjuani, Zekel, Zenthleorinczy, 2 Zigiartho, Zepp, Zeoleosi, Zeoke, 5 Zwch, Thuri, Vamos, Vanchodi, Varady, Vasaros, Veoreos, Vizuari, Zelemeri; B: Chieh, Dorman, 3 Litteratus, Toth. — *Vicus Zenthmarton*. M: Chikos, Ferenczy, Garazda, Korlatoni, Kowach, Kothy, Madaraz, Makay, Massay, Makray, Moricz, 2 Nagi, Paly, Papp, Prepostuari, Sebestien, 4 Zwch, Verebeli, Veoreos; B: Billos. — *Vicus Varad*. M: Bezpremi, Chizar, Csizmazya, Kowach, Nagi, Eothweos, Serfeözeö, 2 Seoreos, 2 Zabo, Zeoch, Talygas, Thwry; B: Teolchereoz. — *Vicus Mohy*. M: Kowach, Eotweos. — *Vicus Zombathely*. M: Balogh, Barbely, Beke, Bekes, Bereczky, Beorgiwjteo, Chyakj, Dombi, Elek, 2 Erdeli, Farkas, Fosos, Gabor, Giulai, Ihaz, Ihos, Kalmar, Kys, 3 Kowach, Ladany, Molnar, Moricz, Meszaros, 2 Nagi, Nyreo, Papp, Palfi, 4 Zabo, Zilasi, 3 Zwch, Takach, 2 Tholdy, Thorma, 2 Varsani, 2 Vass, 3 Zompoly; B: Hausely, 3 Litteratus, Mazlo, Toth, Theoreok. — *Vicus Supos*. M: Aztalos, Damian, Ferencz, Feozeo, Giula, Kouer, Markus, 2 Mezaros, Papp, Pysky, Zepmezei, Zwch, Thury; B: Henteler. — *Vicus Olazy*. M: Acz, Aztalos, Bak, 3 Balogh, 4 Barbely, Baniay, Barka, 2 Bekesi, Bertalan, Bihary, Boythy, Buday, Chegedy, Chioma, Deak, Ersek, Erzengiartho, Fazakas, Fony, 2 Furtha, Gelert, Haranghy, Hari, Hagimasi, Heghedews, Helies, Hevessi, Huzar, Cassay, Kerekgiartho, Keraly, 2 Kiss, Kobak, 2 Kowach, Lippai, Makai, 2 Megiery, 3 Mezaros, More, 5 Nagi, Nestay, Papp, 3 Paisgiartho, Pentek, Pribek, Sipos, 2 Zabo, 3 Zakach, Zalay, Zeoleos, 5 Zwch, 2 Takach, Thrombitas, Vamos, Varga, Vince, Veoreos, Zambo; B: Beorgeotea, 2 Litteratus, 2 Olah, Oloz, Oroz, Racz, Toth, Vaida. — *Vicus Wyz*. M: Chiapo, Erdely, Giula, Kezy, Kis, Kowach, Lenartt, 3 Nagi, Zakal, Zel, Vamos; B: 3 Olah, Toth. — *Vicus Paris*. M: Bako, Balogh, Banga, 2 Barat, Bokor, Borssy, Borsos, David, Fekethe, Jacob, Kasa, Ketteos, Kerekgiartho, 4 Kiss, Kozma, Lessey, Marton, Miskey, Megiery, 3 Nagy, Orossi, Zeghedi, Vad, Vaas; B: Horwat, 2 Theorek. — *Vicus Zent Jacab*. M: Nag. — *Vicus Zent Geörgy*. M: Hainal, Kouago, Pwspeoki, Somogy, Zwch; B: Toth. — *Vicus Wybech*. M: Balasi, Baraniay, Brassay, Chjomor, Desy, Erzengiartho, Fazakas, Felthoti, Giany, Gieongiesi, Hatos, Hegedus, Kayto, 3 Kerekgiartho, Kereszszeghy, Keonyues, Keomiwes, Laskai, Leley, Mezaros, Nagi, Portereo, Repas, 4 Zabo, Zekeres, Zwch, Thymar, 2 Takach, Thorday, Vali, Vargha, Veress; B: Haruany, Tatar, 2 Thoth. — *Vicus Velencze*. M: 2 Balogh, Byro, 2 Cziapo, Chesy, Eghry, Ezthergharos, Feyer, Phileop, Futno, Gabor, Haydw, 2 Kis, Kwn, Kutosy, Mezeo, 3 Molnar, 2 Nagy, Nema, Nyeregiarto, Richey, 3 Zabo, Zappanos, Zekell, Zwch, Tholnay, Vamos, Vaaly, 4 Vargha, Vass, Vinczeller; B: Ghoor,

Olah, 2 Zaz. — *Vicus Vadkertt.* M: Bakoczy, Baraniaj, 2 Chiazar, Chokasi, Derechkey, Eghry, Geory, Kadas, Keonyues, Lakatgiartho, Mezaros, More, Nagy, Rhenes, 2 Zappanos, Szamoskeozy, Zilagi, Zwch, Tholdy, Thury, Varga, Vid; B: Billos, Horuat, Litteratus, Racz, Theoreok, Sido. — *Vicus Zigett.* M: Lakatos, Nieregfarto!, Zögiarto; B: Litteratus. — *Vicus Vymalomzagh.* M: Thaligas. — *Vicus Hetkeozhely.* M: Borbely, Deres, Chiakanios. — *Vicus Zenteged.* M: Kereztyur; B: Horuatt, Theoreok. — *Vicus Zentmiklos.* M: Ersek, Fuzes, Molnar, Pali, Papp, Tharchay; B: Olah.

Az utcák nevei. 1184. (Enchiridion, 129. l.) Orosi, 1215. (Vár-Reg. 137.) villa Latinorum. Varadiensium, 1291. (Jakubovich, 357. l.) Olaci. — 1291. (Jakubovich, 357. l.) de Venecys, 1344. (Anjou, IV. 411. l.) vicus Venetia, 1437. (Dl. 13094.) vicus Venetiarum, 1599. (Dec., bor.) vicus Velencze, 1374. (Stat. 33. l.) Venetia alio nomine Tykol. — 1373. (Fejér, IX/4. 531. l.) in loco fori sabbathi, 1374. (Stat. 32. l.) Zombathely vicus, 1599. (Dec., bor.) Zombathely Vicus. — 1318. (L. o. lt. 6.) de Insula, 1374. (Stat. 35. l.) Ziget terra, 1426. (Stat. 62. l.) Insula Pauli Latronis, 1599. (Dec., bor.) Zigett vicus. — 1371. (Dl. 5960.) Vybech, 1599. (Dec., bor.) Wybech. — 1285. (Zim.—Wer., I. 148. l.) villa nova, 1375. (Stat. 33. l.) Wyfalw, 1552. (Dica.) Wyhwcza. — 1374. (Stat. 35. l.) Molonzegh, 1599. (Dec., bor.) Vymá-lomzagh vicus. — 1374. (Stat. 31. l.) Bolonia vicus, 1376. (Dl. 6371.) Bolonia platea. — 1374. (Stat. 31. l.) Padua, Badua vicus. — 1374. (Stat. 32. l.) Sancti Petri contrata, 1587. (Dec., bor.) Sancti Petri vicus. — 1376. (Dl. 5371.) Sti. Francisci vicus, 1599. (Dec., bor.) Zentmiklos. — 1374. (Stat. 33. l.) Hydkeözszeölös villa, 1386. (Dl. 7227.) Hydkez, 1423. (Eszterg. prim. lvt. T. 44.) Hethkuzhel vicus, 1599. (Dec., bor.) Hetkeozhely vicus. — 1360. (Dl. 322.) Sti. Jacobi vicus, 1599. (Dec., bor.) Zent Jakab vicus. — 1344. (Fejér, IX/1. 234. l.) Kakuch utza vicus, 1374. (Stat. 35. l.) Kakuch villa. — 1402. (Dl. 8772.) St. Spiritus vicus, 1465. u. a. — 1274. (Stat. 58—9. l.) Swpes vicus, 1402. (Dl. 8772.) Supus, 1520. (Dl. 23348.) Swposwcha vicus, 1599. (Dec., bor.) Supos vicus. — 1410. (Dl. 9703.) vicus seu strata episcopalis. — 1374. (Stat. 65. l.) Pynthecker locus (halvásár!), 1446. (Dl. 13918.) Pentekhel vicus, 1599. (Dec., bor.) Pentekhely vicus. — 1374. (Stat. 33. l.) ortus cervorum, 1386. (Dl. 7227.) Vod Legelew mons?, 1455. (Dl. 14961.) Vadkerth vicus, 1515, 1599. u. a. — 1587. (Dec., bor.) Ablakos, Kandyá vici. — 1599. (Dec., bor.) Mohy, Paris, Zenteged, Zent Geörg, Wyz vici.

A vár részeinek nevei. 1600. (U. C. 36/34.) M: Fekete Czipo Süto haaz domus pistorea, Chatar domus seu cellarium, Vasas Haaz domus ferramentaria, Feöld Bastia alat alias Kincztarto Pince cellarium, Kapostas Pincze cellarium, Kiralfia Bastia propugnaculum arcis, Uy Pince, Irteppan, Kis Pokol, Nagj Pokol cellarii.

FN: 1340. (Anjou, IV. 8. l.) B: Moch vinea (1318: L. o. lt. 6.: comes Petrus f. Mogh-nak újonnan telepített szőlője van!). — 1340. (Bunyitay, II. 489. l.) B: Luka vinea. — 1343. (Zichy, II. 53. l.) M: Pyspukymal vinea. — 1349. (Anjou, V. 289. l.) M: vinea in monte Vmlas. — 1350. (Anjou, V. 351. l.) M: vinea Potkan Jacob dicta. — 1366. (Fejér, IX/3. 605. l.) M: Torzak mons, Kerech Somlo vinea. — 1386; (Dl. 7227.) M: vinea in monte Vod Legelew. — 1387.

(Dl. 7235.) vinea Sti. Regis Ladislai. — 1374. (Stat. 58., 62., 63. l.) M: Almas molendinum, vinea in monte Omlas, vinea Lazlo pap dicta, Lator Janos vinea (1426: insula Pauli Latronis), Olazpothe vinea, vinea in loco Kyralkutha, Stok korlath vinea in loco Gyoswlgh (v. ö. Teleki, E. XVI. F. I. No. 17. — 1609. (Stat. 63. l.) „Korlat nevő szőlő... Diósvölgy nevő promontoriumon”); B: Salva Regina vinea, Urbanus vinea, Colomani vinea. — 1403. (Károlyi, I. 523. l.) M: vinea in monte Byolmal. — 1405. (Dl. 9061.) M: vinea in monte Mezesmal. — 1410. (Dl. 9703.) M: vinea Serephel in monte Serephel. — 1410. (Fejér, X/5. 100. l.) B: in valle Rupto vocato! — 1430. (Fejér, X/7. 315. l.) M: vinea in monte Somlyo. — 1438. (Lukcsics, II. R. 562.) M: Hidaspalota domus lapidea. — 1443. (Dl. 13714.) M: vinea in monte Chonka (1576: Teleki, E. XIV. F. I. No. 5.: Chyonkas hegy promontorium). — 1455. (Dl. 14961.) M: Wakoktheleke praedium. — 1489. (Dl. 19501.) M: Dorongus vinea (75000 térképen is.) — 1496. (Dl. 20411.) M: vinea in promontorio Nadas. — 1566. (Bunyitay, II. 227. l.) B: vinea mortuorum (a Halottak oltárának szőlője). — 1568. (Bunyitay, II. 225. l.) M: vineae in promontoriis Nadas, Lenczies, Zenth Peter hegie. — 1568. (Teleki, E. XVI. F. I. No. 16.) M: promontoria Nadas, Kantorhegye, Dyosveolgy (75000 térképen is); B: via quaedam Regia.

730. **Várvíz.** 1327. Warvyzy, 1406. Warviztheleke. (Varviz.) 1320-ban tűnik fel a Turulok birtokaként, amikor I. Károly király védelmébe vette, hogy benépesíthessék. (Bölöni. Extr. Litt.) 1327-re ez megtörtént, mert akkor osztozkodtak rajta. (Dl. 28896.) Hihetőleg a nagy kiterjedésű Kérő szolnoki várföldön alakult ki. Települése két irányból történhetett, mert a Turuloknak a Bisztra és Berettyó völgyében egyaránt voltak birtokaik. Ezeknek a községeknek a magyar jobbágysága ülte meg. 1406-ban a sólyomkői uradalom magyar falvai között sorolták fel. (Esterh. R. 44. B. 7.) 1438-ban Bozzási György átengedte itteni részét a Kusalyi Jakcsoknak és ezzel végleg Sólyomkő tartozéka lett. (Dl. 27868.) A Turul nemzetség magyar falvaitól való elszakadása döntőleg befolyásolta nemzetiségi képét, mert a sólyomkői uradalomban a XVI. század végére teljesen átítatódott a románsággal. A mellékelt névsor bizonytalanai is inkább románoknak tekinthetők. — SzN: 1599. (Dica.) M: 2 Bika; R: Bucza, Bulja, Hercze, 2 Koczjoman, Man, On, 2 Serbe, Vaczjarogh, Vojk, Voynicz; B: Bata, Buda, Dogka, 2 Gula, Jnik, 2 Orfolias, Tonaj, Tott, Tunia:

731. **Vásárhely.** 1421. Wasarhel. (Fugyivásárhely, Oşorheiu.) Első határozottan reávonatkozó adatunk 1421-ből való, amikor a Csákyak osztoznak rajta. (Csáky, I. 311. l.) 1396-ban a Körösszeggel együtt Csákyaknak adott falvak között szerepel bizonyos Vásári, s lehet, hogy ezzel a községgel azonos. (Csáky, I. 185. l.) Bár ilyen későn említik, eredete sokkal korábbra tehető. 1236-ban, Jenő határjárásakor még nem volt meg, mert a határ csak Fugyival érintkezett. (Kubinyi, I. 13. l.) 1273-ban Fugyin a püspöknek és káptalannak is volt része, ezzel szemben a későbbi adatok a püspökségnek csak vásárhelyi birtoklásáról szólnak. (Zim.—Wer., I. 122. l. — 1552: Dica.) Adatok hiányában csak feltevésszerűleg állíthatjuk, hogy Fugyi egyházi kézre került része alakult át a XIV. század folyamán Vásárhely névvel önálló községgé. (L. Fugyit is.) Lakossága magyar volt, de a XVI. század legvégén

már néhány román család is élt benne. A bizonytalan nevek viselői hihetőleg magyarok. — SzN: 1455. (L. o. lt. 16.) B: Thoth. 1489. (Múz. törzs. XV. sz. é. n. 57.) M: Balo; B: 2 Thot. — 1524. (Dl. 23954.) M: Zaaka. — 1599. (Dec., bor.) M: Antall, 2 Andorko, 2 Bagholy, Balasy, 2 Balogh, Baniáz, Barrabas, 2 Barbelj, Balnakay, 3 Bereczk, 2 Boros, Cziattary, Chizar, 2 Elek, Enghy, Fekethe, Felfeoldj. Ghergely, Gieory, Hidegh, Hollo, Isooh, Keresy, 5 Kis, Kowacz, Mathe, Mesther, Mezaros, Moricz, 7 Nagy, 2 Pathaky, Pethe, 2 Pinzes, Seres, 2 Zabo, Szalka, Szygiartho, Thakacz, Vadas, 2 Vargha, Varady, Vincze; B: 2 Botha, Demether, Dragha, Phileop, Kozma, Koztha, Litteratus Gabriel, 2 Olah, Thoott; R: 2 Moczka, Muczan.

732., 733. **Vásári.** 1290. Vasary, 1412. Nagvasary, 1447. Kyswasary, 1552. Kys-, Nagyhwary. 1290-ben László vajda fia László Vásári nevű, lakóitól régen elhagyott földjét Bulderi Mihály fia Péternek adta szolgálatai jutalmául. (H. O., VIII. 291. l.) A birtok nyugati szomszédja egy szintén Vásárinak nevezett község volt. Az elpusztult első telep tehát hihetőleg még a tatárjárás előtt keletkezett. Az új gazda hamar benépesítette birtokát, mert 1295-ben a szomszédok viszályánál már két falu szerepel, melyekhez a XIV. század elején egy harmadik „új falu”-nak (nova villa) nevezett település csatlakozott. (1295, 1347: Bölöni.) Pétertől származtak a Vásári, Vásári Ákos, Mező, Veres családok, akik a környékbeli kismemesekkel összeházasodva, a középkor végére azok tehetősebbjeinek színvonalára süllyedtek le. Az előkelőbb régi birtokosok, Lóránd fiai, leánynegyedek kiadása és az egyik ág hűtlenségbe keveredése által lassan kiszorultak falujukból s részükön leányági rokonok, egymást váltogató új adományosok osztoztak, sokban hozzáhasonulva a másik Vásárhoz. (1414: Esterh. R. 33. b. A. 2. — 1422: Múz. törzs. 28. — 1453: Dl. 29279. — 1474: Esterh. R. 33. b. A. 3. és 5.) A külön eredet emlékét végig megőrizte a kettős elnevezés. Templomának Szent Márton volt a patrocíniuma. (1344: Bossányi, I. CXXIX.) — NN: 1409. (Bölöni.) M: Mezey. — 1422. (Múz. törzs. 28.) M: Zewrus. — 1438. (Vay, 1083., 1088.) M: Cholthy. — 1459. (Bölöni.) M: Weres. — 1467. (Bölöni.) M: Akos, Hangos. — SzN: 1341. (Bölöni.) M: Zeuke; B: Michael f. Hochk, Nicolaus gener Veytuh, Isaak, Laurentius, Michael f. Martini, Georgius et Stephanus f. Andarnuk, Petrus f. Bartholomei. — 1347. (Bölöni.) M: Bede, Bolug, Bulch, Petrus f. Buches, de Chepha, Dobus, Burus, Stephanus f. Aba, Feyes, 2 Syke, de Panasz, Mykou, Kun, Pethe, Nicolaus f. Benche, 2 Zakalus, Pensees, Tutees, Sulkus, Fincha, Zakach; B: Johannes f. Pauli, 5 Magnus, Andreas f. Sedeel, Isaak, Valentinus, Paolus f. Sauli, Cheh, Nemeth, Sartor, Petrus f. Stephani, Petrus f. Bartholomei, Clericus, Michael f. Hochk, Veytech, Tatar, Andarnak, Laurentius, Michael f. Martini, Paulus f. Michaelis, Lodovicus, Stephanus et Petrus f. Andarnak, Benedictus f. Ollipy, Paulus f. Buchur, Petrus, Georgius. — XV. sz. é. n. (Bölöni.) M: Abran, Belid, Czyka, Erdeli, Ferenczy, Fintha, Gywla, Kyrál, Kwn, Molnar, Orros, 2 Zabo, 2 Zeuke, 2 Zewch, Thwskay, Warga, Wincze; B: Cheh, 3 Magnus. — Kisvásári. 1588. (Dec., gab.) M: Abraham, Chako, Fekete, Ihaz, Kis, Konia, 3 Nagj, 4 Zabo, Zalma, Zekeres, Zeuczi, Tompa, Varga, Vegh, Vörös; B: 2 Olah, Radach, Török. — FN: 1295. (H. O., VIII. 347. l.) M: Eer

palus, Galnaer palus, Ond palus (I. kat. felv.: Onth folyás). — 1341. (Bölöni.) M: Fazeker stagnum, Kysond fluvius, Gyepus fluvius, Zaldubagh fluvius, Kerektoere alveus, Kerekto, Zeek alveus.

734. **Váthyon.** 1407. Wathyon. Egyik nemes lakójának nevében tűnik fel 1407-ben, de keletkezése a XIII. század második felére tehető. (Csáky, I. 261. l.) Inkább kismemeseké, de élt mellettük néhány jobbágy család is. Magyarok lakták. A XVII. századi háborúk alatt elnéptelenedett. Ma pusztá Zsadánytól délre. — SzN: 1588. (Dec., gab.) M: Kirally, Kowacz, Simon, Thar.

735. **Vekerd.** 1480. Wekerd. 1480-ban említik először, amikor az egész falu Nagymihályi Ödönffy Andrásé volt. (L. o. lt. 28.) 1496-ban a körösszegi Csáky-uradalomnak volt benne egy lakott és két elhagyott telekből álló része. (Csáky, I. 485. l.) A XIII—XIV. század fordulóján keletkezett magyar jobbágyfalú. — SzN: 1496. (id. okl.) M: Zathmary.

736., 737. **Venter.** 1349. Felwenter, 1513. Magyarventer, 1557. Magiar-, Olahventer, 1599. Puzta-, Magiar-, Kapolnasventer. (Vintere.) 1349-ben tűnik fel, amikor Domokos váradi püspök a felventeri vajdának megengedte, hogy román papot tartson, mert így akarta a birtok benépesedését meggyorsítani. (Bunyitay, I. 192. l.) A telepítés sikerrel járt és a vajda családja később a román nemesek között előkelő szerepet játszott. (1449, 1466: Bölöni.) Bár a román telepítésre határozott adatunk van, a XVI. században a vajdák birtokában egy Magyarventer nevű falu is feltűnik. (1513: Bölöni. — 1552: Dica.) A falunév különböző változataiból arra következtethetünk, hogy a román település mellé később a Fekete-körös alsó völgyében lévő falvak magyar népe bocsátott ki egy rajt, mely a magyar tömb peremén, a szintén magyar Hidastelek szomszédságában egészen a XVII. századig megőrizte népességét. (V. ö. Szabó: Ugocsa. 113. l.) Minthogy a falunév nem román vagy szláv eredetű, az is lehetséges, hogy a magyar település a korábbi. A széplaki kerület része volt. — SzN: 1487. (Bölöni.) Sz: Bratha.

Verempatak l. Kocsuba.

738. **Verneld.** 1333. Verneld, XV. sz. Vernel, 1504. Wernelth, 1552. Wernylth. Körösszeg közvetlen közelében állott. Minthogy már első említésekor (1333.) egyházashely, keletkezését korábbra kell tennünk. (Pápai tj. 56. l.) Neve német személynévből származik, de a névadás módja magyar. (Knieszsa.) Még a XIII. század első felében kerülhetett a váradhegyfoki premontreiek tulajdonába, mert máskülönben érthetetlen volna a körösszegi uradalom kellős közepében fekvő falucska különállása. (1456: L. o. lt. 20.) Körösszeg terjeszkedésével a két település már a XVI. század elejére egybeépült és 1566-ban a szekularizált birtokok közül a Csákyak mint Körösszeg egyik utcáját kapták meg. (1504: Csáky, II. 516. l. — 1566: Jvári t. lvt. Váradhegyfok. F. I. No. 7. B.) Emlékét a Berekböszörmény határában levő Vernyike dűlő őrzi.

739., 740. **Verzár.** 1552. Alsó-, Felseofywes, 1600. Also Warzan, Felseo Warsall. (Alsó-, Felsőfüves, Värzarii-de-Jos, Värzarii-de-Sus.) Mindkét községet az 1552. évi adólajstrom említi először. (Dica.) Feltűnésükkor magyar néven szerepelnek, de az 1600-ban feljegyzett román elnevezésük mutatja, hogy ebből kultúrhatásnál többre nem következtethetünk. Megülőiket — minthogy későbbi lakosságuk is teljesen az — románoknak tartjuk. Mindkettőben a

bizonytalan nevűek is románok lehetek. A vas- és rézhámoroknál foglalkoztatott községekhez tartoztak. — SzN: Alsóverzár. 1600. (U. C. 17/6.) R: Bals, 3 Dulo, Dominica, 2 Phileop, 3 Kaura, Padun, 2 Ztanczo; Sz: Hudina; B: Bogh, 2 Czeh, Labos, Suk. — Felsőverzár. 1600. (U. O. 17/6.) R: 2 Bar, Barbi, 3 Czinte, 2 Chora, 2 Igna, Kozma, Laiko, 2 Lukas, Musz, Poplis, Satt, Toader, Toderucz, Tomuncha, Vajkucz, 2 Wlekucz, Wulia; B: Arad, Aradaorod, 5 Fitka, 5 Han-gacz, Keol, 2 Sandra, 8 Thoma, 2 Vngur; Sz: Dobra.

741. **Véd.** 1215. Vedu. 1291. Veed. 1215-ben említik először. (VárReg. 129.) A XIII. század végén a Hontpázmány nemzetség birtoka, de hihetőleg még a királyi uradalomban alakult ki. (1291: Jakubovich, 299. l.) 1310-ben határában már új település, Újlak, csiráit találjuk. (Ujh. Dl. 38140.) 1334-ben feltűnik az Ér közelében Boncz és Fancsal, 1341-ben Meggyesalj, 1358-ban pedig az Olaszihoz közelfekvő Csikostó. (Újh. Dl. 38150., 38153., 38172.) Ezek a tanya-szerű telepek, Fancsal kivételével, mind a Hontpázmányok telepítései és nem idősebbek a XIV. század első negyedénél. Fancsal névvel azonban már 1214-ben találkozunk. (VárReg. 84.) A tatár-járáskor elnéptelenedett és beolvadt Véd határába. Forrásainkban az említett birtokok névvel állandóan találkozunk, s bár a XV. század óta határozottan pusztáknak mondják őket, valamilyen emberi lakás volt rajtuk. (1430: Ujh. Dl. 38253. „...in Wed ac in campis ubilibet constitutos et commorantes jobagiones...”) A legnagyobb köztük Újlak lehetett, mert többször falunak is nevezik. (Ujh. Dl. 38453.) Véd eredetileg egységes határából fennmaradt földrajzi nevek bizonyítják, hogy a puszták lakossága époly magyar, mint a községé. Templomának patrociniuma Szent Gál hitvalló volt. (1334: Fejér, VIII/3. 748. l.) — SzN: 1215. (VárReg. 129.) B: Vitalis. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Azalos, Fodor, Cassa, Michkei. — 1473. (Ujh. Dl. 38371.) M: Kaghay; B: Parvus, Racz, Thoth. — 1479. (Esterh. R. 47. No. 3.) M: Kys, Keczy, Thwlyok; B: Breda, Thoth. — 1507. (Ujh. Dl. 38447.) M: Sanchy; B: Toth. — 1599. (Dica.) M: 2 Aczjadj, Asalos, Bene, Czjato, 2 Czyri, Harast, Kouacz, Keoreosj, More, Renge, Sancj, Sypos, Somogj, Szabo, Zwecz, Toluaj, 2 Varga; B: Hermon, Osiaj, Theoreok. — FN: 1310. (Ujh. Dl. 38140.) M: Ujlak. — 1334. (Ujh. Dl. 38150.) Bonch (1427: Ujh. Dl. 38250: Bonczteleke.) — 1341. (Ujh. Dl. 38153.) Meggesaly (3446: Ujh. Dl. 38284., 38285—86: Meggesfay, Meggfay, Meggyechthelek.) — 1214. (VárReg. 84.) M: Fansol (1334: Fonchal, 1455: Ujh. Dl. 38278: Fanchalteleke.) — 1358. (Ujh. Dl. 38172.) M: Chykustou. — 1478. (Ujh. Dl. 38364.) M: Zalachyhwth alio nomine Hadiwth, Fiveswth, Labaspalo, Kereknadpada, Zenthdemeterwelge vallis (75000 térkép: Szent Demeter tanya, Albisnál), Borsozegh, Kezepdelleo, Warheg, mons (75000 térkép: Váraj völgy), Athyaspataca, Bonchfoca, Boncherdeye.

742. **Vémer.** 1367. Vemur, 1523. Wemer. 1367-ben tűnik fel, amikor Vémeri László fia Péter rokonainak a falu negyedét azzal a megokolással engedte át, hogy harmadfokú őseik közösek voltak. (Múz. törzs. 36.) A községnek tehát legkésőbb a XIII. század derekán meg kellett települnie. Kisnemes lakói nem szaporodtak el annyira, hogy a jobbágyságot kiszorították volna a községből. (1458: Múz. törzs. 43.) A XVII. században elnéptelenedett. Emlékét Méhkeréktől északkeletre több tanya őrzi. Magyarok lakták. —

NN: 1520. (DL 23348.) B: Horvath. — 1523. (Múz. törzs. 35.) M: Kolya, Was. — SzN: 1585. (Dec., bár. rest.) M: Gaal, Kelemen, Kopaz; B: Olah. — 1588. (Dec., gab.) M: Bekös, Cziapo, Kelemen, Mezej; B: Olah, Thot, Török.

743. **Vértes.** 1435. Werthes. Az Ákos nemzetség Monostorpályi körüli birtokán alakult ki a XIII. század első felében. Első említésekor (1332.) már egyházashely. (Pápai tj. 58. l.) Az Álmosdi Csire és Pocsaji familia bírta. (1435: Kállay, XV. R. III. 113. — 1517: Múz. törzs. 50.) Lakói sófuvarozással is foglalkoztak. (1463: L. o. lt. 23.) Magyarok lakták. — SzN. 1436. (Kállay, XV. R. III. 235.) M: Kazdag, Zanto. — 1463. (L. o. lt. 23.) B: Magnus. — 1463. (Kállay, XV. R. III. 926.) M: Fintor. — 1570. (Dec., rest.) M: Parlaghi. — 1574. (Dec., rest.) M: Anthall.

744. **Vircsolog.** 1492. Verchelogh, 1555. Werchellew. (Vércsorog, Vârciorog.) A Czibakok cécei uradalmához tartozott. Bár 1492-ben említik először, keletkezése inkább a század első felére tehető. (Bölöni.) Neve nyelvileg bizonytalan, de a területéről ismert egyetlen dülönév magyar. (Kniezsa. — V. ö. Karácsonyi c. M. Ny. 1908. 353. l.) A régi megülesű, magyar Fancsika hatása bizonyára itt is érvényesült. — FN: 1492. (Bölöni.) M: Solyompathaka silva.

745. **Vojvogyesd.** 1599. Vajdafalva. Először az 1599. évi adólajstrom említi. (Dica.) Román település volt. Ma Vojvogyesd puszta Gros-Tönköd és Árkus-Bélárkos között. (V. ö. U. C. 17/10.) Bélhez tartozott.

746. **Wolf.** 1374. Wolf. Neve a váradi káptalan legrégebbi statutumában többször előfordul. (1374: Stat. 56., 71., 96.) A mindenkori éneklőkanonok külön birtoka. A XVII. században Várad pusztulásakor semmisült meg. Ma tanya Váradszőlös és Fugyivásárhely között. Neve német eredetű. (Kniezsa.)

747. **Zaránd.** 1236. Zaram, 1469. Zarand. (Sărand.) 1236-ban tűnik fel a Jenő körüli várbirtokok között. (Kubinyi, I. 13. l.) Megtelepülése tehát a XIII. század előtt történt. 1249-ben IV. Béla király Geregye nembeli Pál országbírónak adományozta. (Wenzel, VII. 283. l.) Pál utódainak hűtlensége folytán a XIII—XIV. század fordulóján a Telegdiek kapták meg. Még 1360 előtt a Vásáriaké lett, hihetőleg Vásári Miklós vajda felesége révén, aki Csanád nembeli Tamás comes leánya volt. (Makai c. Turul, 1895. 124. l. — Temes vm. 95. l.) Később a Vásáriakkal rokon Madarásziaknak is volt itt részük. (1483: Bölöni. — 1471: Dl. 322.) Határából vált ki a XV. században az ú. n. Oláhvidéke. (1469: Bölöni. — V. ö. Kigyik, Harapsülés, Ravaszlik.) E név egyben kifejezi Zaránd és a környék lakossága közti faji ellentétet is. A község népének magyarságát a XIV. század eleje óta szereplő katolikus egyháza bizonyítja. (Pápai tj. 50. l.) Nevét az arannyal hozzák kapcsolatba. (Ethn. 1890. 211. l.)

748. **Zavojén.** 1588. Zawoyen, 1600. Vaien. (Petrilény, Petrilényi.) 1588 óta maradtak adatok róla. Neve román, tehát első megülei is románok lehettek. (Kniezsa.) Lakói — a bizonytalan nevéek szintén — románok, bár néhány magyar családot is találunk benne. A hercesedi krajnikságba tartozott. A szomszédos Petrilénnyel olvadt össze. — SzN: 1588. (Dec., bár.) R: Kirila. — 1600.

(U. C. 17/6.) M: Barta, Ressegh, Teoreo; R: 3 Jewf (Jewz is!), Jua Balam, Kreza, Mana, Szere, 2 Zaha; B: Barsa, Racz.

749. **Zlovest.** 1600. Zloueczti. 1600-ban említik először a belényesvidéki falvak között. Neve román, lakói is azok voltak. Később Pócsavelesdbe olvadt. — SzN: 1600. (U. O. 17/6.) E: Bogdan, 3 Giene, Magh, 2 Nera, 3 Petrika, Vama.

750. **Zomlin, Nagy-.** 1215. Zomlun, 1346. Zomlyn, 1435. Zomlen, 1459. Zemlyn, 1470. Naghzamplen. Ma puszta Kisszántó közelében. Először 1215-ben említik, de eredete visszanyúlik a megye legkorábbi települési rétegébe és korábban várbirtok lehetett. Nevét valami korai szláv néptörédektől kapta. (Kniezsa.) 1374-ben már a váradi káptalan tulajdona. (Stat. 35. l.) Lehetséges, hogy a királyi uradalom bomlásakor került egyházi kézre, de hihetőbb, hogy előbb a Kiszomlinban és Séptelyen birtokos Zomliniaké volt, mert később itt is volt a Zomliniak birtokait megszerző Tordai családnak része. (1470: Dl. 26629.) Lakosságában a szláv falunév ellenére sem találunk semmiféle idegen nyomot. — SzN: 1215: (VárReg. 137.) B: Andreas. — 1459. (L. o. lt. 29.) M: Balas, Balinthfy, 3 Banfy, Borsy, Fodor, Gregfy, Ilyes, Kechedy, Keregelfy, Kerezthesy, Lewrinczi, Mathe, Micofy, Petri, 3 Seres, Soos, Toldi, Vamus, Zalay, Zomay; B: 2 Bohay, 2 Iudex, Posar. — 1502. (L. o. lt. 20.) M: Gyekenes; B: Chwrka. — 1598. (Dec., gab.) M: Andras, Balasy, 2 Biro, Bodo, Borsody, Chiatha, Fabian, Fodor, Ghuthy, Kardos, Kis, Korodj, Magyar, 2 Nagy, Sar, Seres, Zenassy, Zeoke, Vargha; B: Horwat, Thoott, Wayda. — FN: 1470. (Dl. 26629.) M: Naghtho piscina,

751. **Zomlin, Kis-.** 1430. Kyszemlen, 1478. Kys Zamlen. Nagy-zomlin határából szakadt ki a XIII—XIV. század fordulóján, amikor még mind a két falu a látszólag conditionarius nemes Zomlini család birtoka volt. Gazdái nagyobb szerephez a XIV. század végén jutottak, amikor Zomlini Ramaz fia Mihály királyi kancelláriai jegyző lett és ezzel utat nyitott rokonságának az udvari hivatalokba való bejutásra. (1386: Dl. 7204. — 1405: Dl. 36507. — 1435: Dl. 12754.) Sorsa a XIV. században vált el Nagy-zomlinétól, amikor az káptalani birtok lett. Kiszomlin Séptellyel együtt tovább is a Zomliniak kezén maradt, míg a családot hirhedtté tevő oklevélhamisító Gábor deák elítélésével megindult a szétforgácsolódása. (1430: Mérey F. I. No. 31.) 1468-ban negyedét a Tordaiak szerezték meg és azt tíz év múlva a török beütéskor felégetett kápolnai pálos-kolostornak adták. (Dl. 16650.) A XVII. században elpusztult. Mindenszentek tiszteletére emelt templom volt benne. (1478 : Dl. 18075.) Ma puszta Bors és Ártánd közelében. Magyar jobbágyok lakták. — SzN: 1598. (Dec., gab.) M: Bachy, Egiekj, Harmatj, Heghedws, Heologie, 2 Kis, Korodj, Magyar, 2 Mezaros, Salj, Vas, Vida; B: Ghodo, Thot. — FN: 1478. (Dl. 18086.) M: Naghreth pratum.

752. **Zöldő.** 1600. Zeoldeo. Nevével csak a belényesi uradalom 1600. évi összeírásában találkozunk. Román település volt. Ma már helyét sem ismerjük. — SzN: 1600. (U. C. 17/6.) M: Mosthoa; R: Aradul, Ara Georkeoneo, Arat, Bedo, 2 Begio, 3 Bohan, Bocz, Bok, Boczas, Damjan, Demetra, 3 Fulinas, 2 Giurkele, 3 Kereczon, Krocza, 3 Mos, Pecz, Petricz, Petrilla, Zopota, Zogota; B: Bak, Chupa.

753. **Zsadány.** 1249. Zwdan, 1458. Sadan, 1552. Zadan. 1249-ben említik először a Geregye nembeli Pál országbírónak adott falvak között. (Wenzel, VII. 283. l.) A királyi ispánság területén alakult

ki a XIII. század előtt A Geregyék bukása után, az utolsó Árpádok alatt kerülhetett az Okányi család kezére. Egyik részét a XV. század elején a Hencidai Bacsók szerezték meg, a következő század kezdetén pedig Werbőczy, a Tordaiak és a Thurzók voltak a birtokosai. (1458: Dl. 15261. — 1507: Dl. 21755. — 1508: Akad. XVIII. dob.) Magyar jobbágyok lakták. Neve szláv személynév, de a névadásmód magyar. (Kniezsa.) — SzN: 1458. (Dl. 15261.) M: Fwthas; B: Furka. — 1588. (Dec., gab.) M: 2 Barakony, 3 Ferenczy, Ghomo, Ghellay, Jo, Kegie, Kys, Kowacz, Papp, 2 Zabo, Zalontha, Zilasi, 2 Veoreos; B: Furka, 2 Olah, Thoth.

754. **Zsáka.** 1322. Ysowlaka, 1338. Isaka. A Zóvárd nemzetség 1283 után vásárolta meg a XIII. század közepén élt Hontpázmány nembeli Izsótól. (Wenzel, VII. 538. l. — 1322: Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29.) Névadója lett a nemzetség Biharban nagy szerepet játszó Izsákai ágának. Birtokosai az Izsákaiak, a velük rokon Besenyeiek és a középkor végén a Bajomiak. (1394: Dl. 7927. — 1434: Dl. 12553., 12850. — 1414: Dl. 31122.) A Sárrét szigetein épült, egyes részeit hidak kötötték össze. Köröskörül nádasok és mocsárerdők övezték. (1322. id. okl.) Lakóinak magyarságát a mellékelt földrajzi nevek bizonyítják. — SzN: 1338. (Múzeum. Várad.) M: Azalous; B: Andreas f. Wyd, Paulus f. Roman. — FN: 1322. (Múz. törzs. 1338. é. á. i. 29.) M: Zylas insula, Buduszeg insula, Benkearuka fossatum. — 1338. (Múzeum. Várad.) M: Zylas nemus.